Editura pentru Literatură Universală

Acţiunea romanului *O nouă fericire* este axată în jurul evoluţiei eroului principal: arhitectul Feodor Kurbatov. Autorul urmăreşte viaţa lui Kurbatov, copil de ţărani săraci, prinde în secvenţe sugestive momentele cheie ale transformării lui dintr-un tînăr entuziast, cinstit, principial şi uman într-un om egoist, carierist, preocupat doar de avansarea lui, de consolidarea poziţiei sale. Revenirea la o ţinută în esenţă etică şi umană are loc în pragul bătrîneţii, la 60 de ani, cînd înţelege, în sfîrşit, în urma exemplului multora din jurul lui şi a unor adînci procese de conştiinţă, care este sensul existenţei şi rostul omului într-o societate ca aceea în care trăieşte el.

Lei 5,25

Lev Nikulin

O nouă fericire

Lev Nikulin

O nouă fericire

Colecţia Meridiane

Desenul copertei de
Bogdan Stihi

Лев Никулин
С НОВЫМ СЧАСТЬЕМ
Din revista
Москва № 10, 1961 г.

Lev Nikulin

O nouă fericire

Traducere de
Ioana Savu
şi
Gleb Bocunescu

Editura pentru Literatură Universală

Bucureşti — 1965

PROLOG

Păşea pe o alee străjuită de liliac înflorit. Răsărise soarele şi, în lumina strălucitoare a razelor, el o zărea pe Valia. Era departe. Se oprise şi, întorcîndu-se spre el, îl chema. Nu-i auzea glasul, dar vedea cum îi face semn cu braţul fin, bronzat : vino, vino mai repede ! O vedea limpede. Purta rochia ei albastră cu picăţele şi avea un prosop aruncat pe umăr. Totul i se părea cunoscut — şi verdeaţa fragedă a primăverii, şi parfumul uşor dulceag al liliacului. Păşea din ce în ce mai repede, încercînd s-o ajungă pe Valia, dar ea rămînea la fel de departe. Începu să alerge, însă aleea nu se mai sfîrşea şi Valia îl chema mereu. Alerga cît îl ţineau puterile, dar se împiedică şi căzu.

Era un vis, fireşte. Deschise ochii şi se mişcă în pat. Inima îi bătea puternic.

Valia murise cu şase ani în urmă. O visa rar. Aleea, liliacul înflorit — tot ce visase venea din trecutul lor îndepărtat, la începutul deceniului al treilea. Petrecuseră trei săptămîni într-o casă de odihnă. Primii lor ani de căsnicie...

Privi în jur şi-şi dădu seama de pricina visului : lîngă fereastră, într-un vas — un buchet mare de liliac, rămas încă în învelitoarea de hîrtie albastră. Afară se aşternuse zăpada, un fum alb, gros se înălţa deasupra acoperişurilor

Moscovei — semne ale unei dimineți geroase de ianuarie.

Liliacul îi amintea de revelionul petrecut în ajun.

Așadar, mai trecuse un an. În numărul de Anul nou al unui ziar de seară își văzuse chipul printre fotografiile cîtorva oameni de seamă. Își citi propriile-i urări de Anul nou. Avea o înfățișare impunătoare, privirea meditativă, o șuviță de păr alb, în sfîrșit, așa cum trebuie să arate un arhitect, un creator care nu se număra printre cei mai de pe urmă oameni din capitală.

Reconstituia în minte seara din ajun. Boris Olghin îl convinsese să petreacă revelionul cu colectivul atelierului de arhitectură. De fapt, Olghin acesta nu-i decît un pierde-vară, dar are o însușire : deține informații dintre cele mai rare și din surse foarte sigure. Cînd iese în lume, e, cum se spune, sufletul societății. Revelionul l-a organizat de minune : toasturi, improvizații distractive, glume spumoase la un pahar de vin, și multe altele.

A fost o petrecere plăcută, ca între prieteni. Înaintea unei munci de amploare care te așteaptă, asemenea momente te însuflețesc. În ultimii ani, Feodor Vasilievici se cam îndepărtase de prieteni. Aseară, însă, se străduia să fie cît mai amabil, mai plăcut și nu s-a supărat chiar cînd i s-au pus unele întrebări lipsite de tact, bunăoară, de ce n-a venit și fiica lui, Maria Feodorovna.

Într-adevăr, de ce ?

Prezența ei ar fi fost, pentru el, cît se poate de binevenită : Kurbatov e văduv, iar ea, fii-

că-sa, e om în toată firea — stăpîna casei ; despre fiul lui, se știe, e la Leningrad. Și iată că Maria n-a venit, deși Feodor Vasilievici o prevenise — e drept, prin intermediul Antoninei — că vor petrece revelionul împreună. Olghin venise acasă s-o ia la petrecere, dar n-o găsise. Adusese și acest liliac.

La masa de revelion, Feodor Vasilievici l-a mustrat :

— Ce rost are liliacul ăsta ? Ce-s eu, vreun tenor... sau violonist ?

— Nici nu era pentru dumneavoastră. Mariei Feodorovna i l-am adus.

S-ar părea că Olghin are anumite intenții în privința Marusiei. De curînd i-a adus bilete pentru spectacolul ansamblului american *Ice Review*. Și, cînd colo, ea s-a dus la spectacol cu pictorul ei.

Trebuie să stea de vorbă cu Marusia, în ultimele zile fata îl cam evită. De altfel, față de Maria, Feodor Vasilievici nu manifestase niciodată sentimente părintești prea drăgăstoase. Era ocupat pînă peste cap. Lucra cu uitare de sine, cu o frenezie pe care nu o încercase nici în tinerețe. Trebuise să doboare unele bariere, să atingă anumite culmi. Și, în sfîrșit, reușise ! Socotea că, și fără grija lui, Marusiei îi merge în general bine — peste un an va termina institutul, va fi medic. În casă domnește ordine deplină, Antonina ține frînele gospodăriei ca și în zilele cînd trăia soția sa, Valia. Cu Marusia trebuia însă să stea oricum de vorbă.

Nu reușise s-o facă dimineața, pentru că ea plecase devreme, și nici în cursul zilei, fiindcă

atunci fusese el ocupat : îi felicitase la telefon pe tovarăşii săi egali în funcţie şi trebuise să mai treacă pe la Protopopov, ăsta îi era şef. Aici fusese nevoit să zăbovească, s-o distreze pe guraliva stăpînă a casei, să-i răspundă, pentru a zecea oară, la prosteasca întrebare : de ce nu se însoară şi dacă are de gînd să mai rămînă mult timp văduv.

Nu putea să-i spună că atunci cînd ai copii mari e stupid să te însori cu o femeie tînără — asta ar provoca ironii răutăcioase — iar o femeie în vîrstă lui nu-i trebuie.

Sărbătorile s-au terminat. Mîine îl aşteaptă o zi grea. După aprobarea proiectului va trebui să demonstreze cum e în stare să lucreze Kurbatov.

Vor urma consfătuiri fără de sfîrşit, referate, va fi nevoie să facă praf pe careva, să stimuleze pe altcineva şi — ceea ce e mai important — va trebui să fie mereu cu ochii-n patru, să ghicească ceea ce poate fi pe plac şi ce nu. E, pare-se, lucrul cel mai însemnat.

S-a întors acasă seara tîrziu. A văzut lumină în camera fetei, şi-a adus aminte că în ajun nu fusese cu el la revelion şi s-a hotărît să discute cu ea.

Marusia şedea într-un colţ al canapelei : la intrarea lui, nu-l învrednici nici măcar cu o privire.

Kurbatov i se adresă pe un ton aspru :

— Ce se întîmplă ? Te rugasem doar să petreci Anul nou împreună cu mine şi tovarăşii

mei. Înţelegi ce situaţie neplăcută mi-ai creat, nevenind ? M-ai pus într-o postură de-a dreptul ridicolă. S-ar cădea ca la douăzeci şi trei de ani un om să ştie cum să se poarte ! E drept că sînt prea ocupat ca să mă amestec în viaţa ta. Dar am dreptul să-ţi cer un lucru : respectă regulile bunei-cuviinţe.

Fiica sa tăcea.

— ...Pricep, fireşte, că te simţi mai bine cu prietenii tăi, de pildă cu acest pictor pe care nu-l cunosc şi nici nu ţiu să-l cunosc ; îmi dau seama că între voi nu poate fi nimic serios. Ce mai Apollon ţi-ai găsit ! Kurbatov se întinse, căscă şi adăugă : Asta-i tot ce am avut să-ţi spun şi te rog să iei aminte la vorbele mele. Auzi ?

În aceeaşi clipă, Marusia sări jos de pe canapea şi, privindu-l drept în ochi, îl întrebă cu respiraţia întretăiată :

— De ce mi-ai tăinuit că mama s-a sinucis ?

Întrebarea era într-atît de neaşteptată, încît el se fîstîci, negăsind pe dată un răspuns. În sfîrşit, îi zise :

— Sînt multe de povestit, şi pline de amărăciune. Şi nu-i acum momentul să depăn amintirea lor. Află doar atît : am tăcut pentru că a fost dorinţa mamei.

Apoi se întoarse şi ieşi din cameră, închizînd bine uşa.

În încăpere se mai simţea mirosul liliacului, dar acum el răspîndea un iz de putregai.

Florile se ofiliseră.

Scrisese multe autobiografii, completase multe fișe autobiografice. Pînă la un moment dat, cînd nu mai fu nevoie de ele. Devenise cunoscut, nu mai răspundea decît la întrebările ziariștilor care-i cereau interviuri. Corespondenții străini se interesau de trecutul lui și rămîneau uimiți atunci cînd acest om elegant, îngrijit și atrăgător, păstrîndu-și supleţea la cincizeci și șase de ani, le povestea că în copilărie fusese cioban și băiat de prăvălie într-un magazin de mărunțișuri.

Despre copilărie, Feodor Vasilievici își aducea aminte numai cînd era cazul. Într-o mapă de piele fină, cu o plăcuță de argint, pe care erau gravate cifrele «XXV» se găsea o filă îngălbenită — autobiografia sa, mai bine zis o ciornă scrisă de Fedea Kurbatov la vîrsta de șaptesprezece ani.

Era prima lui autobiografie. O scrisese astfel :

„M-am născut în comuna Sveatoe, într-o familie de țărani săraci. Am fost mulți copii, dar toți, în afară de mine și de sora mai mare, au murit. Cînd aveam trei ani, satul nostru a ars pînă la temelii. Sinistrații s-au împrăștiat, plecînd în lume după cerșit. După cum se obișnuia pe-atunci, înaintea convoiului mergea o căruță cu hulubele arse și un băiat ce ținea o icoană în mînă. Acel băiat eram eu. De mama nu-mi amintesc. Iar tata a murit pe drum, pare-mi-se în 1908. Ceilalți cu care mergeam m-au uitat

undeva pe lîngă Moscova, în pridvorul unei biserici. Un om de suflet m-a dus la Moscova și m-a dat la un orfelinat. Aveam aproape patru ani. Devenisem un „șpitonok" — așa li se spunea băieților părăsiți, care erau dați să fie crescuți la țară. Nimerisem la o bătrînă rea. Îi păşteam vaca ; animalul a pătruns odată pe un pămînt străin, și am fost atît de crunt bătut, încît țin minte și azi.

Aveam zece ani cînd am fugit la oraș.

M-a primit în slujbă un negustor de mărunțișuri. Și iarăși au început foametea, frigul, bătăile. Pînă la doisprezece ani n-am știut carte. Un vînzător dintr-o prăvălie cu articole de menaj m-a învățat să citesc și să socotesc.

În vara lui o mie nouă sute șaptesprezece, pe timpul lui Kerenski, un matroz a intrat în prăvălia noastră, care se găsea aproape de gară. Scăpasem ceva de pe un raft și patronul mi-a tras o palmă, de mi-a dat sîngele pe nas. Matrozul văzu : „Pentru ce-l bați pe băiețaș, burjuiule ?" se răsti el și-i trase stăpînului una după ceafă. Acesta începu să urle : „Sergent !" Dar au mai venit doi matrozi, și sergentul a șters putina. Am fugit după matrozi și m-am rugat de ei : „Luați-mă, nenicilor, cu voi că sînt orfan, acum o să mă omoare în bătaie". S-au sfătuit și m-au luat în vagonul lor — era un vagon pentru delegați, în care călătoreau matrozii din Baltica ; se întorceau din Sevastopol unde făcuseră agitație printre frații lor din Marea Neagră. Am mers cu ei pînă la Petrograd, unde m-au primit mus pe *Transbalt*.

La cincisprezece ani am fost pe front. Era în zilele cînd Iudenici se îndrepta spre Piter. Apoi a urmat facultatea muncitorească..."

Astfel își descrisese viața Feodor Kurbatov cînd împlinise șaptesprezece ani.

Au urmat apoi alte autobiografii — și nu puține — dar partea care se referea la perioada amintită nu se prea deosebea de prima descriere. Apoi a trebuit să adauge date în legătură cu studiile sale, despre intrarea în Comsomol și, mai tîrziu — în partid. Și mai tîrziu, alte completări, amănunte în legătură cu situația familială : despre soția sa, Valentina, și despre copii : întîi primul născut, Vladimir, iar, cu doi ani mai tîrziu, Maria.

După aceea au urmat date referitoare la distincții, la lucrările teoretice și clădirile construite după proiectele lui Feodor Vasilievici Kurbatov, la activitatea lui socială, în sfîrșit, despre tot ce se scrie în mod obișnuit în astfel de acte.

Un prieten din tinerețe al lui Kurbatov, Andrei Sveșnikov, căruia-i căzuse odată sub ochi autobiografia lui Feodor, remarcase :

— Începutul e frumos, ca într-un roman... ce urmează e destul de banal.

Feodor Vasilievici s-a simțit jignit, dar pe Andrei era greu să te superi.

FEODOR, VALIA, ANDREI

Se împrieteniseră la institut. Sveșnikov era socotit studentul favorit al lui Nikolai Nikolaevici Silin, iar pe acesta îl divinizau studenții. Feodor

Kurbatov nu-l invidia pe Andrei. Cel puțin pe-atunci. Locuiau la cămin. Andrei izbutea să le facă pe toate. Putea fi văzut și la patinaj, și la cinema cu o fată, de îndată ce făcea rost de ceva bani. Dar ceea ce-l caracteriza mai cu seamă era talentul, cultura sa. În comparație cu Kurbatov era mai evoluat, mai inteligent. Prin el făcuse Feodor cunoștință cu Valia.

Andrei îi găsea Valiei nenumărate calități și doar un singur cusur : era medicinistă. De undeva, dintr-un număr vechi al revistei *Satirikon*, învățase pe dinafară versurile lui Sașa Ciornîi și i le declama Valiei cu satisfacție :

De oboseală-s bolnavă.
Carnea cadavrului era grasă, puhavă,
Un biet student. Autopsie.
Și era frig. Am răbegit cu mîna pe bisturie.

I le recitase și în ziua cînd îl adusese pe Feodor la Valia, într-o părăginită casă boierească de pe Arbat.

Feodor o văzu prima oară pe Valia într-un coridor plin de vechituri. Stătea lîngă telefon, într-un capoțel de stambă, cu părul ud, despletit. Văzîndu-l, fata nu s-a simțit cîtuși de puțin stînjenită. L-a dus în cămăruța de lîngă bucătărie, unde locuise pe vremuri o femeie care ținea locul bucătarului. În această odăiță, Valia stătea cu o prietenă, studentă la matematici. A început să discute cu Feodor ca și cum s-ar fi cunoscut de cînd lumea. Ba l-a și păcălit pe Andrei, prefăcîndu-se că nu se văd pentru prima oară.

Într-o seară au pornit împreună la un concert pe arena din Sokolniki. De data aceasta, Andrei n-a făcut spirite și a rămas, ca din întîmplare, în urmă, ceea ce, de fapt, ei nici n-au băgat de seamă. Abia la întoarcere, sărind din mers în tramvai, Feodor și Valia au observat că Andrei nu-i cu ei ; au vrut să coboare la stația următoare, dar s-au luat cu vorba și au mers mai departe. Feodor a condus-o pe Valia, au mai zăbovit la intrarea locuinței ei, au vorbit despre tot felul de nimicuri, au rîs fără nici o pricină și au uitat de-a binelea de Andrei — era în asta cruzimea, sau, poate, mai curînd egoismul tinereții. Abia după ce, în sfîrșit, s-au despărțit, Feodor și-a amintit că nu-i ceruse Valiei numărul de telefon.

În acea seară nu l-a mai văzut pe Andrei, dar cînd s-au întîlnit, Feodor l-a întrebat așa, ca-ntr-o doară :

— Unde-ai dispărut atunci ?

— N-am vrut să vă stingheresc.

Fusese atunci o perioadă grea pentru amîndoi tinerii — își terminau ultimul an de institut. Gîndurile le erau îndreptate spre viitor. Se construia puțin în vremea aceea și pesimiștii spuneau : Ne-au învățat, ne-au tot învățat, dar în ce scop ? Dar Nikolai Nikolaevici Silin rîdea de ei și într-o zi le spuse :

— Aveți toată viața înainte... O să vedeți cîtă nevoie va fi de voi, cît de mult vom mai construi !

Două săptămîni, Feodor n-a văzut-o pe Valia. S-ar fi dus, poate, la ea, așa fără mofturi, dar nu-i prea venea la îndemînă. Andrei ar fi putut

să creadă că el, Feodor, vrea să-i ia fata iubită. Iată însă că într-o zi, găsi pe pernă un petic de hîrtie cu un număr de telefon. Andrei mai adăugase un cuvînt : „Valia". Feodor telefonă, auzi vocea Valiei și simți că vrea s-o vadă imediat, în clipa aceea. Îi spuse că o așteaptă pe Bulevardul Novinski, sub teii bătrîni, din care azi n-a mai rămas nici urmă. S-au întîlnit, s-au luat de mînă și s-au așezat pe o bancă, lîngă un bătrîn cu favoriți cărunți, așa cum astăzi nu mai poartă nimeni. Nu știau cu ce să înceapă.

Valia îl întrebă :

— Ce crezi, s-o fi supărat cumva Andrei ?

— Cred că da.

— Ce neplăcut ! Dar, te rog, explică-mi : de ce se întîmplă așa ? Pe el îl cunosc de un an, poate chiar mai demult și... nimic. Adică, e drept că-i un băiat minunat, e spiritual, vesel, se spune că e grozav de talentat... Pe tine, însă, iată, te-am văzut doar de două ori și l-am rugat pe Andrei să-ți dea numărul meu de telefon. Știam că tu nu te vei hotărî să-l întrebi pe Andrei... Ești foarte timid, sau, poate, mai curînd, modest.

— Doar sînt de la țară.

— Ei, dar asta e-o poveste de demult.

— Vezi tu, Valia, eu veneam oricum... Numai că nu știam ce-a fost între tine și Andrei.

— Absolut nimic. Glumea mereu cu mine. Niciodată nu mi-a vorbit serios.

— Îți place ?

Valia aruncă o privire șireată spre Feodor.

— Tu ce crezi ? Prostuțule !

Feodor îi cuprinse umerii. Bătrînul cu favoriți tuși demonstrativ, se ridică și plecă. Iar ei izbucniră în rîs.

Valia și Feodor au mai rămas vreme îndelungată pe bancă, au vorbit mult, întrerupîndu-se unul pe celălalt, dar despre ce au vorbit atunci, Feodor Vasilievici nu-și mai aduce aminte. Valia i-a povestit scurta ei viață. Tatăl, feroviar, fusese ucis într-un atac banditesc al basmacilor [1] la o stație de cale ferată, undeva în Asia Centrală ; mama ei lucrase la spitalul orășenesc și visase ca fata ei să devină medic, vis care se va înfăptui la anu, dar, din păcate, mama ei nu mai trăia — fusese doborîtă de malarie tropicală.

Timpul se răcorise, plouase puțin. Porniră spre ulicioara pe care locuia Valia și din nou zăboviră în fața casei. Dintr-o dată ea îi spuse :

— Ca un făcut, Liuba e astă-seară acasă. Dar duminică pleacă la o mătușă din Țarițino.

Duminică stăteau pe aceeași bancă, pe bulevardul Novinski. Vorbeau despre vrute și nevrute și se sărutau. Deși nu ploua, au plecat devreme, dar n-au mai zăbovit în fața casei. Au urcat la etajul patru, au trecut încetișor prin coridorul lung și au intrat în cămăruța ei. Valia n-a aprins lumina. Odaia era inundată de razele lunii care-i privea prin fereastră. Feodor și Valia s-au avîntat unul spre celălalt...

---

[1] Bande contrarevoluționare naționaliste, care au acționat în Asia Centrală în perioada luptei pentru întărirea Puterii sovietice.

Își amintea bine clipa trezirii în acea cameră necunoscută. Odăița era încă scăldată de lumina lunii. Pe marginea ferestrei deschise, cu brațele trecute peste genunchi, Valia se contura ca o statuetă de argint. Trupul ei scînteia în lumină. Feodor a sărit din pat, a luat-o în brațe și a început să-i sărute cu gingășie mîinile, sînii...

Dimineața ea l-a trezit, i-a cuprins fața în palme și l-a privit lung în adîncul ochilor.

— Ciudat, aseară ochii tăi aveau o sclipire caldă, acum însă sînt alții : cenușii-verzui și reci ca o mare nordică.

L-a sărutat mult, apoi l-a privit iar în adîncul ochilor și a izbucnit în rîs :

— Iată, acum ai iar o privire caldă și bună...

La cămin s-a întors în acea zi la vremea prînzului. Colegii l-au iscodit să afle unde și-a petrecut noaptea și l-au luat în zeflemea. Glumele acestea îi erau neplăcute, mai ales că le auzea și Andrei. „Trebuie să discut cu el, să-i explic, își spunea Feodor. Trebuie. N-am încotro."

A doua zi s-au întîlnit la bibliotecă. Au ieșit împreună pe palier. Feodor tăcea și ofta.

— Hai, spune, de ce te codești ?

— N-aș vrea să-ți schimbi purtarea față de mine. Vreau să rămînem prieteni.

— Asta e tot ce te frămîntă ? Eu n-am fost îndrăgostit de Valia. E o fată minunată care ia viața în serios. Și va fi o ticăloșie din parte-ți, dacă te vei purta cu ea ca un Don Juan.

— Greșești dacă gîndești astfel.

— Dacă greşesc, atunci ce va urma? Îţi aduci aminte de Kollontai: „Dragostea albinelor truditoare"?...

— Valia e soţia mea. În toamnă, colega ei îşi ia diploma şi pleacă. Atunci mă voi muta la Valia. Cred că bănuieşti ce s-a întîmplat între noi.

— Nu era greu de ghicit. Chiar şi ea mi-a povestit astăzi. Cît priveşte relaţiile mele cu Valia, ştiam că niciodată n-am să însemn altceva pentru ea, decît un bun prieten. Am impresia că voi veţi fi o pereche potrivită.

Andrei îl bătu pe umăr şi zîmbi. Era un zîmbet plin de tristeţe.

Totul s-a desfăşurat apoi după cum hotărîse împreună cu Valia. Toamna s-a mutat la ea şi astfel a început viaţa lor comună care a durat douăzeci şi şase de ani. Cîte nu s-au întîmplat în anii aceştia! Au fost şi primele cincinale şi sfîrşitul deceniului al patrulea; au venit apoi anii războiului, care s-au încheiat cu măreaţa sărbătoare a Victoriei; şi multe altele despre care Feodor Vasilievici nu voia să-şi amintească. Cînd s-a născut Vladik, ei locuiau încă în cămăruţa aceea strîmtă cu o singură fereastră. Valia fusese fericită în aceşti ani. Se bucura mai ales de primele succese pe care le dobîndea Feodor: era în plină ascensiune, colegii, şi îndeosebi Andrei, ţineau la el; era un bărbat atrăgător, bine făcut, cu trăsături line şi un zîmbet plăcut, avea în toată înfăţişarea ceva „gen Şaliapin". Numai ochii cenuşii-verzui deveneau cîteodată şterşi, iar privirea căpăta o sclipire de gheaţă. Astfel arăta Feodor.

În anii războiului, lucrînd tot timpul într-o unitate de geniu, rămăsese mai mult în spatele frontului. Totuşi fusese şi în primele linii. Plăcuse comandanţilor, legase cunoştinţe preţioase, i se propusese chiar să rămînă în armată, dar sprijinul lui de nădejde, cît şi al lui Andrei, era în altă parte: Nikolai Nikolaevici Silin. Ca şi mai înainte, acesta le prezicea un viitor strălucit, susţinînd că profesiunea lor va fi la loc de frunte: trebuia refăcut tot ceea ce distrusese duşmanul.

— Profesia noastră e bună şi prin faptul că nu ne rupem de clasa muncitoare. Un arhitect bun se sfătuieşte şi cu zidarii, şi cu angajaţii sezonieri, ştie să preţuiască munca.

Silin era binevoitor cu Feodor, dar favoritul lui rămînea tot Andrei Sveşnikov. Pe Feodor îl sfătuise să plece din Moscova într-o capitală de regiune (e drept că îl sfătuise acelaşi lucru şi pe Andrei). Feodor se învoi, întrucît locuia în strîmtoare, cu copiii, chiar şi în cele două camere de pe Usaciovka, obţinute cu destulă bătaie de cap. Şi iată că Feodor şi Valia plecară din Moscova pentru cîţiva ani. Totuşi el părăsea capitala cu tristeţe, şi-i spusese Valiei că se va întoarce în Moscova numai stăpîn pe situaţie.

Încă de pe atunci, Antonina locuia la ei. Fusese soră medicală la spitalul la care lucrase Valia în timpul războiului. După ce-au părăsit Moscova, Valia se angajă la un spital, iar Antonina îngrijea de gospodărie şi de cei doi copii, Vladik şi Marusia.

Mai neplăcut decît orice era faptul că Feodor şi Valia nu se mai înţelegeau, între ei aveau loc

tot mai des nu propriu-zis certuri, ci mici frecușuri. Valiei nu-i era pe plac că Feodor se străduia să intre cu tot dinadinsul în grațiile superiorilor, că încerca să lege cunoștințe care i-ar putea fi de folos, că umbla pe la picnicuri și uneori venea cu chef acasă. Iar cînd Valia îi condamna atitudinile neprincipiale, Feodor devenea ca de piatră și-i replica cu o voce metalică :

— Toate astea nu te privesc. Fac ceea ce socotesc că e necesar și poate fi de folos.

Cu timpul, duioșia, blîndețea, însușiri pe care le avea în tinerețe, pieriră. Andrei îi scria din cînd în cînd. Feodor știa că Andrei are o muncă interesantă și nu ascundea că-l pizmuiește. O învinuia pe Valia, reproșîndu-i plecarea din Moscova. De altfel, se și apucase să aranjeze ceva, reîntoarcerea în capitală devenind din ce în ce mai posibilă. În sfîrșit, obținu și asta. Valia i-a spus atunci că se desparte greu, cu tristețe de spital.

— N-are nici un rost să mai lucrezi la vreun spital ! N-ai să te alegi cu prea multe foloase, îi răspunse el.

— La ce foloase te gîndești ?

— Cîștig eu suficient. Și-apoi... spitalul e spital... Mai aduci acasă vreo boală molipsitoare ! Cîte nu se pot întîmpla ?...

Era prima ceartă serioasă care izbucnise între ei, tocmai în toiul mutării la Moscova. De-ndată Feodor Kurbatov și-a creat o situație bună. Deveni șeful unui atelier de proiectări, lucra împreună cu Andrei Sveșnikov, și colaborarea le era utilă amîndurora. Andrei scăpăra de talent,

era un „drac împielițat" (așa spunea despre el Silin), iar Feodor putea să muncească fără răgaz ; așa că se completau de minune. Numai că Andrei era o fire greu adaptabilă, avea limba ascuțită, la consfătuiri și ședințe vorbea tăios, își permitea atacuri nechibzuite față de unii colegi ranchiunoși și cu influență.

Feodor se străduia să netezească asperitățile.

— O s-o pățească o dată și o să mă bage și pe mine în bucluc, se plîngea el Valiei. Valia îi lua apărarea lui Andrei, dar nu reușea să exprime esențialul. Și esențialul — puterea de sacrificiu a lui Andrei — l-a înțeles prea tîrziu. O iubise, fără îndoială. Atunci însă cînd și-a dat seama că Valia s-a îndrăgostit de Feodor n-a vrut să stea în calea fericirii lor. Dar, din păcate, de o adevărată fericire n-au avut nici ei parte. Andrei n-a adus vorba niciodată despre toate acestea, însă inteligența și bunul simț al Valiei au făcut-o să înțeleagă că în viața lui s-a prăbușit ceva. În tinerețe îi plăcea să stea cu prietenii la un pahar de vin, iar acum, cînd era om în toată firea, abuza de acest obicei. După cum spunea Feodor, Andrei ar fi intrat într-un cerc de boemi, oameni ratați și bețivi ; începuse să lucreze neglijent, uneori chiar fără tragere de inimă.

Apoi, Andrei s-a încurcat cu o femeie în vîrstă, divorțată, cu doi copii. O chema Tatiana. Nu apăreau nicăieri împreună, se certau tot timpul. Lucra din ce în ce mai rău, între el și Feodor se iscau ciocniri violente. În cele din urmă fu înlăturat de la executarea proiectului în care învestise multă muncă și talent.

Astfel s-au despărţit doi vechi prieteni. Era tocmai în perioada cînd Valia îşi descoperise primele semne ale bolii. Ca medic, şi-a pus diagnosticul fără greş. Cînd i-a împărtăşit temerea sa lui Feodor, el a făcut un gest de lehamite :

— Colegul tău, Jdanov, spune că e consecinţa unei gripe... O să tuşeşti ce-o să tuşeşti şi va trece. E foarte bine că nu mai lucrezi... N-ai nevoie să lucrezi.

Valia nu i-a replicat. A început să vorbească despre altceva ; o tulbura schimbarea petrecută cu omul care-i era cel mai apropiat.

— Feodor, pe seama ta nu se vorbeşte de bine.

— Cine ?

— Vechii tăi colegi.

— Andrei ? E un alcoolic şi un pierde-vară !

— Nu numai el. Foloseşti un ton pe care nu-l aveai înainte. Cu cei care depind de tine, într-un fel sau altul, eşti distant, iar pe alţii, de care depinzi tu, îi linguşeşti ; bunăoară pe Protopopov. Şi ăsta-i un om meschin, răzbunător, chiar tu ai afirmat-o. Înţeleg — trebuie să fii şi vigilent, dar tu confunzi vigilenţa cu neîncrederea... Vorbeşti despre oameni în aşa fel încît le poţi face rău. Pe unii i-ai dat afară numai pentru că au nişte unchi sau mătuşi în străinătate. Şi, de fapt, aceşti oameni pe care i-ai scos din muncă, nici habar n-aveau de neamurile lor.

Feodor îi răspunse rece, dispreţuitor :

— Ce înţelegi tu... dacă te-aş fi ascultat, am fi rămas undeva, într-un fund de ţară, iar azi aş fi fost un nimic.

— Şi cei care trăiesc într-un fund de ţară aduc foloase — sînt şi acolo oameni buni, faci rău că vorbeşti cu dispreţ despre ei.

— Fleacuri ! Şi-n genere, ce înţelegi tu ?

— Înţeleg un singur fapt : te-ai schimbat. Eşti alt om acum, ai devenit aspru, şi lipsit de suflet, te-ai îndepărtat nu ştiu cum de noi... Chiar şi faţă de copii eşti nepăsător. De altfel, să ştii că Vladik a ajuns un domnişor încrezut.

— Nu e decît o vanitate tinerească... Tu stai acum acasă, n-ai decît să te ocupi de copii ! Eu n-am timp pentru ei.

— Mi-e foarte rău, Feodor, spuse ea încet, tu nu vrei să mă-nţelegi. Îmi vine greu să vorbesc cu tine.

— De fapt, noi doi de mult nu mai avem despre ce să vorbim, rosti el cu cruzime.

Feodor se înstrăinase de singura fiinţă care-i era apropiată — mama copiilor săi.

Curînd după această discuţie, Kurbatov l-a întîlnit întîmplător pe Andrei, într-un loc unde Feodor Vasilievici nu călca niciodată : într-un magazin alimentar.

I se terminaseră ţigările şi oprise maşina, vrînd să-l trimită pe şofer, dar îşi aduse aminte că a doua zi e ziua de naştere a Marusiei şi se hotărî să-i cumpere fetei o cutie cu bomboane. Voia să-i dovedească Valiei că totuşi e atent faţă de copii.

În magazin era multă lume. Kurbatov se strecură greu şi se ciocni de Andrei care cumpăra o sticlă de vin.

— Ia te uită ce întîlnire ? ! se miră Andrei. Să fie oare adevărat că ne faci nouă, păcătoşilor, cinstea să te înghesui cu noi pe la cozi ? !

— Mîine e ziua de naştere a Marusiei. Vreau să-i cumpăr o cutie cu bomboane.

Ochii lui Andrei străluceau, obrajii îi erau uşor îmbujoraţi. Nu se văzuseră de mult, dar lui Kurbatov i se păru că Andrei nu-i prea schimbat.

— Da. Tu nu puteai veni aici să cumperi o sticlă de vin, doar eşti un abstinent convins.

— Să ne dăm deoparte. Împiedicăm circulaţia.

— Ce face Valia ?

— E bolnavă. Kurbatov se simţea stînjenit, n-avea ce discuta cu Andrei. Ar fi vrut să scape de privirea ironică, de zîmbetul lui îngăduitor.

— Nu pricep de ce ne ocoleşti. Doar ştii cît te iubeşte Valia.

— De iubit, pe tine te iubeşte — de mine îi e milă.

— Lucrezi ?

— Uneori.

— Întotdeauna ţi-am preţuit cunoştinţele, capacitatea...

— Le-ai preţuit, e drept. Dar... ştii... n-are nici un rost această discuţie... Du-te, cumpără-ţi bomboanele.

Andrei se amestecă şi se pierdu în mulţime. Nu fusese o întîlnire dintre cele mai plăcute. Feodor Vasilievici îi povesti Valiei.

— Şi nu puteai să-l urci în maşină, să-l aduci la noi ?

— Pesemne că n-am putut.

— N-ai putut ? Sau n-ai vrut ?

— Nu era chiar beat, dar duhnea a vin. Şi, pe deasupra, îngrozitoarea lui trufie... De altfel, cîtă vreme să-l mai dădăcim ?

— Cum poţi vorbi astfel despre prietenii tinereţii noastre ?

— Cu mulţi te împrieteneşti la tinereţe !

— Cum de eşti în stare să vorbeşti astfel ?

— E prea tîrziu ca să mai poată fi reeducat. Trebuie să privim adevărul în faţă : Andrei e un om sfîrşit.

Feodor ieşi, măsurînd-o pe Valia cu privirea sa de gheaţă, a cărei putere o cunoştea prea bine : cu privirea asta îi stăpînea fără greş pe cei care depindeau de el.

Dacă ar fi văzut în acea clipă chipul soţiei sale, ar fi înţeles poate că şi ultimul strop de afecţiune, şi umbra vechii iubiri pe care o nutrise Valia faţă de cel care-i era soţ şi tatăl copiilor ei, dispăruse. Valia nu mai putea regăsi în Feodor pe omul bun şi drăgăstos de altădată, pe iubitul duios şi gingaş din tinereţe. Nu mai regăsea în el nici pe cel care ştiuse să-i fie bun tovarăş de viaţă de-a lungul multor ani. Ce era Feodor acum ? Un om străin, rece, convins mereu de dreptatea şi corectitudinea faptelor sale ; altfel nici nu concepea că poate să fie. Dacă Valia ar fi fost sănătoasă, ar fi reuşit poate să se facă ascultată şi înţeleasă, dar acum, chiar şi după acel scurt schimb de cuvinte, zăcea sleită de puteri, reţinîndu-şi greu lacrimile.

Feodor Vasilievici plecase, dar în timp ce cobora scările se gîndi că ar fi trebuit să-i vorbească mai blînd. Faţa Valiei, îngălbenită şi atît

de schimbată într-o singură lună, îi apăru înaintea ochilor. „Într-adevăr, reflectă el, e bolnavă şi probabil că..." Nu voia să dea crezare diagnosticului pe care şi-l pusese ea însăşi. „Trebuie să vorbesc cu Kulikov, e o somitate. Ne cunoaştem, o să-mi spună adevărul."

Apoi hotărî că în aceeaşi seară va căuta să atenueze impresia ultimei discuţii şi că, în genere, se va purta mai tandru cu soţia sa.

Mai departe, gîndurile sale se opriră asupra lui Andrei. Îşi mărturisea că ar fi trebuit să-l aducă la Valia, ea ar fi izbutit să reînnoade firul rupt al prieteniei lor. În acea seară, Kurbatov s-a întors tîrziu şi n-a mai vorbit cu Valia. N-a vorbit cu ea nici în zilele următoare. Apoi s-a petrecut un fapt la care Feodor s-a gîndit multă vreme cu groază — Andrei Sveşnikov a fost arestat.

Cînd i-a telefonat Tatiana, soţia lui Andrei, primul lui gînd a fost să închidă telefonul. A bîiguit cîteva cuvinte, iar după ce a pus receptorul jos, a poruncit secretarului să nu-i mai facă niciodată legătura telefonică cu această femeie şi să nu-l anunţe de prezenţa ei, dacă va veni vreodată să-l caute.

O frică nemărginită pusese stăpînire pe Kurbatov. Măsură cabinetul în lung şi-n lat, cînd căzînd în disperare, cînd liniştindu-se. Doar se despărţise de Andrei Sveşnikov, în ultimii doi ani nu mai avusese nici o legătură cu el, mulţi o ştiau. Se străduia din răsputeri să-şi amintească despre ce discutau pe vremea cînd

erau prieteni. Poate fusese de aceeaşi părere cu Andrei, care îi critica cu asprime pe şefi, chiar şi pe Protopopov, atunci cînd acesta era o persoană influentă. Dar cine ştie despre cîte nu vorbiseră ei în clipele de sinceritate, la un păhărel de coniac (fără care Andrei se plictisea la masă)? Feodor făcea eforturi să-şi reamintească toate acestea şi nu reuşea. Îl stăpînea un tremur nervos. De ce s-a întîmplat această istorie tocmai acum, cînd el, Kurbatov, se avînta spre înălţimi? Se ferea să mai lege noi cunoştinţe.

Mai mult decît orice, îl alarma faptul că în acest timp Valia se întîlnea nu numai cu vechii prieteni, dar făcea şi o serie de cunoştinţe noi — tînăra generaţie de medici.

Cei care veneau în cabinetul lui Feodor Vasilievici vedeau în faţa lor un bărbat în vîrstă, prezentabil, politicos, puţin cam ţeapăn şi neirosindu-şi vorbele în vînt. Erau timpuri aspre şi Kurbatov socotea că trebuie să se închidă în sine, să-şi restrîngă relaţiile, să tacă atunci cînd se înfiripă o discuţie generală, deşi — gîndea el — şi tăcerea poate să pară suspectă. Astfel se îndepărtă treptat de prieteni, căutînd să se convingă că această atitudine îl va feri de neplăceri şi primejdii. Şi deodată — arestarea lui Andrei!

Să-l fi văzut cineva pe Feodor Vasilievici în clipa cînd a aflat vestea! Nici urmă nu mai rămăsese din omul plin de sine, echilibrat şi vigilent: prin cabinet alerga un om descumpănit, palid, dintr-o dată îmbătrînit. Pe birou se

găsea o hîrtie — ciorna unei declarații care începea în felul următor:

„Printre colegii mei de institut, era și un oarecare Andrei Sveșnikov, om extrem de ușuratic, obișnuit să bea peste măsură. Am lucrat cîtva timp împreună și ne-am despărțit din inițiativa mea. Avea o comportare cu totul lipsită de tact, subminînd autoritatea mea de șef al atelierului. Totuși, n-am auzit să fi exprimat păreri antisovietice, atitudine pe care aș fi curmat-o în modul cel mai hotărît..."

Reciti declarația și căzu pe gînduri. Trebuia oare să scrie că Andrei venise, ani de zile, în casa lui? Dar nu se putu hotărî și băgă nota informativă în casa de fier.

Și acum, ce era de făcut cu Valia? Să-i spună, ori să-i ascundă ce s-a întîmplat cu Andrei?

Dacă nu-i spune, ea ar putea să afle de la cunoscuți. O vizitau colegii ei și prietenele cu care lucrase la spital în anii războiului. Dar, și în acest caz, Feodor găsi o portiță de scăpare: nu-i va spune despre arestarea lui Andrei, ca să n-o neliniștească, e doar bolnavă! Astfel trecură o zi, două, după care, într-o dimineață, devreme, îl chemă Valia. Feodor intră la ea cu o mină preocupată, privindu-și ceasul; începu să vorbească despre ceva fără însemnătate, apoi pomeni de profesorul Kulikov care trebuia s-o mai vadă o dată pe Valia. Ea îl privea tăcută, apoi, oftînd din greu, îi spuse:

— Știu totul.

Cu o ușoară tulburare, Feodor îi răspunse:

— De fapt, era de așteptat. În ultima vreme umbla cu diverși indivizi dubioși... Devenise irascibil, și trăncănea fel de fel de prostii...

— Tu crezi că Andrei e un contrarevoluționar?

— Judecînd obiectiv, firește, nu era unul activ...

— Contrarevoluționar? Îți dai seama ce spui? Andrei e un om sovietic la fel ca tine și ca mine.

— Dar putea să facă rău cu considerațiile lui despre multe care nu-i sînt pe plac.

— Dar ție îți place absolut totul? Chiar tu spuneai despre Protopopov că e un birocrat, un carierist.

— Protopopov nu reprezintă Puterea sovietică.

— Andrei n-a fost în stare să clevetească puterea căreia îi datorează totul. E o eroare la mijloc.

— Da sau nu... Feodor își privi ceasul. De unde ai aflat? Eu n-am vrut să te tulbur.

— A telefonat Tatiana, soția lui Andrei. Antonina a vorbit cu ea. Tu n-ai binevoit măcar s-o primești.

— Nu puteam primejdui situația mea și a familiei mele.

— Nu există nici o primejdie pentru tine. Probabil că nu e ceva serios, nici percheziție nu s-a făcut.

— Valia... Vom mai vorbi. Crede-mă, acum sînt foarte grăbit.

— Du-te. Vom mai vorbi.

Dar Feodor s-a ferit de această discuție.

Era primul lor născut şi de aceea Valia îi legănase anii copilăriei într-o nespusă duioşie. Vladik fusese un băieţel drăgălaş. În prima lui zi de şcoală a plecat urlînd. Au fost nevoiţi să-l ameninţe că miliţianul îl va duce, chipurile, cu de-a sila la învăţătoare. Nu învăţa prea grozav, dar nici îngrozitor de prost. Cu colegii se împrietenea greu, în schimb profesorilor le plăcea ; se pricepea să-şi cîştige simpatii. Asemănarea cu taică-său îl bucura pe Feodor Vasilievici. Apoi s-a născut Maria, şi fiindcă tatăl n-o prea lua în seamă, Valia îşi revărsă întreaga-i dragoste asupra fetiţei. Odată, pe neaşteptate. Vladik îşi dezvălui intenţiile. Avea pe atunci paisprezece ani. Maică-sa îl întrebase ce-ar vrea să devină cînd va fi mare.

— Artist de cinema, răspunse Vladik.

— Ia te uită ? !... se miră Valia. Ce mai profesiune !

— Şi de ce ar fi mai rea decît altele ? Dar dacă-l aşteaptă gloria ? îl susţinu tatăl.

Astfel că, atunci cînd Vladik termină şcoala, Feodor Vasilievici nu fu uimit şi nu obiectă aflînd că fiul său a fost primit la Institutul de cinematografie — Secţia actorie. Valiei însă i s-a părut bizar. Vladik era un băiat melancolic, lipsit de temperament, iar unui actor i se cere să aibă această însuşire. Andrei îi spunea glumind „blondul drăguţ", sau „copie ştearsă a lui Feodor". Cu toate acestea, pe Vladik îl plăceau

fetişcanele. Încă de cînd avea paisprezece ani, elevele îl chemau la telefon, iar el, adoptînd un ton plin de îngăduinţă, se învoia să le ţină tovărăşie în parc. La optsprezece ani a făcut o aşa-zisă pasiune pentru o instructoare de pionieri pe care a cunoscut-o în Crimeea. Fata plîngea în hohote sub fereastra lui, ceea ce o alarmă pe Valia. Dar totul se termină cu bine, fata îl uită repede pe Vladik. Mai mult decît orice, îl interesau revistele englezeşti şi nemţeşti, fotografiile actorilor de cinema, automobilele lor, vilele lor, cîinii lor, iahturile lor. Deasupra patului îşi atîrnase fotografiile lui Robert Taylor, pe puntea pachebotului *Liberté*. Trăia învăluit de ceaţa trandafirie în care stelele de cinema străluceau orbitor. Crescuse visînd gloria şi iată că, într-adevăr, fu remarcat ; o influenţă oarecare a avut-o şi numele tatălui său — deja bine cunoscut.

Se căuta un actor care să interpreteze rolul unui tînăr tractorist. Vladik era unul dintre cei patru candidaţi pentru acest rol. Fu invitat la studio şi se stabili ziua probelor.

Filmul urma să fie realizat de un regizor celebru, care vreme de şase ani nu făcuse altceva decît să prezideze diverse şedinţe, să călătorească în Occident cu diferite delegaţii, să primească oaspeţi de peste hotare. În sfîrşit, se hotărîse să creeze o capodoperă, o tragicomedie muzicală, şi se apucă să lucreze filmul după ce aruncase la coş şaizeci de scenarii. Al şaizeci şi unulea scenariu îl scrisese un partener de pocher

al soției sale. Așadar, celebrul regizor își făcu cunoscute planurile de creație pentru a douăzecea oară, publicîndu-le într-un ziar. În timpul probei actorilor, ședea într-un fotoliu, ținînd o pipă între dinți ; purta pantaloni verzi din piele de căprioară, o scurtă și ochelari fumurii. În jurul lui roiau asistenții, pictorii, consultanții, operatorul-principal și cei secundari, compozitorul.

Vladik a trecut proba cu succes și a început filmările. Era cam mirat că celebrul regizor nu face nimic : ceilalți făceau totul în locul lui. Chiar la montaj lucraseră cîteva fete modeste, niște Vere, Lide și Dusie anonime. Celebrul regizor stătea tolănit în fotoliu, în sala de vizionare și mormăia tot felul de fraze incoerente, lipsite de înțeles, care erau imortalizate pe loc de către o stenodactilografă.

O făcea pe genialul, imitînd un decedat regizor, într-adevăr genial.

Lui Vladik îi rămăseseră întipărite în minte pentru totdeauna cuvintele pe care le aruncase alene peste umăr celebrul regizor, în timp ce-l privea prin ochelarii fumurii.

— Pisicuțo, băiatul ăsta are ștofă.

— Ba e de-a dreptul un cap pătrat ! îi răspunse „Pisicuța“, o jună ciufulită, îmbrăcată într-o salopetă — asistent și mîna dreaptă a celebrului regizor.

— Ești răutăcioasă... spuse el. Are totuși ceva ștofă.

Filmul a apărut pe ecran, dar afișul n-a ținut prea mult, deși cronicarii cinematografiei îl proclamaseră o producție epocală.

Vladik fu convins că a făcut carieră. A mai făcut o probă pentru un film al cărui regizor era mai puțin celebru. Nu se îndoia că va primi rolul principal. Colegii îl invidiau, iar el, considerîndu-se actor format, devenise trufaș, încrezut. Și iată că asupra lui se abătu prima catastrofă. Rolul feminin principal îl deținea soția regizorului, o artistă ofilită. Ea hotărî că Vladik e prea tînăr pentru a-i fi partener ; și-ntr-adevăr, pe ecran el ar fi părut nu iubitul, ci — în cel mai bun caz — fiul ei. Așa că rolul fu încredințat unui alt actor, care depășise de mult treizeci de ani. Zguduit de eșec, Vladik căută compătimire la maică-sa. Valia încercă să aline zbuciumul fiului, dar sufletul ei cinstit o determină, fie chiar într-un asemenea moment greu, să-i adreseze cuvinte amare de dojană :

— Arta adevărată e iubită și prețuită de toți. Oare m-aș împotrivi să devii un veritabil actor ? Dar tu nu iubești cu adevărat arta. Ești tipul despre care Stanislavski afirmă că se iubește pe sine în artă și nu arta ca atare. Parcă așa spunea, nu ? Îmi pari acum ca un fel de model pentru pictori : te vor filma cît timp îți vei păstra farmecul tinereții. Poate că-s învechite concepțiile mele, dar mi se pare că în cinematografie trebuie să ajungi abia după ce ai jucat într-un teatru bun. Tu ai început de-a dreptul cu cinematografia. Cînd apari pe ecran, vorbești fals, ca un crainic de mîna a doua.

Vladik sări în picioare, aruncă furculița și strigă :

— Lăsați-mă în pace cu sfaturile voastre !

După care interveni Feodor Vasilievici :

— Tu ai rămas totuşi în urmă, Valentina. Teatrul e una şi cinematograful e alta. După mine, Vladik are toate calităţile ca să dobîndească succes.

Apoi adăugă că un om de vază l-a văzut pe Vladik pe ecran şi că l-a felicitat pe el, pe Feodor Vasilievici, pentru talentul fiului său.

Mai tîrziu, după ce Valia căzu la pat şi nu mai fu în stare să cugete la cariera lui Vladik, acesta interpretă un rol nou, nu de prea mare întindere, dar care i se potrivea foarte bine. Fu lăudat, era chemat mereu la telefon, chipul îi apăru în reviste. Rareori putea fi găsit acasă. După un timp oarecare, începură să circule zvonuri despre legătura lui cu o cîntăreaţă de estradă, al cărei repertoriu se compunea din aşa-zise cîntece de muzică uşoară.

Faptul nu i-a fost pe plac lui Feodor Vasilievici. Vestea despre idila lui Vladik cu actriţa i-o adusese Olghin. Îi ceruse voie să-şi aprindă o ţigară, ceea ce însemna că discuţiile de lucru s-au terminat ; clipind din ochii lui mici, spuse :

— Vlad Feodorovici a mai repurtat o victorie.

— Da, aşa se spune, dar eu n-am văzut încă filmul.

— Nu despre film e vorba. A cucerit o femeie interesantă. Acum îl va inspira o muză.

— Ce fel de muză ?... După cîte ştiu, au şi ei în cinematografie o muză, a zecea la număr, dar fără nume deocamdată...

— Muza Ancearova. O cîntăreaţă de estradă. O femeie elegantă.

— Nu mă interesează amicele fiului meu.

— Totuşi, ar trebui s-o cunoaşteţi, e, ca să zic aşa, viitoarea dumneavoastră noră.

— Asta mă priveşte pe mine, Boris Viaceslavovici.

În dimineaţa următoare veni în camera fiului său. Vladik, în pijama, stătea în pat şi se examina în oglindă, îşi încreţea sprîncenele, privindu-se ba din profil, ba din faţă.

Feodor Vasilievici atacă direct subiectul „Muza Ancearova".

— Şi de ce te nelinişteşti ?

— Crezi oare că-mi fac plăcere aceste bîrfeli ?

— Dar eu sînt unul şi tu eşti altul. Am propriul meu nume acum !

— Mai ai însă şi o familie... cu care trăieşti laolaltă !

— Da, într-adevăr, trăiesc laolaltă... deocamdată...

— Ce înseamnă „deocamdată" ?

— Aş fi putut să mă mut de mult la Muza. Are un apartament drăguţ.

— Iată ce mai lipsea ! Persoana asta are o reputaţie...

Vladik puse deoparte oglinda. Un zîmbet ironic îi schimonosi chipul.

— Cu nimic mai prejos decît a persoanelor cu care te întîlneşti tu la Soci.

Lui Feodor Vasilievici i se păru că nu a auzit bine.

— Cum ?... Cum de îndrăzneşti ? ! Vocea i se frînse. Ticălosule !

Privi în jur. Uşa care dădea în camera Valiei era închisă. Nemaigăsind altceva de spus, se întoarse şi ieşi din cameră.

Două zile mai tîrziu, Vladik se mută la Muza Ancearova.

MARUSIA

Era cu doi ani mai mică decît Vladik. În copilărie fusese urîţică, iar Feodor Vasilievici o spunea fără stînjeneală în prezenţa fetiţei.

— Maică-sa a fost o frumuseţe, nici tatăl nu-i de lepădat, pe cînd Musia e o mică stîrpitură. Vladik în schimb...

De fapt îi acorda tot atît de puţină atenţie ca şi lui Vladik, dar fetiţa credea că tatăl o ignorează tocmai fiindcă e o stîrpitură. Îşi iubea mama, îi ducea mereu dorul şi cînd Valia se întorcea de la serviciu, o întîmpina în stradă, fie iarnă sau vară. Boala mamei era pentru Marusia cea mai cumplită nenorocire. Suferea, plîngea des (ferindu-se de maică-sa). Odată, Feodor Vasilievici şi-a privit atent fiica şi a rămas uimit. „Răţuşca cea urîtă" se prefăcuse într-o „lebădă-crăiasă" ; trupul i se împlinise devenind zvelt, pierise stîngăcia mişcărilor, trăsăturile feţei căpătaseră linii armonioase. Nu mai era o fetiţă *(Backfisch* — cum spun nemţii), ci o tînără frumuşică, cu ochi albaştri şi trişti. Tatăl ar fi vrut să-i spună ceva plăcut, dar remarcă doar atît :

— Ia te uită... cum s-a mai schimbat !

Ea ridică inciudat din umeri şi-l chemă în birou.

— Ce spun medicii ?

— Spun că mai sînt speranţe. Ea însăşi e medic şi e încredinţată că se va însănătoşi.

— Eu cred că nu-i aşa.

— Adică ? Nu înţeleg.

— Ea nu vrea să ştim ce boală are de fapt.

— Ţi se pare.

— Aseară a rugat-o pe Antonina să-i aducă telefonul. Mie mi-a spus să învăţ pentru examene şi am ieşit din cameră. Dar am presimţit ceva... Am rămas lîngă uşă. Discuta la telefon cu profesorul. Îi spunea în latină numele unei boli. Profesorul i-a vorbit timp îndelungat, iar ea îi răspundea din cînd în cînd doar „da". Apoi i-a replicat brusc : „Ivan Timofeevici, de ce încercaţi să mă liniştiţi ?" Mai tîrziu i-a cerut Antoninei să scoată telefonul. Am intrat şi i-am văzut ochii în lacrimi. M-am repezit la ea şi atunci mi-a zîmbit, dar cu ce efort ! Oare ce i-o fi spus profesorul ?

— Dacă ar fi ceva grav, nu i-ar fi spus. În astfel de cazuri, medicii ascund bolnavilor adevărul.

— Crezi ? Atunci de ce-a plîns ? Doar ştii bine că nu plînge niciodată. Am rămas lîngă ea pe un taburet ; îmi mîngîia părul şi deodată mi-a zis : „Îmi pare rău de tine. Îţi bat la uşă examenele şi eşti frîntă de oboseală. Aşa-i ?" I-am răspuns că am şi luat două examene cu „foarte bine". „Mai curînd de Vladik să-ţi pară rău, nu-i prea merge bine cu cinematografia", i-am spus numai aşa, ca să nu tac, să nu mă trădez că am auzit convorbirea ei cu profesorul.

Feodor Vasilievici își privi ceasul.

— Ca și doctorul care o tratează, nu văd deocamdată nici o primejdie... Trebuie să plec, vom mai vorbi despre asta altă dată.

Dar n-a mai adus vorba „altă dată" despre boala mamei și nici Maria n-a vrut să mai discute cu tatăl ei despre acest lucru. Devenise foarte atentă la tot ce se petrecea în casă, în camera mamei. Trăgea cu urechea, ascultînd impresiile pe care le schimbau între ei medicii, cînd plecau de la bolnavă, sau ceea ce șușoteau mama cu Antonina. Într-o dimineață, prefăcîndu-se că doarme, auzi următoarea conversație :

— M-am schimbat mult ?

— De... boala nu înfrumusețează pe nimeni. Pînă și oamenii sănătoși se schimbă cu anii. Bunăoară chiar Feodor Vasilievici.

— Feodor ! Cu el e altceva... Cu totul altceva.

Mama rostise cu multă tristețe aceste cuvinte.

— Cum de s-au întîmplat toate astea ? Era un om vesel, blajin, toată lumea îl iubea, Andrei era în stare să se arunce și-n foc pentru el. Apoi — după război am observat — în purtările lui a apărut ceva glacial, neplăcut. Dintr-o dată a început să-i poarte pică lui Andrei. Abia acum înțeleg de ce — pur și simplu din invidie. Crezi oare că n-am stat de vorbă cu el ? La început tăcea, dar apoi a început să-și arate colții...

Antonina i-a șoptit ceva, mama i-a răspuns, dar Musia n-a mai auzit nimic. Apoi iar a început să deslușească :

— Eu am să mă duc în curînd... pentru totdeauna... tu să nu lași casa, să n-o părăsești pe Marusia. Jură-mi !

— Pe dumnezeul meu mă jur !

— Nu, nu așa... Ai devenit cam bigotă, Antonina. Înainte nu băgasem de seamă...

Își depănau amintirile.

— De-aia sînt așa, fiindcă mi-a fost dat să sufăr mult, povestea cu glas scăzut Antonina. Întîi — războiul civil, apoi foametea din Povoljie, am lucrat atunci în Pomgol tot anul 1921. Cîte n-am văzut atunci ! Erau și ticăloși care speculau foametea, domni dintre foștii cadeți, a fost apoi ARA[1], americanii... Își închipuiau că dacă e foamete, ne vor putea înfrînge cît ai bate din palme. Și, deși eram încă un copil, începusem să înțeleg cîte ceva.

— Dar în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei ai lucrat minunat. Pe-atunci nu observasem la tine apucăturile astea.

— Care anume ?

— Astea, bisericoase. Ți-au apărut — mama începu să rîdă — după contuzie : sînt niște sechele.

— Pe nedrept vorbești așa. Pentru tine mă rog lui dumnezeu.

---

[1] *American Relief Administration* (Ajutorul american) — organizație creată în S.U.A. în 1919 care, sub paravanul acordării de ajutor în alimente și de altă natură țărilor europene ce au avut de suferit în timpul primului război mondial, aveau ca scop înăbușirea mișcării revoluționare și întărirea pozițiilor economice și politice ale imperialismului american în aceste țări.

— Dar în timp ce spitalul era bombardat, nu te rugai ?

— Şi nu numai pentru tine, ci şi pentru Andrei...

Urmă un răstimp de tăcere. Apoi mama spuse :

— Feodor e foarte vinovat faţă de Andrei.

— Feodor Vasilievici nu putea să facă nimic. Nu-i singur doar, şi propria-i familie îi e mai scumpă decît oricine.

— Vorbeşti prostii ! Niciodată nu i s-ar putea ierta asta lui Feodor.

Marusia stătea culcată, căutînd să nu se mişte, să nu respire. Ceva nou, îngrozitor, i se dezvălui din cuvintele celor două femei : un aspect necunoscut şi nou în relaţiile dintre tatăl şi mama ei.

E drept că o jigni puţin şi faptul că mama îi împărtăşea tainele cele mai intime Antoninei şi nu ei, care-i era fiică. Maria avea aproape şaptesprezece ani şi se considera om în toată firea. Dar amintindu-şi împrejurările în care s-au cunoscut aceste două femei îndurerarea se topi. Se întîlniseră în al doilea an al războiului, la spitalul unde lucra mama ; Antonina era soră şi îngrijea pe cei grav răniţi ; medicii îi admirau puterea de dăruire. După ce-a fost bombardat spitalul, Antonina a suferit o contuzie puternică. Mama Mariei a vindecat-o, războiul s-a sfîrşit şi singurateca Antonina a rămas în casa Kurbatovilor. Cele două femei se înţelegeau dintr-o privire. În ultimii ani, Antonina avea o purtare neprietenoasă faţă de Feodor Vasilievici, dar acesta n-o observa sau n-o lua în seamă. În casă era ordine, iată principalul.

Se-nţelege că multe lucruri nu le ştiuse Marusia. Pentru ea era o noutate şi ceea ce aflase despre Andrei. Înainte de a fi arestat, mama comunica cu el trimiţîndu-i uneori bilete prin Antonina. De două ori în locul Antoninei, s-a dus Marusia.

Şi n-a ştiut că tatăl ei, aflînd mai tîrziu despre aceasta, i-a făcut reproşuri mamei. Îşi frămînta nervos mîinile şi spunea :

— Ce nechibzuinţă... cîte nu putea el să flecărească acolo...

Valia i-a răspuns că Andrei nu era în stare să săvîrşească vreo fărădelege şi că el, Feodor, n-are dreptul să se poarte atît de hain faţă de un om care i-a fost apropiat în anii tinereţii.

— Am să trimit o scrisoare, i-a mărturisit ea atunci. Sînt membru de partid, cred în nevinovăţia lui Andrei şi nu pot s-o ascund.

Valia a trimis într-adevăr scrisoarea. Iar Feodor Vasilievici, alarmat peste măsură, a tot umblat pe undeva, a discutat cu cineva şi, în cele din urmă, s-a liniştit.

RITA

Feodor căuta să ajungă acasă seara tîrziu. Intra direct în camera lui, fără să mai treacă pe la Valia : chipurile, să n-o deranjeze. Ca să amîne clipa întoarcerii acasă, întîrzia adesea în spaţiosul său cabinet.

Kurbatov nu fusese uşă de biserică nici în anii cînd dragostea lui pentru Valia nu se stinsese

încă. Avusese aventuri întîmplătoare, de scurtă durată. Acum însă, cînd mulți ochi erau ațintiți asupra lui, lega cunoștință cu femeile mult mai precaut și numai în timpul concediului. La Moscova avea o comportare ireproșabilă. În postul de secretar angajase un bărbat. Cu colaboratoarele din institut se purta politicos și rece. Avea cincizeci de ani, plăcea femeilor și aștepta nerăbdător vara, să plece pe litoralul Mării Negre. Acum, însă, cînd Valia era grav bolnavă, nu-i venea să plece pentru trei săptămîni în sud. Tocmai la asta cugeta într-o seară, tîrziu, în timp ce măsura cabinetul în lung și-n lat. N-avea chef să se ducă acasă, să cineze de unul singur și s-o vadă pe Antonina postată veșnic în ușă, în fața ochilor săi, ca un reproș viu.

Se auzi sunetul slab al telefonului. Ziua de muncă se sfîrșise de mult, cine putea să telefoneze? Ridică receptorul și, făcînd o excepție de la regulă, răspunse el însuși ; auzi o voce plăcută de femeie :

— Feodor Vasilievici ?... și după o scurtă pauză : Bineînțeles că nu mă cunoașteți... Poate că o să vă pară hazliu ce-am să vă spun...

Primul îndemn fu să închidă telefonul ; dar vocea îi plăcu. În afara funcționarului de serviciu care se afla în hol, el era singur în întreaga clădire.

— Vă ascult... Numai că... la telefon nu e Feodor Vasilievici, ci secretarul său.

O auzi rîzînd. Îi plăcu și rîsul : părea sincer.

— Oricît ar fi de comic, dar să știți că locuiesc peste drum de instituția dumneavoastră și, în această clipă, de la fereastra mea, văd fe-

reastra cabinetului în care vă aflați, ba chiar și umbra dumneavoastră, cu receptorul în mînă. Nu-i așa că-i amuzant? Jos, la intrare, văd mașina care vă așteaptă. Vă observ deseori seara tîrziu cînd vă urcați în mașină și plecați spre casă. Îmi pare rău de dumneavoastră. Muncă și iar muncă... E păcat, doar nu sînteți om bătrîn ! Nu-i păcat să vă petreceți mai mult de jumătate din viață în cabinetul de lucru ?... Să nu vă închipuiți că această discuție e numai un pretext pentru a face cunoștință cu un om însemnat. Vreți să închid telefonul ?

— Vorbiți mai departe.

— Am spus tot. Și-acum, dacă doriți, putem încheia convorbirea.

— Cum să vă spun... Nu sînt dintre cei cărora o convorbire telefonică le-ar putea deștepta curiozitatea. Într-adevăr, eu sînt singur în cabinet, în timp ce alături de dumneavoastră se află poate o prietenă sau un prieten pe care îi distrează conversația noastră.

— Ce proastă părere aveți despre mine ! Dar, la urma urmei, vă înțeleg. Numai că totul se poate verifica atît de simplu ! N-aveți decît să treceți strada, să urcați pînă la apartamentul 12 și ușa o să v-o deschidă Margarita Nikolaevna — adică eu. Astfel veți putea să vă convingeți că sînt absolut singură. Va fi, în orice caz, un mod original de a face cunoștință, vom discuta față în față, în loc să vorbim la telefon, despărțiți de doi pereți.

— Nu mi se pare din cale-afară de original acest fel de a face cunoștință.

— Dacă vreţi, am putea fi prezentaţi unul altuia într-un cadru, ca să zic aşa, oficial ; cu atît mai mult, cu cît avem cunoştinţe comune... Eu aş putea s-o fac, dar cred că, pentru dumneavoastră, această variantă ar fi mai puţin plăcută.

Kurbatov se uită la ceas. Trecuse de 10. Aruncă o privire piezişă spre telefon. „Nu, astăzi nu cred să mai sune cineva", gîndi el. Stinse lumina, îşi luă impermeabilul şi pălăria şi coborî în stradă. Îi spuse şoferului că vrea să se plimbe puţin pe jos şi-i dădu drumul. Cînd maşina coti după colţ, Kurbatov traversă strada. Casa avea o singură intrare. Păşi înăuntru, privi lista cu numele locatarilor şi urcă la etajul patru. Înainte de a suna se gîndi că procedase uşuratec, poate că i se face o farsă stupidă. Ce-ar fi să se întoarcă ? Simţea însă că în spatele uşii e deja cineva care trage cu urechea. Uşa se deschise şi-n pragul ei apăru o femeie tînără, brunetă, cu pielea proaspăt bronzată, acel tip sudic care-i plăcuse întotdeauna : ochi căprui cu gene lungi, înaltă, corp frumos. Purta o rochie sobră, de culoare închisă. Totul părea cît se poate de atrăgător.

— Intraţi... intraţi, că nu mănînc oameni.

Kurbatov intră. Ea îi întinse mîna şi trecură într-o cameră luminată de o lampă peste care fusese aruncat neglijent un batic. Cinci minute mai tîrziu şedeau pe divan şi, fără să-şi ia ochii de la Rita, o asculta : îi povestea cu mult firesc şi simplitate despre viaţa ei.

Primul soţ al Margaritei Nikolaevna lucrase la o reprezentanţă comercială. Locuiseră doi ani în străinătate şi, în acest timp ea se cizelase,

dobîndind o anumită strălucire şi dezinvoltură, un aer de superioritate faţă de femeile care nu văzuseră luminile de pe Picadilly şi magazinele de pe Oxford-Street. După ce a divorţat a început să lucreze ca traducătoare. Avea fel de fel de cunoscuţi. Povestind, pomeni şi numele unui compozitor de şansonete, pe care Kurbatov îl cunoscuse la o recepţie.

Uimitor că un om cum era Kurbatov — precaut, rezervat, ferindu-se ca de foc de bîrfeli — nu şi-a dat seama de la început că în faţa lui se află o femeie cu trecut dubios. Rita avea o purtare modestă, iar el se simţea bine în această cameră, mobilată simplu, cu gust, şi-n care plutea o linişte plăcută. Rita îl servi cu o cafea foarte gustoasă. Nici prima dată, nici cînd reveni a doua oară, între Kurbatov şi Rita nu se petrecu nimic. El simţea că aici se odihneşte după o muncă complicată, istovitoare. Era o perioadă grea : se desăvîrşea construcţia clădirilor înalte. Kurbatov nu avea convingerea că situaţia lui e dintre cele mai sigure.

Acasă se aşternuse tristeţea. Medicii îi răspundeau în doi peri, susţinînd că încă n-au fost epuizate toate cercetările ; tusea Valiei îi spărgea timpanele, Antonina trecea în fugă tîrşindu-şi papucii, Maria îşi ferea privirile de el... Pe cînd aici, îl întîmpina o cameră intimă, cu o lumină molcomă, o femeie frumoasă cu care se putea discuta tihnit şi care părea că n-are nici o pretenţie.

Rita însă îşi avea planurile ei. Era la curent cu absolut tot ce-l privea pe Kurbatov ; aflase şi despre succesele lui şi despre ceea ce se în-

tîmpla între pereţii casei sale. Pusese la cale nişte manevre complicate ca să dobîndească ceea ce considera ea „viaţa adevărată". Prieteniei lor izbutise să-i imprime o notă aparte, „lipsită de banalitate", după cum se exprima ea. În această atmosferă „lipsită de banalitate" devenise şi amanta lui, iar cînd Kurbatov încercă să pună capăt legăturii, îşi dădu seama că nu-i este de loc uşor s-o facă. Fiecare nouă întîlnire o socotea ultima, de fiecare dată se pregătea pentru o discuţie hotărîtoare, dar amîna mereu, trecea o săptămînă şi se simţea ispitit să vină iarăşi în camera cu covorul persan ce acoperea un întreg perete.

Kurbatov avea impresia că nimeni nu cunoaşte aventura lui cu Rita, dar, după cîteva luni, au şi început să circule zvonuri neplăcute. La ziua de naştere a unui coleg, soţia acestuia, renumită ca o bîrfitoare de prim rang, i-a spus cu subînţeles :

— Dumneata, după cît se pare...

Un cunoscut aflat pe lîngă ei, îl bătu pe umăr şi adăugă :

— Nimeni nu te condamnă... în situaţia ta... Valentina Ivanovna e tot timpul bolnavă.

Din nou se hotărî Kurbatov să rupă legătura cu Rita, mai ales că şi subalternul său, Boris Viaceslavovici Olghin, făcuse o aluzie obraznică, pomenind într-o discuţie numele de familie al Ritei — Sviajskaia.

Feodor Vasilievici îl ţintui cu privirea sa rece, de gheaţă, şi-l întrebă :

— De fapt, ce vrei să spui ?

— Aşa, doar că... E o femeie interesantă.

Relaţiile dintre cei doi aveau un caracter special ; Kurbatov îi îngăduia lui Olghin unele libertăţi şi, de aceea, îi spuse de-a dreptul :

— Ştii ce... nu te mai preface ! Hai, zi, ce se vorbeşte ?

La rîndul său, Olghin îi răspunse fără ocol :

— Nimic precis.

— Dar despre ea ?

— La fel. A existat în trecutul ei un bărbat — compozitor, ori regizor cinematografic... cam aşa ceva. Acum traduce ceva pentru istoria artelor. Într-un cuvînt, se ocupă de munca literară. Ştie să fie discretă. E o însuşire deosebit de preţioasă.

„Aşa este, gîndi Kurbatov. De altfel, pînă acum nu mi-a pretins şi nu m-a rugat nimic. Asta e bine."

Şi-a amînat iarăşi discuţia neplăcută, ultima pe care-ar fi trebuit s-o aibe cu ea.

DIN NOU RITA

Feodor Vasilievici n-o mai văzuse de două luni şi Rita îi amintea de ea într-un mod cît se poate de neplăcut. Secretarul îl scutea de unele convorbiri telefonice inutile, avînd diferite răspunsuri gata pregătite : „E la o consfătuire", sau :„A plecat pe şantier". Cei mai sîcîitori primeau îndrumarea să se adreseze în altă parte. Nu era uşor să pătrunzi la Feodor Vasilievici. Tocmai de aceea, Kurbatov încremeni cînd se trezi în faţă cu o figură complet necunoscută.

— Eu sînt Sviajski, i se adresă degajat vizitatorul.

Feodor Vasilievici simţi că un fior îi trece prin şira spinării.

— Numele acesta nu vă spune nimic? Vizitatorul îl privea pe Feodor Vasilievici fără pic de jenă, ba chiar cu ironie.

— Ce doriţi? îl întrebă Kurbatov, ridicîndu-se şi venindu-i în întîmpinare, pentru a-l împiedica pe acest om mărunţel, „descurcăreţ", să se aşeze.

Vizitatorul scoase o mapă, trase afară, doar cu vîrful degetelor, un plic cu margini albastre şi-l puse pe biroul lui Feodor Vasilievici.

— Ce e asta? întrebă Kurbatov, fără să se atingă de plic.

— După cum vedeţi, o scrisoare. Binevoiţi s-o citiţi.

Kurbatov rupse plicul şi citi:

„Iubite Feodor Vasilievici, aducătorul prezentei, M. P. Sviajski, om de vastă cultură, înzestrat cu o inteligenţă ascuţită, persoană de acţiune cu mare experienţă, în prezent nu are de lucru. Este un om care, fără îndoială, ar putea aduce mari servicii, dacă ar fi folosit aşa cum trebuie. Din păcate, pe linia activităţii mele nu-l pot ajuta. Cred că specificul şi cîmpul vast al activităţii dumneavoastră vă va permite, pe de o parte, să-i înlesniţi tovarăşului Sviajski să-şi găsească un post, iar, pe de altă parte, vă va da prilejul să lucraţi cu un colaborator foarte valoros."

„Halal stil!" gîndi Feodor Vasilievici, examinînd semnătura: patru litere măiestrit împletite între ele „R-I-T-A"; alte trei litere „Svi..." urmate de o codiţă.

— Eşti cumva fratele Ritei Nikolaevna?

— Nu, nu i-s frate... Sînt soţul Margaritei Nikolaevna... adică fostul, se înţelege. Cerberul dumneavoastră nu m-a lăsat să intru. Am profitat de-o clipă cînd a ieşit din birou.

„Idiotul!" gîndi despre secretar Feodor Vasilievici. Întrebă pe un ton sec:

— Aveţi vreo treabă cu mine?

Da, şi o treabă nu dintre cele mai plăcute: Sviajski voia un post numai în Moscova.

— M-am săturat pînă peste cap de provincie, adică de periferie.

Încercă apoi să treacă la un ton intim.

— Cu Margot am rămas prieten. Mă şi găzduieşte cîteva zile, pînă am să mă aranjez. Nu îndrăzneam să vă stingheresc, dar Margot...

— Aici e cabinetul meu de lucru, şi nicidecum serviciul de cadre. Acolo trebuie să vă adresaţi, cetăţene!

— Mă luaţi cu „cetăţene"... Dar eu sînt vulpe bătrînă. Îmi dau seama şi singur ce înseamnă serviciul de cadre.

— Nu vă mai reţin. Feodor Vasilievici îl sună pe secretar. Acesta intră şi păli văzîndu-l pe necunoscut. Condu-l la Sizov. După aceea vino aici.

Sviajski se înclină.

— Sper că pentru îndeplinirea formalităţilor, zise el. Avea o faţă zbîrcită, galbenă, tîmplele încărunţite, iar buzele subţiri, palide.

Cînd uşa se închise în urma lor, Feodor Vasilievici era un pachet de nervi; cuprins de o furie neputincioasă, îşi spunea: „Şi-a găsit pe cine să-mi trimită! Iată că şi-a dat arama pe faţă, tîrfa din Odessa! Astăzi am s-o sfîrşesc cu ea! Chiar astăzi!"

În aceeaşi seară îi telefonă Ritei. Ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, ea îi răspunse:

— A... în sfîrşit!

— Trebuie să discut cu dumneata.

— Acum? Numai o clipă... Michel, se adresă Rita cuiva care se afla, probabil, în preajmă-i, apoi îi spuse lui Feodor Vasilievici: Te aştept. Te aştept, dragul meu.

— El e acum la dumneata?

— Nu-i nimic. O să plece la plimbare. Michel n-a mai fost de mult la Moscova.

L-a întîmpinat îmbrăcată într-un halat pestriţ, care o prindea foarte bine, i-a făcut semn să intre şi au trecut în camera ei. Kurbatov auzi trîntindu-se o uşă — asta însemna că celălalt plecase abia atunci.

— Nu te simţi prea bine. De ce n-ai mai fost atîta timp pe la mine? Rita se tolăni pe divan, ridică mînecile foarte largi ale halatului şi-şi îndoi braţele goale sub cap. Kurbatov era, totuşi, un naiv, nu mai întîlnise pînă la ea femei atît de experimentate, de rafinate în relaţiile cu bărbaţii şi, în afară de toate, trupul acesta sănătos şi plin de prospeţime îl ispitea. Făcu un chinuitor efort să se stăpînească şi spuse cît putu mai aspru:

— Ce înseamnă asta? Apariţia acestui... Locuieşte la dumneata?

— Michel? Eşti gelos? Rita izbucni într-un rîs sincer. E de-a dreptul caraghios, doar ne-am despărţit de mult! Omeneşte vorbind, mi-e milă de el. Abia a reuşit să ajungă la Moscova; doar nu-l pot lăsa să doarmă în gară, sau la cămin, sau la hotel. Îi voi găsi o gazdă undeva, în afara oraşului. Nu ne va deranja cîtuşi de puţin. Vezi, acum a plecat şi nu se va înapoia decît după miezul nopţii.

— La ce naiba mi l-ai trimis, pe obraznicul ăsta, care tot făcea nişte apropouri perfide la relaţiile noastre...

— Lipsa de tact l-a caracterizat întotdeauna. Nu ţi l-am trimis eu, crede-mă. I-am spus să-ţi expedieze scrisoarea şi să aştepte răspunsul.

— Dar tu i-ai povestit ce-i între noi. E de-ajuns pentru un şantaj. N-am să-l primesc în serviciu.

— Asta te priveşte... Dar, dragul meu... ea îl trase de mînă, noi trăim împreună nu de azi, de ieri. Cît timp se poate să tăinuim aşa ceva? Nu te-ai gîndit? Aici mai sînt locatari, doar stau într-un apartament comun. Ar fi cu totul altceva dac-aş locui singură! Visez să am un cuibuşor, numai al meu... Acum, dacă n-ai să-l angajezi pe Michel, n-o să fim mai puţin bîrfiţi, poate dimpotrivă. În definitiv, asta e treaba ta... Să ştii, însă, că ţi-ar putea fi de folos. E

un om instruit, cunoaşte limbi străine, a lucrat peste hotare. Iar eu... nu ştiu decît atît...

Rita se ridică, se lipi de el şi Kurbatov se simţi dintr-o dată copleşit de slăbiciune şi toropeală. Dar se feri şi spuse :

— Puţin îmi pasă de bîrfeli. Socot însă că e mai bine să ne dăm pace unul altuia.

— Cum doreşti, răspunse ea şi întinse mîna să-şi ia o ţigară. Putem să ne şi despărţim. Numai că n-ar fi înţelept s-o rupi cu mine din cauza acestui imbecil. Va trîmbiţa în tot oraşul despre noi... Pînă la urmă, zvonurile vor ajunge şi la urechile soţiei tale... Eu nu ţi-am pus doar nici un fel de condiţii, nu-ţi cer nimic. Şi oare nu mă iubeşti ? Vei spune : nu, ceea ce ne leagă nu-i dragoste, ci cu totul altceva. Fie şi aşa, după părerea mea e chiar mai bine. Nu mai sîntem copii. Iar tu nu încerca să te amăgeşti. Doar văd cum mă priveşti...

Rita se lipi din nou de el şi Feodor simţi că o urăşte, că ar vrea să-i pricinuiască un rău, dar şi că doreşte pătimaş acest trup supus, cu pielea bronzată. N-a mai scos nici un cuvînt pînă a plecat de la ea, obosit, dispreţuindu-se. Se trezi apoi într-o străduţă luminată de razele lunii, care se oglindea în auriul ceţos al cupolelor unei vechi biserici, în ferestruicile ei cu zăbrele. Kurbatov îşi aminti de o altă noapte de vară... Aşa era, oare, dragostea lui pentru Valia ? Ce fericire îl copleşise în acea noapte cînd, trezindu-se, o văzuse în fereastră, scăldată de razele lunii, visînd fericirea ce avea să vină...

Se întoarse acasă pe la miezul nopţii. În camera Valiei ardea lumina. Uşa era deschisă.

Ea îl zări şi puse jos cartea pe care o ţinea în mînă. Feodor n-o mai văzuse de patru zile şi se îngrozi de schimbarea petrecută cu ea în acest timp : faţa îngustă îi era doar piele şi os, nasul i se ascuţise, sub ochii enormi avea cearcăne albastre.

Buzele arse abia se mişcau cînd îi spuse ca şi altădată :

— Ştiu totul.

VALIA

„Ştiu totul." Valia rostise prima oară aceste cuvinte după arestarea lui Andrei, apoi încă o dată, cînd profesorul Kulikov şi doctorul Jdanov, colegul ei de spital din anii războiului, propuseseră s-o interneze în spital. Valia refuzase. „Alte cercetări nu vor aduce nimic nou."

Asta se întîmplase cu trei săptămîni în urmă. Feodor Vasilievici şedea în faţa lui Kulikov şi aştepta s-audă ce-ar mai putea adăuga profesorul. Dar acesta tăcea.

— Va să zică, nu mai sînt speranţe ?

Kulikov desfăcu larg braţele.

— Cît poate să mai dureze ?

— Presupun că nu mai mult de trei săptămîni.

— Ea ştie ?

— Cred că da. E medic doar. Kurbatov se întoarse spre doctorul Jdanov care îşi ştergea îngîndurat ochelarii. — Dumneavoastră nu v-a spus nimic ?

— Mi-a spus. Ştie.

Feodor Vasilievici se ridică şi-şi luă rămas bun de la Kulikov şi Jdanov.

După ce Kurbatov ieşi, Kulikov spuse :

— Se ţine bine omul ! Au trăit multă vreme împreună ?

— Vreo douăzeci de ani, mi se pare.

Apoi începură să discute despre altceva.

O adîncă tulburare pusese stăpînire pe Feodor Vasilievici în timp ce străbătea drumul spre casă. Pînă atunci nu se mai gîndise sau, mai precis, se străduia să nu se gîndească că Valia va muri. Acum, ea ştia, probabil, că Feodor Vasilievici a fost la spital, la Kulikov. Va trebui să-i spună ceva, dar ce anume ? Valia află absolut tot, a aflat chiar şi de existenţa Ritei, ceea ce e foarte rău. Kurbatov simţea că se apropie ceva de neînlăturat, copleşitor de greu. I se părea însă că Valia, fata aceea tînără, frumoasă, veselă, pe care o iubise cîndva era una, iar femeia aceasta muribundă, cu chipul gălbejit şi scofîlcit, e altă fiinţă. Mai rău ca orice era faptul că nenorocirea venise în momente grele pentru el, cînd trebuia să muncească din răsputeri, să-şi pună la punct nişte relaţii complicate cu diverşi oameni ; intuia că în atelier exista o opoziţie, deşi încă neclar formulată, faţă de proiectul lui.

Se îngrozi de gîndul care-i încolţi deodată în minte : „Măcar de s-ar termina mai repede şi asta !“ „Asta“ — însemna moartea soţiei sale.

Intră în camera ei. La lumina zilei, schimbarea săvîrşită pe chipul Valiei era şi mai izbitoare.

La căpătîiul ei, într-un fotoliu, şedea Marusia, cu o carte deschisă pe genunchi.

— Citeşti ? întrebă Feodor Vasilievici, ca să înceapă într-un fel discuţia.

Răspunse Valia :

— Nu. Stăm de vorbă. Clasa ei pleacă într-un colhoz la strîngerea recoltei.

— Eu n-o pot lăsa pe mama. Nu plec.

— Dar dacă te rog ? Rămîne Antonina cu mine. Cu ce mă poţi ajuta ? Iar ţie plecarea în colhoz îţi va fi de folos. Tu eşti crescută numai la oraş, nu cunoşti de loc satul. Vrei să devii medic. Poţi şti unde va trebui să lucrezi ?

— Mi se pare că am destule relaţii ca să-mi pot opri fiica la Moscova. De altfel, n-are rost să anticipăm. Pentru cît timp plecaţi ?

— Pentru trei săptămîni, răspunse Maria.

— Foarte bine. Valia începu să tuşească, îşi şterse buzele şi continuă cu greutate : Pleacă, fetiţa mea. Desigur că s-au schimbat multe şi la ţară, ca peste tot în ultimii ani. La întoarcere ai să ne povesteşti şi nouă ce-ai văzut. Trebuie să cunoşti viaţa. Pleacă !

— Dacă asta e dorinţa ta, mamă...

— Îţi dau maşina, spuse Feodor Vasilievici, cred că nu e prea departe, pesemne pe undeva în regiunea Moscova.

— Dacă plec, atunci iau trenul, ca şi ceilalţi.

— Bine. Acum lasă-mă puţin singur cu mama.

Marusia îl privi, vru să spună ceva, dar renunţă şi ieşi din cameră.

— Kulikov insistă să fii internată la spital.

— Nu-i nevoie, e inutil.

— Antonina n-o să se descurce singură. Dar fie, după cum ţi-e voia... Pe Marusia de ce o îndemni să plece? Vezi bine că nu vrea.

— Aici nu-i locul potrivit pentru fată. Altfel trebuie să-şi înceapă viaţa. Nu vreau să fie aici cînd se va întîmpla asta.

— Ce înseamnă „asta"?

Valia îşi ridică ochii spre el şi Kurbatov îi susţinu greu privirea deschisă şi tristă.

— Oricum..., bîigui el, Marusia poate fi oricînd chemată.

— Da. După ce totul se va fi sfîrşit.

— Valia, îmi dau seama, boala ta e gravă, dar astfel de boli se pot vindeca.

— Să nu mai vorbim despre asta. Eşti un prost actor! Despre Andrei ce-ai mai auzit? I-am trimis ceva bani Tatianei, soţiei lui.

— Mulţi se întorc. Se revizuiesc dosarele.

— Da, sînt fericită că totuşi am prins aceste zile. Tu, fireşte, ai să-l vezi pe Andrei. Eu însă... nu cred.

Lui Feodor i se strînse inima. Îi răspunse încet:

— De mult voiam să vorbesc cu tine, Valia, prieteneşte, ca pe vremuri. N-am izbutit pînă acum. Nu ne-am înţeles, şi-aşa s-au scurs lunile, una după alta.

— Anii, Feodor, nu lunile.

— Exagerezi. Întotdeauna am avut nevoie de tine. Vorbea sincer. În clipa aceea, se redeşteptă în el un sentiment luminos de demult. Crezi oare că nu-mi dau seama ce ai însemnat tu pentru mine? Ce am fost eu cînd ne-am întîlnit? Un băiat de la ţară pe care Comsomolul abia reuşise

să-l şlefuiască puţin. Tu, fiind mai instruită, mai cultă decît mine, m-ai ajutat foarte mult. Şi doar ne-am iubit!

— Ne-am iubit. Da, într-adevăr, aşa a fost.

El se prefăcu că nu observă sublinierea trecutului: „a fost".

— Ei, vezi?

Valia deschise ochii şi, fără să-l privească, rosti cu o voce stinsă, aproape şoptită:

— De multe ori am încercat să vorbesc cu tine. Dar a fost în zadar. Acum, aici, lîngă patul meu de suferinţă, poate că eşti sincer. Dar vei pleca şi totul va fi iar ca mai înainte, ca acum cinci sau zece ani. Parcă eşti pradă unei beţii, dar e ceva mult mai rău decît cusurul lui Andrei. E cu totul altfel de beţie, tu... de altceva eşti însetat... Iată, stai lîngă mine şi gîndurile tale sînt încă aici, aproape... Dar de-ndată ce vei ieşi din această cameră, toate sentimentele bune care s-au redeşteptat poate pentru o clipă se vor risipi. Mi-e milă de tine. Poate că ceea ce ţi-am spus va avea ecou în sufletul tău cînd nu voi mai fi, cînd vei rămîne singur, singur de tot...

— Dacă faci aluzii la...

— Nu vorbi despre asta. Vezi cît de simplist, cît de primitiv îmi înţelegi vorbele? Oare aşa ai fost cîndva? Ai trecut de cincizeci de ani şi tu...

Îi venea greu să vorbească. El îşi dădea seama şi-şi zise: „E astfel din pricină că-i bolnavă şi că-i rănită în simţămintele, în demnitatea ei de femeie..."

— Mi-e milă de Marusia, mă doare că mă despart de ea. Dar nu trebuie să fie aici cînd se va întîmpla asta.

Şi nu mai spuse nimic. Kurbatov zăbovi încă puţin, apoi ieşi încetişor. Sună telefonul. Era chemat din provincie. Era aşteptat de nişte oameni cărora le fixase întîlnire la zece dimineaţa. Ziua se scurse în preocupările cotidiene. Apoi mai trecu o zi, încă o zi, o săptămînă. Sosiră veşti de la Marusia. Era o scrisoare lungă şi plină de duioşie către mama ei. Descria viaţa ei la ţară, oamenii, dimineţile de vară, munca la cîmp. Lui Kurbatov îi scrisese aparte, pe adresa atelierului: „Nu-mi găsesc liniştea, plîng nopţi întregi, ce-i cu mama? Am să mă întorc imediat, mă simt vinovată că am părăsit-o... S-ar putea oare să n-o mai văd niciodată? Nu mi-aş ierta-o toată viaţa."

„Şi celălalt? îşi spuse Feodor, gîndindu-se la Vladik. Să fi telefonat măcar, dobitocul!"

Dar intră Olghin şi începură o discuţie despre cornişe, ancadramente, arhitrave, frize, îşi imaginară ce minunat va arăta clădirea scăldată în soare a Palatului de cultură dintr-un raion nou.

Nenorocirea a aflat-o într-o seară, la o şedinţă a biroului organizaţiei de partid; cînd se discuta, la ultimul punct al ordinei de zi, cazul lui Sviajski; în cele din urmă, Kurbatov fusese nevoit să-l angajeze. Fără să fi fost vorba de ceva prea serios, era totuşi o poveste neplăcută, legată de o scrisoare a gazdei la care Sviajski închiriase o cameră. „Doar de două săptămîni lucrează şi iată că s-a şi ivit o poveste. Trebuie să-l dau afară!" gîndea Feodor Vasilievici.

În aceeaşi clipă sună telefonul. Gurski, secretarul biroului de partid, ridică receptorul şi spuse: „E şedinţă", dar, deodată, privind spre Feodor Vasilievici, adăugă repede: „Da, imediat..." Îi făcu semn şi-i întinse receptorul. În tăcerea care se lăsase brusc, Feodor Vasilievici pronunţă răspicat: „Vin".

— Fireşte. Du-te...

Gurski se ridică şi, neobişnuit de tulburat, îl bătu prieteneşte pe umăr. După ce uşa se închise în urma lui Feodor Vasilievici, răspunzînd privirilor întrebătoare, el spuse:

— I-a murit soţia.

Cei de faţă începură să comenteze despre purtarea bărbătească a lui Kurbatov în aceste ultime zile, despre faptul că soţia lui n-a zăcut prea mult, că nu avea decît 47 de ani, că era medic, membru de partid, că au rămas doi copii...

În timpul acesta, Feodor Vasilievici urca scara casei sale. Uşa dinspre palier era deschisă. El o închise bine — nu privea pe nimeni ce se întîmplă în apartamentul lui. Gîndea că, totuşi, de la discuţia cu Kulikov trecuse puţin timp, iar profesorul presupunea că va mai dura vreo trei săptămîni...

Intră în sufragerie. Toate luminile din apartament erau aprinse. La masă şedea Jdanov şi încă cineva, Kurbatov nici nu se uită cine e. Uşa din sufragerie dădea în camera Valiei. Antonina şedea în fotoliu şi-o privea pe moartă. Valia era culcată cu capul aplecat spre dreapta. Faţa, întinerită, căpătase culoare. Genele lungi, în-

chise, şi sprîncenele se conturau foarte puternic pe chipul ei imobil şi înfrumuseţat.

— Feodor Vasilievici...

Se întoarse şi îl văzu pe Jdanov.

— Ce doriţi ? Vedeţi, doar... Lăsaţi-mă.

— Nu, vă rog totuşi... insistă Jdanov.

Feodor Vasilievici îl urmă, îl uimise insistenţa acestuia. Necunoscutul îl privea într-un fel cam ciudat pe Kurbatov.

— Iată despre ce e vorba, tovarăşe Kurbatov, i se adresă Jdanov. Soţia dumneavoastră n-a murit din cauza bolii, vreau să spun că n-a fost o moarte naturală. Există dovezi neîndoielnice că a luat o doză mare de morfină.

„Ah, asta a fost ! gîndi Feodor Vasilievici. Acum principalul e să-mi păstrez calmul".

Văzu în mîinile lui Jdanov o cutiuţă goală. Acesta continuă :

— Se pare că Valentina Alexandrovna a vrut să scape de chinuri. Ca medic, îşi dădea seama ce o aşteaptă în ultimele zile ; şi, în sfîrşit, există chiar un bileţel.

— Unde-i bileţelul ?

Necunoscutul îl privi pe Feodor Vasilievici, apoi scoase o mapă cu hîrtii. Feodor Vasilievici întinse mîna, dar nu primi bileţelul. Necunoscutul îi spuse :

— Iată ce e scris, probabil, de mîna decedatei.

„«Probabil», îşi spuse Feodor Vasilievici, înseamnă că se îndoieşte". Înţelesese cine era acest om.

— Citesc ce scrie aici : „Vreau să mor fără chinuri. Ultima mea dorinţă : cauza morţii să nu fie cunoscută de copii." Nu e semnat.

Feodor Vasilievici întinse mîna din nou spre bileţel, dar necunoscutul îl ascunse în mapă. Broboane de sudoare îi acoperiseră fruntea, furia şi frica îl cuprinseră pe Kurbatov.

— Cred că nu va fi nevoie de autopsie. Cauza morţii e clară. Există un istoric al bolii, se cunoaşte şi părerea lui Kulikov...

— Asta depinde de desfăşurarea anchetei.

Necunoscutul ieşi în coridor şi începu să discute în şoaptă cu Antonina. Jdanov îl observa atent pe Kurbatov. Îi zise :

— Vă înţeleg... Ce om de caracter a fost ! O cunoşteam pe Valentina Alexandrovna încă de pe timpul cînd lucram împreună la spital. A fost un camarad minunat...

Dar Feodor Vasilievici se gîndea la altele.

— Scuzaţi-mă, vă rog, vreau să dau un telefon...

Trecu în cabinet, îi telefonă acasă lui Gurski şi-l rugă să vină imediat la el.

— Veneam oricum pe la tine, îi răspunse Gurski.

Necunoscutul continua să discute în şoaptă cu Antonina. Apoi plecă. Ceruse ca pînă dimineaţă nimeni să nu se atingă de moartă. Tot timpul se purtase de parcă Kurbatov nici n-ar fi fost stăpînul casei.

Niciodată nu mai fusese Feodor Vasilievici atît de descumpănit şi plin de nelinişte. Faţă de această stare, pălise chiar şi durerea. Nu se gîndea decît la ceea ce se va spune...

— Şi acum... Trebuie să vă ţineţi firea, Feodor Vasilievici, încercă să-l încurajeze Jdanov.

A fost o moarte neobişnuită, dar cred că nu va isca vîlvă. Nici autopsie nu se va face. Totul e clar.

După ce Jdanov plecă, Kurbatov o chemă pe Antonina.

— Ce a vorbit ăla cu tine ?...

— Mi-a arătat bileţelul. M-a întrebat dacă e scrisul ei. Eu aveam nişte scrisori de-ale Valiei şi i le-am arătat. Le-a luat cu el.

— Bineînţeles că tu i-ai spus Valiei... despre femeia aceea. Îţi dai seama ce-ai făcut ?...

— Doamne fereşte ! Cîţi nu veneau pe la ea ?! Cunoscuţi de la spital, o mulţime de prietene, îmi poruncise să-i primesc pe toţi.

— Cum s-au petrecut lucrurile ? Povesteş-te-mi totul de la început.

— Vineri mi-a spus deodată : adu-mi trusa cu medicamente ! I-am adus-o, ce era să fac ? Bănuiam eu ce are de gînd ? Astăzi, după ora trei, stăteam culcată pe canapeaua din faţa ei şi aud că-mi zice : „Ascultă, Antonina, du-te în camera ta. Poate că am să dorm puţin. S-au mai potolit şi durerile şi tusea." Am plecat. Ce ştiam eu ? După şase m-am apropiat de uşă, am ascultat, dar n-am auzit-o tuşind. Ştiţi doar că tusea o chinuia tot timpul. Am deschis încet uşa şi văd...

Antonina izbucni într-un plîns tînguitor, aşa cum jelesc la ţară văduvele nemîngîiate.

— Încetează ! strigă Feodor Vasilievici. Deschide uşa ! N-auzi că sună cineva ?

Venise Gurski. Îi strînse mîna în tăcere şi se aşeză.

Feodor Vasilievici îi povesti cele întîmplate şi în timp ce vorbea, îi urmărea expresia feţei.

— Dorinţa dispărutei e să nu afle copiii, mai ales fata. Te rog ca pe un bun tovarăş : du-te mîine dimineaţă unde trebuie, explică, stai de vorbă... Important e să nu se facă vîlvă, ce rost ar avea ? Medicii i-au prevăzut moartea, ea ştia şi a preferat un sfîrşit fără chinuri. Putea să mai trăiască încă două-trei săptămîni, dar ce viaţă ar fi fost aceasta ?

— Judecînd logic, ai dreptate. Ce rost ar avea să cunoască şi copiii adevărul ? Cred că tovarăşii vor înţelege acest lucru. În afară de ceea ce ştim, n-au mai existat şi alte cauze ?

— Fireşte că nu. A lăsat şi un bileţel în care scrie acelaşi lucru.

— Ei, vezi ? Va să zică nu există nici o altă cauză ! Aşadar, prietene, fii tare ! Văd eu în ce stare te afli. Tovarăşii vor face tot ce trebuie. Unde sînt copiii ?

— Băiatul e aici, fata a plecat cu colegele la strînsul recoltei. Valia n-a vrut ca Marusia să fie de faţă...

— Chibzuieşte bine cum să procedăm. Doar spui că băiatul e aici !

— Nu locuieşte cu noi.

Gurski plecă. Într-adevăr, Feodor Vasilievici îşi pierduse cu totul cumpătul. Nu-i ieşea din minte clipa umilitoare, cînd întinsese mîna să ia bileţelul Valiei şi anchetatorul, sau oricine o fi fost acel om, îl ascunsese repede. Feodor Vasilievici umbla din cameră în cameră, şi auzea plînsul înăbuşit al Antoninei. La început, femeia

se ţinuse bine ; abia după discuţia cu el, parcă înţelesese pînă la capăt ce s-a întîmplat.

Îmbrăcat cum era, Kurbatov se culcă pe canapea şi rămase aşa, moţăind şi aşteptînd dimineaţa.

Deodată sună telefonul. El smuci receptorul ; cînd auzi vocea Ritei, simţi că turbează de furie şi revoltă.

— Condoleanţele mele. Oricum, aţi trăit împreună peste douăzeci de ani. Dar, la urma urmelor, tu te aşteptai...

— Cine ţi-a spus ? întrebă el.

— Michel. Fusese chemat în faţa biroului organizaţiei de partid ; acolo a aflat.

— Cum îndrăzneşti să-mi telefonezi aici ? În asemenea... În astfel de momente !

— Ţi-o jur, n-am făcut-o decît din compasiune. Doar n-am avut nimic împotriva ei.

Şi atunci, poate pentru prima oară de-a lungul multor ani, Kurbatov nu mai reuşi să-şi ţină firea şi-i strigă în receptor cuvinte pe care apoi avea să le regrete :

— S-a omorît ! Din cauza ta şi a mea, ticăloaso ! Şi trînti telefonul.

Un minut mai tîrziu, îşi reveni şi se blestemă pentru lipsa lui de stăpînire. „Calmul, principalul e să-mi păstrez calmul." Şi în toată dimineaţa aceea grea, şi în restul zilei se purtă ca de obicei. Se linişti de-a binelea cînd află că totul s-a aranjat, că s-a stabilit cauza sinuciderii şi, în sfîrşit, că nu se va face vîlvă. Tovarăşii săi avură grijă de înmormîntare. Se hotărî ca fiica lui să fie chemată după aceea.

Feodor Vasilievici află telefonul Muzei Ancearova şi formă numărul ; vocea care-i răspunse „alo" era melodioasă şi alintată. Kurbatov îşi spuse numele.

— Tatăl lui Vladik ? Încîntată, deşi... ne-am cam ciondănit. Mama ? Ce nenorocire ! Sincere condoleanţe. Vladik e în Crimeea de peste două săptămîni. Filmează. Adresa e simplă : studioul.

Feodor Vasilievici îi trimise o telegramă. Răspunsul sosi a doua zi :

„Zguduit. Îndurerat. Imposibil întrerup filmarea. Depindem de starea timpului. Sosesc sfîrşitul lunii."

Îndată după înmormîntare, Kurbatov trimise maşina s-o aducă pe Maria. Avusese înainte o discuţie serioasă cu Antonina, deşi era încredinţat că ea nu va scăpa nici o vorbă de vreme ce asta fusese dorinţa Valiei.

Pe Marusia au condus-o direct la cimitir. Acasă s-a întors abia seara. A intrat în camera mamei şi a rămas acolo singură, multă vreme. A doua zi dimineaţa l-a întrebat pe tatăl ei :

— Mama m-a trimis înadins de-acasă ?

— Da, nu voia să fii de faţă la ultimele ei clipe.

— Dar aşa e de o mie de ori mai dureros !

Kurbatov îşi privi fiica şi gîndi : „Bine că nu ştie... şi nu va afla niciodată. Va fi mai bine."

După o săptămînă sosi din Crimeea şi Vladik. Spre mirarea fiului, Feodor Vasilievici l-a întîmpinat la gară.

Kurbatov îl luă pe Vladik deoparte și-i spuse :

— S-ar putea să auzi că mama n-a murit de moarte bună.

— E adevărat ?

— Marusia nu știe și nici nu trebuie să afle. Era o boală care nu iartă și, de fapt, mama s-a salvat de la o agonie chinuitoare... Firea răposatei se schimbase foarte mult în ultimele luni... Îmi era tare greu să mă înțeleg cu ea. Am avut discuții penibile, și mi-era neplăcut că Marusia le cunoștea sau le bănuia.

— Te înțeleg... Firea mamei se schimbase într-adevăr. Pînă și mie îmi venea greu să discut cu ea. Iar eu mă pricep să fac casă bună cu oricine ! Uite, chiar acum, în Crimeea, cu Sonka bunăoară...

— Asta cine-i ?

— Partenera mea de film. Ce canalie !

Apoi începu să povestească despre film, să turuie nume de actori, să-și descrie succesele.

Acasă, Maria l-a ascultat uimită, apoi a intrat în camera ei fără să-i adreseze un cuvînt.

— Am să locuiesc cu voi. Nu mult timp, spuse deodată Vladik.

— Și... Muza... asta a ta ? se miră Feodor Vasilievici.

— O etapă depășită. Am fost chemat să filmez la Leningrad. Un rol bombă.

„O etapă depășită !“ se gîndi Feodor Vasilievici. Ce simplu-i totul la ei... la fel ar trebui să fac și eu.

Ceea ce a și făcut. Puse capăt prieteniei cu Rita. Sviajski fu concediat. Despre împrejurările morții Valiei uitaseră chiar și puținii oameni care le cunoșteau.

Trecuseră șase ani. Și iată că, deodată, după noaptea Anului nou, s-a iscat discuția aceasta neplăcută cu Marusia. Ea aflase acum, ceea ce toți uitaseră de mult.

Cine-i putuse oare povesti Marusiei despre împrejurările în care murise mama ei ? Vladik ? Dar el nu venea acasă decît rareori, locuia la Leningrad, era mereu bine dispus, îl interesa numai propria-i persoană. Venise nu de mult la Moscova să-și dea concursul la un spectacol festiv. În seara aceea, fusese și Marusia în Sala Coloanelor. Pe partenera lui Vladik a lăudat-o, iar despre el a spus că nu-i decît un măscărici, o nulitate. Nu, nu, o asemenea discuție între Marusia și Vladik n-a fost posibilă. Fratele și sora nu se puteau suferi.

Antonina respecta cu sfințenie dorința Valiei. Cine atunci să-i fi spus ?

Și dintr-o dată Feodor Vasilievici își aminti de Rita, de vorbele nechibzuite care-i scăpaseră de pe buze în noaptea cînd fusese atît de descumpănit. Dar unde și cum ar fi putut ele să se întîlnească ? S-o întrebe pe Marusia ? Nu, dacă pomenea numele Ritei, divulga ceea ce a fost între ei. Istoria aceasta picase cum nu se poate mai prost, acum, cînd el trebuia să rămînă pur ca cristalul, fără nici o pată, cum părea la prima vedere. Dacă ar ieși la iveală adevărul în legătură cu moartea soției sale... ar urma tot felul de bîrfeli neplăcute, inutile.

Îl liniştea întrucîtva faptul că Gurski, fostul secretar al biroului organizaţiei de partid, deţinea acum un post foarte important. Gurski ştia cum a murit Valia, dar nu ştia, în schimb, cum a trăit ea cu Kurbatov în ultimii lor ani de viaţă comună. Cînd se întîlnea uneori cu Feodor Vasilievici, Gurski se purta prieteneşte, aşa cum te porţi, de obicei, cu un vechi tovarăş de muncă.

Trebuia să aibă neapărat o explicaţie cu Marusia ! Dar, înainte de toate, să afle ce rol a avut Rita în această neplăcută întîmplare şi dacă Marusia ştie ce-a fost între el şi Rita.

Gîndurile astea apăsătoare îl urmăreau în intervalele dintre consfătuiri sau dări de seamă şi chiar în iureşul muncii. Căută într-un vechi carneţel telefonul Ritei şi formă numărul. Prima dată n-a găsit-o acasă. A doua oară, Rita, simulînd întîi o ezitare, îi fixă întrevederea la o oră cît se poate de nepotrivită.

Era nervos, dar încerca să se liniştească, luîndu-şi ca precept o expresie atribuită lui Bonaparte. Corsicanul spusese : „Dacă am nevoie de un om, pot să-l pup şi-n...“.

Cu astfel de gînduri se apropie de casa în care nu mai fusese şase ani şi spre care se ferea chiar să şi privească.

RITA

Au intrat în camera bine cunoscută ; aproape totul rămăsese neschimbat. Doar tapetul fusese înlocuit cu unul mai deschis. Şi încă un nou

detaliu : pe pian se afla portretul unui bărbat în vîrstă, cîntăreţ, parcă, în frac şi ţinînd în mînă o partitură făcută sul.

— Ia loc, Feodor Vasilievici, spuse Rita. Cărui fapt îi datorez vizita dumitale ?

Rita şedea în bătaia luminii. Kurbatov o privea şi se gîndea că s-a schimbat foarte puţin în şase ani. Doar culoarea părului era alta.

— De mult doream să te văd, rosti el ca să spună ceva, dar viaţa noastră este atît de tumultoasă...

— Ce încîntător ! Iar mie mi se păruse că de mult nu mai ai asemenea dorinţă. Dar să vorbim despre scopul vizitei dumitale. Concret ! E un cuvînt la modă.

— Bine. De ce i-ai spus Marusiei...

— Aha, iată ce-i !... La asta m-am şi gîndit aseară, cînd mi-ai telefonat... Ştii, a fost cu totul întîmplător. Eram încredinţată că ea cunoaşte toate detaliile cu privire la moartea Valentinei Ivanovna.

— Marusia nu ştia nimic.

— Ce trist ! Dar îţi repet — a fost cu totul întîmplător. Lucrez într-o instituţie de artă plastică unde vine şi ăsta... Mihail Bocearov ; e un tînăr capabil, dar straniu... Fiica dumitale a trecut o dată să-l ia de acolo. Bocearov m-a rugat să-i transmit că va întîrzia puţin şi i-a pomenit numele de familie. Aşa am aflat că această fată drăguţă îţi este fiică... Din vorbă-n vorbă, nu ştiu cum mi-am amintit, deodată, de drama din familia dumitale...

— Ţi-ai amintit aşa, deodată...

— Feodor Vasilievici, n-aş putea să afirm că îţi port sentimente dintre cele mai bune. Romanul nostru a durat doi ani...

— Un an şi jumătate.

— Totuna e. Puteai să pui capăt legăturii noastre într-un mod mai elegant. Nu intenţionam să te însor cu mine. Aveam alte planuri. Dar ai început să te ascunzi, secretarul îmi cunoştea vocea şi nu mai voia să-mi facă legătura la telefon. Cînd îţi telefonam acasă, menajera dumitale răcnea la mine ca o turbată. La scrisoare nu mi-ai răspuns. Pe Michel l-ai dat afară din serviciu...

— Era un neobrăzat.

— Totuşi nu lucra mai rău decît alţii. Precum vezi, am avut destule motive să fiu supărată pe dumneata. Dar neplăcerea asta ţi-am pricinuit-o cu totul întîmplător. La urma urmelor, însă, nu ţi-a dăunat cîtuşi de puţin : eşti în plină ascensiune. Ţi-am văzut chipul în ziare. În ceea ce mă priveşte... am un prieten devotat. În curînd mă voi muta într-un apartament foarte drăguţ. Aşadar, totul s-a sfîrşit cu bine.

— Încă o întrebare... Cînd ai discutat cu Marusia, nu i-ai dat să înţeleagă că noi doi... Nu i-ai povestit nimic despre ceea ce a fost între noi ?

— Să ştii că sînt destul de deşteaptă : nu aveam nici un interes s-o fac. Povestea asta e pentru mine trecutul, şi nu vreau ca umbra lui

să-mi întunece viitorul. Prietenul meu este foarte gelos, chiar şi pe trecut.

Feodor Vasilievici oftă uşurat.

— Va să zică nu ştie.

— Asta-i tot ? Tot ce-ai dorit să afli ?

— Cred că-i tot.

— Mi-a plăcut fiica dumitale. Are un corp perfect, tenul şi ochii frumoşi... E medicinistă, nu-i aşa ? Iar prietenul ei, Bocearov, dacă nu-şi ia seama şi nu încetează să picteze tablouri formaliste va fi crunt prelucrat.

— Prea puţin mă interesează acest cetăţean.

— Da ? Dar pe fiica dumitale o interesează.

— Asta o priveşte.

Kurbatov se ridică şi-şi luă rămas bun. Rita îi întinse mîna şi-i spuse :

— Ai rămas acelaşi...

— Dumneata la fel.

Aşa se încheie ultima lor întîlnire.

Seara tîrziu, Kurbatov vorbi cu Marusia. Îi povesti despre biletelul lăsat de mama ei şi de ultima-i dorinţă : Maria să nu afle nimic.

Fata îl asculta tăcută.

— Acum ştii totul. Sînt vinovat numai fiindcă ţi-am ascuns această poveste tristă. Dar faţă de mama ta nu am absolut nici o vină. Pentru mine ea va rămîne întotdeauna o fiinţă pură, luminoasă, prieten, tovarăş de viaţă, soţie iubită. Vezi doar, am rămas singur, sînt credincios memoriei ei... Şi nu am decît 57 de ani. Da, îi sînt credincios Valiei mele.

— Vorbe, vorbe, vorbe... spuse dintr-o dată Maria.
— Ce-ai spus ?
— E din *Hamlet*. Aşa, mi-am adus aminte.

ANDREI

Feodor Vasilievici începu să se gîndească că într-o bună zi va veni la el Andrei Sveşnikov. Şi aştepta cu nelinişte această clipă. Se simţea stînjenit nu numai pentru că nu intervenise pentru Andrei la timpul cuvenit ; mai era încă ceva, un fapt despre care nu vorbise cu nimeni, străduindu-se el însuşi să-l uite.

Dar deşi se afla la Moscova, Andrei nu veni. Nici nu-i telefonă măcar.

„Şi doar ne-am despărţit fără să ne certăm, se gîndea Feodor Vasilievici. E încăpăţînat şi-i greu de crezut că el va face primul pas. Nu-i nimic, cu atît mai bine... Nu-mi arde acum de explicaţii, de discuţii plicticoase şi reproşuri. E mai bine să nu ne întîlnim."

Şi totuşi s-au întîlnit.

S-au revăzut la dezbaterea proiectelor pentru monumentul unui om însemnat. Feodor Vasilievici făcea parte din prezidiul adunării ; înainte de începerea discuţiilor, trecu în revistă galeriile, examinînd cu un ochi competent machetele în ghips ale monumentului. Numai două îi atraseră atenţia. Pe una din ele citi numele sculptorului şi pe cel al arhitectului — „A. Sveşnikov".

Prea ar fi fost nedrept să nu recunoască talentul prietenului său din tinereţe, se opri şi admiră îndelung linia frumoasă, îndrăzneaţă a postamentului şi proiectul de reconstrucţie a pieţei, a parcului, unde trebuia să fie ridicat monumentul. Kurbatov îl cunoştea pe sculptor, îi strînse mîna, îi spuse cîteva fraze de laudă şi-l întrebă aşa, ca într-o doară :

— Şi, cum ai lucrat cu Andrei Petrovici ?
— Anevoie, tare anevoie.
— De ce ? E doar un talent...

Sculptorul oftă :

— Îi cunoaşteţi meteahna. O zi, două lucrează ca un apucat, însă a treia zi dispare... Pe unde nu-l găseam ?! Îl aduceam acasă, îl culcam şi-şi venea în fire. Dar după beţie era într-o stare groaznică. O săptămînă nu mai putea să lucreze. Abia-abia am scos-o la capăt cu el.

Feodor Vasilievici oftă compătimitor şi se îndepărtă. „După cît se vede, totul e ca şi înainte, dacă nu chiar mai rău. Bine că n-a dat beat pe la mine. Îl reţine totuşi ceva. Înseamnă că n-a decăzut de tot."

Începură discuţiile. Oamenii se adunau fără grabă, în sală. Feodor Vasilievici se aşeză în al doilea rînd din prezidiu, simulînd o vagă opoziţie la invitaţia de-a trece în rîndul întîi. Deodată îl zări pe Andrei şi inima-i zvîcni, cînd văzu cît e de schimbat. Lîngă uşă stătea un om încărunţit, pleşuv, cu ochelari, care nu semăna nici pe departe cu cel din tinereţe, băiatul cu păr blond, buclat şi obrajii trandafirii.

Kurbatov nu-l slăbea din ochi, dar Andrei nu se uita la prezidiu ; se aşeză pe o margine de

scaun într-un colţ al sălii, şi privea în jos. Din acea clipă Feodor Vasilievici nu-i mai asculta pe vorbitorii de la tribună, care analizau proiectele monumentului. Nu-şi mai dădea seama cine era doar lăudat cu îngăduinţă, şi despre cine se vorbea cu respect. Avea un singur gînd: întîlnirea cu Andrei devenise de neînlăturat! Desigur că acesta îl văzuse. După ce fuseseră atîţia ani prieteni şi după tot ce suferise Andrei ar fi o ticăloşie să evite întîlnirea.

Feodor Vasilievici îi spuse preşedintelui cîteva cuvinte, primele ce-i trecură prin minte, şi se strecură spre ieşire. Trecînd pe lîngă Andrei, îl atinse uşor, iar el, ridicîndu-şi privirea şi aşteptînd parcă acest gest, se sculă şi-l urmă pe Kurbatov.

Din hol au ieşit în stradă şi s-au oprit.

— Ar trebui să stăm de vorbă, spuse Kurbatov, străduindu-se să-şi păstreze calmul. Multe s-au întîmplat în aceşti ani.

— S-au întîmplat!

— Mergem la mine?

— Ştii... mi-ar fi greu. Totul mi-ar aminti de Valia. Ori ai avut grijă să ştergi orice ar putea aminti de ea?

— Au trecut şase ani. Toate se schimbă.

— Dă drumul maşinii. Dacă vrei, hai mai bine să ne plimbăm.

Kurbatov dădu drumul maşinii. Mergeau agale pe stradă şi Feodor Vasilievici se îngrozi cînd îşi dădu seama că n-are despre ce vorbi. Alături de el păşea un străin, un om necunoscut, care-şi mişca încet picioarele şi îşi ţinea privirea pironită în asfaltul ud.

— A c o l o ai aflat de moartea Valiei?

— Da. Ajungeau unele veşti şi la noi. Eu nu m-am întors de la început la Moscova. Am trăit un timp în Siberia.

— Ai lucrat?

— Puţin.

— Postamentul pe care l-ai făcut acum e excelent. Şi bine gîndit. Înseamnă că poţi să lucrezi.

Andrei îl privi pieziş şi zîmbi ironic.

— Unde locuieşti?

— Mi-au dat o cameră. Abia de curînd.

— De ce numai o cameră? Se poate interveni să primeşti un apartament.

— La ce-mi trebuie? Sînt singur.

— Şi n-ai chiar pe nimeni? Adică o femeie?

— De cînd m-am despărţit de Tatiana n-am pe nimeni. Deodată se zgribuli şi îşi ridică gulerul. Mă cam ia cu frig...

— Atunci, dacă nu vrei să vii la mine... să intrăm poate într-un restaurant.

— Asta am şi vrut să-ţi propun. Dincolo de pod există un colţişor... cînd locuiam la hotel dădeam cîte o fugă pe acolo... Dar desigur că nu-ţi va fi pe gust. Tu ai doar obiceiuri de patrician.

— De ce? Sînt gata să merg unde doreşti. Şi îşi spuse în continuare: „Acolo cu siguranţă că n-am să dau de cunoştinţe“.

Şi iată-i pe amîndoi stînd faţă în faţă într-o sală îngustă şi lungă ca un furtun. Era un aer îmbîcsit de fum, miros de berbec prăjit, lume multă, zgomot şi zăngănit de veselă.

Un ospătar bătrîn care ştia să aprecieze dintr-o privire cu ce fel de clienţi are de-a face îi pofti îndată la o masă, ridicînd de pe ea un cartonaş cu inscripţia „Ocupat".

— De mult n-aţi mai fost pe la noi, se adresă el lui Andrei. Şi Kurbatov înţelese după ton că ospătarul glumeşte. Doriţi să repet comanda ?

— Repet-o... Tu, Feodor, probabil că ai să bei un vin sec. Ca pe timpuri. Andrei îşi aprinse o ţigară. Kurbatov observă că mîinile lui înăsprite tremură uşor. Valia a aflat ce s-a abătut asupra mea ?

— A aflat şi a fost foarte amărîtă. Era deja bolnavă atunci.

— Ştiu. Mi-a spus Marusia.

— Cînd ?

— Cînd am sosit la Moscova. M-am întîlnit atunci cu ea. I-am telefonat şi a venit într-o fugă la mine.

— De mult a fost asta ?

— Acum vreo două luni...

„Deci Marusia nu ştia încă cum a murit Valia", cugetă Kurbatov şi oftă uşurat.

— Pe mine n-ai simţit nevoia să mă vezi...

Andrei ridică din umeri.

Ospătarul îi puse în faţă o carafă şi o tigăiţă în care sfîrîia o mîncare, iar pentru Feodor destupă o sticlă de vin.

— Doriţi fructe ? Mere, portocale ?

Kurbatov privea în tăcere cum Andrei îşi toarnă votcă într-un pahar mare.

— De băutură, după cîte văd, nu te-ai lăsat...

— Asta-i băutură ? Fleac !

— De ce bei ?

— Nu mă învăţa să trăiesc, Feodor... La mine e ceva ereditar, cum s-ar spune, rămăşiţe ale trecutului. Tata a fost tipograf şi la vremea lui a băut zdravăn.

Goli paharul pe jumătate, îl puse pe masă şi căzu pe gînduri.

— Şi iată-ne din nou faţă în faţă, Feodor. Adeseori m-am gîndit la această clipă. Am şi visat-o a c o l o. ...Se făcea că ne-am întîlnit, dar nu avem nimic a ne spune. Cu Valia aş fi avut despre ce să vorbesc. Îţi aduci aminte, odată, demult, îţi spusesem : „Valia e conştiinţa ta. Rău îţi va fi dacă o vei pierde." Îţi aminteşti ? Ai uitat.

— Da, e o mare pierdere.

— „Pierdere" ! Ce suflet searbăd eşti !

Goli paharul, scormoni în farfurie şi puse jos furculiţa.

„Cine m-a pus să vin cu el ?" regretă Kurbatov. Se simţea jignit că Andrei nu pomeneşte nimic despre succesele sale, ale lui Feodor, despre ceea ce realizase el în ultimii ani.

Dintr-o dată Andrei îi spuse :

— Tu, Feodor, mi-ai făcut mult rău în viaţă !

— Eu ?... Nu înţeleg.

— De fapt tu m-ai despărţit de munca pe care o îndrăgeam. Eu nu ştiam decît să lucrez, nu mă pricepeam să-mi ofer serviciile pe o tavă de argint, să fiu delicat, şiret, să cedez... Poate că nici nu merită să dezgrop aceste amintiri. Totuşi... la un moment dat, cînd am început să te stingheresc, m-ai izgonit, pur şi simplu. Munceam inegal, ce-i drept, poate că n-am fost

îndestul de respectuos cu tine în fața străinilor, dar, oricum, eram prieteni... Nikolai Nikolaievici Silin... Fiindcă veni vorba: îl vezi vreodată?

— Nu prea des, dar îl văd totuși.

— Mi-e neplăcut să-l deranjez. Deși el s-a străduit să dea de mine. M-a făcut cu ou și cu oțet că nu m-am dus la dînsul de cum am sosit, a vrut să mă și pună la treabă. I-am răspuns: Acum încă nu sînt bun de nimic, nu mi-am revenit, trebuie mai întîi să uit tot ce-a fost. Atunci mi-a adus un bilet pentru o casă de odihnă. „Du-te de te odihnește și apoi la lucru!" I-am înapoiat biletul și, uite, acum rătăcesc prin Moscova. E-adevărat că am lucrat cu sculptorul. Îl prețuiesc mult pe omul căruia i se va înălța monumentul și am vrut măcar cu-atît să-i cinstesc memoria. Pe bietul sculptor l-am chinuit însă destul. Hai, ce facem, ciocnim? Să știi că nu socotesc pe nimeni vinovat în afară de mine!

Își umplu paharul pînă la refuz.

— Poate că e prea mult pentru tine... Doar nu-i o cinzeacă!

Andrei făcu un gest de lehamite.

— Mă privește, Feodor. Te uiți la mine și simt cum mă ia cu frig: ochii tăi au devenit două sloiuri de gheață, zău așa!

Feodor Vasilievici era puțin amețit de fum, de zgomot, de căldură. „Ar fi bine să plec..."

— Iată ce vreau să-ți spun... Recunoaște, Andrei, că aici nu e totuși un loc potrivit pentru

o discuție serioasă. Am să mă gîndesc, am să cuget. Vino măcar mîine la mine. Cu capacitatea și inteligența ta, n-ai voie să duci viața asta. Să fie oare totul o consecință a arestării? Am cunoscut oameni care au suferit mai mult decît tine, dar nu și-au pierdut nici voința, nici energia. Trecutul e o filă întoarsă. Acum ți se deschid toate drumurile...

— Tu crezi că arestarea m-a făcut așa?

— Atunci, care e pricina?

— D e z a m ă g i r e a.

— Ce te-a dezamăgit?

— Nu ce: cine! Unii oameni. Și poate că, în primul rînd, eu însumi. N-a fost ușor să renunț la lupta pentru Valia. Acum cînd nu mai este, pot să ți-o spun... Gîndeam astfel: Feodor e mai bun decît mine, o iubește mai mult, și ei îi place, vor fi fericiți. Dar ce a urmat?

Întinse mîna spre carafa goală, o agită în aer.

— Ospătar!

— Andrei, poate că nu mai trebuie...

— Bine, nu mai trebuie. Se mai gîndi puțin. Pentru astăzi ajunge. Eu am mai trecut în timpul zilei pe-aici... Nu, nu, plata o fac eu.

Ieșiră pe stradă și Feodor inspiră adînc aerul umed al dezghețului de primăvară.

— Cum zicea Blok? „Știu, adevărul e în vin". Ei, să fii sănătos, Feodor.

— Așadar, treci pe la mine.

Andrei zîmbi ironic și își agită mîna în aer.

Pe podul Moskvorețki s-au despărțit. Andrei dispăru în pîcla cețoasă a nopții.

Cînd Andrei Sveşnikov a adus vorba de Silin, Kurbatov s-a crispat: îi era teamă că-i va aminti de o istorie neplăcută, petrecută încă atunci cînd trăia Valia.

Pe atunci, Silin era pentru Kurbatov şi Sveşnikov o autoritate de necontestat. Erudiţia sa, admiraţia pentru arhitectura antică şi înţelegerea ei pînă la esenţă — iată cu ce-şi cucerise Silin elevii. Nu există nici în Europa, nici în Orientul apropiat vreun monument arhitectonic pe care acesta să nu-l fi văzut, să nu-l fi studiat; şi, cu toate acestea, clădirile construite după proiectele sale nu erau imitaţii ale arhitecturii vechi sau ale celei clasice ruse. Proiectele lui Silin aduceau noutate, aveau o amprentă originală. Pentru un teatru dintr-un oraş în sudul Rusiei făcuse un proiect care semăna cu Panteonul din Roma. Dar, odată terminată, construcţia nu părea nici monument, nici templu, era un teatru modern, în care spectatorul contemporan se putea simţi în largul său.

Silin trecuse de 70 de ani, dar îşi păstrase o ţinută zveltă. Profilul său distins, părul cărunt, ochii vioi în care se aprindeau sclipiri tinereşti, eleganţa îmbrăcăminţii — totul era atrăgător la acest om. Se înfuria cînd vedea pe scenă sau în film savanţi, academicieni. De la filmul *Bătrîneţe zbuciumată* încoace, academicianul trebuia să fie prezentat numaidecît ca un om ciudat, distrat şi care bombăne mereu. Silin era un interlocutor foarte interesant. Prefera societatea tinerilor, şi tineretul îl iubea.

Nikolai Nikolaevici nu se ferea să spună pe faţă ceea ce nu-i era pe plac, controversa cu oameni influenţi. După ani de zile cînd ornamentarea pompoasă, fastul, nota dulceagă fură respinse în arhitectură, mulţi şi-au amintit că această lipsă de gust a fost curajos combătută la timpul potrivit tocmai de Silin, deşi, ca adept al clasicismului şi al arhitecturii antice, părea că ar trebui să susţină stilul „ornamentat". Îşi bătea joc de cornişele, pilaştrii, frizele şi arhitravele de decor, numindu-i decoratori pe cei care — la vremea lor — făcuseră carieră cu acest stil. El afirma că este mult mai greu să ridici un zid perfect neted, decît să aplici nişte pilaştri cornişe sau balcoane de decor.

Andrei Sveşnikov îl aproba, ba mergea şi mai departe, afirmînd că cea mai reuşită construcţie înălţată în capitală este clădirea Corbusier de pe strada Kirov, sau, cum i se mai spune, „Casa pe picioare", şi că în arhitectură constructivismul nu şi-a spus încă ultimul cuvînt. Andrei visa un constructivism industrial, clădiri uşoare şi transparente, din sticlă, beton şi metal. În schimb, Kurbatov se speria de fiecare dată cînd asculta fulminantele discursuri ale lui Andrei împotriva „ornamentaţiilor", „torturilor de cofetărie", şi-i spunea că toate astea s-ar putea sfîrşi prost cîndva. Totuşi, cînd a fost nevoie să se reconstruiască o veche clădire istorică ce devenise neîncăpătoare pentru instituţia administrativă pe care o găzduia, Kurbatov l-a recomandat pe Silin.

Într-adevăr, cine altul ar fi putut găsi o soluţie armonioasă mai adecvată decît Silin? Clădirea aceasta fusese pe timpuri o podoabă a pieţei. Silin îşi numise acest proiect de reconstrucţie „Cîntecul lebedei".

Clădirea fusese deja înconjurată de schele cînd şeful instituţiei — datorită funcţiei sale se considera atotştiutor — s-a urcat pe o schelă şi i-a arătat lui Nikolai Nikolaevici unele detalii care, cine ştie de ce, nu-i plăceau. Altul, în locul lui Silin, ar fi ascultat, ar fi tăcut, şi ar fi făcut tot cum ştia el. Fiind puţin probabil ca şeful instituţiei să observe acest lucru, totul s-ar fi terminat cu bine.

Dar Silin a zîmbit sarcastic şi a spus:

— Ştiţi ceva, dragă tovarăşe, acolo înăuntru — şi arătă spre clădire — hotărîţi dumneavoastră. Aici însă, eu sînt stăpîn.

Cînd Kurbatov află de această întîmplare îşi dădu seama că ambiţiosul şi susceptibilul şef nu se va linişti pînă ce Silin nu va fi înlocuit cu un alt arhitect, mai lesne de înduplecat.

Uşor de spus, dar cum să-l îndepărtezi pe cel care ţi-a fost dascăl? Totuşi Kurbatov se văzu nevoit s-o facă deşi, la drept vorbind, Silin realizase totul, trebuia doar finisată opera lui.

După ce Silin fu înlăturat, Feodor Vasilievici se hotărî să păstreze relaţii bune cu Nikolai Nikolaevici. Îi telefonă, auzi o uşoară tuse şi-apoi vocea cunoscută.

— Cine-i?

— Eu sînt, Nikolai Nikolaevici, Kurbatov.

Din nou tusea şi vocea lui Silin:

— Nu cunosc o asemenea persoană!

Apoi se auzi pocnetul receptorului.

La început Kurbatov s-a înfuriat, apoi, cîntărind situaţia, ajunse la concluzia că la neplăceri prea mari n-are de ce să se aştepte; era de prevăzut că bătrînul nu se va plînge instanţelor superioare. Mîndria nu i-o va permite.

Apoi începu să se gîndească la cel care ar putea sfîrşi reconstrucţia clădirii istorice. Îşi aduse aminte de Andrei Sveşnikov. Era perioada cînd prietenia lor începuse să se destrame. Andrei avea neplăceri în familie, era pe cale să divorţeze, începuse să bea, vorbea aspru şi grosolan cu Feodor, chiar şi de faţă cu colaboratorii, şi Kurbatov reflecta de mult cum să se descotorosească de el.

Dar tocmai în aceste zile, Andrei era, cum s-ar spune, „în formă" şi lucra foarte bine. Pe lîngă asta, mai pleda ceva în favoarea lui. Silin ţinea mult la Sveşnikov şi era puţin probabil să se supere că munca îi va fi desăvîrşită de discipolul său favorit.

Kurbatov s-a întîlnit cu Andrei şi i-a propus să finiseze ceea ce aproape terminase dascălul lor.

— E drept că noi doi ne-am tot certat în ultima vreme, dar vorba zicalei: „Celui ce-şi aminteşte de trecut, să i se scoată un ochi!"

Andrei îl privea ţintă. Deodată se sculă şi-i spuse cu indignare:

— Oare mă crezi în stare de o asemenea ticăloşie?

Astfel s-a terminat discuţia, şi Kurbatov a hotărît atunci că e timpul să se despartă de Andrei: cu cît mai repede, cu atît mai bine.

Dar trebuia, totuşi, să decidă neîntîrziat cine îl va înlocui pe Silin.

De fapt, putea chiar el, Kurbatov, să termine reconstrucţia clădirii istorice ; dar, în acest caz, îndepărtarea lui Silin ar fi fost cît se poate de neplăcut interpretată : Kurbatov putea fi bănuit că urmăreşte să facă avere de pe urma proiectului lui Silin.

Şi-atunci Feodor Vasilievici îşi aminti deodată de Olghin, acel vesel pierde-vară care se învîrtea fără rost prin instituţie de cîţiva ani şi-l plictisea din cînd în cînd cu rugămintea de a-i încredinţa o „munculiţă“ mai de seamă. Olghin reuşise să intre în graţiile lui Feodor Vasilievici. Era un tînăr respectabil, cu tact şi cu un fizic plăcut ; avea o mustaţă tunsă scurt şi un vag început de chelie. Îmbrăcămintea-i, fără să aibă o eleganţă ţipătoare, era croită la modă. Cineva spusese despre el că ar fi un om „nu lipsit de aptitudini“ şi cu relaţii. În plus îl interesa în mod evident persoana Mariei, deşi părea că ea nici nu bănuieşte. Era pe atunci în ultima clasă de şcoală şi Kurbatov se mira cum un om la aproape 30 de ani acordă atenţie unei fetişcane.

Dar, bineînţeles, asta n-avea nici o importanţă. Kurbatov l-a chemat pe Olghin şi i-a propus să termine lucrarea lui Silin. Olghin fu plăcut impresionat şi, totodată, descumpănit. Kurbatov îl înţelese şi-i spuse ironic :

— Poţi să fii liniştit, vii la de-a gata. Bătrînul a făcut de fapt totul. De altfel, chiar eu voi supraveghea lucrarea.

Şi, într-adevăr, Kurbatov fu nevoit să o supravegheze îndeaproape, deoarece Olghin se descurca destul de greu. Tocmai pe atunci, şeful instituţiei care îşi permisese să-i dea acele lecţii lipsite de competenţă lui Silin fu eliberat din funcţie şi numit într-un nou post ; aici făcu atîtea boroboaţe, încît, de această dată, fu scos fără nici o altă numire. Astfel, lui Kurbatov i se ivi prilejul să arunce toată vina pe seama acestuia. Cînd reconstrucţia luă sfîrşit şi schelele fură date jos, toată lumea a înţeles că lucrarea concepută cu atîta bun-gust şi talent, nu e nici opera lui Olghin, nici a lui Kurbatov, ci a lui Nikolai Nikolaevici Silin. Dar Silin se ferea să discute despre acest subiect, iar numele lui Kurbatov nu-l mai pomenea de atunci decît cu o ironie amară.

Cît despre Olghin, el striga peste tot că în sufletul lui e primăvară şi că acest sentiment luminos i-l datorează scumpului său Feodor Vasilievici.

Aceasta era neplăcuta întîmplare cu Silin, de care lui Feodor Vasilievici Kurbatov nu-i plăcea să-şi aducă aminte.

VLADIK

Între Feodor Vasilievici şi fiica sa se stabiliseră relaţii ciudate. Locuiau în acelaşi apartament, se întîlneau la masă, discutau foarte puţin şi niciodată ceva important. Tatăl ar fi vrut s-o întrebe pe Marusia despre întîlnirea ei cu An-

drei Sveşnikov. Dar cumpănind mai bine, hotărî să lase baltă această temă.

De aceea, Feodor Vasilievici se miră cînd, într-o duminică, Maria intră în cabinetul său de lucru. O privi întrebător şi lăsă ziarul din mînă.

— A venit soţia lui Vladik, spuse Marusia.

— Care din ele?

— Eu o cunosc numai pe aceasta. O cheamă Lena. E foarte drăguţă, talentată şi-i tinerică de tot.

— Talentată?

— I-am văzut pe amîndoi într-un spectacol; interpretau o scenă stupidă, o întîlnire în parc. El juca foarte prost, poza, se schimonosea, în schimb ea era minunată, atît de drăguţă şi firească... Doreşte să te vadă.

— Asta cel puţin îşi exprimă dorinţa să mă cunoască. Prima mă ignora cu totul... Şi zici că vrea să mă vadă? Bănuiesc că din considerente de ordin material.

— Nici gînd.

— Deşi nu cred că Vladik, în situaţia lui de favorit al publicului, să recurgă la ajutorul „tăticului său birocratizat". Aşa s-a exprimat el o dată.

— Oare nu ţi-e cu putinţă să discuţi omeneşte? Fără sarcasm şi ironie ieftină?

Kurbatov îşi ridică privirea spre fiică-sa. Maria nu-şi plecă ochii.

— E aici? Să aştepte. Am să viu.

Se lăsă puţin aşteptat. Ieşi din cabinet şi nu-şi putu ascunde uimirea. În faţa lui era o fată foarte tînără, n-avea nici douăzeci de ani. „E

frumoasă, e foarte frumoasă, gîndi el. Şi minunea asta îi aparţine unui asemenea fandosit."

— Sînt bucuros să te cunosc, Lena, îi spuse el cît putu de cald.

— Da, şi eu sînt bucuroasă.

(„Are şi voce plăcută".)

— Rămîi mult la Moscova?

— Vreo două zile... De fapt, nici nu ştiu încă... Stau la hotel.

— De ce n-ai venit direct la noi?

— Dar nu vă cunosc de loc.

— Probabil că Vladik ţi-o fi îndrugat multe despre mine... Se aşeză în faţa Lenei şi-i vorbi plin de bunăvoinţă, aşa cum ştia el s-o facă atunci cînd voia să placă oamenilor. Dă-l încolo de hotel şi vino să stai la noi... Uite, chiar acum o să aranjăm totul...

— Nu... Adică la început trebuie să vă spun...

— Avem timp să stăm de vorbă. Astăzi sînt acasă toată ziua.

— Nu...

Tînăra deschise dintr-o dată poşeta şi căută ceva. Iată despre ce-i vorba: Vladik are un mare necaz.

Feodor Vasilievici se încruntă.

— Ce anume?

— Uitaţi-vă... Lena puse în faţa lui o tăietură de ziar, pe care Kurbatov o privi, o luă cu două degete şi-apoi îşi scoase ochelarii.

Era o scrisoare adresată redacţiei unui ziar regional de către muncitorii şi inginerii dintr-o uzină metalurgică. Numai parcurgînd în fugă scrisoarea, Feodor Vasilievici înţelese ce s-a întîmplat cu Vladik. Un escroc oarecare adusese

„celebritatea" în turneu într-un oraş mare — reşedinţă de regiune. Dar tocmai în ziua spectacolului de la Palatul de Cultură, Vladik făcu ce făcu şi plecă la o petrecere în afara oraşului, iar seara, la spectacol, unde-l aşteptau o mie de muncitori, el nu se prezentă. Într-adevăr, era o întîmplare neplăcută ! Îi era silă că în ziar se pomenea numele de Kurbatov — Vlad Kurbatov. „Oare idiotul ăsta nu îşi dă seama că ceea ce s-a petrecut nu-l afectează numai pe el ? Căci se ştie pesemne că-i fiul lui. Vor începe discuţii despre proasta educaţie pe care i-a dat-o, se va spune că Vladik e fecior de bani gata, că e alintat, deşi idiotul are 25 de ani şi e, în sfîrşit, timpul să nu-şi mai bată capul cu educaţia lui !"

— Ei, şi ce-i acum ? întrebă rece Feodor Vasilievici, de pe al cărui chip se ştersese brusc zîmbetul binevoitor. Dar dumneata, draga mea, unde ai fost ? Cum de n-ai reuşit să-l faci să înţeleagă că purtarea asta e un scandal, o mojicie ordinară ce va avea urmări ?

— Eu... eu îl aşteptam acolo, în culise. Trebuia să interpretăm împreună o scenă. Nu-mi mai găseam locul. Se făcuse ora 9, apoi 10 — şi el tot nu apărea... Atunci a început să joace o echipă de amatori. Cum se uitau toţi la mine ! Îmi venea să intru în pămînt de ruşine... Dar ce puteam să fac ?

„Văcuţa-Domnului", gîndi Feodor Vasilievici, privind în tăcere cum Lena frămînta o batistă în mîini. Maria încerca s-o liniştească, o mîngîia pe mînă.

— De fapt, Vladik este aici, la hotel, spuse ea.

— Şi speră că îl veţi ajuta... Feodor Vasilievici...

— Cu ce aş putea să-l ajut ? N-a fost destul că s-a încurcat cu un escroc de impresar, sau cum li se spune ăstora, dar a mai şi tras o beţie la petrecerea aceea, şi, pur şi simplu, nu s-a prezentat la spectacol. Muncitorii s-au supărat pe bună dreptate. Iar eu... ce amestec am eu ? Mi-e neplăcut că avem acelaşi nume.

— Mi-a spus că dumneavoastră puteţi obţine o dezminţire.

— Despre ce fel de dezminţire poate fi vorba? Nu s-a prezentat, asta-i tot !

— De fapt, nu-i vorba de o dezminţire. Trebuie publicată scrisoarea lui către redacţie... Îl cunoaşteţi bine pe tovarăşul Gurski, sînteţi în relaţii amicale. Şi el deţine un asemenea post încît... un singur cuvînt de-al lui şi scrisoarea lui Vladik va fi publicată.

— Pe Gurski îl cunosc, într-adevăr, de mult, dar nu-mi dau seama ce atitudine va avea faţă de această istorie. Şi, oricum, nu vreau să mă amestec în treburile lui Vladik. Să-i servească drept lecţie !

— Dar este atît de nefericit, îi pare atît de rău... Îi e teamă să nu i se retragă rolul din film. Şi n-a mai apărut de mult pe ecran...

Lena nu-şi mai ascundea lacrimile şi plîngea cu faţa ascunsă în umărul Mariei.

— Am să mai reflectez, spuse Feodor Vasilievici. Dar nu se gîndea cum să-l scoată din în-

curcătură pe Vladik, ci la cu totul altceva: „Cum îl iubeşte pe acest nemernic. E chiar de invidiat..."

Maria o duse pe Lena în camera ei.

„Ia uite la animalul, la cretinul ăsta uşuratic, continuă să reflecteze Feodor Vasilievici. Ce-o fi găsit fata la el, în afară de mutra-i drăguţă, fandoseală şi maimuţăreli? N-are talent nici de doi bani!"

Îşi aduse aminte că la o recepţie, în străinătate, făcuse cunoştinţă cu un foarte cunoscut regizor moscovit, invitat acolo la premiera unui film sovietic ce rula cu răsunător succes aproape în toată lumea. Între ei se înfiripase o discuţie, regizorul neştiind probabil cu cine stă de vorbă. Părea un om deosebit de sociabil şi plin de viaţă, făcea glume spirituale pe seama actorilor sovietici şi străini; printre altele, spuse şi despre Vladik:

— Iată unul pe care l-a nenorocit primul succes... Avea o scînteie care s-a stins. Nu-i place să muncească, e îndrăgostit de propria-i persoană. Într-un cuvînt un om ratat.

— E fiul meu...

— Da? Ei, ce să-i faci... Nu mi-o luaţi în nume de rău.

— Nici vorbă... Ăsta e adevărul, din păcate.

„Pe lîngă toate şi această comportare stupidă! Naiba să-l ia, unde îşi închipuie că trăieşte? În ce ţară? Pînă şi stelele de cinema din Apus muncesc ca nişte animale de povară: se scoală la cinci dimineaţa şi pleacă în goană spre platou. Doar ştiu, mi s-a povestit... Să merg la

Gurski, să mă rog pentru el? Cine ştie ce atitudine va avea!"

În acest timp, Maria şi Lena se aflau la hotel, în camera lui Vladik. În pijama, cu o ţigară în gură, palid, neras, Vladik stătea tolănit pe divan.

— Parcă te-ai făcut mai drăguţă, îi spuse el, printre dinţi, soră-si. În copilărie erai o stîrpitură. Ei, ce-ţi mai face formalistul? continuă el pe un ton condescendent. Mîzgăleşte mereu? Pete există pe pînzele lui, există tuşă şi colorit, dar ceva îi lipseşte, ceva nou, care să te pătrundă...

— Nu-i formalist!

— E abstracţionist?

— Nici una, nici alta. Şi, la urma urmei, ce înţelegi tu?

— Bine, bine... Dar babacul nostru cum o duce? Va vorbi cu Gurski?... Lena, scoate-mi maşina de ras şi adu-mi apă.

— Nu pot să pricep! Cum ai putut să te porţi astfel? Te aşteaptă o mie de muncitori, ingineri şi tu îţi faci de cap cine ştie pe unde!

— Ah, Musia ...uite aşa s-a întîmplat. Se adunase un grup de admiratori, m-au dus în afara oraşului, s-a băut puţin, a fost şi o pană de maşină... M-am întors la teatru, dar ei nu m-au aşteptat, s-au împrăştiat... Obiceiurile noastre! Îţi poţi închipui că Jean Marais, de pildă, într-o situaţie ca a mea, ar putea fi caracterizat drept bădăran într-un ziar?

— Ai găsit cu cine să te compari! îi răspunse mînioasă Marusia. Grozav ideal ţi-ai găsit! Şi de

unde l-ai scos pe escrocul care te-a dus în acel oraş?

— Totul s-a întîmplat din cauza „viţelului de aur", a bancnotelor... N-am mai filmat de mult. Şi trebuie să trăiesc. Lena, du-te la administratorul de serviciu şi spune-i să ne schimbe camera. Asta e grozav de neconfortabilă! Da! Şi mai scoate-mi o cămaşă şi cravata verde...

Lena plecă.

— Deocamdată locuiesc la ea, Musia. E incomod: două cămăruţe, maică-sa. Pe de altă parte, au grijă de mine, mă menajează... E de-a dreptul obositor.

— Te iubeşte foarte mult.

— Şi ce crezi, eu nu pot fi iubit?

— Eu, de exemplu, n-aş putea să ţin la unul ca...

— Ah, cît mi-e de lehamite! exclamă cu ciudă Vladik. Toţi sar să-mi facă morală. Pînă şi tu!

— Sînt aici doar de o jumătate de oră, timp în care ai şi izbutit s-o istoveşti cu poruncile tale pe această fată drăgălaşă.

— Dar dacă-i face plăcere? E măgulitor să fii soţia lui Vlad Kurbatov. Poţi deci să-ţi şi dai osteneală pentru el. Cînd trăiam cu Muza, aia îmi era şi administrator şi contabil, ba chiar şi un fel de jurisconsult... Tu ce părere ai, babacul nostru se va duce la Gurski? La urma urmei, s-ar putea şi să nu public scrisoarea. Dar, cu siguranţă, îmi vor lua rolul. În studio mi se spune: „Nu-i potrivit să interpretezi un erou pozitiv, cu o asemenea reputaţie — în ziar eşti

prezentat ca un element antisocial". Şi e un rol frumos. Încotro?

— Plec.

— Mai aşteaptă. Vladik se ridică de pe divan şi, dintr-o dată, începu să vorbească pe alt ton, cu amărăciune chiar. Îmi dau seama, n-a ieşit din mine un om adevărat, altă viaţă ar trebui să duc. Dar am fost atît de singuri, de atunci, de cînd s-a îmbolnăvit mama. Tata, doar tu îl cunoşti mai bine, a fost în copilăria noastră mai apropiat, apoi însă... Ştii, lui îi făceau chiar plăcere succesele mele. Se prefăcea că-l lasă rece tot ce se scria şi se vorbea despre mine, dar în realitate — cînd se ivea prilejul — putea să se şi mîndrească cu fiul său.

— Dar tu însuţi? Nu-ţi dai seama că succesele pe care le ai sînt... cum să-ţi spun, sînt grozav de ieftine...

— Tocmai din cauza asta vreau să interpretez acum acest rol, să dovedesc că sînt, totuşi, în stare de ceva. M-a chemat cîndva la el un veritabil şi mare maestru cu care-aş fi putut lucra; dar ar fi trebuit să uit totul — şi vechea mea societate şi uşuraticele mele pasiuni, ar fi trebuit să muncesc din răsputeri. Or, eu n-am putut şi atunci el m-a gonit, pur şi simplu... Într-un cuvînt — e trist. Şi de Lena cu dragostea ei mi-e milă. Imaginaţia ei m-a plăsmuit altfel decît sînt, mă iubeşte foarte mult. Dar la ce bun toate acestea?

— Ascultă, vorbesc eu cu tata.

Vladik se însenină, schimbă tonul și rosti din nou în felul său superior :

— Da, caută să-l convingi pe tăticul nostru. Pleci ? Pa !...

Marusia ieși în hol și o văzu pe Lena care alerga în întîmpinarea ei.

— Ne-au schimbat camera, strigă ea. Pesemne că Vladik e supărat, am întîrziat... Pleci ? Ne vom mai vedea ! și fugi mai departe.

„E îngrozitor ! cugetă Marusia. Biata și draga de ea. Ce o așteaptă în viitor ?"

GURSKI

Kurbatov nu se mai văzuse cu Gurski de mult, dar știa că îl ține bine minte. De altfel un om ca el nu putea să-l uite pe Feodor Vasilievici, lucraseră cot la cot cîțiva ani, timp în care Gurski fusese secretarul organizației de partid.

Kurbatov urmărise cu atenție ascensiunea lui Gurski, care devenise un om de stat, străbătînd în acești ani un drum frumos. Foștii săi tovarăși de muncă vorbeau despre el cu respect și fără nici o urmă de invidie.

Feodor Vasilievici dorea să se întîlnească cu Gurski, dar cu alt prilej decît cu cel al urîtei întîmplări, petrecută cu fiul său. Își dădea bine seama de situația actuală a omului care e conștient de greutatea fiecărui cuvînt al său și care are în seamă importante treburi de stat. Tocmai de aceea fu oarecum mirat că Gurski îl primește în aceeași zi, după primul telefon. L-a întîmpinat într-un cabinet mare, asemănător multora în care lucrau oameni cu posturi de incomparabil mai mică importanță, în afară doar de colecția de telefoane, pe o măsuță separată, și de biroul pe care nu se afla nici o hîrtie... Gurski încărunțise și slăbise puțin, dar se purta la fel de simplu ca și înainte. Își aduse aminte de vechii lor tovarăși de muncă, se informă amănunțit despre activitatea lui Feodor Vasilievici și-l întrebă dacă e mulțumit. Apoi tăcu și așteptă.

— De fapt, am venit să mă sfătuiesc cu dumneavoastră într-o problemă care mi-e cît se poate de neplăcută, începu Kurbatov și, după expresia serioasă și atentă pe care o luase chipul lui Gurski, înțelese că trebuie să vorbească sincer, fără să îndulcească situația. Povesti ce s-a petrecut cu Vladik și despre scrisoarea muncitorilor adresată ziarului.

— Și iată că am venit la dumneavoastră să mă sfătuiți ce să fac. Țiu minte cu cîtă căldură tovărășească v-ați purtat față de mine cînd s-a întîmplat nenorocirea cu Valentina Ivanovna...

Gurski tăcea.

— Băiatul s-a zăpăcit, succesul i-a sucit capul. Desigur, acum se căiește...

— Cîți ani are ?

— Trecut de douăzeci și cinci.

Gurski dădu din umeri.

— Ce pot să te sfătuiesc ? Îi ești tată, îți cunoști mai bine fiul. El își dă seama ce faptă a săvîrșit ? Așa ceva se pare că nici Șaliapin nu și-a permis. Și cînd colo, un tînăr crescut în Țara Sovietică se poartă atît de nedemn, și față de cine ? Față de clasa muncitoare.

— Își recunoaște vina. Și-n afară de asta și-a și primit pedeapsa : i s-a luat rolul dintr-un film.

— Asta-l tulbură cel mai mult ?

— A trimis ziarului un fel de dezmințire.

— Și nu i-o publică ? Foarte bine. Ce să dezmintă ? Faptul rămîne fapt. S-a înhăitat cu niște derbedei și și-a bătut joc de o mie de oameni de treabă.

— Are certificat medical, îi scăpă, fără să vrea, lui Kurbatov, și regretă în aceeași clipă ceea ce rostise.

— Feodor Vasilievici, îți dai seama ce spui ?

— Sînt tată.

— Omenește vorbind, pe tine te pot înțelege, dar nu pe el. Ești amărît, te doare, dar dacă acest tînăr are un fond sănătos, va înțelege totul și se va îndrepta.

Gurski îi întinse mîna lui Kurbatov și adăugă pe alt ton, cald, prietenesc.

— Firește, te-a tulburat această istorie. Și-n afară de astea, ai o muncă destul de încordată și, în plus, mai e și vîrsta...

Apoi s-a interesat de proiectul aprobat și au mai stat de vorbă o jumătate de oră. Feodor Vasilievici a căpătat convingerea că munca lui e, cum s-ar spune, în centrul atenției.

Întorcîndu-se acasă, Kurbatov îl găsi pe Vladik. Acesta sări în picioare și se repezi după taică-său, în cabinet.

— N-a ieșit nimic. De ce naiba m-ai băgat în afacerea asta ?

— Ei, bravo ! Grozave moravuri avem, dacă dintr-un asemenea fleac...

— Halal fleac !

— Am rămas fără o lețcaie, tată... Nici măcar hotelul n-am cu ce să-l plătesc.

— Bani am să-ți dau.

— Oricum, voi fi nevoit să vînd mașina... Vladik numără bancnotele din pachet : Puteai să fii mai darnic...

Feodor Vasilievici îl țintui pe fiul său cu acea privire a cărei putere o cunoștea. Vladik nu i-o putu susține și se întoarse.

— Îți dau bani numai și numai pentru că... ar fi vrut să spună : „Mi-e milă de această biată fată cumsecade care și-a legat viața de-a ta". Dar nu spuse nimic și făcu un gest de lehamite.

Vladik luă banii, se întoarse și ieși.

În camera Marusiei își dezlănțui însă furia : „N-are suflet, e un carierist și un tîmpit". După care adăugă o înjurătură urîtă. Lena îl privea cu spaimă.

— Vladik, ți-e doar tată !

— Idioato ! îi strigă cu mînie Vladik. Dac-ai ști cît sînt de sătul de tine și de veșnicul tău miorlăit ! Uite cu cine mi-am găsit să mă încurc!

Dintr-o dată, în cameră năvăli Marusia :

— Cum îndrăznești ?

O îmbrățișă pe Lena, o mîngîie cu duioșie pe cap, încercă s-o liniștească.

— Uf ! Mai slăbiți-mă amîndouă !... La ora zece să fii la hotel ! se răsti Vladik și ieși în fugă din cameră.

Din cabinetul său Feodor Vasilievici auzise totul, și aproape că i se făcu milă de această fe-

tiță. După aceea începu să se gîndească la întîlnirea cu Gurski și-i păru bine că, totuși, îl prețuiește: faptul i-ar putea fi cîndva de folos.

LENA

Marusia și Lena rămaseră singure. Ședeau una lîngă alta. Lena abia își reținea lacrimile. Apoi se liniști puțin și povesti cum s-a întîlnit cu Vladik. Crescuse într-o familie de muncitori. Tatăl și sora muriseră în timpul blocadei. La școală s-a remarcat că Lena recită frumos, cu multă simțire. După o serbare a școlii, fu sfătuită să dea examen la studioul de dramă. Lena a fost primită, devenind mîndria studioului. Trei ani mai tîrziu o primiră la teatru. La spectacolul de sfîrșit de an, lui Vladik, care era invitat de onoare, îi atrase atenția această încîntătoare fată, frumoasă și proaspătă ca o floare.

Ce-a urmat se poate lesne ghici. Au început să se întîlnească. Cînd voia, el putea fi fermecător, și-n fața fetei a jucat cu dibăcie rolul visătorului a cărui viață e în întregime închinată artei. Era o vreme cînd Vladik se săturase de viața dezordonată a hotelului și de legăturile trecătoare. Se simțise atras de drăgălașa și talentata fetișcană. Ea îi dăruise prima și netărmuita-i dragoste. Au rămas împreună. Vladik s-a mutat la Lena a cărei mamă își admira celebrul ginere. Așa s-a scurs un an, timp în care s-a stins

și pasiunea lui Vladik. Cînd apăreau împreună într-un spectacol, îl enerva că Lena are mai mult succes decît el. Spectatorii își dădeau seama pe de o parte de jocul ei sincer, firesc, pe de altă parte, de falsitatea și înfumurarea lui. Lena a părăsit teatrul. Vladik o transformase în secretara lui, și aproape într-o fată în casă. Iar ea răbda totul, deși simțea că el o înșală. Îi spunea de-a dreptul:

— Sînt înconjurat de admiratoare. Nu-s un oarecare, ci Vlad Kurbatov! Toate soțiile actorilor celebri au știut să îndure, îndură și tu.

— E un om ordinar! exclamă Maria. Înțelege că chinul la care singură te supui nu va trece fără să lase urme... Dragostea te face să te înjosești, să-ți înăbuși sentimentele de protest. Ți-a răpit personalitatea. Asta se poate răbda un an-doi, dar între timp îți va pustii sufletul și tot nu vei putea înlătura o mare dezamăgire... Tu nu înțelegi oare că e un egoist, că toate considerațiile despre înalta artă nu-s decît vorbe sunătoare, superficiale, că aude de ici, de colo cîte ceva și repetă ca un papagal? L-ai văzut măcar o dată citind o carte serioasă? Tu îți dai seama ce fel de om e?

— Îmi dau seama... Lacrimile o împiedicau pe Lena să vorbească.

— Atunci desparte-te de el. Nu poți trăi cu sufletul pustiu, nu te poți minți pe tine însăți... Doar îl cunosc eu foarte bine, am văzut cum a

evoluat pînă a ajuns aici. Şi tata a avut un rol nefast. Îi plăcea Vladik. Ştii, seamănă într-un fel cu tata...

— Ce-i de făcut ?

— Desparte-te de el ! Desparte-te pînă nu te distruge de tot şi înainte de a te părăsi el !

Maria se gîndi : „Nu sînt prea dură ? Nu, aşa trebuie !"

— E timpul să plec... spuse Lena. Îţi las adresa. Scrie-mi. Tu... poate că ai dreptate. Dar eu... eu nu pot să nu-l văd, să nu-i aud glasul. Cîteodată e duios, tandru... atît de rar însă !

Marusia o conduse pe Lena la hotel. Îşi luară rămas bun în hol. După felul în care Lena alerga într-un suflet spre lift, după nerăbdarea care o cuprinse, Marusia înţelese că discuţia lor nu va schimba în bine lucrurile.

— Marusia, auzi ea vocea lui Vladik, ce cauţi aici ?

— Dar tu pleci ?

— Nu, am venit.

Trecură spre capătul holului şi se aşezară pe o canapea.

— După mine, te porţi josnic cu această fetiţă nenorocită.

— Iarăşi morală ! Dacă ai şti cît m-am săturat de voi toţi ! rosti el cu chipul desfigurat de o grimasă răutăcioasă. Însă în ceea ce-o priveşte pe asta... ajunge ! Trebuie să sfîrşim ! Să nu fi fost întîmplarea cu scrisoarea, de mult puneam punct, dar aşa mi-e teamă să nu-mi atîrne încă o tinichea de coadă : descompunere morală şi-aşa mai departe. Altul, în locul meu, ar fi luat ce

dorea, ar fi profitat şi la revedere ! Or, eu, uite, al doilea an...

— Eşti într-adevăr un ticălos... Şi nu eşti nici actor, nici om de artă, ci doar un parazit pe trupul artei !

Ea începuse să vorbească încet, dar ultimele cuvinte răsunară atît de tare, încît bărbatul şi femeia care şedeau în faţa lor ridicară capul şi deveniră atenţi.

— Ai înnebunit... şuieră Vladik, nu face scandal !

Dar Marusia şi plecase. El privi în jur, aruncă un zîmbet forţat spre cei doi care-l priveau cu curiozitate şi spuse aşa ca să fie auzit : „O isterică !" Îşi aprinse o ţigară şi se îndreptă repede spre lift.

MIHAIL BOCEAROV

Mihail stătea într-o cabină de telefon, răsucea o monedă şi nu se putea hotărî : să-i telefoneze Mariei, sau să nu-i telefoneze ? Puţin probabil să fie acasă, trebuie să fie la institut ; e o perioadă grea pentru ea acum — ultimul an de facultate. El îi mai lipsea, cu toate amărăciunile care-l copleşiseră ! Totuşi lăsă moneda să cadă în aparat. Nu răspunse nimeni. Va să zică Musia nu-i acasă. Altfel, ridica ea receptorul, nu-i place s-o deranjeze pe Antonina, femeie bătrînă.

Porni agale spre monumentul lui Gogol, se aşeză pe o bancă, avînd alături mapa cu desenele în care-şi pusese mari speranţe. Lucrase zi şi noapte şi-i plăceau aceste desene pe care le făcuse pentru o carte de poveşti. Îi plăcea, în general, să deseneze animale mici şi păsări. Avusese o comandă mare, iar redactorul artistic, Vecitomov, îl încuraja pe Bocearov. Şi iată că suferise un eşec la care pictorul nu se aşteptase.

Începuse de la o blestemată de bufniţă.

Vecitomov ţinuse mult timp în faţa sa o foaie, apoi o puse deoparte, îşi scărpină bărbia şi oftă :

— Naiba ştie...

— Vreţi să spuneţi că e formalism ?

— Şi dumneata zici că nu e ?

— După mine, nu. E o bufniţă ca orice bufniţă.

— E o sperietoare, nu bufniţă.

— Dumneavoastră, Nikolai Nikolaevici, aţi văzut vreodată o bufniţă vie ?

— Am văzut la Brehm [1] şi în enciclopedie.

— Eu, însă, le-am văzut vii, în pădurile noastre din nord, şi nu o dată.

— În schimb, ai desenat altceva... De cîte ori ţi s-a spus — ţin-te mai aproape de natură.

— Dacă-i aşa, înseamnă că formalismul e în natură. Am desenat-o exact aşa cum este. Şi zebra tot formalism e ? Pe ea aşa a pictat-o natura.

---

[1] *Brehm Cristian Ludwig* (1787—1864 — renumit ornitolog german.

— Ce legătură are asta cu zebra ? Un copil, dacă vede bufniţa ta, nu mai adoarme. Copiii nu vor pricepe ce ai desenat.

În clipa aceea se apropie de ei pictorul principal al editurii şi, fără să privească desenele, oftă melancolic :

— Ce-o fi gîndind acest tînăr ?... E o adevărată nenorocire cu el.

Bocearov păli şi spuse printre dinţi :

— Noi doi, Efim Antonovici, n-avem ce discuta.

Dar mai adăugă atîtea, încît pictorul principal păli, apoi se înroşi şi plecă dînd din mînă şi spunînd doar atît :

— Cu ăsta n-o scoatem la capăt. Te-am prevenit doar !

Vecitomov revedea, în tăcere, foile, oprindu-se asupra unora şi încuviinţînd din cap. În genere îi plăcea acest băiat înalt, puternic, sigur de sine, pe care îl descoperise în studioul de artă plastică al Palatului de Cultură.

— Ce obicei ai să-ţi faci singur rău ! Te-am sfătuit să nu expui femeia aceea de piatră — bătrîna scită — la expoziţia tinerilor pictori din Parcul de Cultură. Ai expus-o, totuşi, şi Verighin te-a beştelit în cronica expoziţiei. Acum te-ai certat şi cu Efim Antonovici. Are şi el orgoliul său. N-o să ţi-o treacă cu vederea.

— E un funcţionar ! Nu-i pictor ! Şi în realitate nu-i nici măcar „principal". Iar de dumneavoastră, sincer vorbind, mi-e milă.

Bocearov îl privea într-adevăr cu milă pe omul acesta cu barbişon ascuţit, cărunt, cu o che-

lie de culoarea fildeşului. Cu jumătate de secol în urmă, scrisese articole pline de miez pentru o revistă care se numea *Împotriva curentului*, dîndu-i pe unii în vileag pentru artă cu tendinţă. Acum însă — poate că în modul cel mai sincer — şi-a schimbat concepţiile.

— Fireşte că nu vom respinge totul. Mai mult de jumătate va fi aprobat. Cît despre Efim Antonovici, să ştii că Verighin reprezintă pentru el o autoritate.

— Eu însă n-am citit ce a scris Verighin.

— Păcat! Nici el nu te consideră pierdut pentru pictură.

— Mi se pare că am să mă las de pictură şi am să mă duc din nou în uzină, ca ajutor la forjorul Fomov, în secţia de muncă comunistă. Acolo, cel puţin, nimeni nu mă va numi formalist. E uşor să-i lipeşti cuiva etichete, dar cum e atunci cînd le şi porţi? Doar cuget tot timpul, mă frămînt, mă caut pe mine însumi! Dacă nu găsesc — la naiba cu pictura!

În jur, fetele de la birouri zîmbeau ironic.

— N-o să te laşi de pictură! Şi Fomov ăsta cine e? Cel după care ai făcut schiţa aceea minunată pe care am văzut-o în mapa ta?

Bocearov luă mapa, îl salută pe Vecitomov şi, aruncînd o privire furioasă fetelor, plecă. În asemenea momente căuta mîngîiere la Maria Kurbatova. Ea nu era întotdeauna de acord cu Bocearov. O dată au avut chiar o ciocnire din pricina peisajului *Toamna*, despre care ea spusese că nu-i toamnă, ci o bucată de tapet colorată în galben-roşu-verde.

— Întreabă-l pe prietenul tău, Fomov, dacă-ţi înţelege peisajul.

— Nu l-am pictat numai pentru el.

— Atunci pentru cine?

— Nici la muzeu n-am pretenţia să fie expus.

— Păcat. Uite, şi cînd e ger, în ianuarie, şi cînd plouă primăvara şi toamna, atîţia oameni stau în stradă, aşteptînd să le vie rîndul să intre. Toate muzeele sînt arhipline.

— Ei şi ce? Au fost titani, înaintea noastră, asta înseamnă că nu ne rămîne decît să-i imităm şi altceva nimic? Spiritul novator trebuie să fie prezent oriunde. Trăim vremuri neobişnuite. Şi Stepan Fomov e un inovator. O ştiu! N-am plecat decît de patru ani din uzină, şi cîte nu s-au realizat acolo în acest timp! Dar la noi, în pictură? Sînt unii ca Verighin, un soi de sacerdoţi, care se închină unui singur zeu! Încearcă să le arăţi ceva mai neobişnuit, mai deosebit de Şişkin. Încep îndată să urle: „E formalism!" Aşa se mai liniştesc... Pentru mine în *toamna mea* esenţialul îl constituie culoarea, lumina, aerul!

— Nici asta nu-i ceva nou. Şi înaintea ta s-a mai realizat aşa ceva.

— E tocmai ceea ce mă chinuieşte, Maşa, Marusenka...

Ea îl îmbrăţişă, lipindu-se de obrazul lui ţepos.

— Eu am încredere în tine. Hai, nu te mai înfuria. Totul merge spre mai bine. Adu-ţi aminte ce-a fost la modă pînă nu de mult: pompă, petreceri de nuntă, portrete fastuoase.

Acum aproape toţi critică acest gen de pictură. Eu sînt privitor de rînd, dar doresc ca într-un tablou să găsesc ceva care să mă pună pe gînduri, să mă emoţioneze... Nu te mai amărî, Mişenka... Ai mîncat astăzi ?

Îl luă de mînă, îl duse la cea mai apropiată cantină, îl aşeză la masă şi-l obligă să mănînce pe rînd toate felurile care erau trecute în meniu.

— Mă uit la tine — arăţi ca un voinic din poveste, dar sufletul ţi-e de copil. Şi ai douăzeci şi opt de ani — eşti un bătrîn.

Simţind-o alături, sufletul îi era mai uşor. Ar fi vrut s-o ştie mereu alături pe Maria. Dar ultimul an la Institutul de medicină era pentru ea cel mai greu.

Se îndreptă din nou spre cabina telefonică, îi telefonă din nou. Şi din nou nu răspunse nimeni. Atunci îl sună pe Seneavin, un pictor cu renume. Acesta îl făcea praf pe Bocearov cînd erau între patru ochi, dar în absenţa lui îl apăra şi vorbea despre el cu căldură şi simpatie. Bocearov îi răspundea lui Seneavin aproape cu aceeaşi monedă, cînd erau între ei nu-i accepta tablourile, iar în lipsa lui, cel puţin tăcea cînd alţii lăudau picturile prietenului său.

— Mişka ! Vino imediat aici ! Am nevoie de tine !

Porni în fugă la Seneavin, neînţelegînd ce s-a întîmplat. În atelier totul era întors pe dos. Seneavin stătea în mijlocul pînzelor, cărţilor, schiţelor răvăşite. Îi spuse lui Bocearov că porneşte într-o călătorie cu o flotilă de nave pentru vînătoare de balene şi că pleacă chiar în acea zi la Odesa.

— Să te muţi azi la mine ! Aranjează-te cum vrei. În văgăuna aia a ta n-ai loc nici măcar să pui un şevalet cum trebuie. Vei lucra şi vei păzi atelierul. Cum stai cu cartea pentru copii ? Ia spune-mi !

— Nicicum. „Formalism". M-au etichetat ! Dar cui nu i-au lipit ei etichetă ? Chiar şi ţie, într-o vreme...

— Arată-mi desenele !

Bocearov le împrăştie de-a dreptul pe podea. Seneavin lua cîte unul, îl privea şi îl punea deoparte : „Ăsta merge, ăsta nu — dă-l dracului !"

— Am să le dau dracului pe toate !

— Nu mai fă pe prostul, şi ce-am pus deoparte lasă să stea acolo. După o vreme ai să judeci mai la rece dacă-s bune la ceva. Ai nevoie de bani ?

— Am bani.

— Dacă-ţi trebuie, îţi dau. Pe vas n-am nevoie de ei.

— Ia stai niţel, şi de ce nu-s bune, mă rog, desenele astea ?

— N-am timp acum să încep o dispută cu tine. Să te muţi chiar astăzi ! Diseară.

Sună telefonul. Seneavin ridică receptorul, ascultă şi-i făcu cu ochiul lui Bocearov.

— Nişte desene minunate ? Ei, parcă poţi să-l convingi pe el, aiurea ! În afară de asta, plec astăzi (acoperi receptorul cu mîna şi şopti : Ve-

citomov). Cred c-o va face — e un băiat capabil, deși cam țicnit... Rămîneți cu bine !

— Era într-adevăr Vecitomov ?

— Cine altul ? „Convinge-l, iar eu o să-l induplec pe Efim." Hai, adu-ți calabalîcul și instalează-te aici. S-o săruți pentru mine pe prietena ta. Cred că trebuie să fie o fată bună, nu ? Mai ales că ține la un nărod ca tine ! Însoară-te.

— În curînd ea va fi medic. Eu, însă, ce sînt ?

— Tăticul ei e un om de vază. O figură !

— Dă-l încolo !

Îl bătu pe Seneavin pe umăr, acesta gemu ușor. După ce Bocearov porni valvîrtej pe scară, zgomotul pașilor săi răsună încă multă vreme.

În aceeași seară Bocearov se mută în atelierul lui Seneavin. După 11 sună telefonul.

— Mașenka ? Află că am și atelier și telefon, mă rog așa cum îi șade bine unui om. Iată cu cine aveți de-a face, tovarășă !

Maria izbucni în rîs.

— Știu, mi-a spus Seneavin. Dar desenele ți le-au primit ? Bocearov nu vru s-o întristeze.

— Asta nu-i ceva de primă importanță. O să le mai arăt eu lor !

Era convins c-o să le arate „lor" : lui Vecitomov, lui Efim Antonovici, lui Verighin. Dar cînd închise telefonul se indispuse din nou.

Începu să frunzărească schițele, peisajele începute și neterminate, tot ce luase cu el ; și așa, examinîndu-le, scoase un desen — portretul lui Stepan Fomov, forjorul, prietenul său. Îl desenase în sala de lectură a Palatului de Cultură. Foaia era puțin mototolită. O netezi, apoi o

prinse cu o pioneză de perete. Rămase așa, privind îndelung desenul.

Stepan Fomov ședea pe marginea unei ferestre cu o carte deschisă în mînă. Bocearov își dădea seama că desenul i-a reușit. Nu era vorba numai de asemănare. Se vedea bine că Fomov nu poza. În întreaga făptură a forjorului, în cutele de pe frunte, se simțea concentrarea minții. Se cufundase cu totul în lectură, era undeva, departe, împreună cu eroii cărții, nările îi fremătau, pomeții, fruntea, bărbia erau uimitor de bine reliefate, și mîna îi reușise, degetele îmbibate de funingine țineau cu grijă un colț de filă...

Bocearov își reaminti dimineața acelei zile, eșecul său. Își reaminti de Efim Antonovici și zîmbi ironic cu un aer biruitor.

Adormi tîrziu și se trezi în gunguritul și freamătul aripilor de porumbei ce se aflau dincolo de fereastră. Unul se așezase pe cerceveaua ferestrei. Oberlihtul era deschis.

— Noroc, pomanagiilor ! spuse Bocearov. Porumbeii nu zburară. Pesemne că Seneavin îi obișnuise să vină la fereastra atelierului.

Bocearov se sculă, se duse la bufet, găsi o bucată de pîine uscată, o fărîmiță și, deschizînd fereastra, împrăștie firimiturile pe pervaz.

Prospețimea dimineții, zgomotul crescînd al orașului umpleau atelierul.

Trecuse de ora șase dimineața. Moscova se trezise.

La serbarea festivă, în ajun de 1 Mai, Feodor Vasilievici ocupă modest un loc în prezidiul adunării, îi privi cu bunăvoință pe colaboratorii săi adunați în sala de conferințe și se pregăti să asculte raportul. Fu rugat să se mute în primul rînd, alături de președinte. El se supuse zîmbind. Raportul n-a fost nici prea lung, nici prea scurt. Lui Kurbatov îi făcu plăcere să audă că „atenția opiniei publice este ațintită" asupra proiectului său și că e „o sarcină de onoare pentru tovarășul Kurbatov și colaboratorii săi să îndreptățească încrederea ce le-a fost acordată".

După raport Feodor Vasilievici nu mai rămase la spectacol și părăsi discret sala.

În stradă îl copleși atmosfera sărbătorească. Era o seară caldă de primăvară. Deasupra acoperișurilor, cerul era inundat de reflexele iluminației, străzile fremătau de viață. Zgomotul pașilor, vocile sonore ale tinerilor, rîsul, toate acestea îl înviorară și Feodor Vasilievici se hotărî să meargă pe jos pînă acasă. Își alese un drum neobișnuit. Coti spre piața Manej și se trezi într-o mulțime imensă care se înghesuia lîngă o estradă, unde niște dansatori își băteau zgomotos tocurile în ritmul dansului popular — perepleas. Kurbatov se strecură prin mulțimea de oameni veseli, dar nimeni nu-i acorda nici o atenție, și starea de spirit sărbătorească ce-l cuprinsese se spulberă. Începu să se gîndească la singurătatea care îl tulbura în ultimul timp. Desigur că ar fi putut să-și petreacă seara cu colaboratorii săi, dar își dădea seama că ei nu s-ar fi simțit în largul lor. Observase de mult : cînd trecea pe lîngă mesele la care lucrau desenatorii și desenatoarele, se așternea tăcerea, rîsul se întrerupea brusc. Și acasă domnea liniștea. Ceea ce nu se întîmpla niciodată cînd trăia Valia. Întotdeauna veneau în vizită prieteni. În camera Mariei se adunau colege de-ale ei ; la Vladik niște băiețandri cu glasuri ascuțite discutau înflăcărat despre artă. Casa își trăia din plin viața, nu ca acum, cînd pînă și cu Marusia nu mai are ce vorbi. De altfel și ea îl ocolește, parcă tocmai de atunci, de cînd a aflat adevărul despre moartea mamei ei.

Kurbatov încercă să se consoleze cu gîndul că depășind cincizeci de ani, e firesc să fi devenit mai închis ; îl apăsau însă și multe griji. Povara răspunderii ! E în atenția lumii și nu trebuie să uite nici un moment acest lucru. Trebuie să țină seama de atitudinea tovarășilor sus-puși, să cîntărească tot felul de amănunte. Cum să mai aibă timp de viața lui personală, de relațiile cu prietenii ?

În această seară de primăvară, pe străzile Moscovei, în piața Manej, în mijlocul mulțimii voioase, cu o dispoziție de sărbătoare, simți mai acut decît oricînd cît e de singur și că nimeni nu se sinchisește de omul în vîrstă cu privirea rece și figura ursuză.

Se rupse de mulțime și se îndreptă spre casă. Știa că n-o va găsi pe Maria. Probabil că și ea e pe undeva, într-un parc sau într-o piață cu pictorul ei. Acasă e numai Antonina. Nici cu ea aproape că nu mai vorbea în ultimii ani.

Într-adevăr, Maria nu era acasă. Trecu în cabinetul său, se așeză în fotoliu și se cufundă în gîndurile sale triste. Intră Antonina și-l pofti la cină. Își imagină masa din sufragerie cu un singur tacîm, și-i răspunse :

— Nu mănînc.

Ar fi vrut să-i spună bătrînei cîteva cuvinte plăcute, oricum, fusese prietena Valiei. Pînă să găsească însă ceva, Antonina plecase. Deodată sună telefonul. Kurbatov ridică receptorul și recunoscu vocea lui Olghin.

— Vă rog să primiți încă o dată felicitările mele cele mai sincere, scumpe Feodor Vasilievici. Nu speram să vă găsesc acasă. Sînteți singur ?

— Singur.

— Poate... poate să trec pe la dumneavoastră, Feodor Vasilievici ? Și eu sînt singur. Întîmplarea a făcut ca prietenii mei să plece afară din oraș la vila lor și eu am rămas singur cuc...

— Vino, îi spuse Kurbatov, înviorîndu-se. Îl suporta greu pe Olghin, și-l suporta numai pentru relațiile sale și pentru că deținea informații din cercuri influente. Înțelese că Olghin vine la el fiindcă are nevoie de ceva.

Îi porunci Antoninei să pună pe masă o sticlă cu vin și încă un tacîm. Femeia îl privi cu oarecare uimire pe Feodor Vasilievici. Cînd în antreu se auzi sunetul slab al soneriei, Kurbatov se duse singur să deschidă ușa. Intră Olghin, și Feodor Vasilievici se simți chiar bucuros de această vizită.

Olghin era nițeluș cu chef și de aceea se simțea în largul său, povestea tot felul de fleacuri

și de anecdote răsuflate. Kurbatov îl asculta, mulțumindu-se și cu atît — totuși nu era singur în această seară.

Pe timpuri însă, la mesele de sărbătoare, de cîte ori nu răsunase această cameră de veselia zgomotoasă a petrecerilor, de rîsete, de spirite... Și ce oaspeți veneau la ei ! Exploratori polari, oameni inimoși, plini de viață, cu fețele bătute de vînturile și viscolele Arcticei ; un chirurg celebru care avea darul să povestească interesant nu numai despre profesia sa, ci și despre tot ce se întîmplă pe lume ; o foarte drăguță și talentată cîntăreață, un activist de partid cu mare experiență de viață, tovarăș al Valiei din anii Comsomolului... Niciodată nu se va mai întoarce această viață, deși totul s-a petrecut nu de mult, cu vreo șapte-opt ani în urmă.

Olghin observă că gazda nu-l ascultă ; își luă o mină serioasă și începu să povestească ce-a urmat după partea festivă a ședinței. Tovarășul Stupițîn, pesemne cherchelit, comenta ironic proiectul lui Feodor Vasilievici, pasiunea lui pentru stilul impozant, pentru efectele exterioare. Zicea despre el că a construit un magazin universal, un cinematograf și Palatul Culturii cu ferestrele la sud, pe cînd casele de locuit cu fațadele la nord ; asta pentru că autostrada trece în fața amintitelor obiective care trebuie să fie luminate de soare ; pe cînd locatarii... o scot ei la capăt și fără soare ! N-au decît să admire locurile virane și viroagele !

— Boris Viaceslavovici, nu se puteau evita oare nici azi discuțiile profesionale ? Dar, în

fine, de vreme ce tot ai început... Ce fel de tip e acest Stupițîn? N-am schimbat nici două vorbe cu el, dar nici el nu pare dornic s-o facă.

Olghin clipi din ochii lui mici și oftă:

— Are la cadre o fișă aproape fără prihană... Vîrsta — treizeci de ani, nu-i de loc prost, știe engleza și, se pare, germana. Citește literatură străină în original. Tatăl — locotenent-colonel, a murit în război, mama — lucrează la poștă.

— Bine, să schimbăm subiectul.

Olghin se supuse imediat. Îi spuse că ar vrea să discute o chestiune personală, extrem de importantă pentru el.

— Importantă atît pentru soarta mea, cît și a fiicei dumneavoastră, Maria Feodorovna...

— A fiicei mele? Interesant. Te ascult...

— Eu, după cîte știți, am o situație bună, perspective la fel, dar — sincer vorbind — m-am săturat de burlăcie, m-am săturat să mă tot feresc de tentativele unor doamne de a mă căsători cu ele. Vedeți, Feodor Vasilievici, vorbesc cu dumneavoastră cît se poate de deschis...

— Zi, zi mai departe, făcu curios Kurbatov.

— N-am avut prilejul s-o întîlnesc prea des pe Maria Feodorovna, dar mi-am dat pe deplin seama de calitățile ei, îi prețuiesc inteligența, caracterul, farmecul înfățișării... Și iată că, astfel cîntărind totul „pro“ și „contra“, am ajuns la concluzia că o soție mai bună nici nu mi-aș putea dori... N-am venit azi întîmplător la dumneavoastră: am venit la un tovarăș pe care-l respect profund, la tatăl Mariei Feodorovna.

Feodor Vasilievici tăcea; își adusese aminte că Musia l-a întrebat odată de Olghin. O auzise altă dată cum vorbea cu el la telefon despre niște bilete. Olghin o invitase la teatru. „Atunci cum rămîne cu formalistul ei, cu lunganul acela de pictor?“ se gîndea Feodor Vasilievici.

— Știi, Boris Viaceslavovici, acum au trecut timpurile cînd te adresai părintelui pentru binecuvîntare. Peste cîteva luni, Maria va deveni medic. Nu mai e o fetiță și dumneata ar fi trebuit să vorbești în primul rînd cu ea...

— Se înțelege. Dar n-am vrut s-o fac, ascunzîndu-mă de dumneavoastră.

„Ar fi oare în stare Marusia să se mărite cu ăsta? se întreba Kurbatov. Deși, cine le mai înțelege pe fetele de azi?... Poate că pictorul nu-i decît un flirt, nu are nici mijloace de existență, nici viitor, nici nume de prestigiu... Pe cînd Olghin și-a făcut bine socotelile — socrul îl va ajuta să facă repede carieră.“

— Nu, Olghin, n-ai decît să discuți singur cu ea.

— Dar atitudinea dumneavoastră față de aceasta... era gata să spună „afacere“.

— Atitudinea mea? Ascultă, Olghin, despre mine se poate spune orice, dar prost cred că nu m-a socotit nimeni. E stupid s-o fac pe pețitorul dumitale. De unde ai aceste concepții învechite?

— Nu voiam decît să cunosc părerea dumneavoastră...

— Părerea mea? Cu ce-ai fi mai rău decît oricare altul? Ești, poate, chiar mai bun. Dar de ce crezi că ai avea șanse? V-ați văzut atît de puțin!

— Nu şanse, ci unele temeiuri.
Feodor Vasilievici căscă uşor şi se ridică.
— Ora e înaintată...
Olghin îl urmă în antreu şi, luîndu-şi rămas bun, îi zise :
— Vă sînt nespus de recunoscător.
— Pentru ce ? Noapte bună !
Feodor Vasilievici nu reuşi să adoarmă mult timp. Nu la Olghin se gîndea şi nici la Maria, ci la Stupiţîn şi la faptul că acest inginer roşcovan are, în general, dreptate ; dar acum era prea tîrziu să mai schimbe ceva, şi, la urma urmei, important e să prezinte „marfa" cît mai aspectuos, procedeul acesta l-a scos nu o dată din încurcătură şi-n anii trecuţi.
Noaptea auzi soneria şi se duse să deschidă. Era Maria.
— Am uitat cheia acasă. Te-am trezit ?
— Nu dormeam.
Ea vru să treacă în camera ei, dar tatăl o opri şi-i spuse, zîmbind ironic :
— A fost pe-aici Olghin şi, după toate datinele din bătrîni, ţi-a oferit mîna şi inima.
— Ce aiurit ! Credeam că-i mai deştept.
— Dar există vreo legătură între voi ? Făcea aluzie la nişte „temeiuri" pe care le-ar avea.
— Temeiuri ? Am fost într-adevăr cu el la teatru, la *Hamlet*. Ţineam foarte mult să-l văd pe Paul Scolfield.
— Asta-i tot ?
— Apoi mi-a telefonat. Îndruga ceva despre un parfum pe care l-ar fi adus de la Paris.

Tocmai mă certasem cu Bocearov şi am acceptat să plec cu el la Kolomenskoe. Şofează bine. Dar toată vremea a pălăvrăgit despre nişte fleacuri, pomenea nişte nume, se lăuda cu relaţiile lui. Aseară mi-a telefonat şi mi-a propus să mergem la cinema să vedem o comedie străină. Ori eu n-am o clipă de răgaz... Şi să mai ascult o dată pălăvrăgeala despre relaţiile lui ? Mulţumesc !
— Principalul e însă că, probabil, te-ai împăcat cu ăsta... cum îi zice...
— Numele lui este Bocearov, pronumele — Mihail. Ca să ştii !
— Nu mă interesează. Va să zică, lui Olghin îi răspunzi „nu" ?
— Oare cum puteai să-ţi închipui ?...
— Dacă stai să cumpăneşti — nu reprezintă varianta cea mai proastă. E un tip rafinat. În doi ani vei deveni o doamnă de societate, cum se spunea pe timpuri... Mai reflectează.
— N-am la ce reflecta... Mă cunoşti prea puţin.
— Da, pesemne că te cunosc prea puţin. De pildă, tu nici nu ţi-ai dat osteneala să-mi spui că te-ai întîlnit cu Andrei Sveşnikov.
— M-am întîlnit şi mă întîlnesc.
— Ei, şi cum o duce ?
— Ai putea să-l întrebi şi singur.
— Bea ?
— Cum de nu ţi-e ruşine ? Ah...
Dădu din mînă şi fugi din cameră.
Feodor Vasilievici zăbovi puţin şi apoi intră în odaia sa. După această discuţie nocturnă, tatăl şi fiica nu-şi mai vorbiră. De altfel, nici nu se

întîlneau. Marusiei nu-i ajungea, într-adevăr, timpul : se apropia examenul de stat. Olghin nu mai aminti de oferta mîinii și a inimii sale și Feodor Vasilievici înțelese că Marusia l-a refuzat.

ANDREI

După acest searbăd schimb de cuvinte despre Andrei — scurt dar încărcat de un reproș usturător — Feodor Vasilievici hotărî să se mai întîlnească o dată cu acest om care îi era, totuși, apropiat. Îi lega un trainic fir invizibil, altfel, Kurbatov nu și-ar fi amintit de el, l-ar fi dat uitării, ca pe atîția alți prieteni din tinerețe. Cel mai simplu ar fi fost s-o întrebe pe Marusia cum să-l găsească pe Andrei, dar — ciudat lucru — se simțea stînjenit cînd se întîlnea cu fiică-sa. După discuțiile despre moartea Valiei și întîlnirile ei cu Andrei parcă se ridicase un zid nevăzut între ei doi.

Așa că îl însărcină pe secretar să afle adresa lui Andrei Sveșnikov.

Casa în care acesta locuia era sărăcăcioasă, veche, cu un etaj și intrarea prin curte. Camera avea o singură fereastră, tapet decolorat, mobilă aproape de loc. Îl găsi pe Andrei culcat într-un pat pliant de metal. Lîngă el, pe un taburet, erau o lampă de birou și o tigaie cu o mîncare de mult uscată.

Feodor Vasilievici se opri descumpănit. În fața lui zăcea un om bătrîn, nebărbierit, cu șuvițe că-

runte care-i cădeau pe frunte, cu pleoapele umflate și o privire ațintită în tavan.

— Cine-i ? întrebă Andrei. Ridică puțin capul pe ghemul care-i ținea loc de pernă și adăugă cu o totală indiferență : Tu erai Feodor ?

— Andriușa, rosti cu tremur în voce Kurbatov. Ce înseamnă asta ? Ce se petrece cu tine ?

— Stai jos... Ia lampa asta tîmpită de pe taburet și dă aia la o parte... Adică nu. Uite colo, mai e un taburet.

— Lasă, asta n-are importanță. Dar cum de-ai ajuns aici ? Doar îmi spuseseși că trăiești cum trebuie, că ți s-a dat o cameră bună...

Andrei se crispă și-și frecă tîmplele.

— Îmi crapă capul. Ascultă, colo în buzunarul paltonului e o sticluță, vezi dacă a mai rămas ceva în ea.

— Stai nițel, vreau să-ți spun că...

— Oricum n-am să pricep nimic. Hai, dă-mi sticla aia din buzunar.

Kurbatov scotoci prin buzunare, scoase o sticlă cu o licoare cafenie și i-o dădu lui Andrei. Acesta trase două înghițituri și corpul îi fu străbătut de un spasm. Apoi își șterse buzele, tăcu și-l privi întrebător pe musafir.

— Și așa o duci mereu ? În fiecare zi ? întrebă Kurbatov.

— După cum se întîmplă... Dar tu ce ai de gînd ? Să mă înveți iar cum să trăiesc ?

— E dureros ce se petrece. Cum de-ai nimerit aici ?

— Unde ?

— În vizuina asta. M-am interesat, doar ți s-a dat o garsonieră.

— Am făcut schimb. I-am dat-o Tatiankăi. Are doi copii. Iar eu m-am mutat aici, în camera în care locuiseră ei trei. Mie mi-e totuna.

Licoarea cafenie își făcea efectul. Andrei se mai înviorase.

— Îți oferisem doar de lucru. Mi-ai promis că-mi telefonezi.

Kurbatov nu reușea să se obișnuiască cu gîndul că acest bătrîn care zăcea în fața lui era Andrei.

— Ți-am mai spus doar, nu învinovățesc pe nimeni. Numai eu sînt vinovat că am ajuns aici. Boala asta, frate, e mai rea decît oricare alta. Îți dai seama spre ce te duce, da nu poți să lupți împotrivă-i. O femeie de treabă — medic — pe care a adus-o Marusia, s-a chinuit cu mine, s-a zbătut... m-a tot înțepat cu asta, cum îi zice ?

— Ei, și ?

— Vezi și tu. Ție însă îți merge bine. Despre tine scriu ziarele, așa mi s-a spus.

— Andrei, rosti Feodor Vasilievici, simțind un nod în gît. Nu-i adevărat că numai tu ești vinovat de cele întîmplate. După Valia, eu îți eram omul cel mai apropiat, mă simt vinovat față de tine...

— Și-acum te-ai hotărît să-ți răscumperi vechile păcate ? Pe vremuri, negustorii înălțau biserici, sacrificau bani pentru clopote... Te-ai hotărît și tu să-ți salvezi sufletul ? Ai întîrziat, frate. Ce vină ai tu ? Am avut de toate — și învățătură, și cu aptitudini Domnul m-a înzestrat... Eu, însă, ce-am făcut ? M-aș duce singur

să mă expun la Muzeul de educație sanitară, sau cum i-o fi spunînd. M-aș expune în locul unui ficat de bețiv. „Priviți, cetățeni, la ce vă duce votculița. Băgați-vă în cap !“

Respira greu. Întinse mîna după sticlă, o scutură și o aruncă într-un colț.

— Ești bolnav, îi spuse Feodor Vasilievici. Ai febră.

— M-a tras un curent ; fereastra nu se închide. Nu mă scol din pat decît foarte rar și atunci numai pentru nevoi.

— Ascultă, am să mă duc să mă sfătuiesc cu cine trebuie. Te vom lua de aici.

Andrei pesemne că nu-l asculta.

— Stai puțin, spuse el dintr-o dată, dă-mi ceva bani. Nu, nu hîrtia aceea pe care ai scos-o. Dă-mi mărunțiș. Și trimite-o la mine pe roșcovana care spală rufe la bucătărie. O cheamă Polina.

— Bine. Aici însă n-ai să rămîi !

Kurbatov ieși. În bucătărie era un aer cald, încărcat de aburi. Văzu o femeie cu părul roșcat-cărunt.

— Dumneata ești Polina ? Te roagă să treci pe la el.

— Nu mă duc, n-am timp să mă ocup de el. Știu de ce mă cheamă. Mă trimite după votcă.

— Îți dau bani. Fă-i o supă. Voi trimite un medic. E de mult în starea asta ?

— La pat ? De vreo săptămînă.

— Ce-ar fi să-l trimitem la spital ?

— L-au mai dus cu *Salvarea*. Se credea că e pe ducă... Cînd colo — nimic. Mi-e milă de el. Cînd e treaz, e un om de aur. Și — potolit.

Feodor Vasilievici începu să tușească.

— A ce miroase aici ?

— Portăreasa, nevasta tătarului, fierbe carne de cal.

— Uite banii. Va să zică, îi cumperi tot ce trebuie !

— I-am gătit și pînă acum. Altădată mai îmbuca ceva, acum încearcă doar și apoi renunță. A slăbit de tot. De votcă însă nu-l poți lipsi. Face un scandal ! De altfel nici n-are nevoie de prea multă.

— Totuși, trebuie dus la spital. E răcit, are o gripă, sau poate altceva, mai rău.

Kurbatov se întoarse la Andrei. Acesta zăcea cu ochii închiși.

— Polia ? Polina Zaharovna ?

— Eu sînt, Andrei, ascultă-mă, chiar mîine vei fi dus la spital. Mă auzi ?

Andrei tăcea. Ținea ochii închiși. Feodor Vasilievici oftă și ieși din cameră. Se așeză alături de șofer, într-o mașină neagră, strălucitoare. După ce casa cu un etaj și tencuiala coșcovită rămase în urmă, Feodor Vasilievici începu să-și caute o scuză : „Nimic de făcut, e o boală patima beției". În vastul și confortabilul său cabinet se liniști de-a binelea. Telefonase unde trebuia, aranjase cu multă ușurință internarea lui Andrei, și-l însărcinase chiar pe secretar să supravegheze dacă totul se duce la bun sfîrșit.

Acasă n-o găsi pe Marusia. Era foarte ocupată în această perioadă, atît de grea pentru ea. Simțind nevoia să discute cu cineva despre Andrei, Kurbatov o întrebă pe Antonina dacă Marusia se întîlnește des cu el.

— Se pare că n-a mai fost de mult pe la Andrei. Cînd se întoarce de la el, e totdeauna mîhnită. De îndată ce depășește o perioadă de beție, Andrei se apucă de lucru ; Marusia spune că-i e tare rău. Și e de înțeles, trebuie să fii de fier ca să reziști la o astfel de viață.

Îi spuse apoi Antoninei să-i transmită Marusiei că Andrei va fi dus la spital. Ceea ce s-a și întîmplat a doua zi. Acum, Kurbatov socotea că a făcut tot ce se putea pentru acest om.

STEPAN FOMOV

Fomov ședea pe o platformă în genul unei mici estrade și se plictisea. Mirosul vopselelor de ulei și al unei substanțe ce părea să fie terebentină îl enerva. Liniștea din atelierul pictorului îl apăsa. Se obișnuise cu zgomotul ciocanelor, cu vuietul locomotivelor de manevră și cu acea muzică a uzinei pe care o ascultă de cincisprezece ani de cînd se întorsese de pe front. Îi venea greu să stea nemișcat. La început încercase cu șiretenie să-și schimbe puțintel poziția. Se miră că pictorul a sesizat pe dată și l-a amenințat dojenitor cu pensula. „Cum naiba a băgat de seamă ?" gîndea forjorul și-și reluă vechea poziție. Va să zică, fiecare meserie își are secretele ei. Cînd Bocearov aducea vorba despre uzină și despre secția de forjă, el, Fo-

mov, îi spunea : „Tu, frăţioare, ai rămas în urmă, acum, la noi, totul e altfel de cum a fost“.

Bocearov şterse pensulele cu o cîrpă şi le puse pe taburet.

— Pauză ! Se poate fuma.

Forjorul sări de pe scaun, îşi scoase haina, îşi desfăcu larg braţele şi începu să se plimbe prin atelier. Vreo zece minute examină cu atenţie pînzele lui Seneavin, atîrnate sus, sub tavan.

— De ce începe mereu altceva, iar apoi lasă baltă ?

— Asta înseamnă că nu-i mulţumit de sine. Înţelege la timp cînd nu-i reuşeşte ceva.

Forjorul aprinse o ţigară şi-l privi pieziş pe Bocearov.

— Cred că e mai înzestrat decît tine.

— Eu am altă părere.

— Tu ai pictat fata asta ? Drăguţă ! Dar de ce fumează ? Nu-mi place.

— Dar ce să facă ? Să miroasă o floare, sau să tricoteze o bluză ?

— Aşadar înseamnă că nu scoate niciodată ţigara din gură ?

— Tu respectă arta, Stepane ! Nu încerca să vinzi castraveţi grădinarului !

— Am dreptul să-mi spun părerea... Fomov se opri lîngă un peisaj sprijinit de perete. Îl privea în bătaia luminii. Tu l-ai făcut, sau Seneavin ?

— Eu. În stepă, dincolo de Melitopol, se află această femeie de piatră : e un monument scitic.

— Dar de ce arde stepa ? Sau e un apus de soare ?

— Nu. Lumina cade din faţă, ceea ce înseamnă că în faţa femeii e soarele, iar în spate e doar fondul. Asta-i optica mea.

— Asta-i optica ta, dar eu văd altfel. Nu înţeleg, nu-i cumva un incendiu ?

— Un occidental înţelept a spus : „Dacă un tablou poate fi explicat, atunci nu-i o operă de artă“.

— Curat înţelept. Eu însă aş fi spus aşa : Dacă un tablou nu poate fi explicat, nu e operă de artă. Nu-s încredinţat că eşti foarte convins de ceea ce afirmi.

— Hai, Stepan, urcă-te pe tronul tău.

Fomov îşi îmbrăcă haina fără prea mare plăcere.

— Nu ştiu de ce ţi-am cedat... M-ai desenat în sala de lectură, fie. Toţi spun : ăsta e Fomov. Era de ajuns.

— Aceea era o schiţă, ceea ce fac acum e un portret.

— Înaintea ta m-a desenat un şmecher. Am stat la el o jumătate de oră şi gata tabloul. La tine vin a patra oară. Să nu-mi fi fost prieten, stăteam eu aici, pe dracu ! Într-o zi ca asta oamenii se plimbă cu barca, transpiră (ca suporteri) la fotbal, beau bere, iar eu stau şi tot stau... Hai, hai nu te supăra. Vezi chiar tu... te-ai apucat să mă pictezi aici... Mai bine te duceai în secţia de forjă, să fi pictat lîngă un ciocan de nouă tone. Era mai interesant !

— Eu am nevoie de tine, nu de ciocan.

— Ciocanul ar fi fost decorul.

— Eu am însă altă idee. Nu-mi trebuie decor. Nu va fi nici un decor !

— Cine să vă mai înțeleagă pe voi, pictorii ?! Acuma nu-ți trebuie fond, în timp ce pentru femeia de piatră îți trebuie numaidecît. Deci care ți-e ideea ? Iar eu, dacă tot sînt îmbrăcat cu haina, trebuia să-mi pun și decorațiile ?

— Generalii care poartă tunică sînt pictați în ținută de gală. Ori tu nu ești general. Adică, în meseria ta, ești general și ai decorații destule. Se știe. Eu vreau însă să te pictez așa cum arăți, de pildă, cînd mergi cu Vera la cinema. Vreau ca atunci cînd lumea te va privi, să înțeleagă că nu ești un om de rînd... Vrei să știi de unde se trag toate acestea ? Am fost într-o zi pe la tine și Vera mi-a arătat un album cu fotografii vechi. L-am văzut si pe tatăl și chiar pe bunicul tău... Era o fotografie de demult, îngălbenită. Sînteți forjori din tată în fiu. Bunicul tău a fost drujinic [1] în anul 1905, era un tipic muncitor înaintat. Avea mustăți, purta caschetă și cazacă. Poza a fost făcută de un fotograf de duzină. Nepotul lui e însă un alt tip de muncitor : despre tine vorbesc. Și nu e vorba de haină. Au dispărut aerul ursuz și mîhnirea de pe figura bunicului. Chipul tău exprimă echilibru sufletesc, demnitate. În sfîrșit, tu ești tipul

[1] Drujinele au fost detașamente revoluționare ale muncitorilor înarmați ; în revoluția din 1905 au luptat eroic pe baricade.

omului contemporan, cetățean al Uniunii Sovietice. Dacă trăiau bunicul și tatăl tău, v-aș fi făcut un portret de familie — trei generații stau în jurul unei mese și beau, să zicem, ceai.

— Putea să fie și altceva nu neapărat ceai. Bunicul — mi-l aduc aminte — ți-ar fi arătat ce era în stare.

— Și acum, în ceea ce privește decorul : da, se poate picta și în secție. Dar cum... Mihail puse pensulele pe taburet, luă de pe poliță o carte, o răsfoi, se opri la o pagină și i-o arătă lui Fomov. Reproducerea nu-i prea reușită. Tabloul se numește : *Uzina siderurgică,* autorul e pictorul Menzel.

— Utilajul e ca pe vremea lui Petru cel Mare... glumi Fomov.

— Dar oamenii ?

— Ce să zic despre ei ? Oameni ai clasei muncitoare. Cum de lucrau cu rablele astea ?

— Privește acum, Bocearov răsfoi mai departe cartea. Tabloul ăsta a fost pictat acum nouăzeci de ani de Scedrovski. Se numește *Într-un atelier de tîmplărie*. Ce chipuri ! Tîmplarul e o figură ! Fii atent ce umeri largi are, ce față expresivă, cum privește scîndura ! Se vede că meșterul își cunoaște meseria. Și apoi se simte din toată înfățișarea că e un om al secolului trecut ; pînă și tunsoarea îl trădează, e tuns pe oală ; a fost pictat în urmă cu nouăzeci de ani, dar și acum îți trezește interesul ! Iată de ce și tu trebuie să fii pictat astfel, încît tabloul să trezească interesul chiar și peste cincizeci de ani, să se spună atunci despre tine : iată un muncitor

de pe timpul construcţiei comunismului. Iar pictorul tău cel şmecher să ştii că e un cîrpaci. Îi pictează pe toţi după acelaşi calapod, cu aceeaşi expresie. Oţelarul, combinerul, forjorul au chipul şi ochii lipsiţi de viaţă, de gîndire, par nişte oameni fără suflet, fără personalitate. Şi ei sînt doar contemporanii noştri, iar noi trăim în socialism. Şi mai vreau ca oamenii care vor privi portretul tău, să spună : fireşte că l-a pictat Mihail Bocearov. E mîna lui. Asta înseamnă să creezi cu propria-ţi personalitate şi nu să imiţi, să te maimuţăreşti după alţii.

— Nu pricep.

— Ce nu pricepi ?

— Nu pricep ce fel de formalist eşti ? S-a scris undeva despre tine : „Bocearov nu e în stare de loc să se dezbare de..." Dar tocmai de ce anume trebuie să te dezbari n-am înţeles. Vera mi-a arătat articolul.

— L-a scris un oarecare Verighin. Ştii ce-a spus tot el, acum nouă ani, despre un bătrîn şi onorabil pictor, în prezent academician şi deţinătorul celui mai înalt premiu ? A spus că e un formalist ! Şi despre Seneavin a spus acelaşi lucru şi i-a stricat cinci ani din viaţă. Seneavin s-a apucat apoi să picteze portrete în grup. Picta, ştergea, nu ştia pe cine să aşeze în prim plan şi pe cine să ascundă în umbră. Se temea să nu dea importanţă prea mare unora, iar pe alţii să nu-i jignească.

— Asta nu mai e artă, ci aritmetică.

În timp ce stăteau de vorbă, Bocearov picta cîte puţin şi icni de necaz atunci cînd auzi soneria de la intrare.

— Poşta. Se duse să deschidă. Dar nu era poşta. Fomov auzi zgomotul clar al unui sărut, o voce de femeie, şi zîmbi.

Bocearov se întoarse cu Maria Kurbatova.

— Faceţi cunoştinţă — tovarăşa Kurbatova Maria, peste cîteva zile medic.

Fomov strînse delicat mîna tinerei fete.

— Mişa, Andrei Vasilievici e rău de tot. Mi-a spus-o la spital medicul de serviciu. S-ar putea să întîrziem. E de mirare cum de i-a rezistat pînă acum inima !

— E vorba de cel care trage grozav la măsea ? întrebă Fomov.

— Asta e puţin spus. Eu l-am dus în cîrcă de două ori în văgăuna lui.

— Rău e cînd un om nu mai e stăpîn pe sine. Dar tovarăşii lui cum s-au gîndit să-l ajute ?

Maria privea cînd la portret, cînd la Fomov.

— Va fi un portret... De fapt am venit să te iau cu mine la spital. Azi e zi de primire, putem intra pînă la ora două.

— Noi am şi terminat şedinţa de azi. Pe duminica viitoare, de acord ?

— Bine, răspunse Fomov. Pe dumneavoastră de ce v-a pictat cu ţigara în gură ? L-am certat pentru asta.

— Am învăţat să fumez cînd am început să lucrez în sala de disecţie.

Fomov se strîmbă.

— Aşa s-a întîmplat !... O, în sala de disecţie eu n-aş fi rezistat, deşi am fost pe front.

— Să mergem! La spital se poate intra numai pînă la ora două.

Se îmbrăcară în grabă și plecară.

SILIN, ANDREI ȘI ALȚII

Silin împlinise șaptezeci și trei de ani. Trăise din plin, călătorise mult prin lume, construise clădiri frumoase — gări, teatre, vile. Muncea mult, dar nu se lipsea nici de bucuriile vieții. Plăcea femeilor pentru firea lui blîndă, pentru că era spiritual, și generos și fiindcă se puteau despărți cu ușurință de el, păstrînd totuși relații prietenești. În cel de-al optulea deceniu al vieții își păstrase silueta, înfățișarea atrăgătoare, o ținută dreaptă de militar, deși nu fusese niciodată în armată. Părul bogat și cărunt, sprîncenele încă negre, nasul drept, buzele fine — toate acestea plăceau celor din jur. Cunoștea multe lucruri, nu invidia pe nimeni și, de cînd îmbătrînise, obișnuia să repete versurile lui Tiutcev:

Mai rușinoase decît amorul unui om bătrîn
Sînt îngîmfarea și arțagul de bătrîn.

Sentimentele de simpatie pe care le nutrea pentru cineva erau trainice. Și dacă îl îndrăgise pe Andrei Sveșnikov, nimic nu-l mai putea îndepărta de el — nici felul dezordonat de viață al acestui om, nici faptul că favoritul său decăzuse în ochii tuturor. La început îl căuta pe Andrei în locuri mai deocheate, îl aducea la el acasă, îl ajuta să-și vină în fire, îl obliga să muncească; ultima dată dăduse peste el într-o maghernită; Andrei era într-o asemenea stare, încît Silin înțelese că sfîrșitul nu e departe.

Și, totuși, nu l-a părăsit. Cînd se hotărî să-l ducă la spital, află, spre mirarea sa, că Andrei fusese deja internat. Chiar în prima duminică se duse la spital. Medicul de serviciu îi spuse că Andrei e în stare gravă și că a încercat să facă rost de votcă prin intermediul vizitatorilor de la secția de chirurgie; izbutise să convingă un bătrînel, mai slab de înger, să-i aducă o litră. Acum, se simțea și mai rău, aproape că nu mai erau speranțe de scăpare.

Andrei fusese internat într-un salon cu opt paturi; al său se găsea lîngă fereastră. De aici se vedeau verdeața proaspătă, încă neacoperită de praf, a grădiniții de spital, golurile albastre în norii învolburați, iar atunci cînd deschidea fereastra, auzea ciripitul vrăbiilor și zgomotul îndepărtat, vag, al orașului. În duminica aceea, la Andrei veniseră Marusia și Bocearov, îi aduseseră portocale și flori. Totuși discuția nu se prea înfiripa. Andrei arăta îngrozitor.

N-avea chef de vorbă. Privea tăcut tavanul, deschidea din cînd în cînd gura, trăgînd aerul în plămîni, și-și umezea cu limba buzele uscate. În salon se auzea un zumzet ușor, cîte un rîs reținut, sau frînturi din conversație. Aici erau internați oamenii grav bolnavi. Dar pînă și ei se înviorau cînd erau vizitați de rude, prieteni. Deodată, zumzetul încetă pentru o clipă: pe intervalul dintre paturi pășea Silin. Chiar și în halatul de spital, strîmt și scurt pînă la genunchi, el arăta impunător.

Se aplecă deasupra lui Andrei, îl sărută pe fruntea transpirată, îi salută din cap pe Bocearov și Maria.

— Nu m-au lăsat să intru la tine. Spuneau că ai doi vizitatori: întîi să plece ei și după aceea aveau de gînd să-mi dea drumul. A trebuit să mă folosesc de titlurile și gradele mele. Numai așa m-au lăsat.

— El este Bocearov, cred că îl știți, iar ea e Maria Kurbatova, fiica tovarășului care vă e bine cunoscut.

„S-a înviorat, gîndi Maria, e bine."

— Te plictisești?

— După cum se întîmplă. Vecinii de pat sînt oameni care au trecut prin multe. Bărbosul din stînga mea e dintr-un artel de pescari. A venit cu avionul la Moscova și de pe aerodrom a nimerit de-a dreptul aici. În dreapta mea e un căpitan de artilerie.

— Dar asta, Silin arătă spre fereastra deschisă, nu te stînjenește?

— De ce m-ar stînjeni? Acolo e viața. De altfel eu mi-am și luat rămas bun, nu o să mă mai întorc niciodată la ea. De aici, drumul meu duce direct la clădirea *26*.

— Asta ce mai e?

— Morga.

— Ce tot spui?! se revoltă Marusia. O să mai curgă multă apă pe rîu pînă să ajungi acolo.

— Glumește... spuse Silin și, întorcîndu-se, se adresă Mariei. Așadar ești fiica lui Feodor Vasilievici? Eu veneam pe la dumneavoastră încă pe timpul cînd mai trăia mama, Valentina Ivanovna. Îmi amintesc de o făptură micuță, care se tot învîrtea de colo pînă colo. Și cînd mă uit acum — o fată în floarea vîrstei. Iată cum îți dai seama că ai îmbătrînit...

— Îmi face o deosebită plăcere că dumneavoastră, Nikolai Nikolaevici... Marusia nu-și termină fraza.

— Te gîndeai pesemne la ceea ce s-a întîmplat între mine și tatăl dumitale? Dar să știi că antipatiile mele nu se extind nici asupra copiilor, nici asupra nepoților dușmanilor mei.

Silin îl privi pe Andrei care zăcea, probabil, cu gîndul la ale lui. Nikolai Nikolaevici hotărî să-l scoată din tristele lui meditații.

— Mișa, cum aș putea să-ți văd tablourile? Doar și eu voiam să devin pictor. Visam Academia de Arte Frumoase, dar am nimerit la Institutul de construcții civile. Am fost chiar și la Paris, am colindat expozițiile. Trebuie să recunosc că și acum mă interesează pictura, numai că tovarășii-pictori nu-mi fac nici o bucurie.

Într-adevăr, discuția începu să-l intereseze pe Andrei, care aruncă o privire piezișă spre Bocearov.

— Nici pe mine nu mă bucură. Am văzut un tablou pe care-l pregătește un pictor consacrat pentru o expoziție. O să înțelegeți imediat ce fel de tablou este, se numește *Serile din împrejurimile Moscovei.*

— Pot să-ți spun ce a pictat, rosti încet Andrei, deci: mesteceni, printre mesteceni se ză-

rește cîmpul, pe cîmp — o combină, în primul plan — el și ea, el e cu acordeonul, ea e în sarafan, pe pieptul lui se văd medalii. Așa-i ?

— Exact, așa e cum spui.

— Peisajul nu-i pictat rău, spuse Marusia.

Nu observară că în salon se făcuse puțină liniște și că discuția lor e ascultată.

— Peisajul... mormăi Bocearov, e o copie a naturii, o copie lipsită de viață.

— Dacă-i așa, atunci firește... Leonardo da Vinci spunea că unii pictori creează fără să-și pună mintea la contribuție, reprezentînd astfel orice obiect pus în fața lor, fără să pătrundă semnificația lui. Afirmația aceasta ar trebui să le fie cunoscută unora... Dar... Silin aruncă o privire în jur și adăugă cu vocea scăzută : să vorbim mai încet. Aici sînt oameni bolnavi.

— Nu-i nimic, tovarăși. Și pe noi ne interesează. Doar n-o să vorbim numai despre analize, despre Roentgen... se auzi o voce din stînga. Să luăm, de pildă, tablouri cu teme de război. Te înfurii cînd le vezi. Le privești — nici nu știi cu ce seamănă ! Nu-ți vine să crezi că a fost așa. Mai ales dacă ai trecut și tu prin focul acesta.

— Mai potolit, tovarășe căpitan, i se adresă zîmbind Andrei, altfel din nou începe : inima, nitroglicerina...

— Mai bine ai grijă de dumneata, Andrei Vasilievici, altfel chiar că te poți pomeni în clădirea *26*...

— Tovarăși, tovarăși, ce-i cu conversațiile astea ?

— Medicul de gardă... Sst...

Silin îl privi pe Andrei. După înviorarea de scurtă durată, el amuți din nou ; o umbră albastră-plumburie i se așternu sub ochi.

— N-ar fi bine să plecăm, prieteni ? Bolnavul nu trebuie obosit.

— Dumneavoastră, Nikolai Nikolaevici, rămîneți... mai rămîneți.

Maria și Mihail își luară rămas bun și plecară.

La poartă, gîndindu-se încă la discuția din salon, Maria spuse :

— Ce oameni uimitori ! Sînt grav bolnavi, zac în pat, abia-abia își trag sufletul, dar de îndată ce au auzit o discuție despre artă, își uită bolile și-s gata să asculte, să controverseze... Tu mă asculți, Mișa ?

— Da. Stepan Fomov e la fel... Am avut o discuție foarte interesantă înainte de venirea ta. Mihail tăcu o clipă, apoi oftă. E rău de tot Andrei Vasilievici, mi se pare că nu mai... Bocearov nu-și termină gîndul. E rău de tot. Și noi care i-am adus portocale !

— S-a însuflețit doar pentru cîteva minute. Apoi însă... ai văzut cum arăta ?

În timpul ăsta, aplecat pînă aproape de buzele lui Andrei, Nikolai Nikolaevici Silin asculta ce-i șoptea acesta cu respirația întretăiată :

— Stau culcat și gîndesc, mă tot gîndesc... Mi se perindă prin minte întreaga-mi viață. Acum aș fi început-o altfel... Dar cine știe, poate că aș fi făcut aceleași greșeli. Nu-l învinuiesc chiar atît de mult pe Feodor. Ce rost ar avea ? Venise o vreme cînd nu mai avea nevoie de mine, mai degrabă îl stinghheream. Atunci a speculat impulsivitatea, greșelile mele, mă împingea chiar spre

aceste greşeli. Un om nu poate crea dacă simte că nimeni nu are nevoie de munca lui. Da, şi el mi-a dat un ghiont să cad în prăpastie. După asta, m-am frînt ; deşi îmi dădeam seama că mai am forţă, orice-aş fi făcut mi se părea fără rost...

— Andriuşa, de ce să-ţi aminteşti acum...

— Nu, ascultaţi-mă, Nikolai Nikolaevici. Pe cine mai am eu ? Pe dumneavoastră şi pe tinerii aceştia, Marusia şi Mişa. Dar pe ei nu vreau să-i amărăsc. Abia îşi încep viaţa. După ce m-am întors, am încercat să lucrez. Poate ar fi trebuit să rămîn un timp mai îndelungat în Siberia. Dar, pe de altă parte, aici era Tatiana ; faţă de ea mă socotesc totuşi vinovat. M-am întors şi m-a cuprins patima asta blestemată a beţiei. Credeţi că n-am luptat împotriva ei ? Zăceam după cîte o beţie grea, îmi reveneam, plîngeam, îmi dădeam cuvîntul mie, îl dădeam şi altora că nu se va mai repeta. Dar apoi iar îmi părăseam văgăuna — lucram pe atunci cu sculptorul acela, la postament, îl făceam să mă aştepte, bietul de el. Mi se părea că mi-ar face bine un întăritor. Mă duceam să-l iau, şi totul începea de la cap... Zac în pat şi-mi răscolesc amintirile. Ar fi trebuit să iau totul de la început, să apuc pe altă cale. Numai că acum e prea tîrziu... Mi-e milă de Tatiana, n-o părăsiţi, ajutaţi-o cum puteţi. M-am însurat cu ea... şi asta a fost fără rost. O singură dată am iubit în viaţă, doar ştiţi. Mi se părea că voi mai putea găsi şi o altă dragoste. Într-adevăr, la ce bun să-mi amintesc...

— Nu trebuie, Andrei. Văd, doar, cum ai obosit.

— Mă voi odihni acolo... Am primit o scrisoare de la Feodor Kurbatov. Mi-au adus-o aici, la spital.

Surîse. Era un surîs chinuit, bolnav.

— O scrisorică tare scurtă. Îmi cerea iertare, recunoştea că a fost nedrept faţă de mine, că s-a purtat ingrat, neetic... Chiar asta era expresia lui „neetic".

— Ce aiureli intelectuale !

— Ascultaţi... După două zile a venit chiar el la spital şi mi-a trimis vorbă să-i înapoiez scrisoarea.

Silin se dădu înapoi şi-l privi încremenit pe Andrei.

— Cum aşa ? I-a fost frică să nu se compromită ?

— Asta nu mai ştiu. Am rupt scrisoarea şi-am spus să-i fie înapoiată.

— Andrei Vasilievici...

Medicul de gardă se aplecă deasupra lui Sveşnikov şi îl privi pe Silin.

— Plec, spuse acesta. Sărută fruntea transpirată a lui Andrei şi ieşi, abia reţinîndu-şi lacrimile.

Andrei zăcea nemişcat, cu faţa spre fereastră, ascultînd zgomotul oraşului, deosebind în această muzică, cînd scrîşnetul ciocanului izbit de pavaj, cînd zgomotul unui camion, cînd un strigăt sonor, şi viaţa sa i se perinda din nou prin faţa ochilor, şi o simţea intens, o retrăia cu puterea sentimentelor din anii tinereţii.

Toate gîndurile sale, tot ce-ar fi vrut să facă, absolut totul se va pierde în neant, se va risipi, se va uita, în afară, poate, de ultima lui lucrare,

acel postament pentru monumentul unui om mare. Cine poartă vina ? „În primul rînd, eu însumi, se gîndea Andrei, şi încă un om, cel care mi-a scris «Sînt vinovat nu numai faţă de tine, ci şi faţă de societate...». A scris şi s-a speriat."

Andrei privea pe fereastră. Nu-i plăcea asfinţitul. În orele de amurg îl cuprindea de obicei tristeţea. Îi plăcea dimineaţa, îi plăceau razele piezişe ale soarelui, oamenii de pe schele, zgomotul voios al şantierelor, vocile tinerilor care se strigau...

Ar fi vrut să se întoarcă pe cealaltă parte, dar dintr-o dată avu senzaţia că în faţa lui s-a coborît brusc o perdea neagră. I se păru că se prăbuşeşte în beznă cu o viteză îngrozitoare, care creştea mereu.

— Cine a stins lumina ? strigă el cu o voce sonoră, tinerească.

Vecinul din stînga se grăbi să apese pe butonul soneriei. Intră sora. El îi făcu semn spre patul lui Andrei. Andrei zăcea în nesimţire.

KURBATOV, SILIN ŞI ALŢII

Feodor Vasilievici era nemulţumit de sine. Scrisoarea pe care o concepuse cînd prinsese de veste că Andrei e într-o stare disperată, o socotea acum ca o slăbiciune de moment. Ce-ar fi putut să schimbe această scrisoare ? Cine are nevoie de căinţa lui, de recunoaşterea că a fost crud faţă de Andrei ? Nici nu-şi putea explica starea sufletească în care fusese atunci. Andrei va muri, şi în mîinile cui va cădea oare scrisoarea lui Kurbatov ? Din ea s-ar putea trage o concluzie neplăcută pentru el. Ce înseamnă „vinovat faţă de societate" ? În ce constă vina ? Doar a făcut tot ce i-a stat în putinţă — a aranjat internarea lui Andrei la spital.

După noaptea aceea agitată, cînd a cerut scrisoarea înapoi, după ce a primit bucăţile rupte şi le-a ars într-o scrumieră, s-a liniştit şi şi-a dat cuvîntul că nu se va mai lăsa niciodată pradă primei porniri.

Şi totuşi, s-a simţit mişcat atunci cînd i s-a telefonat de la spital. Să se fi sfîrşit, într-adevăr, totul ? De fapt se sfîrşise cu nouă ani în urmă, cînd avusese loc ruptura dintre el şi Andrei, şi ceea ce-i unise în tinereţe — prietenia între Andrei, el şi Valia, anii studenţiei, munca — totul abia se întrezărea undeva, departe, la începuturile vieţii.

Feodor Vasilievici chemă secretarul, dădu dispoziţii ca incinerarea, anunţul mortuar, într-un cuvînt, toate formalităţile să fie îndeplinite, şi mai dădu o sumă respectabilă de bani pentru cheltuieli. Secretarul plecă, dar Kurbatov nu fu în stare să lucreze. Se hotărî să telefoneze medicului-şef de la spital şi să afle cum a murit Andrei. Ridică receptorul, vrînd să afle de la un colaborator al său numărul de telefon al medicului-şef şi auzi două voci deodată — pesemne că intrase al treilea pe fir. Vru întîi să întrerupă convorbirea, dar nu apucă : auzi o voce de femeie :

— ... va să zică a avut grijă de răposat.

— Mai bine ar fi avut grijă de el atunci cînd era în viaţă.

— Păcat de Andrei Vasilievici. Era talentat şi inteligent.

Feodor Vasilievici puse receptorul în furcă. Cine erau aceşti doi oameni cărora le părea rău de Andrei şi-l osîndeau pe dînsul, pe Kurbatov ? La urma urmei, asta n-are nici o importanţă. Vocea poporului... Voise, totuşi să telefoneze la spital, dar fusese împiedicat, acum trebuia să plece la o consfătuire foarte importantă. După ce se întoarse, i se raportă că incinerarea va avea loc a doua zi, la ora patru, şi că nu trebuie să cheltuiască nimic, întrucît tovarăşii lui Andrei avuseseră grijă de asta.

Feodor Vasilievici îl privi mai atent pe secretar — i se păruse că distinge o umbră de reproş pe chipul acestuia. Dar tînărul privea pe fereastră, indiferent, fără nici o expresie.

— Nu te-ai interesat de cauza morţii ?

— Am auzit cum explica sora cuiva la telefon : *infarct.*

— Bine... adică e trist... Poţi pleca.

Hotărî să se ducă a doua zi la crematoriu, intenţiona să ajungă acolo exact la patru, întîrzie totuşi puţin, cînd se apropie însă de clădirea crematoriului îşi dădu seama că incinerarea nu avusese încă loc. La intrare văzu chipurile cunoscute ale unor colaboratori. Erau prezenţi şi vîrstnici, şi tineri, şi oameni necunoscuţi lui, care păreau să fie muncitori constructori. Kurbatov îşi aduse aminte că Andrei avea darul de a lega peste tot şi cu toţi bune şi trainice relaţii tovărăşeşti. Niciodată nu încerca să intre în graţiile cuiva, sau să fie familiar, nu căuta

popularitate, dar peste tot oamenii îl îndrăgeau. Era un om cu sufletul deschis. „Nici mie nu mi-ar fi stricat să fiu aşa“, cugetă Kurbatov.

Chiar la intrare, pe o bancă, şedea Silin. Feodor Vasilievici îşi încetini pasul. Silin îl văzu şi-l privi cu indiferenţă. Feodor Vasilievici se apropie, îl salută, privi în jur, văzu că n-are încotro să meargă şi se aşeză alături de Silin. Atunci îi observă alături pe Maria şi pe un tînăr cu părul ţepos, tăiat scurt. „Pictorul“, îşi spuse Kurbatov.

Întîlnirea cu Silin nu era dintre cele mai plăcute. Nu se mai văzuseră din ziua în care Kurbatov îl anunţase pe bătrîn că e înlăturat de la reconstrucţia clădirii istorice. „Arată bine, constată Kurbatov, şi e doar cu aproape douăzeci de ani mai mare ca mine.“

— Iată unde ne-a fost dat să ne întîlnim. Va să zică şi dumneavoastră aţi venit ? spuse Silin.

— V-aţi îndoit că am să viu ? Eu şi Andrei eram...

— Că „eraţi“ ştiu. Ce rost are să ne amintim aici de trecut ?

Tăcură. Maria privea într-o parte, iar tînărul îl examina cu atenţie, stăruitor, pe Kurbatov.

— Iată roadele băuturii, începu Kurbatov, un om atît de capabil, inteligent, şi s-a prăpădit din cauza unei patimi atît de dăunătoare... Îşi dădea seama că nu spune ceea ce ar trebui, dar nu se mai putea opri. Ştiţi, am încercat să-l atrag în muncă. Cînd s-a întors, am stat o dată,

ba chiar de două ori, de vorbă, dar totul a fost în zadar...

— I-aţi şi scris, spuse dintr-o dată Silin, pe un ton tăios, i-aţi scris cu totul altceva decît ceea ce spuneţi acum. Apoi v-aţi speriat şi i-aţi cerut scrisoarea înapoi! Ei, dar ce rost are să mai vorbim! Chiar şi la procuratură, cînd se reexamina dosarul, aţi vorbit în doi peri, deşi măcar atunci puteaţi spune deschis că acest om a suferit pe nedrept.

Vorbele acestea îl loviră ca un trăsnet pe Kurbatov, rămase descumpănit, nemaigăsind ce să răspundă. Pe lîngă toate mai era şi Maria de faţă. Auzise ceea ce îi spusese Silin.

Dar în acea clipă, toţi cei care se înghesuiau la uşă începură să intre în sala mortuară. Kurbatov zăbovi puţin, îl urmă pe Silin şi se opri mai la o parte, ca să nu vadă nici catafalcul, nici sicriul. În sală răsună un trio de Ceaikovski. Nu era pentru prima dată în acea zi. Muzica nu-l impresionă pe Feodor Vasilievici. Privea în jur, vedea urnele, dintre care unele aveau fotografii. Era straniu să te gîndeşti că aceştia au fost cîndva oameni care au trăit, au iubit, s-au bucurat şi au suferit, şi că tot ce rămăsese din ei încăpuse în aceste urne de porţelan sau de metal.

Regretă că a venit la crematoriu, ar fi trebuit să trimită o coroană, atunci n-ar fi avut loc întîlnirea şi discuţia neplăcută cu Silin.

Muzica încetă, sicriul se clătină uşor şi, împreună cu florile, începu să coboare încet, pînă

ce uşile de deasupra lui se închiseră. Lumea începu să se mişte şi să se îndrepte spre ieşire.

Şi numai atunci Kurbatov simţi dintr-o dată o tristeţe chinuitoare. Numai atunci înţelese că Andrei nu mai există şi că nu-l va mai vedea niciodată. O femeie plîngea în hohote lîngă o coloană. „Tatiana“, o recunoscu Kurbatov şi se îndreptă repede spre ieşire, gîndind: Ce a avut atrăgător acest om destrăbălat, dacă pînă şi nenorocita asta îl jeleşte, dacă peste o sută de oameni de vîrste şi firi dintre cele mai felurite au venit să-şi ia rămas bun de la el?

Hotărî să-l ajungă din urmă pe Silin şi dădu peste el tocmai lîngă poartă.

— Aş fi vrut să stau de vorbă cu dumneavoastră, Nikolai Nikolaevici... Aş putea să vă duc cu maşina.

— Sînt cu taxiul. Dacă doriţi să discutaţi despre trecut, v-am mai spus — n-are rost. N-am să vă ascund: mi-aţi răpit o mare bucurie, aceea de a duce la bun sfîrşit o lucrare interesantă. Dar, în linii generale, nu i-aţi adus nici un prejudiciu. Vă mulţumesc şi pentru asta. Am intrat în al şaptezeci şi cincilea an al vieţii. Voi lăsa în urma mea amintiri bune. Altceva nici nu-mi trebuie.

— Nu, nu despre asta am vrut să discut cu dumneavoastră.

— Atunci despre ce? Despre viaţă?

— Fie şi despre asta.

Silin se întoarse spre Kurbatov, privirile lor se încrucişară.

— Bine... atunci veniţi pe la mine. Sper că nu mi-aţi uitat adresa.

Feodor Vasilievici se aşeză lîngă şofer. În faţa unui stop maşina se opri. Şoferul spuse, dintr-o dată, gîndind cu voce tare :

— De treabă om a fost Andrei Vasilievici. Un suflet minunat !

„Iată, despre mine nu se va spune aşa ceva, se gîndi Feodor Vasilievici. Şi apoi... Ce-a rămas din el ? O mînă de cenuşă."

MARIA ŞI MIHAIL

Numai după trei săptămîni de la moartea lui Andrei, Maria avu o seară liberă. Venise la atelier şi-l găsise pe Mişa Bocearov cufundat în gînduri triste, în faţa portretului lui Stepan Fomov. Portretul îi plăcu. Fomov şedea într-o poziţie degajată, aplecat puţin înainte, cu braţele încrucişate. Chipul său avea o expresie inteligentă, concentrată, părea preocupat de o idee. Gulerul descheiat al cămăşii lăsa să se vadă grumazul puternic, minunat conturat. Maria avu impresia că portretul e terminat şi i-o spuse lui Bocearov. El surîse trist :

— Ar fi trebuit încă vreo zece şedinţe... Ce poţi să faci în şase duminici ?

Aduse din coridor o pînză şi o puse pe scaun. Era ceva ciudat. Se vedea un abis negru, ca pana corbului, cu străluciri. În prim plan, o masă grosolană de lemn, pe masă — o sticlă goală. Pe podea, un taburet răsturnat, iar alături — un alt taburet aplecat, ca şi cum ar fi fost aruncat.

— Ce înseamnă asta ?

— Aşa... a avut loc o ceartă, sau poate chiar o încăierare.

— Înţeleg. Un fond sinistru. Atmosferă. Toate astea sînt realizate. Dar, cu ce scop ? Şi, la urma urmelor, ce s-a întîmplat ?

— Ce s-a întîmplat ? S-ar putea adăuga, de pildă, nişte cărţi de joc răvăşite. Va fi mai clar.

— Mi se pare că nu despre asta e vorba. Cu ce ţel a fost pictat ? Judecînd după culori, după atmosferă — e interesant. Pictorul a surprins dintr-un colţ ceva şi a aşternut pe pînză. Dar în jur clocoteşte viaţa, se ridică mii de probleme complicate !

— Desigur că e mai simplu să pictezi douăzeci de băieţi cu piele de culoare diferită, sau douăzeci de flăcăi şi fete care merg braţ la braţ şi rîd. Şi să numeşti tabloul *Tineretul cîntă cîntecul prieteniei* sau altceva în acest gen... Dar va fi o placardă.

— S-ar putea găsi un alt mod de reflectare a acestei idei.

— Dar dacă o atare idee proaspătă, nouă, nu există ? Pictorul trebuie să fie cinstit, nu un cîrpaci, nu un şmecher. O dată Nikolai Nikolaevici Silin mi-a povestit o istorie petrecută recent. A citit-o într-o revistă. Trăia la Paris un pictor cu numele de Stahl. Era un pictor bun — un realist în întreaga accepţiune a cuvîntului. Făcea o foame cumplită — realiştii nu sînt la modă în Occident. Alături trăia un abstracţionist. Era plin de bani, picta diferite abstracţiuni numerotate unu, doi şi aşa mai departe.

Ce anume picta n-avea însemnătate. Important era faptul că i se plăteau mii de dolari, iar tablourile lui se aflau expuse în muzeele americane. Şi iată că acel Stahl a căzut pe gînduri şi i-a fost dat să treacă prin clipe asemănătoare cu cele prin care trecuse pictorul lui Gogol din *Portretul*. N-ar fi mai bine să abordez şi eu pictura abstracţionistă? medită Stahl. Îmi ajunge cît am flămînzit. Şi începu să facă tablouri abstracţioniste, dacă se poate spune aşa. Era un pictor bun, ştia să scoată efecte din jocul de culori, să uluiască pe cumpărători, şi astfel situaţia lui se îmbunătăţi dintr-o dată. Dar, se înţelege, satisfacţii nu avea de nici un fel — lucra împotriva voinţei lui, făcea picturi abstracţioniste, crea din imaginaţie şi, într-o bună zi, simţi că nu mai e în stare să continue astfel. Se lăsă păgubaş şi se reîntoarse la pictura realistă. Şi din acea clipă totul se schimbă brusc. Din nou nu mai prezenta interes pentru nimeni, nimeni nu-i mai cumpăra tablourile. Împotriva modei n-ai cum să lupţi!

Bocearov tăcu şi oftă.

— Şi care a fost sfîrşitul?

— Tragic: pictorul s-a otrăvit. Dar interesant e faptul că gazetele au făcut vîlvă în jurul cazului şi diverşi cumpărători, aşa-zişii mecenaţi, au dat năvală în atelierul lui Stahl. Crezi că au cumpărat tablourile lui realiste? Da de unde! Cumpărau, pentru sume colosale, picturile abstracţioniste! Pictorul nu mai exista, s-a sinucis — era senzaţional!

— Şi care e concluzia?

— Concluzia e că trebuie să fii pictor cinstit, adică ceea ce am mai spus. Pe Verighin nu pot să-l cred. Şi atunci şi acum nu scrie ceea ce gîndeşte de fapt. Singur trebuie să-mi găsesc drumul. În de-alde Verighini n-am încredere. Dar pe Vecitomov, imaginează-ţi, l-am crezut în parte. Azi noapte am stat tot timpul şi am privit desenele la cartea pentru copii. Atît el cît şi Seneavin au în parte dreptate...

— Păi vezi?

— Subliniez: în parte doar. Crezi oare că n-aş vrea să găsesc un subiect original pentru un tablou? Un tablou care să exprime cu forţă o idee, să oprească atenţia, să meargă la inima celor care-l privesc. Dar cum să găsesc această idee şi cum s-o exprim?

— Caută, ai să găseşti. Eu cred în tine.

Au stat îmbrăţişaţi pe canapea pînă la căderea serii. Porumbeii zburau prin faţa ferestrei prăfuite, se aşezau pe balustrada balconului şi păreau că privesc cu curiozitate prin geamurile acoperite de praf.

— N-ai vorbit cu tatăl tău?

— Nu, nu pot. Nu mai sînt în stare să vorbesc cu el după ce am aflat de scrisoarea pe care i-a trimis-o lui Andrei Vasilievici, după ce ştiu că nu l-a ajutat nici măcar atunci cînd asta nu-i mai putea primejdui situaţia... Să nu mai vorbim despre el. Nu avem oare alt subiect? În curînd voi pleca. Îţi va fi dor de mine?

— Fireşte că-mi va fi dor. Nu eşti soţia mea?

— În fața domnului și a oamenilor, cum spunea o vorbă din bătrîni.
— De fapt nu e chiar așa. Numai după ce vom fi trecut pe la Ofițerul Stării Civile...
— Iar asta se va întîmpla după ce îmi voi fi luat diploma, înainte de a pleca „într-un fund de țară".
— Și dacă vom avea un copil ?
— Îmi plac copiii.
— Și mie... Dar mă tot gîndesc că n-am izbutit încă să fac nimic important, trainic. N-am nici măcar unde să-mi pun capul.
— Poate asta oare sta în calea dragostei noastre ?
— Voi veni la tine oriunde vei fi. Nu sînt numai pictor, ci și muncitor. M-ar primi la orice stație de reparații tehnice.
— Vom ști să trăim frumos.
Își depănau visele, în timp ce în cameră se lăsau umbrele înserării. Prin fereastra mare se zărea strălucirea primelor stele.
El se sculă, vru să aprindă lumina, dar apoi se răzgîndi și se îndreptă spre Maria.
— Nu, aprinde, nu trebuie să ne grăbim. Nu plec astăzi de-aici. Voi rămîne pînă dimineața. Așteaptă.
El aprinse lumina.
— Vorbeai despre *Portretul* lui Gogol. E acolo un pasaj splendid, greu de reprodus. Găsește și recitește acel pasaj în care e vorba despre un tablou minunat... Eu cred că nu se

pot discuta probleme de pictură fără să le legi de literatură.
— Ești isteață, drăguța mea doctoriță...
— Nu te grăbi...
Maria se trezi în zori. Mîna dreaptă a lui Mișa o îmbrățișa. Și atunci îi reînvie în minte ceea ce maică-sa îi povestise despre clipe asemănătoare trăite cu tatăl ei, despre dragostea lor de atunci. Îl privi pe Mișa care dormea : un zîmbet bun, plin de fericire i se așternuse pe chip : „Nu, el va rămîne întotdeauna așa cum e acum".

VERIGHIN

Bocearov răsucea în mînă un carton gros, gălbui, pe care, în colțul stîng, era tipărit, cu litere ornamentate :

Oleg Ermolaevici Verighin

iar, mai jos, scris la mașină : „Dragă Mihail Leontievici, aș fi foarte fericit dacă ați trece pe la mine marți sau vineri, între orele cinci și șapte."
— Ducă-se dracului, mormăi Bocearov.
— Nici vorbă de așa ceva. Te vei duce la el și te vei purta politicos, îi spuse pe un ton hotărît Maria.
Și-ntr-adevăr, Bocearov se duse.
Verighin îl primi într-o haină de casă de-un albastru-deschis, o cămașă cu gulerul răsfrînt

şi papuci moi. Îl pofti pe Bocearov să se aşeze într-un colţ, astfel încît să fie faţă în faţă cu portretul gazdei, făcut recent de un pictor celebru, a cărui glorie mai pălise însă în ultimul timp.

— De mult trebuia să facem cunoştinţă, prietene, începu pe un ton împăciuitor Verighin. Presupun că aveţi faţă de mine unele pretenţii.

„Acu' ţi le spun pe toate", gîndi Bocearov, dar Verighin nu-i dădu răgaz ; continuă chiar cu oarecare tristeţe :

— Îmi recunosc vina.

— În ce privinţă ?

— Nu v-am apreciat la justa dumneavoastră valoare. Sînteţi satisfăcut ?

Apoi Verighin se întinse, se scărpină după ureche ca un motan sătul şi spuse oftînd :

— Am făcut-o cu scop educativ.

— Adevărat ? Nu ştiam că în scopuri educative se dă cu bîta la cap.

— Nu-i chiar aşa cum vă închipuiţi.

— Dacă nu cu bîta, atunci cu biciul.

— Cu biciul şi cu turta dulce. Deocamdată n-a fost decît biciul. Turta dulce va urma... Pot să fiu sincer pînă la capăt cu dumneavoastră ?

— Vă rog.

— Bine. Regret ce-am scris despre dumneata. Din toate părţile aud că sînteţi talentat şi că eu aş fi fost prea sever. Unul dintre admiratorii dumneavoastră nu-mi mai dă bună ziua.

Dar n-aş fi cedat dacă nu m-aş fi convins de contrariu cu propriii mei ochi. Portretul forjorului este reuşit. Foarte reuşit ! Noi n-am mai văzut de mult asemenea portrete ! Voi scrie despre el şi — între altele — voi dezavua ceea ce scrisesem altă dată. Sînteţi satisfăcut ?

Intră o fată cu obrajii roşii, planturoasă, şi le puse în faţă două ceşti de cafea şi o sticlă plată de culoare verde închis, cu coniac.

— Aşadar, sînteţi satisfăcut ?

— Seneavin v-a dus în lipsa mea la atelier ? Cînd a reuşit s-o facă ? S-a întors doar de trei zile...

— Chiar el mi-a arătat portretul.

— Cu ce drept ? se înfurie Bocearov.

— Să ştiţi că vă vrea binele, vă este prieten şi eu îi sînt foarte recunoscător... Vedeţi, deci, că nu sînt chiar atît de rău intenţionat cum vă închipuiţi... Serviţi vă rog o cafea.

— „Rău-intenţionat" ? Nu sînteţi rău-intenţionat ci... În clipa aceea îşi aduse aminte de îndemnul Mariei şi se stăpîni.

— Să nu crezi că-mi face plăcere să scriu despre dumneata şi despre tinerii dumitale tovarăşi articole tăioase, să stăvilesc avînturi tinereşti, ca să zic aşa.

— Este mai plăcut şi mai comod să faci temenele în faţa consacraţilor, în faţa unui om care poartă cununa de lauri, nu se mai putu abţine Bocearov.

Verighin scoase un oftat.

— Serviţi o cafea : e fiartă după tipicul turcesc, mă pricep la aşa ceva.

— Vă mulțumesc, iau mai curînd un coniac. Vreți să fiu sincer cu dumneavoastră ?

— Vă rog.

— V-ați schimbat părerea despre mine nu pentru că ați fi văzut lucrarea mea — portretul forjorului Fomov — sau pentru că cineva nu v-ar mai întinde mîna.

— Atunci de ce ?

Bocearov zîmbi ironic.

— Atunci de ce ? repetă Verighin, mîngîindu-și obrajii bucălați.

— Pentru că ați citit articolul unui om de seamă, care arată ce atitudine trebuie să aibă critica, critica sovietică.

Bocearov se sculă și-și goli paharul.

— Iată că am stat și de vorbă. În general nu sînt supărat pe dumneavoastră. Dar, să știți, ar fi bine dacă, de cîte ori scrieți un articol, v-ați aminti că nu scrieți numai despre un tablou sau despre o sculptură, ci despre un om viu care l-a creat ; și dacă v-ați gîndi nu numai la ceea ce a vrut să înfățișeze pictorul, ci și la modul în care a făcut-o, cu talent sau fără. Și ar mai trebui ca înainte de a vă apuca să scrieți, să recitiți articolul acelui om de seamă, mai ales pasajul în care e vorba despre critică. Sînteți de acord ?

— Acele cuvinte sălășluiesc în inima mea și aici, spuse Verighin, arătîndu-și fruntea cu degetul. Apoi îl conduse pe musafir pînă la ușă.

— Ai fost politicos ? îl întrebă Marusia pe Bocearov, cînd acesta se întoarse de la Verighin.

— Ca un marchiz, răspunse Bocearov zîmbind.

Marusia îl privi cu neîncredere.

LENA, VLADIK ȘI EVGHENIUȘICIKA

La sfîrșitul verii, Feodor Vasilievici proiectase să plece o săptămînă la Leningrad. De fapt, această călătorie nu era absolut necesară, dar ea îi oferea posibilitatea să se întîlnească cu un om influent, într-un mediu neoficial, fapt care putea contribui la consolidarea situației sale. Stupițîn criticase destul de convingător proiectul lui Feodor Vasilievici și, deși acest discurs nu fusese decît „o înțepătură de țînțar“, cum se exprimase Olghin, totuși nu strica să pună capăt acestor discuții neplăcute.

Oricît de prevăzător era Feodor Vasilievici, în fața lui Olghin el lepăda cîteodată masca de om cu funcții importante, împovărat de numeroase obligații, printre care și cele sociale.

Nici după insuccesul suferit cu pețitul Mariei, Olghin nu-și schimbase atitudinea ; continua să pară mulțumit de situația lui de om nu prea băgat în seamă. Dacă se întîmpla să critice ceva, atunci se referea la lucruri deja condamnate de oameni cu autoritate. Feodor Vasilievici își dădu seama, în sfîrșit, că este absolut singur. Și o simțea îndeosebi cînd se întorcea acasă. Între el și fiica-sa se produse o ruptură care nu se mai putea suda. Cît privește vreo legătură

intimă, după experienţa nefericită cu Rita, nu mai încercase să înfiripeze una nouă. Să se însoare? La urma urmei, va trebui s-o facă, gîndea el, dar nu era uşor. Devenise foarte pretenţios şi anii treceau...

Feodor Vasilievici se surprindea invidiindu-l pe Olghin care era sociabil, avea o comportare egală faţă de toţi, chiar şi faţă de o desenatoare modestă, spunea lucruri plăcute tuturor, făcea mici servicii. Odată, vorbind la telefon — era un fel de discuţie de afaceri — Olghin se interesă de o secretară, îi află numele, vîrsta, îşi notă numărul ei de telefon. Plin de uimire, Feodor Vasilievici îl întrebă:

— La ce-ţi trebuie toate astea?

— Cine ştie, s-ar putea să-mi fie de folos! îi răspunse Olghin.

— Ascultă, ştii cine eşti? Cicikov! Iată cine eşti dumneata!

— Da de unde! se supără Olghin. Cicikov era un hrăpăreţ, ori eu o fac numai aşa... Nu poate fi toată lumea de... beton armat, ca dumneavoastră, Feodor Vasilievici. Sînteţi un bărbat atrăgător. Nu arătaţi nici pe departe vîrsta pe care o aveţi şi, cînd colo, duceţi o viaţă de sihastru... Totuşi, există persoane cu care se poate petrece timpul într-un mod plăcut şi — fapt important! — fără nici un fel de obligaţii. Un mic cadou sau... altceva, un obiect mai de valoare... Iată, de pildă, acum plecaţi la Leningrad. O săptămînă de griji, consfătuiri, ocupaţii pînă peste cap... Dar vor veni serile — veţi sta singur în camera de hotel... Îţi vine să-ţi iei cîmpii în felul ăsta!

— Îl am pe fiul meu acolo.

— Credeţi — iertată să-mi fie sinceritatea — că îi faceţi vreo plăcere deosebită? În primul rînd, el filmează acum. În al doilea rînd, e încurcat cu o persoană foarte picantă, o văduvioară interesantă...

— Pe scurt, ce-mi propui?

Olghin îşi scoase blocnotesul.

— De exemplu, iată... O femeie foarte, chiar foarte drăguţă, pe care am cunoscut-o la Suhumi anul trecut. Telefonaţi-i, pomeniţi-i numele meu, îi va face plăcere să petreacă o seară cu dumneavoastră... Lucrul cel mai important este că asta nu vă obligă la nimic... Nici un fel de urmări!

— Urmări pot fi... Să apar în public...

— Doamna nu va pretinde aşa ceva. De altfel, şi la Moscova se poate aranja ceva. Am un mic apartament, drăguţ şi confortabil. Pronunţaţi doar un singur cuvînt şi vă dau cheia. V-o spun absolut dezinteresat. Doar îmi dau seama — duceţi o viaţă îngrozitor de monotonă. Pe lîngă asta, aţi mai suferit şi o decepţie...

— Şi p-asta o ştii?

— Ce nu ştie Olghin? Ori natura, ca să zicem aşa, îşi cere drepturile ei... Înţeleg că o căsnicie la vîrsta dumneavoastră e un act riscant. Însurătoarea cu o femeie tînără ar da loc la bîrfeli, la comentarii, iar o femeie mai în vîrstă îşi are tipicurile, firea ei. Şi dumneavoastră sînteţi un om dificil, iertaţi-mi îndrăzneala...

— Şi eu am ajuns la aceeaşi convingere.

— Dacă-i aşa, atunci... viaţa ascetică face rău chiar sănătăţii...

— Ascultă, Olghin !

— Am tăcut. Permiteţi-mi să vă salut.

Plecă, mai precis dispăru, aşa cum dispare diavolul care ispiteşte. Feodor Vasilievici se ridică, se întinse şi văzu deodată pe birou un pătrăţel alb de hîrtie, lăsat de Olghin : un nume, un pronume şi un număr de telefon. „Grozav ginere aş mai fi avut, n-am ce zice !" gîndi Feodor Vasilievici. Luă bileţelul, îl ţinu puţin între degete şi, oftînd, îl băgă în portofel.

Se gîndi că Olghin devine tot mai liber în purtări, tot mai cinic. N-ar fi trebuit să-i permită provocarea unei discuţii pe o temă atît de delicată ca aceea a vieţii lui de bărbat. Olghin şi-a dat, deci seama, că în ceea ce priveşte morala, interlocutorul său nu-i este superior.

În ultimul timp, Kurbatov era nemulţumit de sine. Îl năpădeau mereu gînduri sumbre : anii treceau, nu mai avea mult pînă la şaizeci. Trăise oare aşa cum trebuie în ultimii douăzeci de ani ? Prea se simţise obligat să fie fals, să nu spună ceea ce crede... Dar gonea pe loc aceste gînduri. Ce rost avea să se îndoiască de el însuşi, dacă totul mergea bine ?

Kurbatov îi spuse Antoninei că pleacă pentru o săptămînă, şi fu oarecum uimit cînd o văzu pe Maria intrînd la el în dimineaţa următoare. După ce Maria aflase povestea cu scrisoarea lui Kurbatov către Andrei, tatăl şi fiica începură să se ocolească. Locuiau în aceeaşi casă ca nişte străini. Tocmai de aceea el aştepta acum cu oarecare nelinişte să audă ce-i va spune ea.

— Am primit o scrisoare de la Lena. Vladik s-a purtat ca un ticălos cu ea.

— A părăsit-o ? Era de aşteptat.

— E într-o stare îngrozitoare. Marusia scoase o foaie de hîrtie din poşetă. Te rog să asculţi, am primit-o ieri : „...toată seara am colindat pe chei, mă uitam la Neva care mă atrăgea irezistibil... Ce sens are să trăiesc fără Vladik ? Ce sens are ? Ai avut dreptate cînd m-ai prevenit. S-a purtat atît de brutal ! N-a dormit acasă două nopţi, apoi a venit şi, faţă de mama, a încercat întîi să mintă, să născocească ceva... Şi-a schimbat hainele şi a plecat pe furiş. A trimis apoi un băiat cu un bileţel în care-şi cerea lucrurile : fără nici o explicaţie. După asta i-a telefonat mamei şi i-a spus că nu sîntem făcuţi unul pentru altul... Marusia, nu-mi dau seama cum m-am pomenit pe pod, apoi pe chei, cum am coborît treptele de piatră spre Neva. Stăteam şi priveam apa tulbure, plumburie care mă chema. Dintr-o dată aud o voce : „Fetiţo ! şi văd alături de mine un miliţian. Ce-ţi trece prin cap, prostuţo ?" M-a luat de mînă şi m-a întrebat unde stau. „Am să te conduc. Abia am ieşit din post, aşa că am timp." M-a dus acasă şi i-a spus mamei ceva. Am căzut pe pat şi am rămas zăcînd... Aşa a trecut o zi. Apoi, acelaşi miliţian a mai venit o dată. E un om de treabă, bietul de el, şi-a pierdut soţia şi fiica în timpul blocadei... Acum mă tot gîndesc ce va fi cu mine. O durere adîncă, dorul, mă chinuiesc nespus. De ce oare m-a salvat acest om inimos ?..." Asta-i tot ce-a scris.

— Nu putea oare să se despartă într-un mod mai civilizat? Un idiot îndrăgostit de propria lui persoană! Şi asta... văcuţa asta a domnului...

— Biata fată. La Leningrad ai putea să treci s-o vezi. Mi-e tare milă de ea. E o fată atît de curată, de bună şi tandră... Ar trebui să-i explici ce fel de om e cel pe care-l iubeşte, să-i aduci o mîngîiere...

— N-aş vrea să mă amestec. O să treacă şi aşa, nu se întîmplă nici o tragedie. E limpede.

— Ce josnicie!

— Ce anume?

Îşi privi fiica cu acea privire rece, de gheaţă, care o revolta atît de mult pe mama ei.

— Nepăsarea ta, lipsa ta de suflet! O singură dată în viaţă ai fost în stare să-ţi pleci urechea la glasul conştiinţei şi i-ai scris o scrisoare lui Andrei. Dar imediat i-ai şi cerut să ţi-o înapoieze.

— Taci! Eu hotărăsc cum trebuie să mă port! Ne despărţisem de mult. A murit, şi nu mai avem ce discuta despre aceasta! Şi, în general, te sfătuiesc să-ţi aminteşti că atîta timp cît mai eşti în casa mea...

— Nu va mai dura mult, îi replică Marusia şi ieşi din cameră.

Pînă la plecarea la Leningrad, Feodor Vasilievici nu-şi mai văzu fiica. Se gîndea cu un fel de bucurie răutăcioasă că Maria îşi va lua în curînd diploma şi că nu va putea să se descurce fără sprijinul lui, fără relaţiile lui. Cine altul

ar mai putea s-o aranjeze la Moscova, pe ea, un medic tînăr, lipsit de experienţă?

Călătorea spre Leningrad împreună cu un tovarăş influent şi căuta să-i facă cea mai bună impresie. Omul, obosit şi preocupat de numeroase probleme importante, era mulţumit că înainte de a dormi putea să se sustragă puţin gîndurilor sale şi să discute pe teme de viaţă. Asculta parcă cu compătimire cum Kurbatov se plîngea de fiul său, dar mai ales de arţăgoasa sa fiică.

— Părinţi şi copii... o problemă veche de cînd lumea.

Interlocutorul lui Feodor Vasilievici oftă, clătină din cap şi spuse pe neaşteptate:

— Părinţii nu au întotdeauna dreptate. Nici azi nu pot să-mi iert că i-am acordat prea puţină atenţie lui Serioja. Adevărul e că îl cunoşteam prea puţin. Şi, iată, el nu mai este, iar...

Nu sfîrşi fraza şi, întorcîndu-se, privi lung pe fereastră în goana trenului, la frunzele ofilite care se desprindeau de copaci. Numai în clipa aceea, Feodor Vasilievici îşi aminti că în faţa lui e un tată al cărui fiu dispăruse fără urmă în primele zile ale războiului.

Kurbatov se simţi stînjenit. Nu trebuia să înceapă o asemenea discuţie. Încercă să schimbe subiectul.

Cînd voia să-şi captiveze interlocutorul, Feodor Vasilievici ştia să devină vesel, fermecător, spiritual. În pauza unei consfătuiri plicticoase putea să povestească istorioare amuzante, întîmplări neobişnuite de viaţă, iar oamenii care nu-l cunoşteau prea bine spuneau apoi: Ce om

simpatic! Ce suflet deschis! Feodor Vasilievici își reamintea cu o deosebită plăcere, bunăoară, de tinerețe, de anii studenției cînd mai făcea uneori foame, povestea uimitoarea pățanie a pețitului lui Andrei Sveșnikov, în ultimele luni ale NEP-ului, cînd acesta fusese primit ca mire în casa unui oarecare Kruglov, proprietarul firmei *Kruglov și Salțman* din Piața Bolotnaia.

Andrei cucerise iremediabil inima Liudmilei Kruglova, o tînără grasă și adormită.

— Și de ce credeți că s-a întîmplat asta? povestea mai departe Kurbatov. Noi toți, ceata de flămînzi, ca prieteni ai mirelui, veneam la mesele festive și ne repezeam la bunătăți... Și ce de bunătăți mai erau! O încîntare! Dar cînd tătucul Kruglov aduse vorba de nuntă, de căsătoria în perspectivă, Andrei îi răspunse în modul cel mai serios: „Aș face-o cu dragă inimă, dar măicuța mea e severă — nu-mi va da voie". „Ce măicuță?" „Organizația de partid." Și uite-așa s-a isprăvit cu bunătățile.

Lui Feodor Vasilievici îi plăcea să-și aducă aminte de tinerețea lipsită de griji. Dar îi făcea plăcere să povestească și alte istorii, ca de pildă, cea întîmplată la o recepție de la palat, la Roma. Acolo se întîlnise cu o bătrînă majestuoasă, văduva ambasadorului regal la Petersburg. Bătrîna l-a întrebat din care anume Kurbatovi se trage:

— Nu cumva din moșierii de la Kursk? Nu era oare tatăl meu mareșalul nobilimii și proprietarul minunatului conac Otradnoie? Eu l-am revăzut însă în închipuire pe tata, care toată viața lui umblase cu opinci, și i-am răspuns: „Nu, seniora, nu sînt din Kurbatovii aceia. Din păcate, tatăl meu n-a trăit pînă în Octombrie 1917, altfel ar fi venit neapărat la conacul Otradnoie în calitate de mareșal al țărănimii sărace."

Multe întîmplări amuzante își reamintea Feodor Vasilievici cînd era bine dispus. Dar astfel de clipe erau din ce în ce mai rare.

În a patra zi a șederii sale la Leningrad, Feodor Vasilievici se întoarse relativ devreme la hotel, în camera spațioasă, neatrăgătoare, și se întinse pe canapea. Ațipi, dar se trezi repede și-l cuprinse tristețea. „Totuși ar trebui să-l văd pe Vladik. Cum de nu mi-a trecut prin cap să-i telefonez ziua la studio?... Dar și-acum trebuie să fie cineva pe-acolo, cineva de serviciu..." Începu să caute în blocnotes numărul centralei de la studio, nu-l găsi, îl căută în portofel, nu-l găsi nici acolo, în schimb dădu peste pătrățelul de hîrtie pe care citi: „Nina Alexandrovna" și numărul de telefon. Își reaminti discuția avută cu Olghin înainte de plecare. Vru să arunce bilețelul, apucă chiar să-l mototolească, apoi se gîndi: „Ce-ar fi totuși să-i telefonez? Să stau toată seara în cameră, să cobor la restaurant să cinez și să fiu tot singur... La urma urmelor, telefonul nu mă obligă la nimic. De altfel, s-ar putea nici să nu fie acasă. Cine stă acasă pe un timp atît de frumos și mai cu seamă după ora nouă seara?..."

Telefonă, cineva îi răspunse „imediat", apoi o voce de femeie pronunță tărăgănat: „Alo-o-o-o..."

— Sînt un cunoscut apropiat al lui Boris Veaceslavovici. M-a rugat să vă transmit cele mai cordiale salutări.

— A-a-a... foarte drăguţ din partea lui.

Aşa se înjghebă convorbirea care se termină prin fixarea unei întîlniri în parc, în faţa Muzeului Rus.

— Voi fi cu un fular verde şi cu o poşetă verde, îi spuse femeia.

S-au întîlnit după cum s-au înţeles. Ea era tînără şi drăguţă.

— Vă să zică... aşa stau lucrurile, murmură el.

— Sînteţi în delegaţie ?

— Nu... adică da. Locuiesc la Krasnodar.

Ea îl ameninţă cu degetul :

— Nu-i adevărat. Sînteţi de aici. Doar văd.

— Ce te face să crezi ?

— În primul rînd sînteţi îmbrăcat din cap pînă-n picioare cu lucruri străine.

— Şi în al doilea rînd ?

— Mă credeţi chiar aşa de... O văd doar. Nu sînteţi cumva actor ?

— Întîmplător — nu. Sînt medic stomatolog.

— Aha... Eu însă am dinţii ca nişte perle, Toţi unul şi unul. Ştiţi, sînt grozav de flămîndă, vin de-a dreptul de la serviciu şi n-am mai mîncat de-un veac. Pe-aici e un restaurant foarte simpatic...

— Nu s-ar putea altfel ? Îţi dau bani, te aştept aici, iar dumneata te repezi pînă la un *Gastronom* şi cumperi ce-ţi place... Poftim...

— Minunat !... E prea mult...

— Nu face nimic, ia-i. Am să te aştept aici.

Tînăra plecă în fugă. El şedea şi se gîndea : „Să mă ridic şi să plec ! Să mă ridic şi să plec ! Dar încotro ? În aceeaşi cameră vastă şi neprimitoare, cu două paturi şi un vas de Sèvres pe etajeră ?" Rămase şi o aşteptă.

Ea se întoarse destul de repede cu un pachet în mînă.

— Am luat o sticlă de Ţinandali şi o sticluţă de un sfert de coniac. E bine ? Mergem ? Sînt cu un taxi, de aceea m-am întors atît de iute.

O urmă supus şi o întrebă : „E departe ?" Ea îi răspunse că imediat după pod are o cameră mică situată foarte comod la parter ; se poate bate la fereastră direct din stradă.

Şi iată-l într-o cămăruţă strîmtă, împărţită în două de un şifonier, în spatele şifonierului — o canapea. Un abajur portocaliu, ecranul luminat al unui televizor. Cineva cînta fonfăit şi dulceag.

Ea îşi făcea de lucru lîngă o măsuţă ovală. El şedea pe un scăunel moale, nu se prea simţea în largul său, luă de pe masă o revistă veche şi o puse apoi deoparte.

— Lipsesc numai o clipă. Merg la bucătărie să pun la fiert crenvurştii.

Kurbatov rămase singur. În faţa lui, în colţ, pe poliţă — cîteva fotografii : nişte tineri bronzaţi, fete în costume de baie. Şi, dintr-o dată, ca şi cînd l-ar fi izbit ceva în cap, îl recunoscu pe Vladik ! Vladik cu zîmbetul său prefăcut, cu o şuviţă de păr căzîndu-i pe o sprînceană. Şi semnătura lui — numele, numele lor de familie !

Ea intră şi-i spuse:

— I-am pus la fiert. În cinci minute sînt gata. Iar dumneata, ca bărbat... şi-i întinse sticla şi tirbuşonul.

— E un cunoscut de-al dumitale? întrebă el arătînd spre Vladik.

— Ăsta? Cum de nu-l cunoaşteţi? Este actorul meu favorit. Am făcut cunoştinţă cu el la onomastica unei prietene. Iată ce scrie aici: „Fermecătoarei Ninuşa". Un băiat încîntător... Mă întorc imediat... Şi plecă în fugă la bucătărie.

„E îngrozitor"... Simţi că îl trec năduşelile, că îl sugrumă ceva, sări în picioare, apucă pălăria, deschise încetişor uşa, trecu prin coridor, încă o uşă...

Nu-şi reveni în fire decît la hotel. „De fapt ce s-a întîmplat? gîndea Feodor Vasilievici. Ce m-a făcut să reacţionez astfel în această împrejurare? Nu, nu-i vorba numai de o împrejurare, ci de tot, de întreaga situaţie... E dezgustător! Dezgustător! Cum spunea Olghin? «Un mic cadou sau... altceva, un obiect mai de valoare... Natura îşi cere drepturile ei...» Nu, aşa ceva nu-i de mine!"

Întîmplarea îi tăie lui Feodor Vasilievici cheful de a-l mai vedea pe Vladik.

Totuşi îl întîlni absolut întîmplător.

Îl văzu seara, la restaurantul unde coborîse să cineze. Era într-o societate zgomotoasă, la o masă mare. Recunoscîndu-l pe taică-său, Vladik făcu ochi mari şi porni în întîmpinarea sa:

— Nu ştiam că eşti aici...

— Am fost foarte ocupat... Dar ce-i cu tine?

Feodor Vasilievici îi privea părul vopsit într-o culoare închisă. Vladik mirosea a vin şi nu se ţinea prea bine pe picioare.

— M-am vopsit pentru rolul unui ţigan. După cîte vezi, totul s-a aranjat şi, pe deasupra, încă fără ajutorul tău... Dar de ce stăm aici? Hai la masa noastră... Sînt prietenii mei. Nişte tineri şi tinere îl priveau fără să-şi ia ochii de la el. Iată ce înseamnă gloria! Pînă şi pe stradă sînt acostat. Hai, vino!

— Nu. Am de discutat cu tine ceva foarte serios, dar nu aici.

— Dar mîine filmez.

— Am treburi ceva mai multe decît tine, totuşi îmi voi găsi timpul necesar.

— În cazul acesta vino la noi.

— Adică la cine — „la noi"?

— La Evgheniuşecika... Evghenia Anatolievna. Locuiesc deocamdată la ea... O femeie fermecătoare şi deşteaptă ca o diavoliţă! De fapt, ea a şi aranjat totul.

— Ce înseamnă totul?

— Toate neplăcerile. Istoria aia cu scrisoarea adresată redacţiei. A găsit o portiţă şi totul s-a potolit.

— Pot să trec mîine seară. Pentru puţin timp.

— Te vom aştepta. Uite adresa.

Vladik plecă la ai lui. Feodor Vasilievici hotărî să nu cineze şi urcă la el în cameră.

Sosi la Evgheniuşecika la ora nouă. Ea l-a primit respectuoasă, dar fandosindu-se totuşi niţel.

— Ar trebui să ne cunoaştem, avînd în vedere că...

El o privea şi gîndea : „Nu mai e tînără. Trebuie să fie o poamă !“ Îi examina buzele răsfrînte, senzuale, rujate, şi sprîncenele la care Evghenia Anatolievna trudise probabil destul.

— Vladik a şi telefonat. Soseşte dintr-o clipă în alta... E un băiat ciudat Vladik, cam infantil, cum s-ar spune. Fireşte că nu vom rămîne aici. Va trebui să ne aranjăm un cuibuşor. Am de gînd să păstrez mobila. E modernă totuşi, deşi mie nu-mi prea plac colţurile şi suprafeţele plane. Îmi închipuiam că arătaţi altfel... mult mai în vîrstă.

Vladik nu se lăsă aşteptat. Îşi făcu intrarea şi se purtă tot timpul ca stăpîn în casă.

— Sper că nu te-ai plictisit. Sînt convins că Evghenia Anatolievna te-a distrat.

Ea stătea în prag cu un zîmbet înţelegător.

— Vă las singuri. Tatăl şi fiul au întotdeauna secrete.

— Abia am reuşit să scap. Se filma scena vijeliei. Sînt mort de oboseală.

— Asta e persoana aceea ? întrebă Feodor Vasilievici, deşi situaţia era limpede şi fără explicaţii. A cîta ? A treia, a patra ?

— De data asta e ceva serios.

— Şi fetiţa aceea nenorocită ?

— Nu-i chiar atît de nenorocită. Fosta soţie a lui Kurbatov ! E, totuşi, o firmă. În general lucrurile s-au aranjat.

— Dar se putea termina şi foarte prost.

— Nu s-a terminat însă aşa. Eu am nevoie de un sprijin.

— Sprijin ? Vrei să spui că asta... tipesa asta, îţi pune proptele ?

— Vai, tăticule... doar te afli în casa ei ! Trebuie să fii mai delicat. Filmatul merge de minune. Am un rol bun.

— În schimb filmele nu ies prea grozave.

— Şi ce-mi pasă mie ? De filme nu răspund eu.

Vladik mai povesti cîte ceva şi, printre altele, că în Occident, actoraşi mult mai slabi ca dînsul au palate, vile, iachturi proprii, în timp ce pe el toţi îl învaţă cum să trăiască, îl educă şi-l reeducă...

Intră Evghenia Anatolievna.

— Sper că rămîneţi cu noi la masă. Deşi e o cină foarte modestă...

Feodor Vasilievici se scuză şi spuse că mai are încă două întîlniri de afaceri şi un interviu.

— Iată că şi noi prezentăm un oarecare interes, deşi nu sîntem stele ale ecranului.

Kurbatov hotărî să n-o mai viziteze pe Lena, fetiţa aceea nenorocită. Într-adevăr totul se va aranja. Se spune că ea e mai talentată decît Vladik. De talentul lui Vladik se îndoise întotdeauna.

Se gîndea la Evgheniuşecika. Cineva îi povestise despre această persoană. Se pare că Olghin.

BIOGRAFIA EVGHENIUŞICIKĂI

Cîndva i se spunea Jenia, Jenicika ; era peatunci o fată drăgălaşă, simpatică, vioaie. Locuia într-un mare oraş industrial, lucra la un aerodrom, şedea lîngă nişte telefoane şi răspundea

la ce oră trebuie să sosească avionul de la Ufa sau de la Omsk, zîmbea drăguț cînd pasagerii îi cereau informații și spunea: „O clipă..." În jurul ei clocotea o viață interesantă, aterizau avioanele, pasagerii coborau să-și mai dezmorțească picioarele, să vadă ce se găsește la bufet, să dea pe gît un păhărel și să îmbuce o gustare cam pietrificată, căreia i se spunea *piroșcă*, să privească în trecere panoul pe care era expus ziarul regional, după care pășeau înapoi, spre avion. Cei mai tineri schimbau impresii.

— Ai văzut-o pe fetișcana de la biroul de informații?

Mulți o remarcau pe Jenia, dar plecau cu avionul, unii spre vest, alții spre est și ea rămînea la măsuța cu cele două telefoane.

Jenia visa o altă viață, așa cum o văzuse în filme, și despre care cînta un cîntăreț celebru, aproape legendar; despre el se povesteau de mult istorii interesante. Jenia îl auzise o dată și memorase cîntecul îndepărtat și ademenitor:

In iunie, pe o plajă însorită
In pijamaua-i albastră
Fetișcana — o stea și o zvăpăiată — mă înnebunea.

Visa cu pasiune o astfel de viață, în pijama albastră, și se gîndea: de ce n-aș fi și eu o fetișcană și o stea? Jenicika se privea cu tristețe în oglindă, își vedea buzele trandafirii, ochii căprii și buclele răsfirate pe umeri și — din păcate — bluza ei verde tricotată, roasă în coate.

Dar iată că într-o zi, repezindu-se de la un telefon la altul și privindu-se în fugă în mica-i oglinjoară, auzi:

— Ei, dar drăguță mai e... Nimic de zis — drăguță de tot!

Își înălță capul și văzu un tînăr cu caschetă și manta, un tînăr care arăta ca mulți alții, dacă era să-l judece după mantaua de tip militar. Pe chipul Jeniei se așternu o expresie severă de preocupare. Dar, dintr-o dată, zări pe reverul hainei ceva ce nu putea să treacă neobservat: o steluță de aur! Zîmbi, dezvelindu-și dințișorii albi și spuse:

— Drăguță, și nu prea.

— Nu se poate!

— Numai dumneavoastră ați observat.

— După regulament sînt obligat să am o vedere... ageră.

Așa se înfiripă convorbirea lor, pe ton glumeț, care nu-i obliga nici într-un fel și nu s-ar fi sfîrșit cu nimic, dacă nu s-ar fi anunțat că Omsk-ul nu primește avioanele din cauza ceței. Escala de o oră a avionului s-a transformat într-una de patru ore, iar apoi într-una de aproape douăzeci și patru.

Pilotul n-o părăsea o clipă pe Jenicika. Pe ea o impresionase nespus faptul că tînărul știa pe dinafară repertoriul acelui cîntăreț legendar și că-i fredonase tot timpul: „Nu-i greu să mă îndrăgostesc de tine, trebuie numai să am curaj". Cît privește curajul se vede că nu-i lipsea, de

vreme ce avea steaua de aur și era pilot de încercare.

S-a oferit s-o conducă acasă, dar pe drum o convinse să intre la restaurantul hotelului „Baikal", unde fata nu mai fusese niciodată în viața ei. Îi făcea plăcere și se simțea flatată că șade la o masă chiar lîngă estrada pe care bubuia și duduia jazul, că e alături de un tînăr prezentabil, cu steaua de aur prinsă de rever și că toată lumea se uită la ei. Principalul era însă că bea șampanie pentru prima oară în viață. Apoi au telefonat la aerodrom. Omsk-ul tot nu primea avioanele. Urma să mai dea un telefon pe la șapte dimineața. Pilotul era un om inimos și o întrebă dacă părinții ei nu se vor neliniști că nu-i acasă la o oră atît de tîrzie.

— Eu înnoptez la aerodrom cînd sînt obligată să întîrzii, îi răspunse naiv Jenia. Trecuse de ora trei, jazul amuțise, ospătarul umbla căscînd în jurul meselor. Jenicika era amețită. Pilotul plăti, apoi trecură în vestibul și după ce discută cu administratorul — el își comandă o cameră. Și fără să știe cum, se întîmplă că Jenia se duse împreună cu el să vadă camera — categorie lux. Totul era interesant pentru ea. Era aidoma vieții din „pijamaua albastră". Au intrat în cameră și Jenia n-a mai plecat de acolo decît dimineața.

Cînd se trezi, văzu că e goală și că cineva, rezemat în cot, o privește. Scoase un strigăt și trase plapoma peste ea.

— Jenicika, rosti pilotul, tu ești fată... și adăugă încetișor : ai fost.

Ea începu să plîngă, iar el o săruta pe gură, pe obraji și-o liniștea :

— N-am să te părăsesc, n-am să te părăsesc pentru nimic în lume, m-auzi ?

Totul se desfășură apoi uimitor de neașteptat pentru părinții Jeniei. Veni cu pilotul la ei pe la opt dimineața. El îi spuse mamei cine e, ce grad are și adăugă că o ia pe Jenia la Leningrad unde se vor căsători.

Mama Jeniei spuse că ar trebui să se căsătorească aici, fără să mai amîne, iar pilotul îi răspunse că se poate și aici, întrucît Omsk-ul tot nu primește avioane.

Au ajuns primii la Oficiul Stării Civile, s-au înregistrat — atunci nu era nevoie să se aștepte zece zile. Pilotul îi dărui mamei un cupon de rochie cumpărat la Consignație, iar tatălui îi cumpără un ceas. După ora două, tinerii plecară la aerodrom, unde toată lumea rămase uluită. Poate că conducerea nu ar fi lăsat-o pe Jenia să plece înainte de a fi găsit o înlocuitoare, dar Steaua de Erou avu și aici efect. În mai puțin de douăzeci și patru de ore, Jenia se pomeni la Leningrad. Totul se desfășurase ca într-o poveste — repede și frumos.

Timpul trecea. Jenicika nu mai era acum Jenia sau Jeniurcika, ci Evghenia Anatolievna, iar pentru prietenele apropiate — Evgheniușecika. Nu-i plăcea să-și aducă aminte de căsătoria ei „fulger". Nu mai păstrase nimic din fata aceea care ședea la biroul de informații, pe aerodrom.

Se întîmpla ca Evghenia Anatolievna să aibă și zile grele : cînd soțul ei părăsea pe un timp

mai lung Leningradul și cînd ea era nevoită să trăiască împreună cu el undeva, într-un fund de țară ; atunci, în loc de concerte și comedii muzicale trebuia să se mulțumească cu vuietul motoarelor și să facă parte, din cînd în cînd, din brigăzile locale de artiști amatori. Dar soțul avea o fire fermă și principiile lui personale în ceea ce privește viața conjugală. Îi plăcea ca nevastă-sa să fie împreună cu el și să nu-și ia nasul la purtare. El a rămas singurul om de care i-a fost Jeniei frică în viața ei. Cînd bîrfea soțiile comandanților, el nu făcea altceva decît să-i arunce o privire piezișă și Evghenia Anatolievna amuțea pe dată.

Trebuia să aibă un copil. Dar, folosindu-se de lipsa soțului, care plecase într-o delegație de lungă durată, Evghenia Anatolievna evită să devină mamă. Cînd află, el făcu un scandal monstru, tună și fulgeră, iar ea tăcu. Doar nu putea să-i spună că profesia lui e periculoasă și că ea nu vrea să rămînă văduvă cu copil mic în brațe.

A rămas văduvă după trei ani și patru luni de viață conjugală. Îl iubea pe Igor în felul ei. A plîns sincer, în hohote, cînd muzica a executat marșul funebru. Se temea de el și-l iubea. Și cum să nu-l fi iubit : era zvelt, frumos, vesel, prietenele ei îl priveau cu admirație.

După moartea lui Igor, Jenia începu să manifeste anumite trăsături de caracter, care nu avuseseră teren de dezvoltare în timpul vieții lui : lăcomia, dorința de a poza. Ar fi putut să se recăsătorească, dar între timp cunoscu un om despre care ulterior nu-i mai făcea plăcere să-și amintească. Bărbatul cu care se încurcase nu era

prea tînăr, avea o experiență vastă, își zicea inginer principal, dar — după cum s-a constatat apoi — nu numai că nu era „principal", dar nici măcar inginer. Era un individ dubios, al cărui nume adevărat ea l-a aflat numai după ce a citit în ziar despre procesul unor escroci și șperțari. Oricum, însă, legătura lor durase un an, timp în care el apucase să-i deschidă ochii asupra unei „vieți frumoase" ; o convinsese de avantajele pe care i le oferea văduvia : mai bine să rămînă văduva unui om cu merite deosebite, decît să devină soția unui salariat modest.

Soarta „inginerului principal" o speriase, deoarece se afișase cu el prin restaurante, fuseseră împreună în stațiunile de pe litoralul Mării Negre. A fost chiar chemată la anchetator. Dar nu i s-a întîmplat nimic rău, i s-a reamintit doar al cui nume îl poartă.

Își dădu seama de toate binefacerile pe care le putea obține în situația ei de văduvă și, de atunci, putea fi văzută adesea în birourile președinților de Sfaturi populare raionale și ale Comitetelor executive orășenești, în birourile miniștrilor adjuncți și ale tovarășilor defunctului ei soț, îndeosebi la cei care purtau gradul de general. Devenise spaima secretarilor și a secretarelor, învățase să stea și cîte șase ore în anticamere, să prindă pe omul de care avea nevoie, fie la intrare, fie în ușa cabinetului, fie lîngă mașină.

Vizita redacții de reviste, îndemnată de un șmecher care poseda circa două sute de pseudonime, dar care niciodată nu-și semna articolele cu propriul său nume — prefera să scrie pentru alții. Îi sugerase să scrie ceva în genul unor

amintiri despre soțul dispărut. De fapt Jenia n-a scris nimic, a făcut-o pentru ea posesorul celor două sute de pseudonime. Cărticica se numea : *Am fost mereu alături de el.* Contractul cu editura a fost semnat, banii au fost încasați, dar cărticica n-a apărut. „E chiar mai bine așa", îi spuse sfătuitorul cel înțelept.

Apoi, același sfătuitor i-a adus un pictor care, nezăbovind prea mult, făcu, după o fotografie, portretul soțului ei. Acordase atenția principală decorațiilor și medaliilor. Văduva a fost prezentă la vernisaj, a stat o vreme lîngă portret, după care a rostit : „Parcă ar fi viu !" și a plecat ștergîndu-și lacrimile. Tocmai pe-atunci prietenele îi ziceau că ar fi, totuși, bine să se mărite, văduvia ei neconsolată se prelungise cam prea mult.

Un „inventator" se îndrăgosti de ea, dar cum Evgheniușicika nu putea să uite experiența cu „inginerul principal" se sperie și „îi dădu pașaportul" — după cum se exprimau prietenele. A fost o greșeală cumplită. Un an mai tîrziu văzu în ziare fotografia inventatorului și află că acest om modest și liniștit are un renume mondial. Vorba ceea : „Domnul îl scăpase de Evgheniușicika".

Și iată că îl întîlni pe Vladik. S-au cunoscut la o sindrofie. Evgheniușicika aruncă o privire tandră tînărului și frumosului actor de cinema și cîntări dintr-o privire experimentată pe tinerica lui soție. Spiritului ei de observație nu-i scăpă faptul că actorul de cinema se poartă disprețuitor cu această fragedă fată. În aceeași

seară, în timp ce dansau un vals lent, îl invită pe Vladik la ea acasă. El a întrebat-o : „Ce parfum folosiți ?" Ea i-a răspuns : „Firește că Guerlain Mitzouko".

El : Ce minunăție...

Ea : E parfumul meu preferat.

El : Și al meu.

Ea : Adevărat ? Trebuie să ne cunoaștem mai îndeaproape.

A urmat apoi notarea numărului de telefon și a fost fixată ziua întîlnirii. Despre tînăra consoartă a actorului de cinema, se înțelege, nu s-a pomenit nici un cuvînt.

O lună mai tîrziu, Vladik s-a mutat la Evgheniușicika.

Evgheniușicika îi explica celei mai bune prietene :

— E mai tînăr decît mine. Ei și ? Asta nu m-a împiedicat să i-l suflu unei fetișcane față de care sînt aproape de două ori mai în vîrstă.

— Și care-i rațiunea ?

— Proasto ! În primul rînd, el este aproape o celebritate. În al doilea rînd, e timpul să mă mărit cît mai reprezint ceva. În al treilea rînd, cu mine se va simți bine, nestînjenit. El e cam molatec, feminin. Ori eu am cap de bărbat. Ai să vezi, am să fac om din el !

— Dar ce-o să fie dacă se întîmplă ceva rău ? Se spune că fetișcana îl iubește nebunește. Dacă se sinucide ?

— Nu cred. Dar să admitem și varianta asta. În primul rînd, la noi acte d-astea nu sînt bine privite, oricum este semnul unei slăbiciuni de

caracter. Nu, nu sînt cinică, nu-i doresc răul. Pur şi simplu, nu e făcută pentru el. Îi trebuie o soţie care să fie femeie cu cap şi voinţă. De altfel şi tatăl lui este un arhitect cunoscut, cu situaţie. Şi asta trage greu la cîntar.

Vladik nu găsise numai un liman liniştit şi confortabil, ci şi un cîrmaci care să-i conducă barca spre glorie cu mînă forte.

STUPIŢÎN

De cîte ori se întorcea la Moscova, Feodor Vasilievici încerca o stare de nelinişte. De aceea, nu-i plăcea nici concediul. Cîte schimbări nu se pot produce în lipsa lui ? Şi acum, deşi nu lipsise decît o săptămînă, telefonase secretarului imediat ce ajunse acasă. Era ceea ce se numeşte o informare oficială. Apoi stătu de vorbă cu Olghin — era o informaţie utilă.

Află că Stupiţîn a luat cuvîntul la şedinţa activului de colaboratori şi a făcut harcea-parcea proiectul lui Feodor Vasilievici. Nu atît proiectul, cît ceea ce avea să rezulte din acest proiect.

Feodor Vasilievici hotărî să ia măsuri. Ca început, trebuia să afle ce vrea, de fapt, acest individ şi cum l-ar putea potoli. Să-l îndepărteze pur şi simplu, sau să-şi dea seama de ce momeală s-ar lăsa prins ?

Apoi Kurbatov se aşeză să ia micul dejun şi numai atunci observă pe faţa Antoninei o expresie stranie, care aducea a bucurie răutăcioasă.

— Ce mai e pe-aici, pe la voi ?

— Pe la noi ? Păi iată, Marusia a plecat de la noi.

Kurbatov încremeni.

— Cum, adică, „a plecat"? Încotro ? Şi se gîndi : „Nu cumva la formalist ?"

— A plecat să muncească ; într-un spital de ţară.

— Unde anume ?

— Mi-a spus : „După ce mă instalez, am să scriu". A mai adăugat doar că trebuie să meargă cu trenul o zi şi o noapte, iar după aceea să mai călătorească şi cu autobuzul.

— Dracu ştie ce se întîmplă ! Cum de nu s-a sfătuit cu mine ?

— Dar cînd s-a mai sfătuit ea cu dumneavoastră ?

Oricum îi era ciudă. Avea convingerea că în fond îi e perfect egal cum îşi va aranja Marusia viaţa, îndeosebi după ce aflase că n-a dormit cîteva nopţi acasă. Stăruia să creadă însă că va dovedi fiicei sale că fără el nu va fi în stare să se aranjeze. Doar nu „formalistul" îi va orîndui viaţa.

Poate că s-au certat ? O ruptură ? Cu atît mai bine. N-are decît să cunoască viaţa ! Îşi imagina spitalul de ţară, fără medicamente, fără medici cu experienţă. Întotdeauna, Kurbatov pronunţa cuvîntul „periferie" cu o intonaţie deosebită, amestec de ironie şi iritare. Numai cu străinii discuta pe larg despre schimbările binefăcătoare de la sate, neuitînd să adauge că şi el se trage din ţărani. Asta făcea impresie : ia te

uită, e de origine țărănească, dar poartă un costum din tweed scoțian, o cămașă de nylon, albă ca zăpada, și o cravată de bun gust!

— La vîrsta de nouă ani eram cioban și pînă la sfîrșitul războiului civil nu gustasem încă pîine albă.

Dar nu sufla o vorbă despre faptul că, deatunci încoace, de cînd gustase pîine albă, n-a mai fost decît o dată sau de două ori la țară, și-atunci într-un colhoz-milionar, însoțit fiind de conducerea raională.

Nu face nimic, las' să guste Mașka greul vieții, o să dea bir cu fugiții și atunci îi va spune el tot ce are pe suflet — și despre legătura aceea idioată cu pictorul formalist, și despre plecarea ei demonstrativă, despre toate apucăturile ei obraznice.

Feodor Vasilievici începu să răsfoiască ziarele, văzuse Decretul în legătură cu niște decorări și, ca întotdeauna în asemenea împrejurări, se simți tulburat. Nu că ar fi fost invidios (era prețuit, nu se putea plînge de asta), totuși nu putea citi cu nepăsare că încă cineva a mai fost decorat. Ar fi preferat ca numărul oamenilor de valoarea lui să fie cît mai mic.

Îl îngîndura faptul că fusese totuși cam uitat. N-ar fi fost rău să candideze ca deputat într-o circumscripție electorală dintr-o regiune oarecare.

Nu fusese niciodată lacom, ceea ce primea pentru munca sa îi permitea un anumit grad de confort; de vilă în afara orașului nu avea nevoie,

era un orășean convins. Kurbatov lua rar cuvîntul, dar atunci cînd vorbea la ședințele biroului de partid sau la comitetul raional de partid, condamna întotdeauna tendințele de acaparare, lăcomia, îi plăcea să vorbească despre munca „cot la cot", despre colectiv și manifesta grijă față de cei cu salarii mici.

O dată, cînd mai era încă prieten cu Andrei, acesta îi spuse după o asemenea cuvîntare:

— Nu te-ai plictisit oare să tot vorbești despre unul și același lucru? Mai ales că declarațiile astea nu sînt decît un procedeu oratoric, un ornament al cuvîntărilor tale.

— Fleacuri! Eu am dreptul să vorbesc astfel. Pe mine nimeni nu mă poate învinui de lăcomie, nu am nevoie de nimic. Cum sună versurile lui Maiakovski? *Și-nafară de o cămașă spălată, ce să zic, pe cinstea mea, nu-mi trebuie nimic* [1].

— Cu tine e altceva...

— Ce anume?

— Ești ambițios. Nu știu ce-i mai periculos.

— Nu te înțeleg. E doar firesc; un om care muncește vrea să-i fie prețuită strădania. Chiar tu spuneai că nu se poate lucra dacă munca nu ți-e remarcată, apreciată.

— Da, cu condiția să-ți păstrezi nepătată conștiința. Fiindcă altfel, în goană după onoruri se întîmplă...

Feodor Vasilievici nu-și mai reamintea cum s-a încheiat acea discuție. Cîte nu-i spusese nenorocitul acela, de fapt un om fără căpătîi.

[1] V. Maiakovski, *In gura mare*, în romînește de Cicerone Theodorescu, pag. 19. Cartea Rusă, București, 1956.

Se duse la serviciu şi zece minute mai tîrziu uită pînă şi de plecarea Marusiei ; mecanismul minţii intră în funcţiune — lipsise o săptămînă şi se îngrămădiseră o mulţime de lucrări. Pe Stupiţîn nu-l uită însă ; îl chemă la el şi, cînd acesta se prezentă, Kurbatov se prefăcu că nu-şi mai aminteşte de ce l-a chemat.

Feodor Vasilievici îl privi îngîndurat pe acest om bolnăvicios, roşcovan, cu figura ştearsă. Apoi, ca şi cînd şi-ar fi adus deodată aminte, i se adresă :

— Am auzit că ai spus lucruri interesante la adunarea activului. N-am apucat să citesc stenograma, ştii şi dumneata ce muncă intensă e acum... Dar întrucît lucrăm împreună, aş vrea nu să citesc stenograma, ci să stăm de vorbă. Dumneata faci parte din rîndurile tineretului. Sincer vorbind, nu ştiu care-s preocupările tinerilor noştri, deşi am un fiu şi o fiică...

„Într-adevăr, îşi spuse Feodor Vasilievici, sînt curios să aflu ce fel de tip e acest Stupiţîn." Dar acesta tăcea.

— Lucrez de aproape patruzeci de ani. Nu veniseşi încă pe lume, cînd am păşit pe drumul meu destul de anevoios. Aruncînd o privire asupra trecutului, văd ce s-a construit după proiectele mele sau cu participarea mea şi mă gîndesc : am lucrat oare bine ? Pentru pictori e mai uşor : un tablou nu reuşeşte, poate fi îndepărtat, dar ceea ce creăm noi, eu, dumneata, nu se poate ascunde, e pentru zeci de ani.

Feodor Vasilievici vorbea aproape sincer, aproape — pentru că ar fi vrut să-l provoace la sinceritate şi pe acest om care, nu se ştie de ce, zîmbea puţintel trist, puţintel ironic.

— Poţi să vorbeşti deschis. Convorbirea noastră nu va avea pentru dumneata nici o urmare neplăcută.

— Şi chiar dacă ar avea... rosti Stupiţîn. Eu eram prea mic ca să fi putut judeca proiectele dumneavoastră, pe care nimeni nu îndrăznea să le critice cîndva — era primejdios. Despre acele proiecte, răposatul Sveşnikov spunea : „Un zarzavat de construcţii civile"...

— Dumneata l-ai cunoscut ?

— Din păcate, foarte puţin. Dar, în sfîrşit, dacă doriţi, am să vă spun ceea ce cred... De curînd m-am întîlnit cu un coleg din Praga, m-am dus la el şi cînd am intrat la hotel mi s-a făcut ruşine. Cum se poate ajunge la atîta lipsă de gust ? În hol, nişte porţi de aramă cu zăbrele, în fund — ceva în genul unui altar, încît te gîndeşti : aici ar trebui să se găsească şi o orgă. Două scări principale ca acelea care, în catedralele gotice, duc spre cor... Şi toate acestea unde ? Într-un hotel ! Peste tot bronz, marmură, într-un cuvînt, ca un decor pompos de operă. Nemaivorbind de felul cum arăta clădirea dinspre piaţă. O fi catedrală, n-o fi catedrală, sau un fel de foişor în stil gotic ? Şi astea le-aţi executat dumneavoastră, elevul lui Nikolai Nikolaevici Silin ! Am stat de vorbă cu el. A dat din mîini şi a spus : „Cînd mă uit la o asemenea «capodoperă», mi se face greaţă, e mostra unei cumplite lipse de gust !" Chiar aşa a spus.

— Continuă, continuă, spuse Feodor Vasilievici, lăsîndu-se pe speteaza fotoliului şi dînd

uşor din cap, ca şi cum nici nu s-ar fi aşteptat la altceva de la interlocutorul său.

— Să nu vă închipuiţi că aprob tot ce a realizat Nikolai Nikolaevici, nu, de pildă, cele optzeci de coloane pe care le-a îngrămădit în clădirea acelui teatru pe care îl cunoaşteţi. Dar el e un om bătrîn, şi-a pus tot sufletul pentru proiectele unor clădiri de efect, în stilul clasicismului rus. Eternele lui pasiuni sînt Panteonul de la Roma şi Acropole de la Atena. Veţi spune că aţi lucrat astfel pînă în 1955, adică înainte de Hotărîrea în legătură cu îndepărtarea detaliilor inutile în proiectare şi în construcţie. Dar şi după anul 1955 aţi participat la proiectul aerogării din Lensk. Am zburat cu un „TU-104", am aterizat, am coborît şi am privit avionul cu reacţie — era minunat, ca o săgeată, avea o formă pe măsura calităţilor lui de zbor. Apoi am privit clădirea aerogării : o hardughie greoaie plină cu statui. Şi mă gîndeam că ar fi fost foarte bine dacă această construcţie s-ar fi armonizat cu viteza actuală a avioanelor. Cine are nevoie de căsoiul ăsta cu figurine de cofetărie în stil baroc ? Dar, în sfîrşit, să trecem şi peste asta. Îmi aduc aminte că însuşi dumneavoastră aţi scris undeva : „În prezent, lucrul cel mai important este să ducem la bun sfîrşit sarcina de a da oamenilor locuinţe, de a învinge lipsa de spaţiu locativ". Aţi militat pentru case construite din prefabricate, i-aţi încurajat pe acei dintre noi care au participat la concurs, creînd proiecte tip de case comode, economice, cu apartamente pentru familişti.

— Aha, în sfîrşit, ai găsit şi ceva bun la mine !

— Da ! Dar toate astea le-aţi scris doar. În fapt însă ? Sînteţi un arhitect cu renume şi aţi obţinut aprobarea pentru un ansamblu pompos, luxos ; apoi, în loc de beton armat, de care v-aţi ocupat substanţial în articolul dumneavoastră, aţi început din nou să folosiţi cărămida, iar după cărămidă — va merge şi marmura şi bronzul. Şi, de fapt, nici nu-i aceasta principalul...

— Dar ce anume ? întrebă Kurbatov, simulînd un căscat.

— Greşeala dumneavoastră de căpetenie — la drept vorbind... nu-i o greşeală, un anumit punct de vedere e faptul că aţi hotărît construirea unui ansamblu arhitectonic pe o arteră de circulaţie, înşiruind pe o autostradă toate clădirile de efect, şi socotind că cei ce vor trece pe-aici vor vedea doar magazinul universal, cinematograful, Palatul Culturii şi că toate acestea vor masca aspectul neprezentabil al căsuţelor de lemn ce-au mai rămas, al modestelor locuinţe din prefabricate şi, în special, faptul că jumătate din camerele acestor case sînt îndreptate cu ferestrele spre nord...

— Am mai auzit asta.

— Sînt afirmaţii din stenograma cuvîntării mele, pe care — după cum aţi spus — n-aţi citit-o. Dar ascultaţi acum şi ceea ce nu e consemnat în stenogramă. E de la sine înţeles că în zilele noastre un arhitect trebuie să colaboreze cu inginerul, să folosească noile materiale de

construcţie — sticla, aluminiul, materialele plastice, cărămida colorată, să creeze un stil nou, specific industrializării...

Kurbatov zîmbi ironic.

— Dumneata presupui că-mi descoperi America ?

— Sînt convins că ştiţi toate acestea, ceea ce însă nu vă împiedică să procedaţi după cum vă taie capul şi să uitaţi esenţialul... Permiteţi-mi, deci, să vă reamintesc.

Mîinile lui Stupiţîn tremurară uşor în timp ce-şi scotea carnetul de notiţe şi-l răsfoia. În sfîrşit, găsi ceea ce căuta.

— Vă voi citi ce se spune despre conducătorii unor oraşe şi regiuni : „... există conducători care se lasă convinşi de arhitecţii principali ai oraşelor, arhitecţi cu renume, dintre care o parte abordează aceste probleme de pe poziţii egoiste, fac propuneri de reconstrucţie ce reflectă, în primul rînd, dorinţa de a-şi eterniza numele proiectînd tot felul de edificii extraordinare, şi nu preocuparea de a satisface cît mai rapid nevoia stringentă de locuinţe".

— Şi dumneata presupui că cuvîntul „cu renume" se referă la mine ? Şi restul tot la mine se referă ?

— Da. Sînt convins. V-aţi apucat de un raion îndepărtat al oraşului, aţi hotărît să-l reconstruiţi, dar v-aţi gîndit nu să ridicaţi locuinţe pentru oameni, ci să vă eternizaţi numele. Aţi pus la cale demolarea unor case care ar mai fi putut dura încă decenii ! Construiţi o casă de cultură cu o sală de spectacole cu 2000 de locuri, deşi e îndoielnic că un număr atît de

mare de spectatori va umple dintr-o dată această sală ! Cît de puţin vă preocupă ca oamenii să primească locuinţe confortabile ! Şi pot să v-o spun deschis : acest fel de-a dobîndi gloria se va întoarce împotriva dumneavoastră !

— Nu fi grosolan ! replică Kurbatov. Îţi asumi prea multe. Şi pentru sine gîndi : „Acum vreo şase ani, l-aş fi dat afară pur şi simplu, acum însă trebuie să procedez mai înţelept". În parte, ai dreptate. De altfel, şi eu am început să mă îndoiesc de unele lucruri. Dar nu era oare mai bine dacă în loc să ţii cuvîntări înflăcărate la şedinţele de activ, ai fi venit aici şi ai fi vorbit cu mine sincer, uite aşa cum o faci acum ?... Fireşte că ne vom mai întîlni, dar pînă atunci... la revedere. Sincer vorbind, am obosit... Pînă şi acasă nu am decît neplăceri...

Stupiţîn se sculă, salută şi plecă. Feodor Vasilievici cugetă că ar trebui să se grăbească cu demolarea caselor din sectorul de construcţie. Acolo se ascunsese o bisericuţă din sec. al XVI-lea : trebuie îndepărtată cît mai repede, pînă nu apucă să facă scandal istoricii şi diverşii apărători zeloşi ai antichităţilor...

Îşi privi ceasul : cîtă vreme pierduse cu acest Stupiţîn ! Era timpul să plece acasă.

ANTONINA

Kurbatov veni acasă pe la ora nouă. Deschise, ca întotdeauna, uşa cu cheia sa şi intră în camera lui. Domnea liniştea, un soi de atmosferă

lipsită de viață. Nici înainte n-o vedea decît rar pe Maria, dar auzea totuși zgomotul tocurilor ei care izbeau parchetul, îi auzea vocea și rîsul cînd vorbea la telefon. Acum nu mai era aici și în casă se așternuse o liniște mormîntală.

Trecu pe coridor și auzi un murmur în cămăruța Antoninei. Nu cumva s-o fi scrîntit bătrîna ? Întredeschise ușa.

— Cu cine vorbești ?

— Cu dumnezeu.

Și, dintr-o dată, văzu ceea ce nu mai observase pînă atunci, o icoană și o candelă aprinsă.

— Curios ! De cînd ai astea ? Altă dată n-am observat să te fi ocupat cu asemenea lucruri.

— Dar pe mine m-ați observat vreodată ? De douăzeci și patru de ani, de cînd stau în casa dumneavoastră, n-ați găsit o vorbă bună pentru mine.

— Dar despre ce aș putea să vorbesc eu cu tine ?

— Doar eu am crescut amîndoi copiii, pe Marusia și pe Vladik. Îi cunosc mai bine decît dumneavoastră.

— Înseamnă că ai avut noroc. Marusia însă a făcut o figură. Să plece fără să-și ia rămas bun și fără să se sfătuiască măcar cu tatăl ei ? !....

— Poate e mai bine așa. N-ar fi ieșit nimic bun din discuția asta, Feodor Vasilievici.

— Nu tu ești în măsură să-ți dai părerea în privința asta.

— Ba poate că tocmai eu sînt în măsură s-o fac.

„Ia te uită cu cine stau de vorbă, se gîndi el, cu o femeie țicnită !“ — și ieși trîntind puțin ușa.

În general, Feodor Vasilievici se putea lăuda cu o stare bună a sănătății ; dar în ultimii doi ani, din cînd în cînd, se simțea rău : o căldură nesuferită îi năvălea în ceafă, ceva îi apăsa tîmplele și-i dădea senzația că are pe cap o cască grea de fier. Îi plăcea să spună că în viața lui n-a avut niciodată de-a face cu medicii, acum se părea însă că va trebui să-l consulte pe Kulikov. Acesta avea apucături cam grosolane, dar era recunoscut ca un om de știință serios și, oricum, îți făcea plăcere să conversezi cu el. Totuși, nu se duse la Kulikov, deoarece acesta nu-l putea primi decît după o săptămînă. „S-a obrăznicit !“ se supără Kurbatov.

După o zi grea de muncă, dormi prost, în dimineața următoare avu amețeli, se simțea complet dărîmat și rămase acasă. Dădu dispoziții să i se aducă lucrările cele mai urgente. Apoi îi păru rău că nu s-a dus la serviciu. Umbla de colo pînă colo prin casă, zăbovi mult lîngă fereastră, privind trotuarele ude și trecătorii rari. Într-un tîrziu, se opri lîngă bibliotecă și văzu un pachet nedesfăcut cu cărți — trimitea mereu să i se aducă ultimele noutăți de la Centrul de difuzare, deși nu obișnuia să citească. Valia lua întotdeauna cărțile la ea, chiar atunci cînd era bolnavă. După moartea Valiei, Antonina a adus un munte întreg de cărți și le-a așezat pe rafturile goale din biblioteca ce se afla în cabinetul lui Kurbatov. Și ele au ră-

mas acolo neatinse. Acum deschise dulapul, privea cărţile şi se întreba: de ce o fi citit atît de mult, dacă ştia că oricum nu mai avea mult de trăit? Numai ca să fugă de gînduri? Tot ce se poate...

Stătea în faţa bibliotecii cu uşile deschise şi privea cărţile. Îi era oarecum neplăcut să le atingă, dar o carte cu coperţi verzi aşezată deasupra îi atrase atenţia. Îşi aminti că a văzut-o în mîinile ei în acea seară cînd s-a întors tîrziu de la Rita, şi Valia i-a spus: „Ştiu totul"... Ce anume citise ea atunci? Luă cartea cu coperţi verzi. Era un volum din Operele lui Lev Tolstoi. „S-o pun la locul ei", îşi zise el şi întinse mîna spre raftul de sus. Atunci observă un semn, o foaie de hîrtie albă cam pe la mijlocul cărţii, o deschise în acel loc şi citi: *Moartea lui Ivan Ilici*...

Iată deci, ce citea... Kurbatov simţi că îl trece un fior rece prin şira spinării. Vru să închidă cartea, dar abia atunci văzu că hîrtia care servea drept semn era scrisă pe jumătate. Recunoscu scrisul Valiei şi apropie foaia de ochi.

„Scrisoarea a şasea... Nu ştiu de ce-ţi scriu aceste scrisori, ele nu vor schimba nimic. Te am mereu înaintea ochilor cu toate păcatele tale — egoismul, duritatea ta, indiferenţa... De unde au apărut aceste trăsături? Doar ai avut o copilărie atît de nefericită... Să nu fi venit revoluţia, te-ai fi pierdut! Ce viitor te putea aştepta? De unde ai învăţat să foloseşti tonul boieresc, de superioritate, sau să apostrofezi pe un ton de şef, aşa cum aud că o faci cînd vorbeşti la telefon cu subalternii tăi, ori, dimpotrivă, să schimbi intonaţia cu una dulceagă şi familiară, ce-i drept, nu lipsită de respect, cînd vorbeşti cu şefii la telefon? Bolnavii au toate simţurile extrem de ascuţite. Zaci în pat, meditezi şi înţelegi ceea ce nici n-ai fi observat cînd erai sănătos. Ştiu că nu mai am mult de trăit, că ultimele mele ceasuri vor fi îngrozitoare, dar totuşi... cît de mult aş vrea să te mai pot regăsi pe tine — cel de altădată. Din nefericire, asta nu se va întîmpla, nu, nu se va întîmpla. Scrisorile mele — deşi bănuiesc că n-ai să le citeşti niciodată — reprezintă ceea ce îţi las cu limbă de moarte... Nu pot părăsi viaţa fără să-ţi spun că..."

Aici scrisoarea se întrerupea. Oare Valia să fi scris toate astea, Valia, fata aceea drăgălaşă, plină de viaţă? Cum de a avut putere ca numai cu o lună înainte de moarte, înainte de a-şi pune capăt chinurilor, să citească *Moartea lui Ivan Ilici* şi să-şi scrie ultimele gînduri? Scrisoarea a şasea... Înseamnă că mai există încă cinci. Unde să fie? Se apleca şi începu să cotrobăiască prin cărţile aşezate pe raftul de jos. Le răsfoia aşezat pe parchet, căuta, dar... nimic. Unde, unde să fie scrisorile?

Intră Antonina şi se opri uluită. El se ridică anevoie de jos şi deodată îi fulgeră prin minte că dacă cineva ştie de soarta acestor scrisori, apoi desigur acela putea să fie numai Antonina.

— Iată ce-i... se hotărîse să-i vorbească pe faţă. Unde sînt scrisorile Valiei?

Femeia părea să nu înţeleagă.

— Scrisorile pe care Valia mi le-a adresat mie. Îi arătă foaia de hîrtie. Am găsit-o într-o carte. Este a şasea, unde sînt celelalte cinci ?

— Dumnezeu să te aibă în pază ! Care scrisori ?

— Îţi vorbesc omeneşte, te rog, numai tu poţi să ştii unde sînt scrisorile. Mie mi le-a adresat. Unde sînt ? Numai să nu mă minţi, ai înţeles ?

— De ce să mint ? Nu le am.

— Le-ai ars ?

Nu era în stare să se ţină pe picioare, aproape că se prăbuşi în fotoliu. Faţa lui avea o expresie care o ului pe Antonina.

— Nu, nu le-am ars. Am făcut ceea ce mi-a poruncit ea.

— De ce nu mi le-ai dat mie ?

— Mi-a spus să i le dau Marusiei, atunci cînd fata va deveni independentă. Chiar vorbele astea le-a rostit : „Să i le dai cînd îşi va începe propria-i viaţă. Îi va servi drept lecţie — trebuie să ştie totul despre tatăl ei."

— Cînd i le-ai dat Marusiei ?

— În preajma plecării ei. Le-a citit noaptea şi a plîns. Apoi şi-a făcut bagajul şi a plecat. Mai înainte intenţiona să stea de vorbă cu dumneavoastră, dar după ce a citit scrisorile, mi-a spus : „Nu sînt în stare". Şi a plecat.

— Aşa, va să zică... Dar de ce oare Valia nu mi-a dat mie aceste scrisori ? Doar pentru mine le-a scris şi pentru nimeni altul.

— Îşi dădea seama, pesemne, că n-ar avea nici un rost.

— Nu cumva din cauza acelei femei ?

— Nu. De femeia aceea nu vorbea niciodată.

— Cine i-a povestit despre ea ?

— Andrei. A venit o dată cam băut şi i-a povestit. Apoi a regretat foarte mult, se căia şi spunea : „De ce am făcut-o ?"

— Aşadar scrisorile sînt la Marusia ! Tu înţelegi, eu am nevoie de ele ! E doar ceea ce mi-a lăsat cu limbă de moarte... În fine, poţi pleca. Sînt lămurit...

Antonina părăsi încetişor camera. Dintr-o dată, el izbi cu pumnul în marginea mesei şi începu să geamă. Dar nimeni nu-i veni în ajutor, ca şi cum ar fi fost singur în casă.

MIHAIL BOCEAROV

Din ziua în care Feodor Vasilievici află de scrisorile Valiei, îşi pierdu liniştea. De fapt liniştea şi-o pierduse el de mult. Era mereu alarmat, mintea i se concentra asupra unuia şi aceluiaşi gînd : cum să se menţină pe culmea deja atinsă şi, mai mult, cum să cucerească o poziţie şi mai înaltă ? Acum, iată, se mai ivise o pricină de nelinişte.

Despre ce putuse oare să-i scrie Valia ? Că e un egoist şi că nu lucrează pentru popor, ci pentru sine ? Chiar şi atît, era destul să se simtă indispus. Dacă aceste scrisori ar cădea în mîinile unor tovarăşi „peste măsură de principiali" ? Bunăoară, în mîinile lui Gurski, care cunoştea împrejurările în care a murit Valia ? Feodor Vasilievici îşi amintea bine cuvîntările fulminante pe care le ţinuse la întruniri în pre-

zența lui Gurski, dînd povețe tineretului, făcînd apel către tovarăși să nu-și precupețească eforturile pentru idealuri înalte... Da, toate astea s-au întîmplat, și acum, deodată, Gurski ar putea să citească aceste scrisori. Kurbatov va apare în ochii lui ca un egoist lipsit de suflet...

Își imagina expresia severă aproape dezgustată a chipului lui Gurski, își aminti cu cîtă răceală l-a refuzat cînd l-a rugat să ia apărarea lui Vladik.

Dar cum ar putea să cadă scrisorile în mîna lui Gurski ? Nu-i de presupus că Maria le va folosi împotriva tatălui ei. Dar Bocearov ? Da, din partea lui Bocearov se putea aștepta la neplăceri, cu atît mai mult, cu cît acesta știa ce părere are despre el tatăl Mariei.

Kurbatov încerca să se liniștească : „N-am săvîrșit nici o crimă, n-am făcut nimic ilegal, iar în ceea ce privește morala, normele de etică, se poate discuta mult și bine în contradictoriu. În orice caz, trebuia s-o vadă pe Maria și să capete scrisorile ce i-au fost adresate numai lui și nimănui altuia. Reflecta astfel, în felul lui rece de-a judeca lucrurile, dar, totodată, îl năpădeau și alte gînduri : de fapt, în ce scop își făurise această viață, în ce scop acceptase compromisuri, căutase să aibă relații bune cu oameni pe care nu-i respecta, cum era de pildă, Protopopov, despre care acum toată lumea vorbea cu dispreț ?

Kurbatov îi ceru Antoninei adresa Mariei. Ea îi răspunse că adresa o cunoaște numai Bocearov. Căută și găsi numărul de telefon la care Maria îl chema pe acesta : era notat într-un

blocnotes vechi, rămas pe masă. Feodor Vasilievici hotărî să-i telefoneze lui Bocearov.

— Cred că ar fi trebuit să ne cunoaștem de mult. Doar nu-i sînt străin Mariei.

— Bine, n-am nimic împotrivă. Numai că acum lucrez și ziua și noaptea fără să părăsesc atelierul.

— Te pot primi la orice oră.

— Nu pot să vin. Pur și simplu nu pot să-mi întrerup munca. Mai bine veniți dumneavoastră aici la atelier, în Maslovka.

Și Feodor Vasilievici consimți să se ducă. „E un tip impertinent Bocearov ăsta. De altfel, unde să fi învățat să se poarte cu tact ? Toți ăștia sînt la fel, să-l luăm de pildă numai pe Stupițîn !"

Feodor Vasilievici nu-l văzuse decît o singură dată pe Bocearov, la mînăstirea Donskoi, în acea zi tristă cînd și-au luat rămas bun de la Andrei Sveșnikov. Atunci Bocearov îi păruse un tînăr înalt, bine făcut, ca voinicul din poveste. Acum însă îl întîmpină un bărbat slăbit, cu barba nerasă și cu ochii injectați. Îl primi pe Feodor Vasilievici destul de cordial, șterse praful de pe un scaun și-l pofti să stea jos.

— Sînt aici un locatar flotant. Va trebui să-mi iau în curînd tălpășița. De aceea e atîta dezordine.

Kurbatov privi în jur. În fața lui, pe șevalet, văzu un portret neterminat. Feodor Vasilievici se considera cunoscător în pictură. În tinerețe, colinda împreună cu Valia expozițiile, ba vizita chiar și atelierele unor pictori. Era un timp cînd

admira *Valetul de caro*, şi lua apărarea lui Larionov şi Goncearov în faţa conservatorilor. Dar apoi nu-i mai făcea plăcere cînd i se amintea aceasta.

— Cine e?

— Un forjor. Un tovarăş de-al meu.

— Un gînditor, ca acela al lui Rodin.

— Şi un forjor nu poate fi gînditor?

— E pictat cu măiestrie. Ca să fiu sincer, nu m-aşteptam. Nu vizitez prea des expoziţiile. Rar ai prilejul să vezi un portret adevărat. Asta e însă o lucrare serioasă. Ai mai arătat-o cuiva?

— Nikolai Nikolaevici Silin a văzut portretul. I-a plăcut.

— Nikolai Nikolaevici se pricepe la pictură. El însuşi pictează, dar în secret, se înţelege. Mai bine zis, picta... Îţi doresc să-l termini cu bine, căci se întîmplă şi altfel: totul merge bine, dar la urmă... pocni din degete. Ştii, cineva a spus: într-un tablou, după nouă tuşe bune, una falsă poate strica totul.

— A spus-o Tolstoi. Lev Nikolaevici.

— Da, Tolstoi a spus-o.

Tăcură. Ar fi trebuit să-i explice scopul vizitei sale, dar lucru curios, Kurbatov se simţea într-un fel tulburat. Începutul îl făcu Bocearov.

— Voiaţi să vă interesaţi de Marusia?

— Am să vorbesc deschis cu dumneata... Relaţiile între noi sînt proaste. Cine e vinovat nu ştiu. Aşa s-a întîmplat. Dar, totuşi... să pleci fără să spui un cuvînt, fără să-ţi iei rămas bun, să pleci cine ştie unde şi pentru cît timp şi pe deasupra să nu laşi nici măcar adresa...

— A plecat să lucreze într-un dispensar la ţară. N-a fost singura — doisprezece oameni din promoţia lor au procedat la fel.

— Îţi scrie?

— Am primit o scrisoare scurtă. E mulţumită. Am condus-o la gară. Îndată ce voi preda portretul, voi pleca la ea. Aşa ne-am înţeles.

— Am fost plecat la Leningrad şi toate cele petrecute sînt atît de neaşteptate pentru mine... În ce stare de spirit a plecat?

— Nu s-ar putea spune că tocmai bună. Nu ştiu exact despre ce era vorba. Dar ceva s-a întîmplat, totuşi. Se grăbea să plece...

— Ca să nu se întîlnească cu mine?

Feodor Vasilievici se ridică şi se apropie de fereastră. Aşa putea să vorbească mai uşor. N-avea înaintea ochilor privirea atentă, iscoditoare parcă a pictorului.

— Sînt absolut singur şi nu mi-e uşor la vîrsta mea. Sînt singur de tot. Feciorul meu s-a rupt de mult de mine. La drept vorbind, a fost crud din partea ei să plece aşa, fără nici o explicaţie.

— Mie îmi vine greu să judec. Sincer vorbind, raporturile dintre dumneavoastră şi Marusia nu m-au prea interesat. În genere ea evita să mă lămurească în privinţa asta. Şi nici nu era nevoie. O iubesc... Cît despre dumneavoastră... cum să vă zic... se vorbeşte nu prea bine.

— Silin? Nikolai Nikolaevici?

— El în general nu vorbeşte despre dumneavoastră.

— Aşa va să zică... Ai, fireşte, adresa Mariei.

— O am. V-o dau.

Kurbatov auzi cum Bocearov scrie adresa şi, fără să o privească, luă bucăţica de carton.

— Dacă doriţi să ştiţi părerea mea, eu cred că ar trebui să aveţi o explicaţie. Nu prea se poate să spui totul într-o scrisoare.

— Sînt de aceeaşi părere. Kurbatov îi întinse lui Bocearov mîna.

Plecînd, mai aruncă o privire spre portret. Forjorul avea o privire voioasă, îndrăzneaţă, îndreptată undeva, în depărtări. Astfel putea să privească un om curajos, puternic, cu cugetul curat.

În automobil, Kurbatov privi bucăţica de carton şi citi: „Genci Stepino. Colhozul *Drumul Revoluţiei*. Dispensarul sătesc. Medicul M. F. Kurbatova."

FEODOR ŞI MARIA KURBATOVA

Cînd Feodor Vasilievici i-a spus lui Olghin că va pleca pentru două-trei zile, acesta a făcut o mină acră.

— Nu eşti de acord?

— Cum să vă spun... Lucrurile se desfăşoară astfel, încît ar fi mai bine să rămîneţi pe loc.

— Dacă lucrurile abia se desfăşoară, atunci două-trei zile nu prezintă importanţă. Nu uita că doar cu un telefon de sus, problema nu poate fi rezolvată...

— Tot ce se poate.

Kurbatov se hotărî să plece după o noapte ce părea fără de sfîrşit, după apăsătoare meditaţii.

În ultimul timp, o tristeţe ciudată, oboseala îl copleşiseră din nou. Cîte manevre iscusite pusese la cale, cîte făgăduinţe făcute, cîte cuvinte risipite în vînt în ultimii ani!... Părea că e ultima treaptă pe care o urcase şi că poate fi liniştit, că poate trăi, în sfîrşit, pentru sine. Dar, îndată ce se căţărase pe această treaptă, mai sus se zări alta, mai ademenitoare; dacă îndeplinea încă o misiune ce o socotea de fapt rezolvată, atunci avea să se mulţumească, să se culce pe laurii de academician, de care era sigur.

Dar acum, gîndurile acestea nu-l liniştеau. Simţea imperios nevoia să afle ce-i scrisese Valia. Glasul, mesajul ei vor ajunge la el după şapte ani. Abia acum îşi dădea seama că în primii lor zece ani de căsnicie, sfaturile Valiei l-au ajutat foarte mult în relaţiile cu oamenii. Apoi, însă, a început... Tot mai slab şi mai înăbuşit ajungea pînă la el glasul Valiei. Mai întîi se deprinsese s-o asculte cu un zîmbet îngăduitor, apoi o întrerupea brutal, cînd ea îi vorbea despre ceea ce constituie principalul, despre scopul pentru care a fost săvîrşită cea mai măreaţă dintre revoluţii.

— Nu s-ar putea oare fără prelucrări politice? Păstrează-le pentru cei din cercul tău!

Acum se afla în tren, se îndepărta de Moscova, privea ursuz pe fereastră şi se gîndea la felul cum şi-a făcut viaţa. Nu-i dădea nici o satisfacţie faptul că devenise cunoscut, că avea în mîini soarta unor oameni, dintre care unii se dovediseră chiar mai talentaţi decît el, fie numai şi acest Stupiţîn...

Trenul se opri la o haltă şi Kurbatov văzu într-o vale cîteva izbe. Deasupra uneia se înălţa fumul şi el îşi aminti versurile pe care le recitase cîndva Valiei :

Priveşte : nişte biete cocioabe prizărite
Şi mai încolo şesul, ogoarele-nnegrite
Şi cerul scund, deasupra, cu nouri deşi şi suri.
Ei, unde-i lanul de-aur, umbroasele păduri,
Unde-i pîrîul ? Lîngă zaplaz, în curte, iată
Doi bieţi copaci se-nalţă şi ochiul ţi-l desfată,
Doar din copaci, şi unul dintr-înşii rebegit,
A fost de vîntul toamnei cu totul desfrunzit. [1]

Trenul gonea scrutînd depărtările. Kurbatov vedea aproape aceeaşi imagine pe care i-o sugeraseră cîndva versurile lui Puşkin, un trist peisaj de toamnă.

Într-o izbă asemănătoare se născuse şi el cu cincizeci şi opt de ani în urmă. Şi cît de amară i-a fost copilăria ! Îşi amintea de vară, de ţîrîitul greierilor şi orăcăitul broaştelor în stufăriş, de parfumul teilor înfloriţi. Nici măcar bucuriile astea nu le-a mai avut la oraş, în prăvălia de mărunţişuri unde fusese băiat de corvoadă, aici dusese o viaţă de cîine, de care-l scăpase un matroz în trecere...

Trenul porni, şi dincolo de izbele vechi se văzu o construcţie lungă, văruită. Ce s-o fi construind acolo ? Dar nu dădea prea mare atenţie la ceea ce vedea. Se gîndea mai mult la sine,

---

[1] A. S. Puşkin — *Lirice*, pag. 243. Editura *Cartea Rusă*, 1957, Bucureşti. În româneşte de Al. Philippide.

la felul în care îl va întîmpina fiică-sa. Ar fi vrut ca fata lui — un copil al oraşului — s-o ducă greu la ţară, să ducă dorul culturii, al spectacolelor şi expoziţiilor, să-i fie dor de prietenul ei, pictorul. Atunci el, tatăl, va născoci ceva — cu ajutorul lui, Maria se va întoarce acasă într-o cameră curată în confortabilul apartament al tatălui ei. Îi plăcea confortul şi deşi afirma : „Simţul meu de proprietate e atrofiat“, totuşi îi părea rău că nu şi-a construit o mică vilă în împrejurimile oraşului sau într-un cartier de vile, în apropierea capitalei, înainte de război, atunci cînd i-ar fi fost uşor s-o facă.

Timp avea destul pentru meditaţie — aproape douăzeci şi patru de ore. Era singur într-un compartiment de două persoane, bea ceai tare adus de serviabilul conductor care ghicise că are de-a face cu un călător mai deosebit, deşi Feodor Vasilievici purta o simplă haină de vînător şi cizme ; presupunea că va trebui să ajungă pînă la colhozul *Drumul Revoluţiei* în vreun camion sau autobuz întîlnit pe drum.

De pe culoar se auzeau voci, rîsete, în compartimentul alăturat se războiau nişte şahişti. Lui Feodor Vasilievici nu-i plăcea nici să facă cunoştinţe în tren, nu-i plăceau nici pălăvrăgelile care se înfiripau în timpul drumului. Călătorind, încerca să se odihnească, să uite de grijile şi de viaţa cotidiană. Îi era neplăcut că trebuia să părăsească vagonul dis-de-dimineaţă. Noaptea, Kurbatov nu reuşi să adoarmă aproape de loc. În timp ce dormita, i se păru de cîteva ori că bate la uşă însoţitorul, căruia îi spusese să-l trezească cu o oră înaintea sosirii.

Coborî din vagon ; în afară de el, mai coborîră încă doi călători — un bărbat şi o femeie, care dispărură pe dată şi el nici nu apucă să-i întrebe cum se ajunge la colhozul *Drumul Revoluţiei*. Dar, ieşind din gară, văzu nişte oameni în aşteptarea autobuzului, ce nu sosise, probabil, la ora fixată. Kurbatov şi încă doi bărbaţi mai tineri fură nevoiţi să stea în picioare. E drept că ar fi putut să se aşeze, dar asta însemna să înghesuie o femeie cu un copil în braţe.

Deşi neasfaltată, şoseaua era destul de bună ; totuşi, de cîteva ori, Feodor Vasilievici simţi destul de puternic unele hîrtoape. Examina feţele călătorilor ; erau, în cea mai mare parte colhoznice care se întorceau pesemne din centrul raional. Cugeta că se interesase prea puţin de oameni de cînd „se ajunsese", după expresia Antoninei, deşi, după cum se ştie, îi plăcea să se fălească, acolo unde îi convenea, că şi el e de origină ţărănească. „Dar şi ţăranii sînt acum cu totul altfel", se gîndea Kurbatov.

În clipa aceea, Feodor Vasilievici simţi o zdruncinătură puternică şi fu cît pe-aci să se prăbuşească peste un băieţandru care ţinea strîns la piept un aparat de radio şi-l mîngîia ca pe o fiinţă vie. Autobuzul ajunse din urmă un camion în care se afla un grup de fete, în picioare, lipite una de alta. Şoferul le strigă ceva, camionul rămase în urmă, apoi acelaşi şofer frînă brusc şi i se adresă lui Kurbatov :

— Parcă dumneavoastră aţi întrebat de *Drumul Revoluţiei ?*

Feodor Vasilievici îi mulţumi, coborî şi privi împrejur. La vederea întinsului nemărginit, rămase cu răsuflarea tăiată. Unde sînt ogoarele aurii, unde sînt pădurile întunecoase ?" se întrebă el. Recolta fusese culeasă. Pe cîmpia golaşă, galben-cenuşie se zărea cu greu cărarea. După Kurbatov, coborî din autobuz un tînăr care purta un chipiu cu bandă roşie, decolorată de soare ; ducea un pachet greu, învelit în hîrtie pătată de ulei. Apucase să se îndepărteze de cărare, cînd se oprise deodată.

— Încotro mergeţi ?

Aflînd unde vrea să ajungă Kurbatov, îi spuse :

— Eu tot acolo mă duc. Avem de mers un kilometru şi jumătate. Trebuie s-o luăm de-a lungul pîrîului. Să mergem împreună. Pe-aici nu-i greu să te rătăceşti, bunicule...

„Bunicule". Cuvîntul nu-i prea plăcu lui Feodor Vasilievici, îi mulţumi, totuşi, politicos băiatului şi-l urmă. Acesta mergea destul de repede. Îl întrebă pe Kurbatov :

— Sînteţi de la raion ? Sau poate din Moscova ? Veniţi din partea unui ziar ?

— Nu, nu vin din partea unui ziar. Dar dumneata lucrezi în colhoz ?

— La Staţia de reparaţii tehnice. Am adus nişte piese de rezervă. Dumneavoastră mergeţi, aşadar, la colhoz ?

— Nu chiar la colhoz. La dispensar.

— Sînteţi noul medic de circumscripţie ?

— Nu, la dispensar lucrează fiica mea.

Tînărul se opri şi se întoarse spre Kurbatov.

— Cine e fiica dumneavoastră ?

— Maria Feodorovna Kurbatova.

— Maria Feodorovna... Kurbatova? şi deodată exclamă: Marusia! O cunosc! Mi-am schilodit mîna şi mă duceam la ea la pansat. Va să zică sînteţi tatăl ei. Aţi venit să-i faceţi o vizită?

— Da. Pentru prima dată.

— De aceea nu cunoaşteţi drumul. Ea lucrează cu Anna Zaharovna.

Coborîră spre pîrîu şi acum mergeau de-a lungul malului, pe cărare.

Feodor Vasilievici începuse să respire cam greu şi se opri.

— Uitaţi-vă, colo, în deal. Se vede de aici... spuse tînărul. Iată, acela e dispensarul. Dacă treceţi podeţul de peste pîrîu, daţi de colhoz. Rămîneţi mult pe la noi?

— Mă întorc la Moscova cu trenul de noapte.

— De ce atît de repede? Şi nici măcar nu e vreun tren la noapte.

— Într-adevăr?

— Nu-i nici unul. Tocmai mîine dimineaţă aveţi tren. Dar de ce vă grăbiţi aşa?

— Am de lucru.

— Puteaţi să vă învoiţi pentru vreo două zile dacă aţi venit să vă vedeţi fata.

— N-are cine să mă învoiască. Eu singur îmi sînt şef.

— Ei, atunci se înţelege, dacă-i aşa... Şi eu, la fel... Trebuie să fii o pildă pentru oameni, altfel, ştiţi cum e lumea. „Dacă îşi permite şeful, de ce-aş fi eu mai prejos decît el?“ Şi aşa începe să tragă chiulul... Acum eu trec podeţul, iar dumneavoastră luaţi-o drept înainte.

O să vedeţi două izbe acoperite cu tablă şi, alături, un fel de baracă. Acolo lucrează Marusia dumneavoastră.

Tînărul o porni în goană, coborînd spre podul de peste pîrîu.

Cu cît Feodor Vasilievici se apropia mai mult de dispensar, cu atît mergea mai încet, tot uitîndu-se la ceas. Abia trecuse de zece. Se scurseseră mai puţin de douăzeci şi patru de ore, iar el se găsea aici, la o distanţă de aproape o mie de verste de Moscova. Se simţea stingher şi neliniştit. Iată şi dispensarul satului — o baracă decolorată de soare şi spălăcită de ploi; în faţa intrării — o căruţă cu un cal şi o bicicletă. Feodor Vasilievici deschise uşa şi deodată îl izbi un miros de dezinfectante. În coridor, pe o bancă, stăteau două bătrîne, un băiat cu gîtul bandajat şi un bătrîn, care tuşea îngrozitor. Toţi întoarseră capetele către el. Dintr-o cameră ieşi o femeie grasă, în vîrstă, într-un halat alb, nu din cale-afară de curat, şi-l privi cu uimire. Kurbatov întrebă de medicul Maria Feodorovna.

— Am venit pentru chestiuni personale.

— E ora de consultaţii, îi spuse femeia. Aşteptaţi.

— Bine, am să vin mai tîrziu. Ieşi şi se opri îngîndurat.

Era uimit: oamenii aceştia o aşteptau pe Marusia. Înseamnă că au nevoie de ea, iar Kurbatov nu se dezobişnuise încă s-o privească decît ca pe o fetişcană cu o fire arţăgoasă, care s-a împrietenit cu un pictor fără nume, fără viitor, şi a plecat, aşa, dintr-o dată, să lucreze la ţară.

Coborî scărița, se îndreptă agale spre rîu, se opri pe mal, apoi se așeză pe iarba arsă de soare și privi îndelung spre celălalt mal unde se aflau izbele, turnul silozului, grajdul lung pentru vite. De fapt privea absent, mai curînd ascultînd sunetele, atît de cunoscute din anii copilăriei, ce veneau din depărtare ; auzea mugetul vacilor, cotcodăcitul găinilor, pocniturile biciului de păstor. Dar în tot acest zgomot cunoscut era și ceva nou : un motoraș duduia undeva, dincolo de sat. Și, totuși, domnea aici o tăcere necunoscută celor de la oraș, o liniște odihnitoare care trezi în el un sentiment de tristețe. Și din nou simți că-l apasă singurătatea, în ciuda faptului că avea să-și revadă curînd fiica.

Privi la ceas. Era douăsprezece. Se ridică și plecă spre dispensar. În prag stătea Maria.

— Iată la cine nu m-așteptam de loc. Credeam că e Mihail.

Kurbatov nu știa cum să înceapă vorba și mormăi :

— Un musafir nepoftit, cum s-ar zice...

— Să mergem la mine. Ce să stăm aici.

Se îndreptară spre o căsuță mică de lemn, cu o grădiniță de flori în față. Maria deschise ușa și-l lăsă să treacă înainte. Camera era împărțită în două de un paravan de lemn, dincolo de care se afla un cuptor rusesc, un spălător, o găleată. Kurbatov se așeză pe un scăunel, examină patul făcut cu grijă, raftul cu cărți de medicină, măsuța cu oglindă și o fotografie pe care o recunoscu îndată : era Valia la vîrsta Mariei. Cine i-o fi dat-o ? Pesemne Antonina.

— Aici locuiesc. Dincolo stă Anna Zaharovna. Cum ai ajuns pînă aici ? Cu mașina comitetului raional ?

— Cu autobuzul și apoi pe jos.

Marusia zîmbi :

— Ai coborît în mijlocul poporului...

— În primul rînd spune-mi... ce s-a petrecut ? o întrebă el.

— Eu trebuie să te întreb ce s-a petrecut. Ce te-a făcut să parcurgi nouă sute de kilometri pînă aici ? S-a întîmplat ceva grav ?

— Ai plecat fără să-mi lași adresa. Seamănă a fugă.

— De ce „fugă“ ? Mi-am ales munca ce-mi place.

— Am crezut că ai făcut-o din cauza pictorului. Bănuiam că s-a produs o ruptură între voi.

— Nu. Pur și simplu am socotit că aici voi fi de folos, că voi sluji oamenilor. Nu-ți amintești ? Și Cehov a îngrijit de sănătatea țăranilor din Melihovo...

— Tu nu ești Cehov.

— El a făcut-o fiindcă simțea că e de datoria lui. Și eu înțeleg care mi-e datoria. De ce am terminat Institutul ? Ca să locuiesc la Moscova și să mă aranjez asistent la o „celebritate“, cum zici tu ? Aici e nevoie de mine, poate că te-ai convins.

Kurbatov făcu o grimasă.

— Oricum, cred că pozezi.

Ea izbucni, revoltată :

— Dacă ai ști cît de greu mi-e — cum spui ? — să „pozez“ ! Cît de puțin știu, cît de neîn-

semnată e experienţa ce-o am! Şi să nu-ţi imaginezi cumva că este uşor să lucrezi uneori fără medicamentele necesare, fără a te putea sfătui cu un medic experimentat, să iei pe loc şi de unul singur o hotărîre. În sfîrşit... Asta-i tot? Pentru asta ai venit?

El tăcu, apoi rosti cam nesigur:

— Antonina ţi-a dat scrisorile... scrisorile mamei tale. Dar ele îmi sînt adresate mie.

— Da. Şi Antonina le-a păstrat şapte ani... Mama i-a spus să mi le dea mie, atunci cînd voi deveni independentă. Mie şi nu ţie.

— Dar tu ce crezi, de ce-a procedat astfel? Ar fi putut să-mi spuie tot ceea ce a scris.

— Poate pentru că n-ai fi ascultat-o. Doar a încercat, eu ştiu. Şi nu auzea decît răspunsuri grosolane. Ţie nu-ţi place adevărul.

— Cum îmi vorbeşti?! Doar îţi sînt tată! Şi nu uita că am trăit pe pămîntul acesta aproape şaizeci de ani!

— Ai trăit, dar nu întotdeauna cum ar fi trebuit. Cel puţin ultimii cincisprezece-douăzeci de ani.

— Bine... adică... Dă-mi scrisorile, rosti el cu voce înăbuşită, stinsă, şi Maria, după ce-i aruncă o privire, trecu fără nici un cuvînt de partea cealaltă a paravanului. Kurbatov auzi cum ţăcăneşte lacătul geamantanului, apoi apăru şi-i puse înainte un plic destul de gros.

— Aici e totul: cinci scrisori către tine. E, de fapt, testamentul ei.

Kurbatov vru să bage plicul în buzunar, apoi se răzgîndi şi-şi scoase ochelarii.

— Plec, spuse Marusia, trebuie să vizitez un bolnav. Cred că mă întorc peste vreo două ore.

El tăcea.

— Ai să prînzeşti cu noi. Fac gospodărie comună cu Anna Zaharovna. Nu vei pleca mai devreme de mîine dimineaţă.

— Bine... Aşteaptă puţin... Am aici ceva pentru tine. Stai să-ţi dau.

— Mai avem timp.

Marusia plecă. El aşteptă pînă se închise uşa şi scoase scrisorile din plic.

SCRISOAREA ÎNTÎI

aprilie 1947

...A trecut o săptămînă de cînd ai plecat la Moscova şi nu mi-ai trimis decît o telegramă. De cînd ai plecat, se vorbeşte mult despre tine. Unii te invidiază — afirmă că ai făcut carieră; alţii, care n-au suflat probabil nici un cuvînt multă vreme, au început acum să comenteze în fel şi chip. Cîtă amărăciune simt, cînd aud ce se spune despre tine, şi mai ales cînd trebuie să recunosc că e adevărat. Mi-e greu să fixez în timp cînd anume te-ai schimbat, cînd ai devenit — dintr-un coleg bun, şi un tînăr inimos — omul care eşti acum: închis, rece, stăpînit de setea succesului, a celebrităţii, a puterii. De îndată ce ţi-am spus cîteva cuvinte despre toate acestea, ai început întîi să glumeşti, apoi te-ai supărat. Ziceai că ar fi timpul să lăsăm deoparte vechile obiceiuri comsomoliste, că am fi oameni maturi

şi că trebuie să ne gîndim la viitor, la copiii noştri ; că e necesar, cîteodată, să renunţi la propriile-ţi păreri şi să ţii seamă de ceea ce spun alţii mai mari. La început discutai cu mine fie chiar şi în contradictoriu, apoi însă ai încetat să-mi mai răspunzi, sau îmi răspundeai că nu ai nevoie de prelucrări politice... Şi, iată, acum, cînd părăsim acest oraş de oameni buni şi harnici, încerc să fac un bilanţ al activităţii tale în aceşti ani. E dureros şi trist pentru mine.

Cînd trec pe strada Okteabrskaia, văd casa pe care ai proiectat-o tu : o clădire cu nişte balconaşe, frize, coloane, de care nimeni nu are nevoie. Mi se spune că pe acest loc exista o minunată clădire — rară în provinciile ruseşti — construită în stilul arhitecturii civile din secolul al XVII-lea, de către un eminent arhitect rus. Pereţii casei au fost aruncaţi în aer. Deşi ea ar mai fi putut fi folosită încă secole întregi, deşi ar fi putut găzdui orice instituţie de însemnătate regională. Pe cînd casa construită de tine — cu balconaşele ei, cu ornamentele de ghips, dintre care unele s-au şi desprins — s-a înfipt în această piaţă absolut fără nici un rost. Peste cinci-zece ani, oamenii vor spune : a fost pe la noi, pe-aici, un deştept de la Moscova, a făcut această hidoşenie şi a plecat. Chiar de pe-acum se vorbeşte aşa. Ţi-ai dat concursul şi la acţiunea de dărîmare a mînăstirii de pe malul înalt al rîului ; dar clădirea institutului care trebuia să se înalţe aici n-a fost nici pînă acum construită. Vechii locuitori ai oraşului, profesorii, pictorii, muncitorii au trimis scrisori, au protestat împotriva

dărîmării acestui monument istoric. Era o străveche cetate care apăra oraşul de năvălirile duşmane. În această mînăstire s-ar fi putut amenaja Muzeul etnografic regional care se află acum într-o clădire dărăpănată...

Adu-ţi aminte, o dată, la Moscova — era cam prin 1930 — ai venit de la o şedinţă în care se hotărîse soarta Turnului Suhariovka şi a Arcului de Triumf... Erai disperat, spuneai că s-ar putea evita demolarea turnului Suhariovka, că există alte posibilităţi de a lărgi artera de circulaţie în acel loc, vorbeai de valoarea istorică a acestor monumente şi sufereai pentru soarta lor. De-atunci au trecut vreo cincisprezece ani, dacă nu chiar mai puţin, şi ce-ai făcut tu ?

N-ai vrut să-ţi strici relaţiile cu preşedintele Comitetului Executiv ; căci lui i-a străfulgerat ideea sălbatică să distrugă un monument istoric. Andrei, care venise la noi şi văzuse această barbarie, spunea : „Cu cît or fi mai multe dărîmături, cu atît o să dăm mai mult impresia că şeful primăriei lucrează..." [1], parcă aşa sună în *Revizorul*. Acum, însă, noul preşedinte al Comitetului Executiv şi secretarul îşi sparg capul şi nu ştiu ce să facă cu aceste ruine de pe malul rîului. Şi apoi... de ce ai dat ordin să fie tăiaţi teii seculari de pe strada Lermontov ? Era o stradă minunată, părea un tunel verde. De ce-ai făcut-o ? Fireşte, ca să descoperi vederii casele proiectate de tine şi de linguşitorii care te înconjoară, faţadele acelea care seamănă cu nişte

[1] Din *Revizorul* de N. V. Gogol, traducere de Sică Alexandrescu şi Gabriela Leonte. Edit. pentru Lit. şi Artă, Bucureşti, 1952.

torturi garnisite la cofetărie ! Şi iată, acum aceste case se înşiruie acolo, pe stradă, străine, absurde, într-un frumos oraş rusesc. Căutai să te justifici referindu-te la ordinele primite de la Moscova, la competenţa unor arhitecţi, favoriţi ai zilei, şi erai gata să desfiinţezi un scuar, numai ca să oferi cît mai bine privirii faţada teatrului mutilat de un om ce te linguşea. Din fericire, scuarul a fost apărat, au intervenit pentru salvarea lui muncitorii şi tineretul, cărora le place acest colţişor minunat. Tu ai scos lucrători de pe şantierul unde se construia orăşelul muncitoresc al uzinei. Astfel, construcţia n-a putut fi terminată înainte de venirea iernii, iar tu, într-un moment de sinceritate, ai spus cu cinism : „Uzina nu e dintre cele mai importante, aşa că oamenii mai pot locui o vreme în barăci".

Acum ai izbutit să te transferi la Moscova, ţi-ai găsit un protector în persoana tovarăşului Protopopov şi, plecînd, mi-ai zis : „Nu mă învăţa să trăiesc, doar vezi că mă aflu în plină ascensiune... Cît de înapoiată ai rămas, cu convingerile tale despre principii înalte ! Nu mai sîntem copii !" — şi altele în acelaşi spirit...

Totuşi, îţi trimit această scrisoare la Moscova, ca să înţelegi un lucru : principalul nu e Protopopov. Principalul este să-ţi păstrezi cinstea, să nu fii făţarnic, să nu renunţi la părerile tale numai de dragul carierei...

Scrisoarea nu era terminată. Valia înţelesese, poate că Feodor Vasilievici, în starea de spirit care-l stăpînea atunci (izbutise, în sfîrşit, să capete ceea ce dorise — se mutase în capitală,

era în fruntea unui atelier de proiectări) nu va acorda atenţie acestei scrisori ; ea îi căzuse în mîini abia după doisprezece ani. Kurbatov trebuia să recunoască : Valia avusese dreptate cînd îl judeca pentru „ornamentaţie", tendinţă pe care el însuşi era acum nevoit s-o critice... Feodor Vasilievici puse deoparte scrisoarea şi începu s-o citească pe a doua.

SCRISOAREA A DOUA

Moscova, septembrie 1951

Astăzi, făcînd ordine prin hîrtii, am găsit scrisoarea pe care nu ţi-am mai trimis-o acum patru ani. Văd ce-ai devenit şi mă îngrozesc. Am depănat din nou amintirea primilor noştri ani de dragoste, cînd locuiam încă în minuscula mea cămăruţă de nouă metri patraţi. Totul ne bucura atunci — pînă şi vechiul film *Capela Sfîntului Ioan* pe care l-am văzut la cinematograful *Union,* lîngă Nikitskie Vorotî, pînă şi călătoria la Sokolniki. Vecinii spuneau despre noi : „Ce tînără pereche simpatică"... Apoi, după ce s-a născut Vladik, am locuit într-un apartament cu două camere pe Usaciovka. Şi de această dată, noii vecini au fost plini de căldură faţă de noi. Îţi aminteşti de bătrînul Borisenko, de soţia şi fiica lui, această harnică familie de oameni cumsecade ? Ce-am fi făcut fără ei cîtă vreme ai fost pe front, iar eu lucram la spital ? Îi lăsam în grija lor pe Vladik şi pe Marusia şi eram linişt-

tită. Le sîntem foarte îndatoraţi şi nimic nu i-ar putea răsplăti pentru bunătatea cu care s-au purtat faţă de copiii noştri... O, dar dacă ţi-ai fi văzut chipul atunci cînd i-ai găsit pe soţii Borisenko în sufragerie, în actuala noastră locuinţă din Moscova ! Ochii tăi reci, de gheaţă, tonul tău, nu chiar dispreţuitor, dar plictisit... Oamenii au înţeles şi au plecat, iar tu, căscînd, mi-ai spus : „Ce ţi-a venit să omori o seară ?..." Cu totul altfel eşti atunci cînd inviţi „oameni folositori", cînd trebuie să întreţii relaţii „utile". Eşti spiritual, găseşti subiecte interesante de discuţie. Cauţi cu tot dinadinsul aceste cunoştinţe „utile" şi de aceea n-am fost decît o singură dată cu tine în concediu...

Îţi scriu, deşi locuim sub acelaşi acoperiş. Nu e ridicol, ci mai curînd trist. Acum, despre Andrei... Îi datorezi mult. Doar ştii bine cîtă nevoie ai avut de el în primele luni, în primul an la Moscova şi chiar mai tîrziu. Am vorbit cu el despre tine. Îşi bate joc de purtarea ta şi de tonul de boier, pe care ţi l-ai însuşit aşa, dintr-o dată. Spune că eşti un micro-Talleyrand. Zicea că mintea — care nu-ţi lipseşte — ţi-e cam adormită... Ades ne-am adus aminte de primii ani, zbuciumaţi, ai Revoluţiei, de acel Om care a creat o lume nouă, a dreptăţii, a grijii faţă de cei simpli, lumea socialistă. Era vremea tinereţii noastre, a mea şi a ta, Fedea... Acum, însă, îmi eşti străin. Unde e omul care păşea alături de mine pe aleea cu liliac înflorit ? Acela privea lumea cu alţi ochi, nu cu aceştia, reci, de un cenuşiu-şters — „ochi glaciali", cum spunea cîndva Herzen...

Scrisoarea a doua era semnată cu o singură literă — „V".

Feodor Vasilievici o puse şi pe aceasta deoparte şi rămase un timp îndelungat cu capul în piept. Valia avea dreptate în multe privinţe, dar ce putea el să facă atunci ? Era ameţit de putere, sub conducerea lui lucrau zeci de oameni. Puterea i-a luat minţile, mai ales că în jurul său s-au găsit linguşitori, că era susţinut de superiori. Încerca s-o contrazică pe aceea care nu mai era de şapte ani în viaţă şi ar fi izbutit chiar să se justifice, dacă n-ar fi fost tristeţea ce-l copleşise în ultimele luni, şi singurătatea, golul care se formase în jurul lui. Această singurătate o simţea din ce în ce mai dureros. Luă o altă scrisoare, tot cu o dată din 1951.

SCRISOAREA A TREIA

...M-am încredinţat de mult că e fără folos să-ţi vorbesc, este poate un nonsens şi că îţi scriu, dar e peste puterile mele să închid în mine aceste sentimente. Trebuie să le las să răbufnească într-un fel, simt că mă înăbuş de atîta mînie neputincioasă... Feodor, pînă şi mersul ţi-e acum altfel. Pe timpuri păşeai uşor, avîntat. Şi asta a dispărut. Nu pentru că eşti mai în vîrstă, ci pentru că aşa ai hotărît tu : în situaţia ta actuală, mersul trebuie să-ţi fie majestuos, impunător ! Tu nu umbli, ci înaintezi cu demnitate, nu vorbeşti : scîrbit, arunci cuvintele printre dinţi, şi, pe deasupra, atît de încet, încît abia

se pot auzi. Asta — pentru ca să silești oamenii să-ți ghicească fiecare cuvînt ; mă refer, firește, la oamenii care depind de tine. Andrei nu-ți spune acum decît „curcanul". „Curcanul tău a făcut iar o ticăloșie, de data aceasta față de bătrînul Silin. Nikolai Nikolaevici, fostul nostru profesor"... Aseară Andrei a venit la mine spumegînd de furie. Se înțelesese cu tine ca la o consfătuire foarte importantă să ia cuvîntul împotriva unui proiect absurd, împotriva construirii unei clădiri uriașe, ridicule și inutile... Chiar tu repetai adesea cuvintele lui Șciusev care spunea că măreția nu constă în dimensiuni uriașe, ci în cu totul altceva. Să luăm de pildă chiar monumentul lui Pușkin, care nu-i de loc măreț prin dimensiuni, sau mausoleul, creat după proiectul aceluiași Șciusev — de asemeni nu-i uriaș, dar cîtă măreție și gravitate au aceste construcții ! Ai convenit să iei cuvîntul împotriva proiectului. În schimb, la consfătuire, simțind că acest proiect este susținut de oameni cu influență, ai făcut o cotitură de 180 de grade și l-ai trădat pe bietul Andrei care nu se aștepta de loc la așa ceva din partea ta. Îmi spunea : „Doar trăiesc nu de ieri de azi pe lume, am văzut multe în viață, dar o asemenea nerușinare, o mașinație atît de ticăloasă, încă n-am văzut pînă acum !"

Iată de unde se trag multe. Ca să vorbim deschis, tu ai început să-i otrăvești viața lui Andrei. Treptat-treptat l-ai scos din atelier numai pentru că el nu se sfia să-ți spună adevărul în față. Ai speculat slăbiciunea lui pentru băutură și l-ai încununat cu titlul de alcoolic. Ții minte ? Eu

ți-am spus, totuși, părerea mea, dar tu te-ai înfuriat, bineînțeles, și ai început să strigi ca un isteric : „Nu despre asta e vorba, că m-am dezis de părerile mele, că aș face cutare sau cutare ! Eu sînt prețuit pentru meritele mele, am un nume care e respectat, sînt un lucrător de vază, iar el ce e ? Un boem, un bețivan, o s-o sfîrșească prost și mă va compromite și pe mine !..." Tu ai uitat că Andrei a avut idei sclipitoare, că nu l-a văzut nimeni beat la serviciu. El s-a apucat de băutură numai pentru că tu ai făcut tot ce ți-a stat în putință ca munca lui, opera lui „să dispară în nisip", cum spun birocrații. L-ai chinuit cu consultații sterile, ai luat hotărîri care deformau proiectele lui, chiar dacă aceste hotărîri erau absurde, lipsite de o viziune creatoare. Și cînd Andrei a început să bea, dîndu-și seama de inutilitatea muncii sale, spuneai : „E trist... cîți ruși de talent și-au frînt gîtul din această cauză ! Poți oare să ai încredere într-un alcoolic ?" Știai bine că Andrei nu poate trăi fără prieteni, fără muncă, că se va distruge. Și dacă se va întîmpla așa, tu vei fi cel vinovat de această nenorocire... Multe lucruri care se petrec acum mă întristează, dar sînt încredințată că asta nu va dura o veșnicie și că se vor găsi oameni care au să vorbească răspicat, în gura mare, știind să tragă concluziile — iată ce-a fost bun și necesar, și iată ce este rău și trebuie îndreptat...

Valia scrisese aceste rînduri cu doi ani înainte ca cele prevăzute de ea să se fi întîmplat. Cu

doi ani înainte ca aceste cuvinte să fi fost spuse, într-adevăr, în auzul întregului popor. Ea, o femeie slabă şi bolnavă, avusese curajul să scrie despre aceasta. Dacă Feodor Vasilievici ar fi citit atunci scrisoarea, s-ar fi îngrozit, mai ales după cele întîmplate cu Andrei. Înseamnă că existau oameni care, chiar de pe atunci, erau nedumeriţi, se frămîntau, condamnau ceea ce se petrecea în jurul lor ; dar Feodor Vasilievici nu fusese dintre aceştia. Cuvintele Valiei exprimau adevărul. Şi dacă e aşa, atunci cum poate el să îndrepte, să şteargă tot răul pe care l-a făcut ? Nu mai sînt pe lume nici Valia, nici Andrei. Nu mai sînt şi nimic nu mai poate fi îndreptat, acum nimic nu mai poate fi şters.

Următoarea scrisoare era o ciornă. Şi nu lui îi fusese adresată.

SCRISOAREA A PATRA

„...Sînt încredinţată că la mijloc e o greşeală. Îl cunosc pe Andrei Sveşnikov de aproape treizeci de ani, de pe vremea cînd eram în Comsomol. E un om care a crescut şi a fost educat în epoca noastră, sovietică. Nici nu-şi putea închipui vreodată să trăiască şi să muncească în alte condiţii. În ultimul timp, a fost îndepărtat din munca pe care o îndrăgea şi tocmai din această cauză a început să abuzeze de băuturi alcoolice; dar sînt convinsă că şi în această stare n-a putut pronunţa nici o frază josnică sau dăunătoare, nici

un cuvînt cu două înţelesuri, cu atît mai puţin ceva cu caracter antisovietic.“

Valia trimisese această scrisoare cu Antonina. Şi cît se alarmase atunci Feodor Vasilievici ! Cît se străduise el să convingă că scrisoarea a fost concepută de o femeie bolnavă, pe patul de moarte, un om iresponsabil de ceea ce afirmă. Şi, totuşi, Valia avusese dreptate, da, Valia. Chiar această scrisoare se găsea pe biroul anchetatorului, cînd se hotăra reabilitarea lui Andrei. Pe cînd el, Feodor, nu fusese nici atunci în stare de atîta curaj, încît să spună despre Andrei ceea ce credea — să susţină clar şi fără ocolişuri că e convins de nevinovăţia lui Sveşnikov.

SCRISOAREA A CINCEA

noiembrie 1953

În curînd voi muri, Feodor. Ar fi fost ciudat ca eu, medic fiind, să nu-mi cunosc boala. E un cancer pulmonar.

Am aşternut aceste cuvinte şi mi s-a făcut groază. Nu, fireşte că nu vreau să mor. Printre altele, şi fiindcă îmi dau seama că începe o altă viaţă... Totul a fost cîrmit acum spre o cale nouă. Cu cît curaj se îndreaptă vechile greşeli. În sfîrşit, ne reîntoarcem spre principiile leniniste, spre legalitatea revoluţionară. Scriu cuvinte care, de fapt, sînt acum pe buzele tuturor. Alte

vorbe nici nu poţi găsi ca să exprimi evenimentele ce le trăieşte acum poporul nostru. Dar tu, tu Feodor, ai rămas ca mai înainte, tot închis, neliniştit, neîncrezător... Tu nu ştii să înţelegi şi să desprinzi esenţialul. Ceea ce se face va fi pentru oameni. Toată strădania e ca ei să trăiască mai uşor şi mai bine. Feodor, comunismul este calea spre fericire. „Calea spre fericire" — aşa se intitula un articol al lui Gorki. Eram o fetiţă de cincisprezece ani cînd l-am citit în revista *Kommunisticeskii internaţional*. Esenţa? Munca inspirată, care se apropie de creaţie, îţi poate aduce fericire.

Feodor, azi mi-a făcut o vizită Nikolai Nikolaevici Silin. Mi-a telefonat, mi-a spus că doreşte să mă vadă, dar că nu vrea să se întîlnească cu tine. Apoi a venit. Şi oricît a încercat să-şi ascundă impresia, nu m-a putut înşela: era uluit, nu se aştepta să mă vadă atît de schimbată.

„Am venit să te vizitez şi să-ţi fac o bucurie: am primit o scrisoare de la Andrei. A fost pus în libertate. Deocamdată nu vrea să vină la Moscova. Lucrează la Tomsk. Totuşi, izbutesc eu să-l aduc aici." I-am răspuns: „Scrieţi-i să se grăbească, dacă vrea să mă mai găsească în viaţă".

„Îţi cere iertare".

„Iertare? Pentru ce? A, da, îmi amintesc, cînd ne-am văzut ultima oară mi-a spus că Feodor are o femeie... Dar starea în care mă aflu nu-mi dă dreptul să-l învinuiesc pe Feodor. El e un om sănătos, nu e bătrîn... Dar nici măcar nu-i aceasta esenţialul."

„Dar ce e esenţial, Valentina Dmitrievna?"

„E faptul că Feodor nu-şi dă seama de tot ce s-a întîmplat."

„Se prea poate... Îşi poartă numai lui de grijă, îl interesează numai ascensiunea lui, cariera. Să sperăm că pînă la urmă va înţelege ce e de înţeles. Eram furios pe el, acum însă mi-a trecut."

A mai rămas puţin. Observasem că-i vine greu să mai rămînă şi i-am spus că sînt ostenită. Plecînd, se tot întorcea să mă mai privească. Apoi, în coridor a vorbit în şoaptă cu Antonina: pesemne tot despre starea în care am ajuns. M-am obişnuit cu această reacţie. Pînă şi colegul meu, doctorul Jdanov, nu-şi poate ascunde impresia. Şi pe tine te înţeleg, Feodor, ştiu de ce te grăbeşti să pleci din camera mea. Poate că îţi aminteşti, uneori, cum arătam cîndva, în anii tinereţii noastre îndepărtate. Eram drăguţă, parcă...

Mă gîndesc mereu la ceea ce mă aşteaptă. Doar nu o dată am văzut cum mor oamenii năpăstuiţi de această boală. Dacă inima ar ceda, sfîrşitul ar veni mai repede.

Dar copiii? Vladik este favoritul tatălui. Lui totul îi este indiferent, afară, bineînţeles, de propria-i persoană, de succesul său, de bunăstarea sa. Tu l-ai adus aici, Feodor. De Marusia mi-e milă. Ea îşi începe abia viaţa, şi tocmai acum eu intru în mormînt...

Aici scrisoarea se întrerupea şi reîncepea pe pagina următoare.

...Mi-e din ce în ce mai greu să scriu. Au început dureri pe care n-am putere să le îndur,

mi-e groază cînd mă gîndesc că aceste chinuri ar putea dura două-trei săptămîni... De ce-am meritat toate astea ? Unii oameni părăsesc viaţa fulgerător, fără chinuri, iar eu... Din ce în ce mai des mă gîndesc, că din fericire, în trusa de medicamente am mai păstrat o doză de morfină, suficientă să-mi pună capăt chinurilor. Numai Maşenka să nu fie aici !

Totul se va desfăşura astfel, încît eu voi părăsi liniştită viaţa, amăgind această cumplită boală, deocamdată de neînfrînt. Voi lăsa un bileţel, ca tu, Feodor, să nu ai neplăceri. Cînd mi-am luat rămas bun de la Marusia, m-am străduit să fiu liniştită, trebuia să evit lacrimile. Totuşi, ea e alarmată.

Aşadar, Feodor... Bileţelul a fost scris. Azi mă despart de viaţă, de voi toţi. Cred că am spus ce era mai important în aceste scrisori. Dar e puţin probabil ca ele să determine vreo schimbare în felul tău de-a trăi, de-a înţelege viaţa. Întrezăresc cum va fi viitorul tău. Poate că-ţi vei găsi o altă femeie, poate că te vei mulţumi să te distrezi cu unele legături trecătoare, dar, oricum, cîndva vei înţelege că ai ajuns să fii singur pe pămînt. M a r u s i a n u t r e b u i e s ă r ă m î n ă l î n g ă t i n e. Trebuie să aibă viaţa ei proprie, pură, sănătoasă. Iată ce-ţi las cu limbă de moarte.

Azi dimineaţă ai fost pe la mine. Nu te-ai putut opri să nu-mi spui că îţi merge de minune, că toţi sînt mulţumiţi de tine. Ai mai adăugat că nu se întrevăd nici un fel de schimbări importante, după ce Protopopov a părăsit postul o dată cu avansarea sa. N-am avut putere să-ţi

răspund, iar tu, bîiguind ceva despre Kulikov şi despre necesitatea unui nou consiliu medical, ai plecat.

N-am să te mai văd. Te las, dar... Îţi mulţumesc chiar şi pentru ceea ce mi-ai dăruit în cei mai frumoşi, în primii noştri ani. Îţi mulţumesc, Fedea. Am trăit şi zile fericite alături de tine. Te las cu bine, Fedea.

Kurbatov sfîrşi de citit scrisoarea. Se lăsă pe spate şi deodată simţi că-l apasă o greutate în ceafă şi, din nou — senzaţia că o cască îi strînge capul. Privi în interiorul plicului şi văzu o bucăţică de hîrtie. Citi : „Pentru Antonina : Să nu-i dai aceste scrisori lui Feodor. Dă-i-le Marusiei, atunci cînd va pleca din casă, cînd va deveni independentă. Trebuie să ştie totul despre tatăl ei şi despre mine. Aceasta e dorinţa mea înainte de moarte. Mi-ai fost o prietenă bună, Antonina. Să fii aşa mereu, nu-l părăsi pe Fedea. Rămîi cu bine."

Feodor Vasilievici se sculă, privi în jur şi, dintr-o dată, simţi că ameţeşte. Izba asta, pereţii de bîrne întunecaţi, afumaţi, tavanul jos, masa grosolan cioplită din lemn, pe masă — nişte foi albe, răspîndite în dezordine... Parcă ar fi fost un vis. Nu, nu era vis.

Începu să păşească din colţ în colţ. Camera era însă strîmtă, n-avea loc să se destindă — şase paşi, atît. Se aşeză din nou, trase spre el scrisorile. Dar nu le mai reciti.

A fost oare ceva între Valia şi Andrei ? Se ruşină de acest gînd. Fără îndoială că n-a fost

nimic, altfel, ar fi plecat la el. Dar poate că pleca dacă nu erau copiii. Pe el, pe Feodor, nu-l mai iubea, era limpede... Valia a fost o adevărată femeie, cinstită și inteligentă — nimeni nu-i putea contesta aceste însușiri. Și ce frumoasă era în tinerețe! Alta ca ea nu va mai găsi.

Și cîtă lume venise la înmormîntarea Valiei! Niciodată nu-și închipuise că are atîția prieteni: mulți militari — cei pe care-i cunoscuse cînd lucra la spital, medici — colegii ei, tineri — prietenii Marusiei. Oamenii se apropiau de el, îi strîngeau mîna cu compasiune, numai Silin nu s-a apropiat, a trecut pe lîngă el fără să-l privească. Acum înțelegea de ce. Silin știa multe, dar nu putea să-i ceară socoteală lîngă mormîntul Valiei pentru jignirea îndurată în trecut.

Feodor Vasilievici era preocupat atunci cum să se adapteze situației, cum să-și păstreze expresia tristă a feței și, în același timp, să fie și demn. Dar în adîncul sufletului era liniștit — numai Gurski și Jdanov știau cum a murit Valia. Totul va fi înmormîntat împreună cu sicriul cafeniu...

Acum ședea la masă și se gîndea, se gîndea, trecînd în revistă trecutul, ba condamnîndu-se, ba căutînd să se justifice. Își aminti, deodată, de o gravură veche pe care o văzuse în copilărie: „Șapte păcate de moarte". Își aduse aminte de unul din păcate — „Zgîrcenia" sau „Lăcomia" — un bătrîn cu degetele încîrligate strîngînd saci cu aur și un șarpe care-l încolăcea și sugea inima respingătorului bătrîn. Pe gravură nu se vedea „Ambiția", dar șarpele acesta e mai îngrozitor

decît celălalt. Îi povestise o dată Valiei despre această gravură și-i spusese că ambiția nu e un păcat, ci un impuls care însuflețește: omul lucrează, pasămite, mai bine atunci cînd este lăudat, cînd i se acordă onoruri. Valia i-a răspuns: „Da, dar cu condiția să lucrezi cinstit, fără intrigi, falsitate și minciuni". Putea însă el să afirme că a lucrat astfel, în ultimii douăzeci de ani, și, îndeosebi, după moartea Valiei?

Marusia îl găsi întins pe pat, cu privirea ațintită în tavan.

— Mănînci?

— Nu.

Ea se aplecă și-l privi cu atenție.

— Nu-mi place cum arăți. Te simți bine?

— N-aș putea să mă plîng. Numai ceafa mă cam doare.

— Dar inima? Ia dă-mi mîna...

— Ei, asta-i...

— Firește, știu că la Moscova te poate consulta o „celebritate"... Dar acum, dă-mi mîna!

Îi întinse mîna fără chef. Marusia se uita la ceas și număra.

— Îmi face impresia că ai tensiunea cam mare. Vrei s-o chem pe Anna Zaharovna? Ne vom sfătui. Pulsul e mărit.

— Prostii. La ce oră am mîine tren?

— La opt patruzeci. Te va duce cineva cu mașina. Camionul sovhozului pleacă la gară. Sînt vecinii noștri.

După ce se gîndi puțin, Marusia spuse:

— Dacă știam, nu-ți dădeam aceste scrisori. Ai început să slăbești în ultimul timp, adică deatunci, de cînd nu te-am mai văzut.

— Treburi, griji... Şi iată că tot n-am stat de vorbă aşa cum trebuie. Cum o duci aici ? După Moscova, fără cărţi, fără oameni ?

— Oameni sînt peste tot. Fiecare om e interesant în felul său. Nici unul nu seamănă cu celălalt.

— Într-adevăr, dar cum rămîne cu nivelul cultural ?

— Nivelul cultural ? E de la sine înţeles că are însemnătate... Dar... hai să-l luăm, bunăoară, pe Vladik : mult i-a folosit lui nivelul cultural ? Am primit o scrisoare de la Lena. Fata s-a mai liniştit, s-a reîntors în teatru, dar rana, desigur, nu s-a cicatrizat încă. Păcat că te simţi rău, altfel ne-am fi plimbat, am fi stat de vorbă cu oamenii. Doar ai trăit la ţară...

— Pînă la vîrsta de nouă ani nici nu văzusem un tren.

— Acum totul s-a schimbat.

— Da.... şi dispensarul...

— Şi şcoala elementară, şi clubul sovhozului şi cinematograful. S-a format şi o intelectualitate a satului, dar, fireşte, nu ca cea veche, zugrăvită de Cehov... Lumea citeşte, controversează, există o bibliotecă, dar nu destul de mare. Oamenii se plîng că au prea puţine cărţi. Dacă ai vrea tu să te ocupi...

El o asculta absent şi dintr-o dată, o întrebă :

— Ai fost cu Bocearov pe la Starea Civilă ?

— Ah, iată ce te nelinişteşte... Nu, încă mai e vreme.

— Are de gînd să vină la tine. El mi-a dat adresa ta.

— E interesant de ştiut despre ce-aţi discutat voi doi ?

— Drept să-ţi spun, nu-mi aduc aminte. E cam taciturn.

— Depinde. Cu Nikolai Nikolaevici Silin, de pildă, discută ore întregi.

— Ei se cunosc, deci ?

— Ai uitat că noi trei, Silin, Bocearov şi cu mine l-am înmormîntat pe Andrei.

— Da, într-adevăr, am uitat.

Ea se posomorî.

— Multe ai uitat tu. Dar atunci cînd ai să-ţi reaminteşti, s-ar putea să fie prea tîrziu. Mama ţi-a reamintit multe.

El tăcea, de altfel ce-ar fi putut să răspundă ?

— Totuşi, te sfătuiesc să consulţi un medic.

— Sînt doar obosit. Îţi imaginezi cum se desfăşoară o zi, cum se desfăşoară toată viaţa mea, acum şi înainte ? Citisem undeva că un om care semnează de patruzeci de ori pe zi, nu mai ştie ce semnează.

— Stendhal a spus-o.

— Cînd am citit, m-am amuzat. Acum însă... De fapt nu despre asta e vorba.

— Dar despre ce ?

— Le-ai citit doar, el arătă spre scrisori.

De data aceasta, Marusia nu răspunse. „E nu ştiu cum, cam ciudat, gîndi ea, mi-e şi milă de el. Care să fie cauza ? Vreo neplăcere, sau într-adevăr, scrisorile... ?“

— Trebuie să plec. E un bătrîn pe-aici care se simte foarte rău... Dacă vrei să dormi, culcă-te. Eu o să rămîn la Anna Zaharovna.

Kurbatov zăcu vreme îndelungată, copleşit de o somnolenţă apăsătoare. Apoi se dezbrăcă şi se întinse în patul prea scurt pentru el. N-avea chef să doarmă. Cînd se întunecă de tot, se sculă, deschise ferestruica, şi, deşi se simţea deja răceala toamnei, rămase acolo, multă vreme să guste liniştea. Cît de uimitoare şi adîncă era această linişte ce venea parcă din anii îndepărtaţi ai copilăriei! Auzi sub fereastră paşii Mariei care se întorcea. Se culcă şi se prefăcu că doarme. Ea îi aruncă o privire, îl lumină cu lanterna şi plecă. Aţipi abia în zori. Le visă pe Valia şi pe Marusia, le revedea contopite parcă într-o singură fiinţă... Îl treziră nişte voci ce veneau de sub fereastră. Se auzea ploaia picurînd pe acoperiş. Era iar ceva care-i reamintea de copilărie. Se îmbrăcă, apoi intră Maria. Avea ochii injectaţi.

— N-am apucat să mă culc... Moşneagul se simte tare rău. Îl ţinem cu camfor. Am reuşit totuşi să-i scriu un bileţel lui Miahil; dă-i un telefon şi fă să-i parvină. Ai să te duci la gară cu o maşină luxoasă: nu cu un camion, ci cu un autoturism. Un tovarăş de la raion, venit cu treburi la sovhoz, te va conduce pînă la gară... Toată lumea a aflat despre tine. Parcă s-ar fi anunţat la radio...

În timp ce aşteptau maşina, în prag se ivi Anna Zaharovna, femeia aceea grasă.

Acum îl privea cu bunăvoinţă. Îi spuse ceva Mariei pe un ton supărat. Îi poruncise probabil să se culce după ce va fi plecat taică-său.

— Ai avut şi tu o noapte, doamne-doamne!...

Apoi apăru o maşină cam veche, fabricată la uzina din oraşul Gorki, căreia i se zicea, ca pe

timpuri, *Willis*. La volan şedea un tînăr cu ochelari. Feodor Vasilievici atinse cu buzele fruntea Mariei şi murmură: „Iartă-mă, nu-s bărbierit". O salută din cap pe Anna Zaharovna şi se aşeză lîngă şofer.

— Nu e un „ZIL-111", spuse şoferul şi zîmbi.

Nu mergeau prea repede. „Mai e timp", spuse şoferul.

Feodor Vasilievici scoase două ţigări, băgă una în gura şoferului şi ţăcăni din brichetă. Tînărul îi mulţumi din cap.

— Trebuie să construim un spital... spuse acesta, cel vechi e prea departe şi nici nu-i corespunzător. E încă de pe timpul zemstvei. O antichitate.

Feodor Vasilievici îi aruncă o privire piezişă. Era gata să-i spună: „Vă vom ajuta", aşa cum spunea întotdeauna, cînd aceasta nu-i crea nici o obligaţie.

— Păcat că aţi stat atît de puţin. Altfel vă invitam pe la noi, ne-aţi fi sfătuit... Dar, înţeleg, aveţi treburi mai importante... Totuşi, aţi făcut bine că aţi venit să vă vedeţi fata. E tînără, îi vine cam greu. Anna Zaharovna a îmbătrînit. Mă bucur că fiica dumneavoastră a venit la noi. Doar ştiţi că tineretul, după ce termină institutul, nu părăseşte chiar cu atîta plăcere Moscova ca să vină la periferie. Cred că a fost influenţa dumneavoastră...

„Trebuie să fie un activist de la raionul de partid, bănui Feodor Vasilievici, şi eu i-am băgat o ţigară în gură. Ce gafă!"

— Trebuie să recunosc că a fost iniţiativa ei...

— Şi eu credeam că dumneavoastră... E, parcă, singurul copil.

— Nu. Dar locuiesc acum, totuşi, singur.

— Atunci da, se înţelege. Fireşte că vă e greu. De altfel îmi imaginez cît trebuie să munciţi !

La gară îşi luară rămas bun.

— Veniţi şi la vară. Telegrafiaţi-ne şi vă vom întîmpina la gară.

— De ce să mă întîmpinaţi ?

— Sînteţi un om în vîrstă şi aveţi merite deosebite. Nu sînt prea mulţi ca dumneavoastră...

Plecă, salutînd din mers casieriţa de la ghişeu.

— Cine e dumnealui ? o întrebă Feodor Vasilievici şi, aflînd că e al doilea secretar al Comitetului raional, se simţi din nou jenat.

Trenul se apropie de peron. De data aceasta călători cu clasa a doua, într-un vagon ticsit de călători. Ajunse la Moscova cu dureri de cap şi cu o presimţire : s-a întîmplat ceva neplăcut şi ireparabil.

SILIN, BOCEAROV ŞI SENEAVIN

Şedeau pe o canapea, în atelierul lui Seneavin. Bocearov lipsea, îl aşteptau.

— A lucrat bine cît timp am lipsit, a realizat un portret, lucrează la un tablou.

— Portretul îl cunosc. Dar ce-i cu tabloul ?

— Nu am văzut tabloul. Doar schiţa am văzut-o. E un peisaj. O stepă în Taurida şi un monument scitic. Sincer vă spun, în timp ce navigam, mă gîndeam la el : ce face oare Mişa la

Moscova ? Oricum, trebuie să mănînce şi să bea omul. Doar, ştiţi dumneavoastră cum trăiesc unii tineri — pictori fără nume, fără contracte. Desenele lui Mişka la cartea pentru copii au fost acceptate abia acum.

— E atelierul dumitale ?

— Al meu. Eu am şi un apartament. Las' să locuiască şi să lucreze aici. Nu mă stinghereşte. Îmi face chiar plăcere.

— Îl socoţi talentat ?

— Indiscutabil. E adevărat, se întîmplă, cîteodată, s-o cam ia razna, iar unii tovarăşi, în loc să discute cu el, să-i explice, îi aplică eticheta „formalist“.

Silin zîmbi.

— Îţi aduci aminte — atunci erai încă un băieţandru — la începutul revoluţiei au apărut cubo-futuriştii, ei îi înfăţişau pe muncitori în chip de romburi şi triunghiuri, cu fruntea îngustă, cu moţ pătrat, în bluze şi şepci. Părea că sînt croiţi din placaj !... Ce de dispute pe atunci şi cum mai erau făcuţi cu ou şi cu oţet bătrînii ! Cuvintele „academician“, „academic“, însemnau aproape o insultă. Lunacearski se pricepea să-i pună la punct pe unii, să încurajeze pe alţii. În artă se dă mereu o luptă şi e foarte bine aşa. Eu sînt în general optimist.

— E bine să fii optimist ! se auzi, deodată, vocea lui Bocearov. Dar, Nikolai Nikolaevici pictează numai pentru sine, nu arată nimic nimănui. Doar pentru sufletul dumisale pictează...

— De unde ştii ? spuse rîzînd Silin. Probabil că n-ai auzit cînd vorbeam despre futurişti, des-

pre primii ani ai Revoluţiei, cînd bătrînii erau scărmănaţi în fel şi chip.

— E adevărat, dar asta s-a întîmplat numai în vorbe. N-au băgat la naftalină lucrările lui Vrubel, n-au atentat nici la portretele lui Serov, zicînd că ar fi, chipurile, neterminate, iar cele ale lui Kramskoi — terminate.

— A trecut şi asta — spuse Silin întinzîndu-i mîna lui Bocearov, dar de aici nu rezultă că ai dreptul să faci un tablou în faţa căruia omul să-şi spargă capul ca la un rebus. Ce-o fi ? Milioane, zeci de milioane de oameni iubesc arta, asta îi obligă şi pe pictori.

— Am mai auzit.

— Aşteptaţi, spuse Seneavin, doar avem destul timp să ne săturăm de discuţii. Tu ce-ai adus, Mişa ?

— Tort şi un vinişor sec.

— Te-ai îmbogăţit ? Ai încasat banii pentru desene ? Ţi le-au acceptat pe toate ?

— Aş ! De unde ! Unsprezece desene mi-au tăiat. Le e teamă ca Verighin să nu născocească iar ceva.

— Iertaţi-ne, Nikolai Nikolaevici, la noi e deranj, şi serviciul cam lasă de dorit, îl întrerupse Seneavin pe Bocearov.

— Tocmai asta îmi place. Îmi aminteşte de tinereţe — salamul pus pe un ziar, rachiu de scoruşe sau bere şi dispute, dispute din zori pînă-n noapte. Ai cam slăbit, Mihail... şi mai cum ? Nu cunosc numele tatălui dumitale.

— Se poate şi fără asta : spuneţi-mi doar Mihail. Am lucrat ca un animal de povară în ultimul timp. La asta s-a mai adăugat şi „dieta".

— Şi cum de-ai rezistat, totuşi, trei luni ?

Bocearov izbucni în rîs şi turnă vinul în pahare.

— M-a ajutat un Mecena.

— Interesant — cine era ?

Bocearov arătă spre portretul lui Fomov.

— Încearcă să povesteşti acolo, în Occident, că un simplu forjor l-a susţinut, ca să zicem aşa, materialiceşte, pe un pictor ! zise Silin.

— N-o să creadă nimeni.

— De fapt, nu e un simplu forjor, ci unul renumit...

— De altfel se şi vede. Portretul e reuşit, spuse Silin, examinîndu-l. E mai lesne să pictezi un intelectual, un om de ştiinţă, un constructor, un actor să zicem. Poţi impresiona, prezentînd un caracter ! Dar dumneata ai reuşit să găseşti şi să exprimi ceva foarte caracteristic şi prin chipul acestui forjor, un om muncitor, inteligent... Şi-i foarte bine că nu e în salopetă, ci într-o haină obişnuită. În portretul făcut de Serov, Şaliapin poartă un surtuc ! Şi se vede pe dată că e un om din popor, dar că, în acelaşi timp, e un caracter neobişnuit, un talent... Portretul forjorului exprimă aceeaşi cutezanţă, în ochi i se citeşte, parcă, scînteierea unor idei, se vede că e un om deştept... Într-un cuvînt, e reuşit.

— Numai să nu se apuce să-l strice, interveni Seneavin. Mişa cam are acest obicei.

— Nikolai Nikolaevici n-o să vă supăraţi ? Voiam să vă întreb... Bocearov se întrerupse şi tăcu.

— Spune, spune...

— Dumneavoastră înşuţi aţi început ca pictor în anii cînd apărea *Mir Iskusstva*[1]. Aţi vizitat Parisul şi nu o dată, aţi fost educat în stilul picturii de atunci. Şi, cu toate astea, vorbiţi despre „rebusuri“, despre faptul că un pictor nu trebuie să uite : la noi, milioane de oameni îndrăgesc şi cunosc arta ! Cum se face una ca asta ? Chiar şi despre Vecitomov se spune că a expus la Paris în 1909, în *Salonul Independenţilor ;* acum însă, mi-a respins unsprezece desene pentru nu ştiu ce „formalism“... În general, e un om cumsecade, nu cred că de frică ar proceda astfel. Atunci ce să cred : că o face din convingere ?

— Pesemne că da. Cînd am sosit la Paris — cam în aceeaşi perioadă cu Vecitomov — eram tînăr. Pe vremea aceea, impresioniştii — Degas, Van Gogh, Gauguin, Pissarro — erau de mult recunoscuţi, iar tablourile lor împodobeau muzeele din toată lumea. De pe atunci Parisul vorbea despre Pablo Picasso. Şi iată, a trecut o jumătate de veac, iar anul trecut cînd am fost din nou, pentru a nu ştiu cîta oară, la Paris, am auzit, în continuare, pomenindu-i-se numele. De peste o jumătate de secol, numele lui Picasso răsună în toată lumea. Asta e ceva. Să-i faci pe oameni să vorbească cu atîta înflăcărare şi atîta vreme despre tine...

— Aşa e ! strigă Bocearov. Înseamnă că...

— Stai niţel... lasă-mă să-mi spun gîndul pînă la capăt. Trebuie să ştiţi că burghezii de la sfîrşitul secolului trecut nu erau proşti cînd cumpărau cu bani grei, prin intermediari — aşa-zişii *marchands* — tablourile lui Gauguin, Van Gogh, care — după cum se ştie — s-a sinucis din cauza muncii diabolice şi a lipsurilor îndurate. Mai mult decît atît, unii burghezi ştiau să preţuiască, încă acum patruzeci de ani, pe Modigliani şi Utrillo... Ce s-a întîmplat acum însă ? Am vizitat atelierele unor pictori, am fost şi la abstracţionişti, am văzut o lucrare care se numeşte *Abstracţie diagonală*. Un oarecare Mister Simpson a plătit o sumă colosală pentru această grozăvie, a dus-o în America, şi în prezent ea atîrnă probabil pe un perete, în vila acestui multimilionar din Palm Beach.

— Şi ce înseamnă asta ?

— Am citit chiar un articol despre această *Abstracţie diagonală ;* autorul încerca să demonstreze că pictorul ar exprima chipurile, nişte forţe proprii, ascunse doar în fiinţa lui, necunoscute încă lumii, şi că pictorul ar fi creat această capodoperă inspirat de propriul său eu, nesuferind nici o influenţă a realităţii înconjurătoare. Însă, după părerea oricărui om sănătos, cu mintea întreagă, „capodopera“ aceasta putea fi făcută şi de o maimuţică jucăuşă care a pus lăbuţa pe pensule şi pe vopsele. Am văzut şi sculptură abstractă — ceva care seamănă cu capota unui automobil, turtită în timpul unui accident. Se numea „Opus 11—17“. Şi iată, acest „capodopere“ sînt cumpărate de bogătaşi, care îi îmbogăţesc la rîndul lor pe abstracţionişti, iar aceştia

---

[1] *Lumea artelor.*

au secretari, automobile ultraluxoase și vile pe țărmul Mediteranei.

— Care-i explicația ?

— În primul rînd, burghezia e în descompunere. Și-a pierdut bunul gust, simțul frumosului pe care le-a avut cîndva. În al doilea rînd, acești domni vor să fie cît mai departe de realitate, ei fug chiar de ea. În al treilea rînd, e vorba de modă, o modă care va trece și ea, iar atunci va fi nevoie să se imagineze ceva cu totul nemaipomenit. A apărut de pe acum un individ ciudat sau poate un escroc care pictează într-un întuneric desăvîrșit, amestecînd tuburile cu vopsele, pipăind și apucînd ce-i cade la îndemînă. Cred că toate acestea vorbesc despre o criză, despre descompunere. Și nu misterii Simpsoni sînt cei care trebuie să-și formuleze pretențiile față de pictori, ci poporul.

— De acord, spuse Bocearov, dar nici Verighinii !

— Ce tot vorbești de Verighin ăsta ? Să încerce numai să critice portretul acestui forjor ! Ai să vezi — n-o să îndrăznească pentru că tabloul este o izbîndă ! Și dumneata, și Seneavin faceți foarte bine că, prin picturile voastre, vă străduiți să transformați ceea ce e trecător în ceva care să rămînă. Ceea ce a adus Seneavin din Arctica e bine realizat, portretul lui Bocearov — la fel. Astea sînt lucrări care vor rezista încercărilor timpului.

Dintr-o dată, Bocearov sări în picioare și începu să vorbească avîntat, cu pasiune :

— Cel mai greu în creația unui pictor e faptul că el trebuie să surprindă o imagine în fulgerarea unei clipe, să eternizeze această clipă sau, cum ați spus dumneavoastră, să transforme ceea ce e trecător în ceva care să rămînă... Așa ar trebui să fie. Dar asta poate izbuti numai un geniu. Uneori invidiezi cinematograful. În film totul se schimbă neîncetat, oamenii se mișcă, nuanțele sînt mereu altele, frunzișul foșnește, se întunecă, se luminează... Treceam o dată cu motocicleta prin stepă și am văzut o femeie cioplită în piatră — un monument scitic. Eram frînt de oboseală, m-am dat jos de pe motocicletă, m-am culcat în iarbă și am adormit. Noaptea m-am trezit, am deschis ochii, am văzut monumentul în lumina lunii și aproape că mi s-a tăiat respirația. Cîte nu văzuse în viața ei această femeie de piatră ! Pe sciți și pe călăreții tătari, pe zaporojeni și pe ciumaci [1]... Dimineața plec mai departe și mi se pare că văd ba un lac, ba un iaz. Aveam o impresie atît de certă că e apă, încît îmi venea să sar într-acolo. Știți doar că în stepă se întîmplă să te cuprindă mirajul. Am mers cinci, zece kilometri dar, desigur, nu era altceva decît stepă și iar stepă. Fusese, într-adevăr, un miraj. Totuși, m-am întors, am făcut o schiță a femeii de piatră și de atunci mi-am pierdut liniștea — mă gîndesc mereu să pictez un tablou în care... cum să vă spun ? realitatea să se împletească cu mirajul. Realitatea să fie marea creată de om în aceste locuri, ecluzele, stîlpii pentru conductele electrice, și la toate acestea să privească cu orbitele ei ciudățenia

---

[1] Cărăuși, care în vechea Ucraină duceau în Crimeea și la Don grîne și aduceau sare și pește.

aceea scitică... Nu, nu sînt în stare să exprim în vorbe ceea ce vreau să fac.

— Vor fi și oameni ?

— Bineînțeles. Un băiat și o fată privesc spre marea cea nouă. Treceau pe-acolo și-n drum s-au oprit o clipă. De data aceasta, nu va mai fi miraj, ci o minune făcută de oameni în stepă.

— Înseamnă că accentul va cade pe peisaj ? se interesă Seneavin.

— Da, dar nu va fi o copie a naturii ! Maria Kurbatova mi-a adus aminte de un pasaj din *Portretul* lui Gogol... Stați puțin ! se ridică brusc, se repezi pe coridor și se întoarse de acolo cu o carte. Ascultați :

„...Peste tot era redată vaporoasa rotunjime a liniilor, așa cum se află ea în natură și cum numai ochiul unui artist creator o vede, dar pe care un pictor copist o face colțuroasă. Se vedea că toate lucrurile luate din afară fuseseră mai întîi închise în sufletul lui și numai după aceea porniseră ca un șuvoi, ca un cîntec unic, armonios și solemn. Atuncea, pînă și cei neinițiați și-au dat seama limpede de prăpastia grozavă dintre o creație și o simplă copie după natură“ [1].

Chiar și „neinițiații“... Ceea ce înseamnă că o adevărată capodoperă trebuie concepută astfel, încît să fie înțeleasă, să fie percepută nu numai de dumneata sau de mine, ci și de popor... Și, gîndiți-vă, cînd au fost scrise aceste cuvinte !

Pînă la urmă, Bocearov le arătă schițele pentru tabloul *Mirajul și realitatea* și începu o dis-

[1] N. V. Gogol *Opere*, vol. 3, Nuvele, pag. 89. Editura Cartea Rusă, București, 1956.

pută care a continuat chiar și în stradă, căci cei doi pictori porniră să-l conducă pe Silin. Disputa ar mai fi continuat, dacă Bocearov și Seneavin nu și-ar fi dat seama că bătrînul a obosit. Își luară rămas bun de la el. Silin sună. Îi deschise noră-sa.

— Te așteaptă de mult un tovarăș, îi spuse ea.

Nikolai Nikolaevici, mirat, își scoase paltonul și intră în camera lui.

La fereastră văzu o siluetă înaltă. Omul se întoarse și în prima clipă Silin nici nu-l recunoscu pe Feodor Vasilievici Kurbatov.

SILIN ȘI KURBATOV

— Nu v-ați așteptat să mă găsiți aici, Nikolai Nikolaevici ?

— Cum să-ți spun... Știu că aveai de gînd să vii să discutăm despre viață.

— M-am hotărît greu. Și iată că am venit... Tăcu și ascultă cu atenție. Ce însuflețire domnește aici la dumneavoastră ! Tinerii sînt zgomotoși, un copil gîngurește.

— E nepoțelul. Fiii mei s-au însurat. Mitea cu soția locuiesc la mine. Acum au venit niște prietene la nora mea. Pe scurt — nu mă plictisesc.

— Și atmosfera asta nu vă obosește ?

— De ce m-ar obosi ? Întotdeauna am fost un prieten al tineretului, sper că îți amintești și dumneata ?

— Fireşte că-mi reamintesc. Noi toţi vă sîntem foarte îndatoraţi. Dar atunci tineretul era altfel.

— Ba eu cred că nu ai dreptate. Numai că tinerii de atunci au crescut în alte condiţii. Dumneata şi Andrei aţi apucat războiul civil — chiar dacă nu prea multă vreme — a urmat apoi NEP-ul... Cît despre mine, eu, într-adevăr, am crescut în cu totul alte condiţii. Duc ani mulţi pe umerii mei, prietene. La nouăsprezece ani am trecut prin revoluţia din 1905, după aceea a urmat reacţiunea. A fost o încercare grea. Nici în perioada Revoluţiei din octombrie nu mi-a fost prea uşor. Toate fetişurile acelea — constituţia, parlamentul, cadeţii oratori de tipul lui Maklakov, „războiul pînă la victoria finală", trebuia să treci prin toate acestea şi să le învingi...

— Vedeţi dar! Pe cînd tineretul de azi a venit la de-a gata.

— Să admitem... Dar eu îmi amintesc ce spuneau unii despre acest tineret, chiar şi dumneata mi se pare: cum că n-ar fi mirosit praful de puşcă al războiului civil! Dar în Marele Război pentru Apărarea Patriei, de unde s-au ivit Talalihinii, Matrosovii, *Tînăra gardă,* dacă nu tocmai din rîndurile acestui tineret? Dar să vorbim şi despre o generaţie mai tînără. Adineauri am fost în atelierul unui pictor. Am văzut la ce lucrează un tînăr, un oarecare Bocearov. El caută mereu ceva, gîndeşte, respinge ceva, afirmă altceva, discută. Asta-i foarte bine.

— Aţi citit articolul lui Stupiţîn?

— Sigur că l-am citit.

— Şi sînteţi de acord cu ceea ce afirmă?

— Nu pot să fiu de acord chiar cu totul de la a, la z. Dar, mi-l citise înainte...

— Cum adică înainte? întrebă cu îngrijorare Kurbatov.

— Adică înainte să-l fi publicat. Stupiţîn vine pe la mine.

— Şi, cu toate acestea, articolul se referă, nu din cale-afară de măgulitor, chiar şi la dumneavoastră.

— Ei şi?! De adevăr n-ai cum să fugi. Dar, dumneata, Feodor Vasilievici, ai vrut să vorbeşti despre viaţă. Altfel, iar ne întoarcem la trecut.

— Da, despre viaţa mea personală. Kurbatov tăcu un timp, apoi rosti cu o voce înăbuşită şi plină de amărăciune: E un întreg haos în capul meu. Pe scurt, nu mai sînt eu. Şi nu pentru că Stupiţîn m-ar fi făcut *knock-out,* aşa cum pălăvrăgesc unii, nici pentru că aş putea pierde ceea ce mi-am dorit ani la rînd. La urma urmelor, nu despre asta e vorba. De ce am venit la dumneavoastră? Cît timp v-am aşteptat, m-am gîndit. Casa asta e plină de viaţă, răsună un glăscior de copil, tinerii fac gălăgie... Imaginaţi-vă însă cum e cînd mă întorc eu acasă... La mine e ca într-un mormînt, o găsesc doar pe bigota şi scrîntita aceea de Antonina... Nici familie, nici tovarăşi, nici prieteni...

— Dar fiul, dar Maria?

— Vladik? Kurbatov dădu din mînă. Nu face parte din tineretul despre care am vorbit adineauri cu dumneavoastră.

— Şi Maria ?

— Ea şi-a făurit viaţa ei, pentru care merită probabil tot respectul. Dar asta nu-mi uşurează mie situaţia... Într-un cuvînt, am rămas singur de tot.

— Cum de-ai ajuns aici ? Tu te-ai gîndit vreodată ?

— Mi-aţi spus „tu", îmi face plăcere. Îmi amintesc de serile petrecute la noi, îmi amintesc de Valia, de Andrei, de dumneavoastră ; vă socoteam bătrîn, dar eraţi, de fapt, mult mai tînăr decît sînt eu acum... Apoi, din cauza istoriei cu reconstrucţia tot ce a fost între noi s-a sfîrşit.

— Ba cu mult mai înainte, prietene... Treptat ai devenit alt om.

— Cînd aţi băgat de seamă ?

— Au băgat de seamă alţii. Eu — cel mai la urmă. Ţi-am luat chiar apărarea în faţa Valiei, cînd v-aţi întors la Moscova.

— În schimb, mai tîrziu, cînd aţi venit la Valia, i-aţi spus că mă gîndesc numai la mine, la cariera mea...

Silin îl privi cu mirare.

— Tu ştii asta ?

— Multe ştiu şi înţeleg acum... Şi doar un gînd mă mai linişteşte, spuse apăsat Feodor Vasilievici, am fost cinstit. Nimeni n-a îndrăznit să-mi propună vreo afacere.

— Adică, vorbind mai pe şleau, vrei să spui că n-ai luat şperţuri. Prea slabă consolare pentru un om ca tine. Nu ţi s-au propus afaceri pentru că ai avut o situaţie materială foarte bună. Cine ştie, să nu fi fost aşa, poate că unii ar fi încercat să-ţi speculeze această slăbiciune. Ştii ce mă dezgusta la tine ?

— Ceea ce spunea despre mine Andrei ? Că aş fi un carierist înveterat !

— „Înveterat" ? Parcă se exprimase mai blînd : „c-ai luat-o razna". Şi eu puteam să greşesc. A greşit şi Andrei. Dacă munceşti nu poţi căpăta o asigurare care să te apere de greşeli. Dar noi, arhitecţii sovietici, trebuie să ţinem minte întotdeauna deviza lui Rossi, marele nostru înaintaş, creatorul clasicismului rus : „Pentru mine, principalul este dragostea ce o port profesiunii, onoarea în muncă. Dovadă : lucrările mele." Şi nu-i oare aşa ? Fostul teatru *Alexandrinskii* — actualmente *Teatrul Puşkin*, Clădirea Statului-Major, sistematizarea Pieţei în faţa Palatului de iarnă — s-ar fi putut realiza oare toate acestea fără dragoste faţă de muncă ? Pentru noi, principal este să servim patriei pe măsura capacităţii noastre şi s-o facem cu cinste, neînjosindu-ne cu compromisuri şi vanităţi ! Fireşte, tu ai venit să vorbim despre viaţă, or eu nu pot să separ ceea ce numeşti tu viaţă, de munca noastră. Dar să ştii că şi în viaţa personală ai devenit un altul. Ştii ce m-a uimit la tine ?

— Ce ?

— La înmormîntarea Valentinei Ivanovna, a Valiei, te priveam. Tu ai iubit-o doar, ai iubit-o foarte mult, toţi o ştiam. Dar atunci stăteai ca o stană de piatră. Înţeleg, fiecare om reacţionează în felul său la durere. Unii plîng în văzul lumii, alţii îşi tăinuiesc durerea şi nu lasă să le cadă nici o lacrimă. La tine a fost altceva. Tu te-ai

silit să ai o ținută, ca să zicem așa, demnă, ai fost mereu atent la tot și la toate, primind, de asemenea, cu demnitate, condoleanțele. Îmi venea greu să mă apropii de tine. Mă gîndeam : merită oare să exprim condoleanțe unui om care a înăbușit în el sentimentele omenești ? Poate că am greșit atunci. Dar, iată, l-au înmormîntat și pe Andrei. El a fost pentru tine nu numai un coleg din tinerețe, ci, cîndva, și un om foarte apropiat, prietenul tău și al Valiei. Dar și de data aceasta, ai avut aceeași ținută și chipul îți trăda același gînd : „Iată, sînt aici, am avut grijă să se trimită o coroană. Totul este în ordine." Altă dată nu erai așa. De unde această asprime, această nepăsare de gheață față de oameni ? Față de cei vii și de cei morți. L-am citit pe Bunin și am memorat o frază : „Trebuie, trebuie neapărat ca măcar uneori, fie și din întîmplare, să apară lacrimi și în ochii de gheață"...

Dintr-o dată Kurbatov se ridică.

— Vă mulțumesc... Nikolai Nikolaevici. Iată, așadar, că am discutat despre viață. Făcu un pas către ușă, apoi încă unul, dar mersul nu-i era sigur. Silin îl privea cu mirare. Kurbatov plecă fără să mai zăbovească, fără să mai adauge un cuvînt.

ÎNCHEIERE

Kurbatov se grăbise să plece de la Silin pentru că simțise cum îl cuprinde dintr-o dată o amețeală și o slăbiciune. Se temea de o criză ca cele

care se mai repetaseră de cîteva ori în ultimele zile. A doua zi nu se duse la serviciu. Știa aproximativ ce se petrece acolo : oamenii se adună și discută : cine va învinge ? Kurbatov sau Stupițîn ?

Kulikov veni la el, stătu mai mult de o oră, îl întrebă despre diverse lucruri fără legătură cu starea lui, îi ascultă inima și-i spuse sever :

— La pat, pat și iar la pat !

Kurbatov zîmbi ironic. Totuși rămase două zile la pat. În cea de-a treia, răzbi la el Olghin.

— Credeam că-i o boală diplomatică. În orice caz nu v-a picat la vreme. Trebuie să vă vedeți neapărat cu Gurski. Doar bunele și vechile relații nu se uită. Nu-i așa ?

Feodor Vasilievici nu răspunse și se întoarse cu fata la perete.

Olghin mai rămase puțin și apoi ieși pe nesimțite din cameră. Kurbatov stătea culcat, cu ochii închiși. Parcă niște cercuri de fier îi strîngeau capul. Cînd atipea avea senzația că alunecă undeva, în jos, în beznă. Se trezea transpirat din cap pînă-n picioare. Astfel petrecu o noapte. Dimineața auzi niște voci pe coridor. „Și doar i-am poruncit Antoninei să nu dea voie nimănui, să nu vie nimeni, să nu-mi dea nici o legătură telefonică. Tîmpita !" se înfurie Kurbatov. În aceeași clipă intrară Vladik cu Evgheniușicika.

— Ești, într-adevăr, bolnav ? Ți-am telefonat de zece ori, întîi eu, apoi Evgheniușicika. Chiar ne-am făcut gînduri...

Vladik se trînti în fotoliu, ea trecu de cîteva ori prin cabinet, examină cu atenție mobila.

— Masa e în stilul de pe timpul lui Pavel I ? Reprezintă o valoare !

— Acum poţi să fii liniştit, tată, totul e în ordine, nu ca rîndul trecut, cînd am venit la Moscova.

— Da, puteţi fi sigur, peste un an-doi Vladik va fi „al poporului" ! Îmi iau eu răspunderea. Numai că întîi trebuie să fie la înălţime, să ţină conferinţe, să scrie, să se afirme pe tărîm social. Astăzi îl veţi vedea şi îl veţi auzi pe Vladik la televizor...

Ea îşi apropie scaunul şi se aşeză în faţa lui Feodor Vasilievici.

— Acum să trecem la lucrul principal : trebuie să ne mutăm la Moscova. Vom face schimb de locuinţă. Nu avem de gînd să vă stingherim pe dumneavoastră. Asta va costa bani, dar bani se vor găsi. Atîta timp cît voi fi eu lîngă Vladik totul va fi aşa cum trebuie.

— Şi cum trebuie să fie ? întrebă Feodor Vasilievici.

— Locuinţă elegantă, maşină, recepţii. Trebuie cultivaţi oameni folositori, să facem *publicité*...

Feodor Vasilievici o privea şi se gîndea : de ce se poartă acum atît de impertinent ? Prima dată nu fusese aşa.

— Ce legătură au toate acestea cu mine ? întrebă Feodor Vasilievici, gîndind cu voce tare.

— Este doar fiul dumneavoastră ! Sînt întrucîtva mirată de această atitudine faţă de noi...

— Evgheniuşicika, tăticu n-a fost niciodată sentimental. Treci la subiect.

— Bine. Totuşi, nu vă ascund că sînt uimită. Puteţi să ne ajutaţi cu un sfat, şi nu numai cu

atît. Avem de gînd să construim în afara oraşului, într-un colţişor discret, ceva în genul unui *cottage*. O casă în afara oraşului este de-a dreptul o necesitate. Dar să nu fie ceva în genul unei cutii de chibrituri. Am văzut într-o revistă englezească, mi se pare în *Esquire*, ceva admirabil : hol, cămin şi o scară din stejar de culoare închisă.

— Totuşi, nu înţeleg : ce legătură au toate acestea cu mine ?

— Sînteţi o persoană cu legături în sferele înalte. În primul rînd aţi putea să ne daţi o informaţie în ceea ce priveşte viitorul : putem conta pe faptul că un asemenea imobil va fi lăsat proprietarilor, cel puţin în următorii zece ani ? Doar plasez în această afacere toate economiile mele ! Subliniez : ale mele. Vladik, după cum ştiţi... Vladik se foi în fotoliu şi vru să deschidă gura. Taci, dragule, eu vorbesc... Feodor Vasilievici ! Am de gînd să vă cointeresez în această chestiune. Tînăr nu mai sînteţi, nu mai aveţi nici certitudinea că veţi prospera şi de-aci înainte, de altfel, azi nici nu poţi fi sigur de aşa ceva...

— Dar ce legătură am eu cu planurile voastre ?

— Nu înţelegeţi ? Totul este cît se poate de simplu. Veţi fi proprietarul *cottage*-ului nostru, bineînţeles cu drepturi egale. Parcă noi sîntem în stare să facem rost măcar de o singură grinzişoară fără ajutorul dumneavoastră ? Influenţa, legăturile pe care le aveţi reprezintă capitalul care va constitui partea dumneavoastră. Cunosc

bine pe cineva, un jurist, vom îndeplini toate formalitățile și interesele dumneavoastră vor fi pe deplin satisfăcute... Cîte nu se pot întîmpla ? Dar dacă Vladik mă părăsește într-o zi ?...

— Și la cît evaluați influența și relațiile mele ? Vladik își cunoștea tatăl și sesiză ceva de prost augur în vocea lui.

— Evgheniușicika...

Ea îi făcu un semn s-o lase în pace.

— Inclusiv demersurile pentru obținerea locului de construcție ? Acum e greu să stabilesc cifra, dar... să aveți în vedere că... numele dumneavoastră nu va figura nicăieri. Sîntem doar între noi și îmi pare bine că vă dovediți un om de afaceri, nu un maniac și un fățarnic...

Cu toate că Kurbatov fusese foarte mohorît în ultimele zile, totuși, doamna aceasta îl amuzase la început, și-l amuzase chiar s-o facă pe naivul, dar acum îl cuprinse furia și scîrba și, în același timp, o slăbiciune bolnăvicioasă.

Feodor Vasilievici tăcea. O sudoare caldă și nesuferită îi șiroia dinspre ceafă spre guler.

— ...Am citit articolașul acela despre dumneavoastră, ar putea avea urmări... trebuie să vă gîndiți la un mijloc de a fi independent, în cazul în care v-ați pierde situația. De altfel, nu cred ca un singur articol...

Tot ce vorbea această femeie acum ajungea ca din depărtare pînă la înțelegerea lui Kurbatov. Percepea clar un singur și chinuitor gînd : va să zică tot ce a făcut el pînă în prezent, toate greșelile pe care le-a făptuit în viață au dat un oarecare drept acestei persoane să discute cu

el pe tonul acesta ! Ceea ce îl făcu să-și piardă complet stăpînirea de sine.

— Afară ! urlă el deodată. Afară, amîndoi ! repetă el ceva mai încet și, trîntind pe jos scrumiera, tremurînd din tot corpul, căzu pe divan. Nici nu auzise ce bîiguia Evgheniușicika.

Trecuse poate o oră, poate două. Feodor Vasilievici se sculă și o chemă pe Antonina. Ea intră. Kurbatov îi citi pe chip aceeași uimire, pe care o văzuse la Silin, cînd acesta îl conducea. „Probabil că arăt îngrozitor", se gîndi Feodor Vasilievici.

— Un ceai...

Ea îi întinse un bilețel :

„A telefonat Gurski. Roagă să-i telefonați cînd o să vă simțiți mai bine."

— Ia uite ! exclamă Kurbatov și se îndreptă spre telefon.

...Gurski îl primi în aceeași seară.

Kurbatov pășea într-un cabinet spațios. Gurski se ridicase să-l întîmpine. Cu fiecare pas, Feodor Vasilievici mergea mai greu. Făcu un efort, se apucă de speteaza scaunului și observă uimirea pe fața lui Gurski. Ședeau unul în fața celuilalt. Kurbatov scoase batista și-și șterse fruntea transpirată.

— Te simți rău ? N-ar fi mai bine să amînăm convorbirea ?

— Nu, am așteptat-o, am așteptat-o foarte mult...

— Am putea să ne întîlnim mai tîrziu. De fapt, totul e limpede.

— Da, dar iată ce voiam să-ți spun... Nu e vorba de articolul lui Stupițîn. Am mare nevoie

să stau de vorbă cu tine. Nu ştiu în ce măsură mă voi putea concentra. Într-adevăr, mă simt rău, mai ales astăzi. Dar nu-i nimic... Cu mine s-a petrecut ceva de neînţeles. Uite ce se întîmplă cu un om, care vrea pătimaş să ajungă undeva, fără să observe ce se petrece în jurul lui, fără să privească unde calcă, fără să arunce o privire înapoi. Şi cînd deodată priveşte, totuşi, în preajma sa, nu vede decît întuneric, umbră, ceaţă...

Gurski îşi apropie scaunul şi deveni atent.

— Desigur, asta nu s-a produs dintr-o dată. Într-un om se luptă două forţe. Învinge cînd una, cînd alta... Scuză-mă, mi-e greu să mă concentrez. Voi căuta să vorbesc despre ce-i mai important. Tu m-ai cunoscut întrucîtva, dar asta — atunci cînd începusem să mă trădez pe mine însumi, cînd alături de mine nu mai erau tovarăşii mei, prietena mea iubită. M-ai cunoscut cînd eu devenisem deja un om de gheaţă, de piatră. sau aşa ceva... Tu erai atunci tînăr, nici gînd să fi încercat sentimentele care i-au făcut pe unii din noi să-şi piardă busola, orbindu-ne. Mă gîndesc la setea de succes, de glorie. Luam cuvîntul, eram un orator destul de bun. Ştiam să controversez, să arunc cîte o frază de efect, dar cuvîntul „comunism“ a devenit pentru mine ca un fel de vrajă : comunismul apărea în imaginaţia mea undeva, departe, dincolo de culmile unor decenii... N-am cugetat cu seriozitate la acest cuvînt sfînt, pentru care au trăit şi au murit oameni. Nu-mi dădeam seama că pentru acest ţel trăim şi muncim...

Vocea lui Kurbatov suna înăbuşit. Continuă aproape în şoaptă.

— Şi doar venisem de jos, m-am ridicat şi am crescut în epoca sovietică ! Cum de s-a întîmplat cu mine una ca asta ?

— Feodor Vasilievici, să amînăm poate...

Gurski se ridică, aduse cana cu apă, umplu paharul şi i-l întinse lui Kurbatov.

— Nu, o să-mi treacă. Mai tîrziu s-a întîmplat... În esenţă, am devenit un funcţionar tipic, un carierist, pentru care scopul principal era să urce tot mai sus, să cucerească bunăvoinţa şefilor, să se evidenţieze cu orice preţ. Rosteam discursuri, prezentam referate, semnam articole scrise de alţii, şi, de fapt, nu făceam altceva decît ceea ce contribuia la îmbunătăţirea situaţiei mele. Era o goană după titluri, după distincţii şi premii. Pierdusem, treptat, simţul răspunderii faţă de partid, faţa de popor. Stupiţîn nu era singur atunci cînd m-a atacat făţiş : fusese susţinut de tovarăşi. Ţii minte cînd ne-am întîlnit la adunarea festivă ?

— Ţiu minte, vorbeai despre „bătrînei“ şi „tineretul necopt“, spuneai că ai fi hărţuit.

— Prin „tineretul necopt“ îi subînţelegeam pe Stupiţîn şi tovarăşii săi, iar prin „bătrînei“ — pe Silin. Asta era ceva serios, iar articolul... articolul nu a fost decît o concluzie.

Kurbatov tăcu, încercînd să-şi adune gîndurile.

— Gîndeam că trebuie să-mi asigur sprijinul unui tovarăş influent şi atunci îmi voi putea permite să ignorez părerile altora, să nu le acord atenţie. Mă obişnuisem să cred că lucrul princi-

pal e să faci impresie, să uimeşti. Dar principalul e...

— ...Ca oamenii noştri, oamenii muncii, să trăiască în condiţii bune. Ai scris-o chiar tu pe undeva.

— Am scris şi am vorbit. Dar ce-am făcut ?...

Gurski îşi dădea seama că lui Kurbatov îi este foarte greu, dar înţelegea că-i va fi şi mai greu dacă nu va spune tot ce-l chinuieşte, că el îşi imaginase de zeci de ori, în aceste zile, discuţia ce avea loc acum şi că ea trebuie dusă pînă la sfîrşit.

— Ce-aş mai putea să adaug ? De fapt, tu, Feodor Vasilievici, ai spus în esenţă totul. Şi nu mai e necesar să răscolim trecutul, să redeschidem vechile răni. Nu-i nevoie. Tu ai înţeles şi ai recunoscut tot ce s-a întîmplat cu tine în aceşti zece-cincisprezece ani. Nu e ceva întîmplător. A fost un proces de conştiinţă, determinat de întreaga atmosferă, sănătoasă, curată, de vîntul proaspăt, înviorător pe care-l simţi peste tot în zilele noastre. El ridică capul şi privi cîtva timp portretul atîrnat deasupra biroului. Chipul acesta, care se află în multe cabinete, nu reprezintă numai portretul celui care a întemeiat Partidul şi Statul nostru ; este însăşi întruchiparea voinţei, a energiei şi simţului datoriei, a omeniei. Şi ne reaminteşte mereu de datoria noastră de comunişti. Ţii minte versurile lui Maiakovski, adresate portretului lui Lenin ? Cîndva — erau clipe plăcute atunci — mi-ai spus că e poezia favorită a Valentinei Ivanovna.

— Da. Ştii ce m-a distrus ? Nu, „distrus" nu e cuvîntul potrivit. Ştii ce m-a făcut să reînviu ? Faptul că Valia, pe care ai cunoscut-o puţin, în scrisorile, în testamentul ei, şi-a exprimat dorinţa ca fiica noastră să nu rămînă cu mine. Ce am făcut cu dragostea pe care mi-a purtat-o cîndva, dacă ea, mama, se temea de influenţa proastă a tatălui asupra fetei ? !... Asta spune tot.

— Nu, nu chiar „tot". Doar am muncit împreună, ştiu ce erai în stare pe-atunci cînd lucrai cu Andrei Sveşnikov. Şi cred că vei izbuti să te regăseşti. Nu-i aşa ?

Gurski deschise sertarul biroului şi puse în faţa lui Kurbatov plicul cu scrisorile Valiei.

— Am citit cu multă emoţie aceste scrisori.

Mîinile lui Kurbatov tremurară cînd băgă plicul în buzunar.

— Ţi-am trimis aceste scrisori nu numai pentru că ai fost în seara aceea la mine...

— Mi-am dat seama. La revedere.

Gurski îşi luă rămas bun de la Kurbatov ; dar strîngerea lui de mînă nu avea doar semnificaţia acestui gest, era mai mult, era ceva care dădea curaj.

După discuţia cu Gurski, Feodor Vasilievici se simţi mai bine un timp. Căldura din ceafă se mai potoli, ceaţa albastră pe care o avea în faţa ochilor se risipi, dar mai persistau vîjîiala din urechi şi palpitaţiile puternice.

Coborî încet din maşină şi, salutîndu-l din cap pe şofer, se îndreptă spre uşă.

Era prima seară de paşti. Antonina plecase la biserică.

„Bigotă nenorocită", gîndi el şi deschise anevoie uşa cu cheia sa. Intră în cabinet şi fu nevoit să se reazeme o clipă de perete. Ajungînd

pînă la birou, aproape că se prăbuşi în fotoliu şi rămase acolo un timp îndelungat în nemişcare. În casă domnea o linişte cumplit de apăsătoare. Îşi aduse din nou aminte ce bătrîneţe plăcută are Silin, cîtă viaţă plină de tinereţe şi voioşie domneşte în casa lui!

„Ce va urma? se întrebă el. Doar trebuie să trăiesc într-un fel, să muncesc." Kulikov îi spusese: „La pat, la pat şi iar la pat". Va să zică boala îl doborî totuşi pe el, pe Feodor Kurbatov, bărbatul acela sănătos care nu fusese bolnav decît o dată în viaţa lui. S-o cheme pe Marusia? Nu. Îi era ruşine. O să se însănătoşească el. Trebuia să acţioneze, dar cum anume? Căuta să-şi reamintească ceva în legătură cu drumul pe care-l făcuse la Marusia. „Da, scrisoarea, scrisoarea ei către Bocearov. Îl rugase să i-o transmită lui Bocearov. Am să dau dispoziţii să-i fie dusă luni, gîndi Feodor Vasilievici. Dar cui să-i dau «dispoziţie»? De luni sînt un om obişnuit, nu mai conduc nimic şi nu mai am cui să dau dispoziţii."

Liniştea continua să-l apese.

Întinse mîna, ecranul televizorului se lumină, camera se umplu de o muzică gălăgioasă şi enervantă, dar chiar şi asta era preferabilă liniştii mormîntale. Ţinîndu-se de marginea biroului, Feodor Vasilievici se apropie de divan şi se culcă.

Tînăra de pe ecran vorbea cu o voce dulceagă, afectată:

— În studioul nostru se află regizorul şi interpreţii principalelor roluri din noul film *Te salut Taiga*... Dăm cuvîntul...

Kurbatov încercă să nu asculte, aţipi, dar imediat îşi reveni: auzise un glas cunoscut:

— Cu profundă emoţie am început să studiez rolul geologului Gruşin. Recunosc că la început rolul nu mi s-a părut tocmai potrivit pentru mine, dar acum sînt de-a dreptul îndrăgostit de eroul meu. M-a însufleţit mai ales episodul despărţirii de Galia, la gară — scenă pe care o veţi vedea acum pe ecran, dragi telespectatori...

„Pesemne că doamna lui stă acolo şi îşi priveşte «puiul». A nimerit în mîini bune, feciorașul! Cui o fi semănînd?" Ştia însă cine este vinovat în parte de gloria îndoielnică a lui Vladik, de egoismul său monstruos. Oare el, tatăl, nu l-a apărat de mustrările îndreptăţite ale mamei? Ce să-şi mai aducă aminte! Marusia e cu totul altfel. Îşi reaminti din nou de scrisoarea Marusiei, se ridică anevoie, închise televizorul şi întinse mîna spre telefon. Numărul era notat pe plic. Învîrti discul şi-l scăpă. Vedea cifrele ca în ceaţă şi formă cu greu numărul. Cînd i se răspunse, Kurbatov rosti cu o voce pe care nu şi-o recunoştea.

— Cu tovarăşul Bocearov.

Cineva strigă: „Mişa, la telefon!"

Feodor Vasilievici îi spuse lui Bocearov că i-a adus o scrisoare de la Maria.

— Iartă-mă, nu mă simt bine, poţi să vii să iei scrisoarea?

— Se poate chiar acum?

— Se poate.

— Zbor!

Kurbatov puse jos receptorul. Se miră că pînă şi acest gest a fost prea greu pentru el. Mîna îi

tremura. Domnea o linişte apăsătoare, de mormînt... Dorea să vină mai repede Bocearov. Măcar un suflet viu să însufleţească acest cavou.

Mai rămase puţin în fotoliu. Ceafa îi ardea, o ceaţă albastră îi plutea în faţa ochilor. Gîndurile i se încurcau. Spuse, după cum i se păru, cu voce tare :

— Cînd se va întoarce oare tîmpita aia bătrînă ?

În realitate abia îşi mişca buzele.

— Să deschid uşa de la intrare... cît mai am putere.

Se sculă, clătinîndu-se. Îşi simţea picioarele grele, ca de plumb, bătăile inimii deveniseră mai violente. Cu un ultim efort ajunse pînă în coridor şi pipăi cu degetele înţepenite uşa şi lacătul. Degetele se supuneau anevoie. Totuşi, deschise uşa, o trase spre el şi, dintr-o dată, ceva îl izbi cu o putere neobişnuită. Căzu pe spate.

...Cunoştinţa îi revenea încet de tot, cu întreruperi.

Întîi auzi vocea cuiva care repeta insistent :

— Mă auziţi ? Mă auziţi?

Apoi, din nou — întuneric şi linişte.

Şi iarăşi :

— M-auziţi ?

Se gîndea : „Cine o fi ?" Încercă să-şi întoarcă încet capul, dar prin creier străbătu parcă o spirală şi simţi o greaţă puternică.

— Staţi liniştit.

Cînd îşi reveni, văzu un cap aplecat deasupra lui, cineva îi înţepa grijuliu fruntea cu un ac.

Mai tîrziu află că îi paralizase partea stîngă a corpului. Nu i se dădea oglinda, ca să nu vadă grimasa împietrită care-i deformase gura.

...Se însănătoşea. O recunoscu pe Marusia. Ea îi spuse că a primit o învoire de cîteva zile, că el fusese găsit pe jos de Mişa Bocearov care a chemat Salvarea. S-au temut să-l ducă la spital. A zăcut acasă unsprezece zile.

— Kulikov zicea că-i un caz rar. E ciudat că ai rezistat. A poruncit să stai în pat, iar tu...

Kurbatov privea pe fereastră. Soarele de iarnă îl orbea. Marusia vru să tragă jos jaluzelele.

— Nu trebuie, rosti ferm Kurbatov şi contemplă îndelung sclipirile soarelui.

Uşa se întredeschise puţin. Antonina aruncă o privire sfioasă, se strecură în cameră şi se opri.

— Du-te ! strigă Marusia. Du-te !... Asta-i iubirea faţă de aproapele tău ! Să părăseşti un om bolnav, să fugi la biserică, să baţi mătănii... Omul n-are decît să piară. Pleacă, bigotă nenorocită !

Antonina o zbughi pe uşă.

...Îl vizită Silin :

— Ce ţi-a venit ?... începu acesta dojenitor. Mai bine luai pilda mea, care sînt cu aproape douăzeci de ani mai mare decît tine.

Kurbatov încercă să zîmbească, dar nu izbuti. Pe obraz îi aluneca uşor o lacrimă. Marusia i-o şterse grijuliu cu batista.

— Ochi de gheaţă, spuse dintr-o dată Feodor Vasilievici, cum spuneaţi dumneavoastră... Nikolai Nikolaevici ? Trebuie, trebuie neapărat, ca măcar uneori, fie şi din întîmplare, să se umple de lacrimi şi ochii de gheaţă...

Trecură de atunci cîteva luni. Boris Veaceslavovici Olghin îl prinse pe Stupițîn pe coridor :

— Kurbatov părăsește Moscova. Imaginează-ți, pleacă la peste o mie de verste, într-un raion, să construiască nu știu ce spital. Asta zic și eu mișcare de maestru.

Stupițîn îi aruncă o astfel de privire, încît Olghin începu să tușească scurt, clipi din ochii lui mici și bîigui :

— Ei, eu am fugit.

Tocmai în acest timp, Feodor Vasilievici Kurbatov ședea în vagon. Privea pe fereastră zăpada care, spre seară, bătea în albastru, și luminițele din depărtarea înzăpezită. Era în cu totul altă stare de spirit decît cea în care se afla cînd călători prima dată spre Stepino. „Trebuie să trăiesc, gîndea el, să trăiesc în alt chip, într-un fel nou, să trăiesc și să muncesc pentru oameni. Numai asta aduce adevărata fericire."

Apoi, văzu cum, de cealaltă parte a ferestrei vagonului, ceața albăstrie se îngroșa, devenind de nepătruns, abia-abia lăsînd să se zărească albeața zăpezii. Feodor Vasilievici simți cum îi dispare oboseala, acea mare oboseală care se adunase nu în zile și săptămîni, ci în ani mulți de griji, de neliniști și îndoieli. Apoi încet, încet, o ușoară și plăcută toropeală puse stăpînire pe el. În vagon era o liniște ciudată. Nimeni nu alerga pe coridor, nu se trînteau ușile compartimentelor, nu se auzeau voci, de parcă Kurbatov ar fi fost singurul călător. Așa se scurse oră după oră. Se pregătea să se culce, dar cineva

ciocăni și ușa se deschise. În fața lui stătea însoțitoarea — o femeie tînără care surîdea. Pe cît de neașteptat, pe atît de plăcut era acest surîs.

— Îmi cer iertare...

O privi cu uimire.

— Acum... să vedeți e... Anul nou !

— Adevărat ? Da chiar așa e ! exclamă Feodor Vasilievici. Uitasem ! Știi, am avut atîtea griji... Dar ia loc, te rog.

— Sînt de serviciu... Avem doar trei călători, cine să umble pe o noapte ca asta ? ! Afară de dumneavoastră, mai sînt o femeie și un copilaș. La mulți ani !

— La mulți ani, draga mea, la mulți ani !

— Anul nou să vă aducă o nouă fericire !

Femeia plecă.

„O nouă fericire ! cugetă Feodor Vasilievici. Da, chiar asta îmi trebuie, o nouă fericire... Ce repede a trecut acest an, cîte schimbări au avut loc !" Își aduse aminte de aceeași seară cu un an în urmă, buchetul de liliac și toate frămîntările deșarte de care se lăsase încercat în anul ce se scursese. Acum însă mergea la Stepino și știa că acolo este așteptat, că va întîmpina acest An nou cu Marusia și Bocearov, cu oamenii aceia minunați pe care-i va cunoaște și-i va îndrăgi, și că tocmai asta este noua fericire, pe care el o mai cunoscuse cîndva în tinerețe. Acum se ducea s-o regăsească și să n-o mai părăsească niciodată, s-o păstreze pînă la ultima suflare.

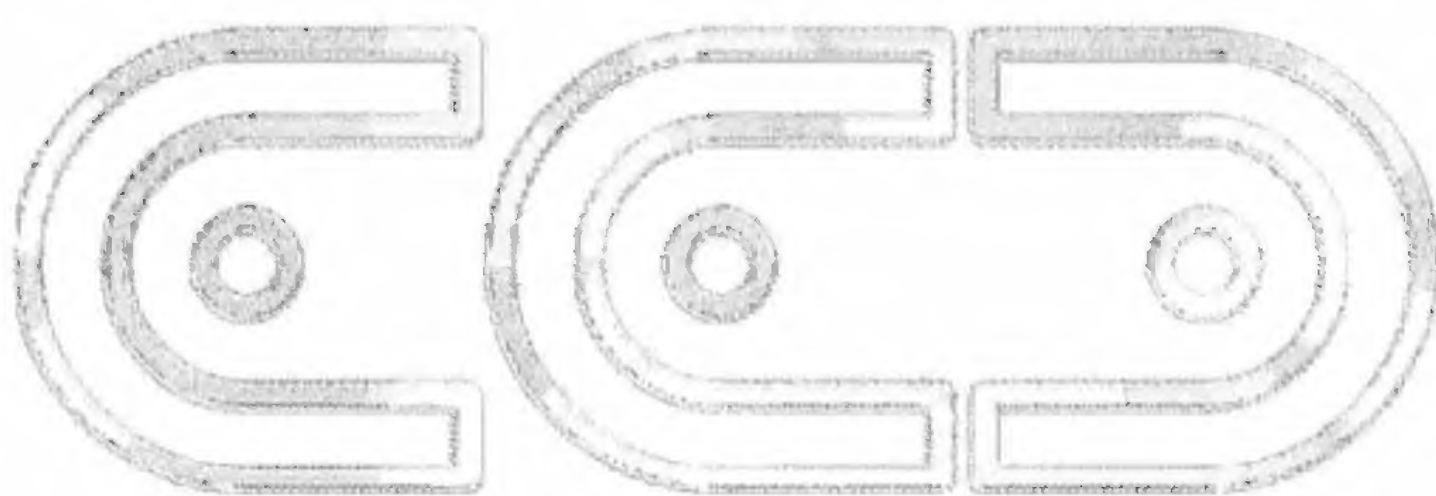
CUPRINS

Redactor responsabil : LINICA MOSCOVICI
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 29.01.1965. Bun de tipar 25.03.1965. Apărut 1965. Tiraj 18.125 ex. broșate. Hîrtie tipar înalt satinat tip B de 63 g/m². Format 700×920/32 Coli ed. 10,28. Coli tipar 8,12. A. nr. 814. C. Z. pentru bibliotecile mari 8 S. C. Z. pentru bibliotecile mici 8 S—31=R.

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", str. Grigore Alexandrescu nr. 93—95, București — R.P.R., comanda nr. 153.

Scanare și prelucrare digitală

de

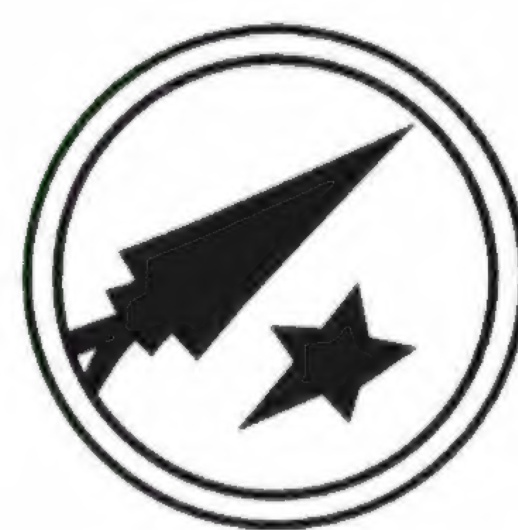
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

